

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM BAĞLAMINDA
RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA DENETİM,
UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÖZDENETİM**

MERVE CAN MARAŞLI

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

MAYIS 2017

**AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM BAĞLAMINDA
RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA DENETİM,
UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÖZDENETİM**

Merve CAN MARAŞLI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

MAYIS 2017

Merve CAN MARAŞLI tarafından hazırlanan “Avrupa Birliği’ne Uyum Bağlamında Radyo ve Televizyon Yayınlarında Denetim, Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar ve Özdenetim” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ~~/OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında, Radyo Televizyon ve Sinema Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman/Başkan: Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Üye: Prof. Dr. Veysel BAŞPINAR

Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Üye: Doç. Dr. Filiz ERDEMİR GÖZE

Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Tez Savunma Tarihi: 10/05/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Merve CAN MARAŞLI

10.05.2017

AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM BAĞLAMINDA
RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA DENETİM,
UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÖZDENETİM
(Yüksek Lisans Tezi)

Merve CAN MARAŞLI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Mayıs 2017

ÖZET

Kitle iletişim araçlarının -bilhassa radyo ve televizyonların- işlevleri ve toplum üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, yayınların genelde toplum ve özelde ise korunmaya daha çok muhtaç olan çocuk ve gençler üzerinde çeşitli zararlı etkiler doğurabileceği açıktır. Bu nedenle, radyo ve televizyon yayınları için makul seviyede yapılacak olan bir denetime ihtiyaç duyulmuş ve hem uluslararası hem de ulusal mevzuatta ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyeti ile program düzenleme serbestliği gözetilerek, radyo ve televizyon yayınlarının denetlenme usulleri belirlenmiştir. 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, Türk mevzuatının AB müktesebatına uyumlaştırılması çalışmalarına hız verilmiş ve bu kapsamda 3 Mart 2011 tarihinde radyo ve televizyon yayıncılığını yeniden düzenleyen 6112 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu Kanun'da, birer 'hizmet' olarak ifade edilen radyo ve televizyon yayınlarının, hangi ilke ve esaslara göre düzenleneceği ve denetleneceği belirtilmiştir. Radyo ve televizyon yayın hizmetleri, hukukî denetimin yanı sıra, meslek mensuplarının 'özdenetim' yapmaları suretiyle de denetlenmektedirler. Bu tez çalışmasında, radyo ve televizyon yayın hizmetlerine yönelik düzenleme ve denetlemelerin Türk ve AB mevzuatında nasıl yer aldığı, yayıncılık alanındaki özdenetim uygulamalarının nasıl yapıldığı, yayın hizmetlerinin ilke ve esasları ile meslek mensuplarının özdenetim ilkelerinin uygulanma şekilleri etraflıca ortaya konulmuş; Türk mevzuatına yeni giren 'ortak denetim' kavramı üzerinde de durulmuştur. Ayrıca, denetim uygulanma aşamasında karşılaşılan sorunlara değinilmiş ve eleştiriler yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, kitle iletişim hürriyetinin sınırsız bir hak ve hürriyet olamayacağı fikrinden hareketle, toplumsal düzenin korunması için denetimin bir 'ihtiyaç' olduğu, meslek mensuplarının özdenetiminin kitle iletişim hürriyetinin tam anlamıyla gerçekleşmesinde büyük rol oynadığı; özdenetimin önündeki en büyük engelin çıkar çatışmaları olmasına karşın, hukukî denetimde ortaya çıkan en büyük sorunun mevzuat hükümlerinin yorumlanma şekliyle kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Bilim Kodu : 111506
Anahtar Kelimeler : Denetim, radyo ve televizyonların denetimi, medyada özdenetim, ifade ve kitle iletişimi hürriyeti, Avrupa Birliği
Sayfa Adedi : 217
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

IN THE CONTEXT OF HARMONIZATION WITH THE EUROPEAN UNION,
SUPERVISION, PROBLEMS IN IMPLEMENTATION AND SELF-REGULATION IN
RADIO AND TELEVISION BROADCASTS
(M.S. Thesis)

Merve CAN MARAŞLI

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
May 2017

ABSTRACT

When the functions and effects of mass media -particularly radio and television- on society are taken into account, it is clear that the broadcasts may create a variety of harmful effects generally on society, and particularly on children and young who are in need of more protection. For this reason, a supervision to be carried out at reasonable level has been needed, and the procedures of supervision of radio and television broadcasts have been determined protecting the freedom of expression and freedom of mass communication, and the freedom of program editing in both international and national legislations. With the start of membership negotiations between Turkey and the European Union (EU) on 3 October 2005, works of harmonizing Turkish legislation with the EU acquis have been accelerated, and in this context, the Law no. 6112, which re-regulates the radio and television broadcasting, was introduced on 3 March 2011. In this Law, it has been stated that according to what principles and procedures the radio and television broadcasts, which are expressed as 'service', will be regulated and supervised. In addition to legal supervision, radio and television broadcasting services are also supervised by means of "self-regulation" performed by members of the profession. In this thesis study, how the regulations and supervisions for radio and television broadcasting services take place in Turkish and EU legislations, how the self-regulation practices in the field of broadcasting are performed, principles and procedures of broadcasting services, and ways of implementation of the self-regulation principles of members of the profession have been presented in detail; and the concept of 'joint supervision, which has just entered in the Turkish legislation, has also been emphasized. In addition, the problems encountered during implementation stage of the supervision have been also mentioned and criticized. As a result of the study, from the idea that the freedom of mass communication cannot be an unlimited right and freedom, it has been concluded that supervision is a 'need' for the protection of social order, the self-regulation of members of the profession plays a big role in complete realization of the freedom of mass communication; although the biggest obstacle to self-regulation is conflicts of interests, the biggest problem emerged in legal supervision results from the way of interpreting the provisions of the legislation.

Science Code : 111506
Key Words : Inspection/control, control of radio and televisions, otocontrol in media, freedom of expression and mass media, European Union
Page Number : 217
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

TEŞEKKÜR

Hem insanlık hem de ülke olarak savaş ve terörle sınırdığımız zorlu bir dönemden geçmekteyiz. Bu süreçte toplumun nabzını tutmak ve onları yönlendirmek, bir başka deyişle, her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulan birlik ve beraberlik doğrultusunda 'kamuoyu oluşturmak' görevi, öncelikli olarak kitle iletişim araçlarına düşmektedir. Bilhassa radyo ve televizyonların, bu görevi kamu yararını gözeterek yerine getirip getirmediği ise, ancak doğru bir denetim yoluyla anlaşılabilir. Bu tez çalışmasında, demokratik toplumların en önemli unsurlarından olan ifade hürriyeti ve kitle iletişimi hürriyetine son derece önem verilmesinin beraberinde, medya hizmet sağlayıcılarının üstlenmesi gereken sorumluluklar ile onların denetlenmesi konusu dikkatle incelendi.

Derdimizin 'toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmek ve ettirmek' olduğu vurgusunu daima yapan ve bu tezin aynı bilinçle şekillenmesini sağlayan; tüm çalışma süresince bir yandan hoşgörüsüyle bir yandan da çok yönlü bilgi, tecrübe ve yönlendirmeleriyle çalışmanın oluşumuna büyük katkı sunan tez danışmanım, hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Tez yazım süreci, şüphesiz, herkes için yoğun ve zorlu bir süreçtir; ancak, benim için akademik hayata adım attığım bir döneme denk gelmesi münasebetiyle ayrıca meşakkatli idi. Bu süreçte karşılaştığım her zorluğun üstesinde gelmemde büyük desteği bulunan, aynı zamanda yargı kararları ile ilgili incelemelerimde bana kaynak sağlayan sevgili eşim Enes MARAŞLI'ya özellikle teşekkür ederim. Sık sık görüş alışverişinde bulunduğum arkadaşım Pınar GÖÇ EDİN'e ve bir yıl boyunca bana huzurlu bir çalışma ortamı sağlamak için ellerinden geleni yapan Mustafa Kemal Üniversitesi İletişim Fakültesi personeline de teşekkürlerimi iletiyorum. Son on yıldır bana nasıl düşünmem gerektiği konusunda derin bir ufuk açan ve eşsiz kazançlar sağlayan sevgili Hoca Babam Prof. Dr. Sadık TURAL'a minnettarım. Son olarak, tüm hayatım boyunca eğitimim için azami hassasiyet ve fedakârlık gösteren kıymetli aileme sonsuz teşekkür ediyor ve çalışmamı onlara armağan ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DENETİM KAVRAMI VE RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA DENETİM

1.1. Genel Olarak	9
1.1.1. Denetim kavramı	10
1.1.2. Denetimin gerekliliği ve faydaları	11
1.1.3. Denetimin sakıncaları	12
1.2. Denetim Tür ve Metotları	13
1.2.1. İç denetim	13
1.2.1.1. İdarî denetim	13
1.2.1.1.1. Hiyerarşik denetim	14
1.2.1.1.2. Vesayet denetimi	15
1.2.1.2. Malî denetim	15
1.2.1.3. Performans denetimi	15
1.2.1.4. Özdenetim	16
1.2.2. Dış denetim	16
1.2.2.1. Siyasî denetim	16
1.2.2.2. Malî denetim	17

	Sayfa
1.2.2.3. Yargı denetimi.....	18
1.2.2.4. Ombudsman denetimi.....	18
1.2.2.5. Kamuoyu denetimi	20
1.2.2.6. Uluslararası denetim	20
1.3. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Denetim	21
1.3.1. Genel olarak.....	21
1.3.1.1. İfade hürriyeti	21
1.3.1.2. Kitle iletişim hürriyeti	22
1.3.2. Radyo ve televizyon yayınlarında denetim ihtiyacı	24
1.3.3. 'Sansür' ve 'denetim' kavramlarının karşılaştırılması.....	26
1.3.4. Radyo ve televizyon yayınlarının içeriklerine yönelik sınırlandırmalar: Denetlemede dikkate alınması gereken temel ilke ve esaslar	28
1.3.4.1. Genel ahlâkın korunması amacıyla sınırlandırılması	31
1.3.4.2. Kişilerin şeref, şöhret ve haklarının korunması amacıyla sınırlandırılması	34
1.3.4.3. Çocukların zararlı içeriklerden korunması amacıyla sınırlandırılması	41
1.3.4.4. Millî güvenlik, toprak bütünlüğü ve kamu düzeninin korunması amacıyla sınırlandırılması.....	48
1.4. Medya Hizmet Sağlayıcıların Denetlenmesi	54
1.4.1. Bağımsız düzenleyici ve denetleyici üst kurul: RTÜK.....	54
1.4.1.1. Yapısı	57
1.4.1.2. Görev ve yetkileri	59
1.4.2. Kamu yayın kuruluşu olan medya hizmet sağlayıcının denetlenmesi.....	62
1.4.2.1. TRT yayınlarının denetlenmesi	62
1.4.2.1.1. Yayın içerikleri yönünden denetimi	64
1.4.2.1.2. Teknik yapısı yönünden denetimi	65

Sayfa

1.4.3. Özel medya hizmet sağlayıcıların yayınlarının denetlenmesi	66
1.4.3.1. Yayın içerikleri yönünden denetimi	67
1.4.3.2. Teknik yapısı yönünden denetimi	71

İKİNCİ BÖLÜM**RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA ÖZDENETİM VE ORTAK DENETİM**

2.1. Genel Olarak	73
2.1.1. Medyada sorumluluk anlayışı	74
2.1.2. Etik kavramı.....	76
2.1.3. Medya etiği	77
2.2. Özdenetim Kavramı	80
2.2.1. Özdenetimin yararları	82
2.2.2. Özdenetim türleri	83
2.2.2.1. Medya mensubunun özdenetimi	83
2.2.2.2. Medya kuruluşunun özdenetimi	84
2.2.2.2.1. Ombudsman	86
2.2.2.3. Bağlı olunan özdenetim kuruluşunun özdenetimi.....	88
2.3. Türkiye’de Özdenetim Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi	90
2.3.1. Basın Şeref Divanı	90
2.3.1.1. Kuruluşu.....	90
2.3.1.2. Basın Ahlâk Yasası.....	91
2.3.1.3. Görev ve yetkileri	93
2.3.1.4. Başarısızlık sebepleri.....	94
2.3.2. Basın Konseyi	96
2.3.2.1. Kuruluşu.....	96
2.3.2.2. Basın Meslek İlkeleri.....	98

Sayfa

2.3.2.3. Görev ve yetkileri	100
2.4. Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Özdenetim Uygulamaları	102
2.4.1. Türkiye’de özdenetim uygulamaları	103
2.4.1.1. Kurum içi özdenetim uygulamaları	104
2.4.1.1.1. Yayıncının özdenetimi	104
2.4.1.1.2. Ombudsman/izleyici temsilcisi	105
2.4.1.1.3. Yayıncı kuruluşların kendi belirledikleri ilkeler.....	107
2.4.1.2. Kurum dışı özdenetim uygulamaları	110
2.4.1.2.1. Basın Konseyi.....	110
2.4.1.2.1.1. Yaptırım gücü	111
2.5. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Ortak Denetim	112
2.5.1. Avrupa Birliği mevzuatında ortak denetim	113
2.5.2. Türkiye’de ortak denetim uygulamaları.....	114
2.5.2.1. RTÜK İletişim Hattı	114
2.5.2.2. İzleyici temsilciliği.....	114
2.5.2.3. Koruyucu semboller sistemi	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA DENETİM UYGULAMALARI,
ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

3.1. Genel Olarak	119
3.2. Mevzuata Uygunluk Açısından Denetim Uygulamaları ve Ortaya Çıkan Sorunlar	120
3.2.1. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kararları	122
3.2.2. İdarî yargı kararları	128
3.2.3. Anayasa Mahkemesi kararları	140
3.2.4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları	143

	Sayfa
3.3. Özdenetim Uygulamaları ve Ortaya Çıkan Sorunlar.....	146
3.3.1. Radyo ve televizyon yayıncılığında yoğunlaşma	148
3.3.2. Otosansür.....	153
3.3.3. Patronaj baskısı.....	154
3.3.3.1. Reytinq kaygısı	155
3.3.3.2. Ekonomik ilişkiler	158
3.3.3.3. Siyasî ilişkiler	160
SONUÇ	165
KAYNAKLAR.....	169
EKLER.....	179
EK-1	180
EK-2	181
EK-3	182
EK-4	183
EK-5	185
EK-6	186
EK-7	188
EK-8	192
EK-9	195
EK-10	199
EK-11	204
EK-12	208
EK-13	212
EK-14	216
ÖZGEÇMİŞ	217

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
akt.	aktaran
ASTS	Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi
BİMER	Başbakanlık İletişim Merkezi
BKÜK	Basın Konseyi Üyeler Kurulu
BKYK	Basın Konseyi Yüksek Kurulu
bkz.	bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
çev.	çeviren
der.	derleyen
E	Esas no
GİMHY	Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi
Hız.	Hazreti
K	Karar no
m.	madde
ör.	örnek
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
R.G.	Resmî Gazete
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Kısaltmalar**Açıklamalar**

RTYK	Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu
s.	sayfa
T	Toplantı no
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TV	televizyon
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı
vb.	ve benzeri
y.t.y.	yayın tarihi yok
yay.	yayını, yayınları
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

‘İfade hürriyeti’ ve bununla bağlantılı olarak ‘kitle iletişim hürriyeti’ demokratik toplumların vazgeçilmez hak ve hürriyetleri arasında yer almaktadır. Devletler, bu hürriyetlerin kullanılması yolunda toplumlara tanıdıkları imkânlar oranında demokratikleşme sağlayabilirler. Toplumsal yaşamın devamlılığı ve sürekli bir gelişme göstermesi için, demokrasinin önemli bir kavram ve elzem bir uygulama olduğu düşünüldüğünde, çoğulculuğun önemi de artmaktadır. Teknik ve teknolojik gelişmelerle birlikte, günümüzün toplumlarında çoğulculuğu sağlayan en önemli araçlar ise, kitle iletişim araçlarıdır.

Kitle iletişim araçlarının (medyanın) kişiler ve toplumlar üzerindeki etkilerinin kaçınılmaz ve reddedilmez derecede olduğu bilinmektedir. Bu nedendir ki, tarih boyunca devletler kitle iletişim araçlarının kullanımını kontrolleri altında tutmaya çalışmışlardır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde dahi, kitle iletişim araçlarının kullanılmasına yönelik, demokrasiyle ve çoğulculukla bağdaşmayacak sınırlama ve müdahalelere rastlamak mümkündür. Bunun önüne geçilmesi ve temel hak ve hürriyetler arasında yer alan ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyetinin gerçekleştirilmesi için, uluslararası ve ulusal mevzuatta çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Bu hususta Türkiye’nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinde (m. 19) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde (m. 10) ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyetini güvence altına alan hükümler bulunmaktadır. Keza, Anayasa’nın 26. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: *“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.”* Ancak, her hak ve hürriyetin sınırsız şekilde kullanılmasının mümkün olmadığı gibi, ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyetinin de tamamen sınırsız ve kontrolsüz şekilde kullanılması söz konusu değildir. Başta millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın ve başkalarının şöhret veya haklarının korunması ile çocuk ve gençlerin korunması olmak üzere, çeşitli amaçlarla ifade ve kitle iletişim hürriyeti sınırlandırılabilir. Doktrinde kitle iletişim araçlarına ve kitle iletişim hürriyetine yönelik yapılan müdahalelerin gerçek bir ‘sınırlandırma’ değil, aslından yapılanın bir ‘düzenleme’ olduğu kabul

edilmektedir. Bu tez çalışmasında, kitle iletişimi -bilhassa radyo ve televizyon yayıncılığı- alanıyla ilgili mevzuattaki düzenlemeler ele alınmaktadır.

Türkiye yarım yüzyılı aşkın bir süredir Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerini devam ettirmekte ve birçok alanda olduğu gibi radyo ve televizyon yayıncılığı alanında da kendi mevzuatını AB müktesebatına uyumlaştırma çalışmalarında bulunmaktadır. 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile AB arasında üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, bu uyumlaştırma çalışmaları hız kazanmış ve 3 Mart 2011 tarihinde radyo ve televizyon yayıncılığını yeniden düzenleyen 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu Kanun'da yayıncılık bir 'hizmet' olarak nitelendirilmiş; yayıncı kuruluşlar ise, 'medya hizmet sağlayıcı' şeklinde isimlendirilmiştir. Yayıncılık için kullanılan 'hizmet' kavramı, oldukça önem taşımaktadır. Çünkü bu kavramla birlikte, radyo ve televizyon yayıncılığının yalnızca ticarî bir iş değil, aynı zamanda toplumsal bir faaliyet olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) olmak üzere, tüm mevzuatında (ASTS, GİMHY vb.) ifade ve kitle iletişim hürriyetine son derece önem verdiği görülen Avrupa Birliği'nin, yayın hizmetleri için 'toplumsal sorumluluk' vurgusunu yapmasıyla birlikte, bu hürriyetlerin belli toplumsal zarar ve tehlike görülen durumlarda sınırlandırılabilmesi belirtilmektedir. Öyle ki, radyo ve televizyon yayınları aracılığıyla ifade hürriyetinin kullanılabilmesini öngören Sözleşmenin 10. maddesinde "... Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tâbi tutulabilir" hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, yayın hizmetlerinin sınırlandırılma gerekçelerini özetler niteliktedir.

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin hangi durumlarda sınırlandırılabilmesi ve bir başka deyişle yayın hizmetlerinde uyulması gereken

ilke ve esaslar, Türk mevzuatında öz bir şekilde Anayasa'da, ayrıntılı olarak ise, 6112 sayılı Kanun'un 8, 9, 10, 11, 12 ve 13. maddelerinde düzenlenmiştir. Özellikle 'Yayın hizmeti ilkeleri' başlığıyla yer alan 8. maddede, hem AİHS'nin hem de Anayasa'nın millî güvenlik, genel ahlâk, kişilik hakları, kamu düzeni gibi büyük önem taşıyan hususlar göz önünde bulundurularak, medya hizmet sağlayıcıların yayınlarında 'toplumsal sorumluluk' anlayışıyla belirlenen ilkelere uyması gerektiği belirtilmiştir. Bu tez çalışmasında, ifade ve kitle iletişim hürriyetinin sınırlandırılmasıyla ilgili mevzuata yer alan kriterlerin (ilke ve esasların) makul sebepler olup olmadığı üzerinde tartışılmaktadır.

Medya hizmet sağlayıcılar tarafından mevzuata tam olarak uyulup uyulmadığının takibi, şüphesiz, doğru şekilde yapılacak olan 'denetim' ile mümkündür. "Bir işin usulüne uygun olarak yerine getirilmesinin kontrolü" şeklinde tanımlanabilecek olan denetlemenin, çok sayıda tür ve metotları vardır. Bu tür ve metotlara da değinilen tez çalışmasında, asıl olarak radyo ve televizyon yayın hizmetlerine yönelik uygulanan denetim türlerine yer verilmiştir. Mevzuata uygunluk açısından radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin denetiminden öncelikli olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) sorumludur. Bir bağımsız idarî otorite olan RTÜK, başta 6112 sayılı Kanun olmak üzere, bu Kanun bağlamında çıkarılan yönetmeliklere ve sair mevzuata göre yayın hizmetlerinin denetimini yapar. Bu çalışmada, RTÜK'ün görev ve yetkileri kapsamında radyo ve televizyon yayın hizmetlerini denetleme usullerine değinilmekte ve RTÜK'ün denetim uygulamaları örnekler üzerinden tartışılmaktadır.

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin idarî ve yargı mercilerince denetlenmesi ile ilgili olarak, RTÜK'ün yanı sıra, yargı denetimi de tezde ele alınan konulardandır. İdarî denetimi gerçekleştiren RTÜK'ün eylem ve işlemlerine karşı Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca yargı yolu açıktır. Yayın hizmeti ilke ve esaslarını ihlâl ettiği tespit edilen medya hizmet sağlayıcılara RTÜK tarafından uygulanan yaptırımlar, Ankara İdare Mahkemeleri'nce görüşülüp karara bağlanır ve Mahkeme'nin kararına karşı da temyiz yolu açıktır. Dolayısıyla, yayın hizmetlerinin denetimini öncelikli olarak RTÜK gerçekleştirse de, Ankara İdare Mahkemeleri, temyiz merci olan Danıştay ve iç hukuk yollarının sonuncusu olan Anayasa Mahkemesi denetim sürecinde etkin ve önemli rol oynarlar. Tüm iç hukuk

yollarının tüketilmesinin ardından, yalnızca belli konulardaki (temel hak ve hürriyetlerin ihlâli durumunda) davalara bakan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, yayın hizmetlerinin denetlenmesi sonucu uygulanan işlemler ile ilgili nihaî karar verici Mahkeme konumundadır. Bu tez çalışmasında, yukarıda adı geçen hukukî denetim mercilerinin yayın ilkelerinin ihlâlleri gerekçesiyle uyguladıkları işlemlerden ve karara bağladıkları davalardan örnekler incelenmekte; denetimin dayanağını oluşturan mevzuat hükümleri, bu hükümlerin yorumlanma ve uygulanma şekilleri ile karar gerekçeleri eleştirilmektedir.

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin denetlenme yöntemlerinden biri de, 'özdenetim'dir. Özdenetim, medya mensubunun kendi kendini denetlemesi şeklinde gerçekleştirilebileceği gibi, medya hizmet sağlayıcının kurum içinde uyguladığı denetim de 'özdenetim' kapsamına girer. Bunların yanı sıra, dünyanın birçok ülkesinde uygulanan, gönüllülük esasına dayalı, bağımsız ve meslek mensupları üzerinde manevî ağırlığı olan özdenetim kuruluşları vardır. Türkiye'de Basın Konseyi adı ile faaliyetlerini sürdüren özdenetim kuruluşlarının temel amacı, meslek etiği ilkelerinin medya hizmet sağlayıcılar tarafından en doğru şekilde uygulanmasını ve yayın hizmetlerinin olası zararlı etkilerine karşı dışarıdan gelecek olan müdahalelere (devlet müdahalesine) mahal verilmeksizin, etik ve ilkelik yayıncılığın sürdürülmesini sağlamaktır.

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarak, bu tez çalışmasında, radyo ve televizyon yayınlarının kamu yararını engelleyecek ve toplumun geneline zarar verecek şekilde etkiler doğurabileceği ihtimaliyle, yayın hizmetlerinin denetlenmesinin bir 'ihtiyaç' olduğu görüşü üzerinde durulmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması ve denetleme işinin hak ve hürriyetlerin önünde bir engel olarak değil, onların doğru bir şekilde kullanılmasına zemin hazırlayıcı nitelikte olması son derece önemlidir. Bu nedenle, denetimin yalnızca bir erkin veya bir grubun tekelinde değil, ortak bir bilinç ve işbirliği ile yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda, denetleme işinin üç tarafının olduğu ifade edilebilir. Bunlardan biri, uluslararası ve ulusal mevzuatta yer alan yayın hizmeti ilke ve esaslarının yerine getirilip getirilmediğini denetleyen 'devlet', ikincisi bireysel veya kurumsal olarak yahut özdenetim kuruluşu aracılığıyla meslek etiği ilkeleri ışığında kendi kendilerini kontrol etme suretiyle özdenetim gerçekleştiren 'medya mensupları', üçüncüsü ise,

izleyici ve dinleyici olarak yayın hizmetlerinin asıl muhatapları konumundaki 'toplum'. Denetim sürecinin birer parçası olan bu tarafların asıl gayesinin, kamu yararını gözetmek ve toplumsal sorumluluk bilinciyle yayın hizmetlerinin gerçekleştirilmesini sağlamak olması düşüncesiyle, çalışmamızın temel dayanağını 'Toplumsal Sorumluluk Teorisi' oluşturmaktadır. Dolayısıyla, medya hizmet sağlayıcılar 'hür' olmalıdırlar; ancak, 'toplumsal sorumluluk' bilincini de terk etmemelidirler. Keza, devlet ve toplum da yayın hizmetlerinin hür fakat sorumluca yerine getirilmesinin hem destekleyicisi hem de takipçisi olmalıdırlar.

Teknolojik gelişmeyle birlikte kitle iletişim araçlarında bir 'yöndeşme' (*convergence*) olmuştur. Bir başka ifadeyle, kitle iletişim araçları iç içe geçmiş, internet aracılığıyla televizyon programları izlenmeye, gazete haberleri okunmaya, telefonlardan radyo yayınları dinlenmeye, televizyonlardan internete girilmeye; dolayısıyla, yayın şekilleri arasındaki keskin çiziler silikleşmeye başlamıştır. Ancak işbu, tez çalışması görsel-işitsel medyalardan yalnızca radyo ve televizyon yayınları ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede, radyo ve televizyon yayınlarına yönelik uygulanan denetim yöntemlerinden hem hukukî denetim hem de özdenetim kavram ve uygulamaları ile 'ortak denetim' kavram ve uygulaması tezin kapsamına alınmıştır. Tüm bu konular incelenirken, Türkiye'nin Avrupa Birliği müktesebatına uyum süreci ve AB değerleri ile Türk toplumunun genel kültür ve değer yapısı göz önünde bulundurulmuştur.

Tezde temel olarak 'tanımlayıcı/betimleyici araştırma yöntemi' kullanılmıştır. Ayrıca, yayın hizmetlerinin denetleme kriterlerinin incelenmesi sırasında 'karşılaştırmalı analiz'e başvurulmuştur. AB mevzuatı ile Türk mevzuatının, Türk mevzuatı içinde yer alan farklı kanunların ve yürürlükte olan ile mülga kanunların mukayeseleri yapılarak, yayın ilke ve esaslarındaki değişimler görülmeye çalışılmıştır. Ayrıca 'nedensellik ilişkisi' üzerinde durularak, idarî denetim ve yargı denetimi ile özdenetim uygulamalarında karşılaşılan sorunların kaynağına varılmaya çalışılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Tez çalışmasında asıl amaçlanan, denetim kavramını ve denetleme işinin hâlihazırda yapılma şekillerini incelemek ve denetim uygulamalarında ortaya çıkan sorunların neler olduğunu tespit etmektir. Çünkü, bu sorunların ne ölçüde

mevzuattan, mevzuat hükümlerinin yorumlanma şeklinden, meslek mensuplarının ve kuruluşlarının arzları ile izleyici/dinleyici kesiminin talebinden kaynaklandığını görmek, denetim uygulamalarının daha etkili şekilde nasıl yapılabileceği yönünde ışık olacaktır. Bu amaçla, tez süresince, köprübaşı niteliğindeki şu soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır:

- İfade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyetinin sınırlandırılmasına ihtiyaç var mıdır?
- Avrupa Birliği mevzuatında (Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi vb.) ve Türk mevzuatında ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyeti nasıl yer almaktadır? Bu hürriyetlerin sınırlandırılabilmesi öngörülen durumlar nelerdir?
- Avrupa Birliği müktesebatına uyum sürecinde, AB Komisyonu tarafından hazırlanan yıllık İlerleme Raporlarında Türkiye'nin medya mevzuatı ve hürriyetlerin uygulanma durumları nasıl değerlendirilmektedir?
- Radyo ve televizyon yayın hizmetleri kimler ve hangi kuruluşlar tarafından, hangi ilke ve esaslara göre, ne zaman ve ne ölçüde denetlenmelidir?
- Denetim ve sansür kavramlarını birbirinden ayıran özellikleri nelerdir?
- Özdenetim neden önemlidir? Özdenetim kuruluşlarının denetleme usulleri nasıl olmalıdır?
- Meslek etiği ilkelerinin uygulanmasında son derece önem taşıyan özdenetim mekanizmasının, zaman zaman 'özsansür' (otosansür) haline dönüşme sebepleri nelerdir?
- Özdenetim uygulamalarında karşılaşılan sorunlar neden kaynaklanmaktadır? Patronaj baskısı ile siyasî ve ekonomik baskıların, medya mensubunun meslek etiği ilkelerini uygulamasının önünde nasıl bir engel teşkil etmektedir? Bununla baş etme yöntemleri neler olabilir?
- 'Ortak denetim' için "ideal denetim yöntemidir" denilebilir mi?
- RTÜK'ün yayın hizmeti ilkelerini ihlâl ettiği gerekçesiyle idarî işlem uyguladığı radyo ve televizyon programlarına karşı, yargı organlarının değerlendirmesi nasıldır?

Bu sorulardan hareketle çalışılmaya başlayan tezde, şu varsayımlar üzerine gidilmiştir:

- İfade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyetinin sınırsız şekilde kullanılması mümkün değildir. Toplumsal fayda söz konusu olduğunda, bu hürriyetler sınırlandırılabilir/sınırlandırılmalıdır.
- Radyo ve televizyon yayınları, görsel-işitsel medyanın birer parçası oldukları ve toplumun çok geniş bir kesimi tarafından takip edildikleri için, etkileycilik gücü yüksektir. Başta çocuklar ve gençler olmak üzere tüm toplumun, bu yayınların olası zararlı etkilerinden uzak tutulması gerekir.
- Medya hizmet sağlayıcılar yayın içeriklerini şekillendirirken başta ekonomik ve siyasî çıkarlar olmak üzere, çeşitli sebeplerle doğru, tarafsız ve dürüst davranmayabilirler. Bunun önüne geçilmesi için, makul ölçülerde yapılacak olan denetimler şarttır.
- Hukukî denetim ve özdenetim birlikte yapıldığı takdirde, bir başka deyişle 'ortak denetim' yöntemiyle, radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin denetlenmesi daha etkili sonuçlar doğurabilir.

Tüm bu anlatılanlar etrafında şekillenen "Avrupa Birliği'ne Uyum Bağlamında Radyo ve Televizyon Yayınlarında Denetim, Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar ve Özdenetim" başlıklı tez, 3 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, denetim kavramı, denetim tür ve metotları ile radyo ve televizyon yayınlarında denetim konuları ile radyo ve televizyon yayın içeriklerinin hangi amaçlarla sınırlandırılabilceği hususu ele alınmaktadır. Bağımsız idarî otorite olan RTÜK'ün yapısı ve işleyiş şekline de yer verilen bu bölümde, özel medya hizmet sağlayıcılar ile kamu yayın kuruluşu olan TRT'nin denetlenme yöntemleri incelenmektedir.

İkinci bölüm, özdenetim ve ortak denetim konularının ele alındığı bölümdür. Türkiye'deki özdenetim kuruluşlarının tarihsel süreçlerine yer verilen bu bölümde, Basın Konseyi'nin görev ve yetkileri ile yaptırım gücü ve meslek mensupları arasındaki saygınlığı incelenmektedir. Basın mensubunun kendi kendisini denetlemesi ve medya hizmet sağlayıcının kurum için denetim mekanizmasının

nasıl işletildiğine de değinilen bu bölümde, son olarak 'ortak denetim' kavramı üzerinde durulmaktadır.

Tezin özgün olarak nitelendirilen üçüncü bölümünde ise, radyo ve televizyon yayınlarının denetiminde ortaya çıkan sorunlar ele alınmaktadır. Bu bölüm iki ana başlık üzerine kuruludur. Birincisi, 'idarî denetim ile yargı denetimi uygulamaları ve ortaya çıkan sorunlar', ikincisi ise 'özdenetim uygulamaları ve ortaya çıkan sorunlar'dır. Hukukî denetimi gerçekleştiren idarenin (RTÜK) ve yargı erklerinin (Ankara İdare Mahkemeleri, Danıştay, Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi) yayın hizmeti ilkelerinin ihlâl edildiği gerekçesiyle medya hizmet sağlayıcılara yönelik verdiği kararlardan örnekler incelenmekte ve eleştiriler yapılmaktadır. Özdenetimden kaynaklanan sorunlarda ise, yayıncılıkta yoğunlaşma hususu incelenmekte ve otosansür kavramı tartışılmaktadır. Ayrıca, medya mensuplarının meslek etiği ilkeleri ışığında özdenetim yaparken uygulamada yasadıkları sorunlar ve bu sorunların sebebi olarak görülen patronaj baskısı konusu ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENETİM KAVRAMI VE RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA DENETİM

1.1. Genel Olarak

Kamu yönetiminde iki önemli unsur bulunur. Bunlardan biri *kamu hizmeti*, diğeri ise, *kamu görevlileridir*. Kamu hizmeti, kamu görevlilerinin gerçekleştireceği idarî işlemler ve eylemler yoluyla yerine getirilir. Bu bağlamda kamu hizmeti kavramını, “idarenin kendisi veya denetim ve gözetimi altında belli bir zamanda ve belirli bir yerde kendini hissettiren toplumsal bir ihtiyacın karşılanması amacıyla yürüttüğü düzenli ve sürekli faaliyetler”¹ olarak tanımlamak mümkündür. Tanımda da görüldüğü üzere, bu faaliyetlerin doğru bir şekilde yapılmasını sağlamak için, kamu yönetimi sistemine dâhil olan önemli bir unsur devreye girer: Denetim. Kamu yönetiminde denetimin eksikliği durumunda, aksaklıklar, kasten veya ihmal sonucu ortaya çıkabilecek olan problemler adeta kaçınılmazdır. Keza, denetimin olmadığı bir kamu hizmeti sunan kurum ve kuruluşlarda menfaat odaklı olarak kamu kaynaklarının israf edilmesi şeklinde kamu zararı doğuracak sonuçlar meydana gelebilir. Denetimin yokluğu veya eksikliği sonucunda özel sektörde de problemlerin ortaya çıkması mümkündür ve bu nedenle özel sektörde de denetim mekanizmalarının varlığı zarurîdir.

Bu bölümde öncelikle ‘denetim’ kavramı çeşitli yönleri ile (tanımı, tür ve metotları, sağladığı faydalar vb.) ele alınacak; ardından bu çalışmanın asıl konusunu oluşturan radyo ve televizyon yayıncılığında denetim üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda, hem kamusal yayıncılık yapan TRT yayınları üzerinden, hem de özel radyo ve televizyon hizmet sağlayıcıların yayınları üzerinden denetim konusu incelenecek ve değerlendirilecektir.

---

¹ Atay, E. E. (2009). *İdare Hukuku*. (İkinci baskı). Ankara: Turhan Kitabevi, s. 582.

1.1.1. Denetim kavramı

Denetleme işi, “bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma...”² olarak öz bir şekilde tanımlanabileceği gibi, söz konusu görevin, usulüne uygun olarak yerine getirilmesinin kontrolü, teftişi şeklinde de tanımlanabilir. Denetim (*inspection/control/survey*) kavramı ise, en genel anlamıyla, ‘olması gereken ile olan arasında yapılan bir karşılaştırma’ şeklinde ifade edilebilir.³ Buna benzer olarak denetim kavramı “örgütün beklenen başarı ölçütlerine ne ölçüde ulaştığını saptamak üzere, bu ölçütlerle yapılan işlerin karşılaştırılması”⁴ şeklinde de tanımlanmaktadır. Denetim ile yapılan işlemlerin örgütsel amaçlara, yönetsel kurallara ve hukuka uygunluğu araştırılır.⁵ Denetleme işini yapanlara ise, ‘denetçi’, ‘murakıp’, ‘müfettiş’ vb. adlar verilir. Hukuk Sözlüğü’nde⁶ denetçi kavramının tanımı şu şekilde yapılmaktadır: “Şirketlerde, şirket faaliyetlerinin yasaya ve şirketin amacına uygun olup olmadığını kontrol eden ve yasaya göre kendisine çeşitli görevler ve yetkiler verilmiş olan organ.” Ancak, denetleme işini ve denetçileri yalnızca ticarî amaçlı şirketlerle bütünleştirmek eksik kalacağından, bu kavramları hem kamu hem de özel sektör faaliyetlerinin bir parçası hâlinde düşünmek daha doğru olacaktır.

Teftiş, inceleme, kontrol, yoklama, murakabe gibi kavramlar ile çoğu kez aynı veya benzer anlamlarda kullanılan ‘denetim’in amacı, işlerin yürütülmesi sırasında kasten veya bilmeyerek veyahut ihmal sebebiyle ortaya çıkabilecek her türlü aksaklığın önüne geçmek; bu aksaklıklar yaşanmış ise, telâfisini sağlamak; söz konusu işler için daha iyi ve ideal olanın bulunmasına ve uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Dolayısıyla, denetimin yapılabilmesi için, belli iş ve işlemlerin gerçekleştirilmiş olmasına gerek yoktur. Bu iş ve işlemler yapılmadan önce de denetleme yapılabilir.⁷

² Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. (Onuncu baskı). Ankara: TDK Yay.

³ Atay, C. (1999). *Devlet Yönetimi ve Denetimi*. (İkinci baskı). İstanbul: Alfa Yay., s. 20.

⁴ Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE). (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yay.

⁵ TODAİE, a.g.e., s. 62.

⁶ Yılmaz, E. (1992). *Hukuk Sözlüğü*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Yetkin Yay.

⁷ Denetleme işinin hangi kurum veya yapı içerisinde gerçekleştirildiği bu noktada büyük önem arz etmektedir. Çünkü bir işin gerçekleştirilmeden önceki denetimi, her yapı içerisinde meşru karşılanmamaktadır. Örneğin canlı olmayan bir televizyon programının yayınlanmadan önce iç birimler tarafından denetiminin yapılması tabii bir durumken, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Denetim, yalnızca sorun olarak görülen durumların ortaya çıkmış olması sonucu gerçekleştirilmez; aynı zamanda iş ve işlemlerin doğruluğunun ve yerindeliliğinin tasdiki ile de sonuçlanabilir.

Denetleme işi gerçekleştirilirken, yasallık, düzenlilik, ekonomik olma, verimlilik ve etkinlik olarak sıralanabilecek ilkeler temel nitelikte görülmektedir. Bu ilkelerin uygulanması ölçüsünde denetimin başarılı veya başarısızlığı söz konusu olabilmektedir.⁸

1.1.2. Denetimin gerekliliği ve faydaları

Dünyanın hemen her ülkesinde ve tüm alanlarda denetim kavramının ve uygulamalarının olduğunu söylemek mümkündür. İster büyük ve sistematik ağlar içerisinde gerçekleştirilsin, ister de yalnızca sözlü veya psikolojik olarak baskı veya yönlendirme şeklinde uygulansın, denetleme işi, her alanda gerekli görülen bir faaliyet olmaya devam etmektedir.

“İdare ne kadar iyi örgütlenirse örgütlensin, ne kadar büyük olanaklara sahip olursa olsun personelinden, örgüt yapısından veya hizmetin kuruluş veya işleyişinden doğan kusurlardan dolayı denetime muhtaçtır.”⁹ Dolayısıyla, en profesyonel örgütlü yapılar dahi iç ve/veya dış denetimlere tâbi tutulmaktadır. Bunun en temel amacı, olmuş veya muhtemel tüm aksaklıkların bertaraf edilmesidir.

Bir kurum içerisinde belli periyotlarla denetime tâbi tutulan çalışanlar, hata yapmamak ve işleri en doğru şekilde yürütmek için dikkatlerini daima canlı tutarlar. Yanlış yol izlediklerinde veya art niyetli bir şekilde kendi menfaatleri için konumlarını/güçlerini kullandıklarında, bunun ortaya çıkarılacağını bilirler.¹⁰ Denetim, yalnızca çalışanların görevlerini yerine getirme amaçlı kontrollerinin yapılması için değil, genel olarak sistemin aksaklıklarının tespit edilip, daha verimli

---

(RTÜK) gibi harici bir erk tarafından yapılacak olan denetim ve uygulanacak olan yaptırım ‘sansür’ kavramının ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

⁸ Avşar, B. Z. (2012). *Ombudsman*. İstanbul: Hayat Yay., s. 28.

⁹ Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü., Ercan, İ. (2014). *İdari Yargı*. (Onuncu baskı). İstanbul: On İki Levha Yay., s. 1.

¹⁰ Bu durumda denetim, otomatik olarak özdenetimin gerçekleştirilmesini doğurur. ‘Özdenetim’ kavramına ilerleyen başlıklarda ayrıntılı olarak değinilecektir.

ve akılcı yöntemlerle değişim ve gelişim uygulamalarına geçişin de sağlanması açısından önem arz eder. Örneğin, bir devlet kurumunda işlerin son derece yavaş bir şekilde yürütülmesi ve bu hususta şikâyetler alınması, o kurumun hem iç hem de bağlı diğer denetleme organlarınca mercek altına alınmasına ve bu yavaşlığın hangi sebeplerden kaynaklandığının bulunmasına yol açar. Misal, lüzumsuz seviyedeki kırtasiyecilikten kaynaklandığı tespit edilen bu yavaşlığa çare bulmak için, çözüm önerileri ve akabinde yeni uygulamalar getirilir. Böylece, denetleme sayesinde yapılan tespitlerle, kurumsal bir gelişmenin yolu açılmış olur.

1.1.3. Denetimin sakıncaları

Denetim işinin kurumlar için çok sayıda ve önemli seviyede faydasının olabileceği gibi, denetimlerin sıklığı başta olmak üzere, denetleme ölçütlerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı bazı sakıncalar meydana gelebilir. Örneğin, sık yapılan ve uzun süren denetimler, denetlenen kurum ve birimlerde çalışanların işlerine odaklanamamalarına neden olabilir. Denetleme ölçütlerinin sertliği ise, - kurumun işlevinin ne olduğuna göre değişmekle birlikte- çalışanların yaratıcılıklarına, üreticiliklerine, hatta fikrî özgürlüklerine dahi engellemeler getirebilir. Kendilerini baskı altında hisseden çalışanlar, dışlanma, işten çıkarılma gibi korkular yaşayarak, işe kapanma veya otosansüre varan sonuçlarla karşılaşabilirler.

Yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı, denetimin en doğru şekilde ve denge içerisinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yapılan eylem 'denetim'den ziyade, 'baskı' hâlini alır ve ciddi endişe verici neticelere yol açabilir. Burada altının çizilmesi gereken hususlardan biri de, denetimin yapılacağı zaman(lar)dır. Yapılan işin türüne göre değişmekle birlikte, bazı eylemler için işin yapılması sırasında, bazılarında iş esnasında bazılarında ise, görev ve hizmetin ifasından sonra denetim gerçekleştirilir. Özdenetim ise, işin tüm aşamalarında yapılan bir denetim türüdür.

1.2. Denetim Tür ve Metotları

Denetim kavramının en doğru şekilde anlaşılması ve denetleme işinin uygulanması sırasında nasıl bir yol izleneceğinin belirlenmesinde en etkili unsur, denetlenen kurum ve kuruluşların sahip oldukları yapının şeklidir. Denetlenecek olan yapının bir kamu kuruluşu mu yoksa özel bir teşebbüs mü olduğu ve de hangi iş ile meşgul olduğu, onların denetlenme şeklini belirleyen etkenlerdir. Bu ayırt edici hususlara rağmen, denetleme işinin tür ve metotlarına bakıldığında, genel olarak ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Bunlar 'iç denetim' ve 'dış denetim'dir. "İç ve dış denetim arasındaki farkı, denetlenen kuruma ilişkin olarak denetçinin örgütsel statüsü belirlemektedir."¹¹ İç denetimi gerçekleştiren denetçi, kurumun ya da işletmenin personeli statüsünde iken; dış denetimde denetçi, kurumdan tamamen bağımsızdır.

1.2.1. İç denetim

1.2.1.1. İdarî denetim

İdarenin görevlerinin yoğunluğu ve idare bünyesinde çok sayıda çalışanın barındırılması nedeniyle, idarî işlemlerde hata yapılması ile hukuka, kişisel ve kurumsal haklara aykırı eylemlerde bulunulması ihtimalleri artmıştır. Bu durum, idarenin denetlenmesini zorunlu kılmıştır. İdarenin denetimi, yasama ve yargı organlarınca yapılmasının yanı sıra, kendi içerisinde oluşturduğu denetleme birimlerince de gerçekleştirilir. İdarî (yönetmel) denetim, yönetim tarafından kendiliğinden yapılabileceği gibi, ilgililerin, bir başka deyişle yönetilenlerin isteği üzerine de yapılabilir.¹² İdarenin iç denetim mekanizmaları tarafından denetlenmesine hiyerarşik denetim, dış denetçiler tarafından denetlenmesine ise, vesayet denetimi denir.

¹¹ Avşar, (2012). A.g.e., s. 28.

¹² Gözübüyük, A. Ş. (2010). *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*. (On birinci baskı). Ankara: Turhan Kitabevi, s. 321.

1.2.1.1.1. Hiyerarşik denetim

Kurum içerisinde, üstlerin astları denetlemesi şeklinde gerçekleştirilen denetime hiyerarşik denetim denir. “Hiyerarşi [sıradüzeni] temelde, asta emir verme; astın işlemlerini hukuka uygunluk ve yerindelik bakımından denetleme; astın memuriyet statüsüne ilişkin işlemler yapma yetkilerini içerir.”¹³ Emir komuta zinciri şeklinde gerçekleştirilen hiyerarşik denetiminde, her ne kadar üste genişçe yetkiler tanınmış olsa da, buradan, en üstte bulunan amirin yasaları kendi keyfine göre uygulayacağı anlamı çıkarılmaz. Amir, hiyerarşik yetkisini yasal sınırlar içerisinde kullanır, memur da hiyerarşik üstünün talimatlarına uyar.¹⁴ Dolayısıyla, üstün yetkilerini keyfî şekilde kullanması söz konusu olamaz. Zira, üst, hukuka aykırı talimatlar verdiği takdirde, ast onu uygulamak zorunda değildir. Bu konuda Anayasa'nın 137. maddesinde şu hükümler yer almaktadır:

“Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.”

Hiyerarşik denetim sayesinde, kurum içerisindeki kişi ve birimlerin, hangi kişi ve birimler tarafından denetime tâbi tutulacağı belli olduğundan, sorumluluk paylaşımı da gerçekleşmiş olur. Bu amaçla, kamu kurum ve kuruluşlarında (bakanlıklar, üniversiteler, belediyeler vb.) çeşitli adlar altında denetleme birimleri oluşturulmuştur.

¹³ Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, a.g.e., s. 3.

¹⁴ Avşar, Z., Demir, V. (2005). *Medyada Denetim*. Ankara: Piramit Yay., s. 29.

1.2.1.1.2. Vesayet denetimi

Türk idare sistemi, 'yerinden yönetim' ve 'merkezî yönetim' olmak üzere ikili bir yapılanma şeklinde düzenlenmiştir. "Yerinden idarenin devletin bütünlüğünü bozmasının önlenmesi ve kamu hizmetlerinin yurt düzeyine yayılması ve bu hizmetlerin yürütülmesinde devletin genel yönetim politikasının dışına çıkılmaması için merkezi idarenin yerinden yönetim kuruluşları üzerindeki denetimine vesayet denetimi adı verilmektedir."¹⁵ Anayasa'nın 127. maddesinde de belirtilen "*mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması*" amaçlarıyla, merkezî idareler, yerinden (mahallî) idareler üzerinde geniş idarî vesayet yetkisiyle donatılmıştır.

Vesayet denetiminin en temel özelliği, devletin birliği ve devamlılığı ile kamu hizmetlerinin uyum ve niteliğinin artmasını sağlamaktır.

1.2.1.2. Malî denetim

Her kurum ve kuruluş, bünyesindeki ilgili birim aracılığıyla kendi bütçesinin denetimini yapar. Gelir ve gider arasındaki dengenin sağlanması ve bütçenin en doğru şekilde kullanılması amacıyla, belli bir düzen içinde malî denetimler gerçekleştirilir. Kamu kurum ve kuruluşlarından maliye ile ilgili birimler, iç denetim mekanizmalarının yanı sıra, sıkı bir dış denetime de tâbidirler. Bu nedenle malî düzen iç denetimde ne kadar doğruluk ve şeffaflık içerisinde sağlanırsa, dış malî denetçilerin denetimlerinin ardından hazırlanan raporlar o kadar olumlu değerlendirme içerir.

1.2.1.3. Performans denetimi

Kişilerin ve birimlerin kurum içindeki performanslarının mevcut durumunun tespiti ve var ise aksaklıkların sebeplerinin bulunması, akabinde de giderilmesi için performans denetimleri yapılır. İş ile ilgili kalite standartlarının yükseltilmesi, çalışanlar açısından da çalışma ortamlarının ve genel memnuniyet durumlarının

¹⁵ Aslan, S. (1978). *Türkiye'de ve İngiltere'de Merkezi İdarenin Mahalli İdare Üzerindeki Denetimi*. Ankara: İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi, s. 56.

değerlendirilmesi amacıyla yapılan performans denetimlerinde, uyumlu çalışma, zamanın ve kaynakların verimli kullanılması, üreticiliğin artırılması gibi hedefler ön planda tutulur. Bu denetim türü, Türk hukukuna 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu¹⁶ ile girmiştir. Performans denetimi ile o kurumun verimliliği, beklenen başarı seviyesine gelip gelmediği tespit edilir.

1.2.1.4. Özdenetim

Genel olarak, kuruluşun kendi kendini denetlemesine özdenetim (*otocontrol*) denir. Özdenetimi, çalışan her bir bireyin işini yapma sürecinde kendi kendini denetlemesi şeklinde tanımlamak da mümkündür. Çalışanlar, işlerini yaparken hukuka uygunluk ve etik açıdan kabul edilebilirlik ölçütüyle, kendi kendilerini denetim altında tutarlar. Böylece çalışanlar, dış bir denetim mekanizmasının müdahalesine gerek kalmaksızın, yapılması gerekenleri hukuk, akıl ve vicdan süzgecinden geçirerek, işlerini yapma sürecini yaşarlar.

Özdenetim, aynı zamanda bir meslekte ya da sektörde (ör. medyada) çalışanların meslek kurallarına, özellikle de etik/ahlâk kurallarına uyup uymadıklarını denetleme olarak da mütalâa edilir. Bu denetleme türünü gerçekleştiren özdenetim kuruluşlarına örnek olarak, 24 Temmuz 1960 tarihinde kurulmuş olan Basın Şeref Divanı ve 6 Şubat 1988'de kurulup bugün de faaliyetlerini sürdürmekte olan Basın Konseyi gösterilebilir.

1.2.2. Dış denetim

1.2.2.1. Siyasî denetim

Genel olarak, seçimle gelen kişi ve/veya organlar tarafından yapılan ve siyasal sorumluluk doğuran denetimlere siyasî denetim denir.¹⁷ Bir başka deyişle, parlamentonun/meclisin hükümete ve bakanlar kuruluna yönelik yaptığı denetimdir. Bundan da anlaşılacağı üzere, "yönetimin başı olan bakanlar, kendi

---

¹⁶ R.G. 24/12/2003.

¹⁷ Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, *a.g.e.*, s. 11.

yetkileri içindeki işlerden ve emirleri altındakilerin işlem ve eylemlerinden dolayı Meclise karşı sorumludurlar.”¹⁸

Siyasî denetim birkaç yolla gerçekleştirilebilir. Bunlar: Soru, genel görüşme, Meclis araştırması, Meclis soruşturması ve gensoru şeklindedir. Ayrıca vatandaşlar da dilekçe ile siyasî denetime katılım sağlayabilirler. Anayasa'nın 74. maddesinde belirtildiği üzere, vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

1.2.2.2. Malî denetim

“Malî denetim, bütçe uygulamalarına ilişkin olarak kamu idaresinin malî karar ve işlemlerinin sorgulanmasıdır.”¹⁹ Kamu kurumunun tüm gelir ve giderleri; diğer bir deyişle bütçeyi nerede ve nasıl kullandıkları, muhasebe birimince kayıt altına alınır ve malî denetim bu kayıtlar üzerinden gerçekleştirilir. “Dolayısıyla, denetim başladığında işler olmuş bitmiş, elde izleri (kayıtları ve belgeleri) kalmıştır.”²⁰

Malî denetim işini yapan en üst düzey kurum Sayıştay'dır. Anayasa'nın 160. maddesinde Sayıştay'ın görevi şu şekilde belirtilmiştir: “*Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.*” Aynı zamanda, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelir, gider ve mallarına ilişkin hesap ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleyip, kamu zararına yol açan işlemlerin sorumluları hakkında kararlar verir.²¹ Malî denetimin sonunda hazırlanan değerlendirme raporuna göre kurumların kaynakları kullanma performansları ortaya konulmuş olur ve -gerekli görüldüğü takdirde- yaptırımların uygulanması aşamasına geçilir.

¹⁸ Gözübüyük. (2010). *a.g.e.*, s. 326.

¹⁹ Bayar, D. (2008). Mali Denetim Nedir?. *Maliye Dergisi*, (155), s. 1.

²⁰ Bayar, *a.g.m.*, s. 3.

²¹ Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, *a.g.e.*, s. 7.

1.2.2.3. Yargı denetimi

Siyasî ve idarî denetim sırasında her ne kadar 'hukuka uygunluk' ölçütü esas alınsa da, bazen prosedürlerden bazen de idarenin taraflı davranmasından kaynaklanan haksızlıklar meydana gelebilmektedir. Oysa yönetimin denetlenmesinde öncelikli olarak yönetilenlerin hak ve menfaatlerinin teminat altına alınması anlaşılmalıdır. Bunu sağlamak için de bir diğer denetim yolu olan 'yargı denetimi' söz konusudur. Yargı denetiminde, eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğuna bakılır; yerindelik denetimi yapılmaz. İdarî işlem hukuka ve mevzuata aykırı ise, iptal edilir. Buna mukabil, mahkeme iptal ettiği idarî işlemin yerine başka bir idarî işlem tesis edemez.

Ülkemizde, yargı sistemi adlî yargı ve idarî yargı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Özel hukuk hükümlerinden doğan uyuşmazlıklar adlî yargı tarafından ele alınırken, idare hukukuna bağlı olarak meydana gelen uyuşmazlıklar idarî mahkemelerce incelenir ve karara bağlanır. Bir başka deyişle, idarî yargının kapsamına giren davalarda, taraflardan en az birinin kamu kurum veya kuruluşu olması gerekmektedir. "Özel sektörün yargısal denetimi ancak kamu hukuku yönünden söz konusu olabilir."²²

1.2.2.4. Ombudsman denetimi

Ombudsman, yasama organı tarafından atanan ve idarenin eylem ve işlemlerindeki hukuka aykırılığı tespit edip, bunları bir rapor halinde yasama organına sunan bir denetçi konumundadır. 'Kamu denetçisi' ve 'arabulucu' olarak da anılan ombudsmanın, idarenin problem arz eden eylemlerini incelemesi vatandaşların şikâyetleri sonucu olabileceği gibi, re'sen de gerçekleşebilmektedir.

Anayasa'nın 74. maddesinde öngörüldüğü üzere çıkarılan 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu²³ ile "idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz özel bütçeli

²² Avşar ve Demir, *a.g.e.*, s. 27.

²³ R.G. 29/06/2012.

Kamu Denetçiliği Kurumu” kurulmuştur. Kurum, 29 Mart 2013 tarihi itibarıyla şikâyet başvurularını almaya başlanmıştır.²⁴ Parlamento tarafından atanan; ancak, hükümete olduğu kadar, parlamentoya karşı da bağımsız olan ombudsman, geniş bir araştırma ve soruşturma yetkisiyle donatılmıştır ve kamu hizmetlerinin daha iyi yürütülmesi için gerekli reformların yapılması önerisinde bulunmak amaçlarını güder.²⁵

Ombudsmanın en temel işlevlerinden biri, diğer denetim organlarının yetersiz kaldığı, tıkanıdığı durumlarda, devlet ve vatandaş arasında her iki tarafın da hoşnutlukla, bir başka deyişle muslihane karşılayabileceği çözümler bulmaya çalışması, *arabuluculuk* yapmasıdır.²⁶ En önemli özelliği ise, bağımsız ve tarafsız oluşudur.

Geniş araştırma ve inceleme yetkileriyle donatılan ombudsman, hüküm verici bir merci olmaktan ziyade, idarenin eylemlerinden kaynaklanan problemlerin tespiti ve akabinde düzeltilmesi için hazırladığı raporları, hem şikâyette bulunan vatandaşa hem de ilgili idareye sunar. Ombudsman her ne kadar hiçbir şekil ve prosedür altında olmaksızın vatandaşların her türlü şikâyet dilekçelerini incelemeye alsın ve dolayısıyla bir ‘vatandaş savunucusu’ görünüşünde olsa da, söz konusu idare eyleminin doğruluğuna ve yerindeliliğine kanaat getirdiğinde, bunu, mağdur olduğunu söyleyen vatandaşa uygun bir dilde anlatmakla da yükümlüdür.

Pickly, yukarıda belirtilen özelliklerinden dolayı, ombudsmanın hem bürokrasi hem de halk tarafından güven veren görünüşünü şu şekilde ifade etmektedir:²⁷

“Halk açısından ombudsman, adaletin yerine getirildiği ve bürokratik kuruluşlarca, hizmetlerinden yararlanan kişilere iyi, çabuk ve saygılı biçimde davranıldığı güvencesini veren geçerli bir araçtır. Bürokrasiler açısından ise, yapılan işlemler üzerinde, işlemlerin yapılması sırasında saptanmamış yanlışlıkların sonunda yakalanmasını ve düzeltilmesini sağlayan ek bir yanlıştan arınma denetimidir.”

²⁴ <https://www.ombudsman.gov.tr/hakkimizda/> adresinden 23 Şubat 2017’de alınmıştır.

²⁵ Oytan, M. (1975). Ombudsman Eli ile İdarenin Denetimi Konusunda Kıyaslamalı Bir İnceleme, *Danıştay Dergisi*. Ankara: (18-19), s. 195-196.

²⁶ Avşar ve Demir, a.g.e., s. 36.

²⁷ Pickl, V. J. (1989). Ombudsman ve Yönetimde Reform. (Çev. Ergun, T.). *Amme İdaresi Dergisi*, 19 (4), (makalenin orijinalinin yayım tarihi belirtilmemiş), s. 37.

1.2.2.5. Kamuoyu denetimi

Kamuoyu denetiminde idare faaliyetlerinin halk tarafından izlenerek, haksız eylem ve işlemlere tepki gösterilmesi ifade edilmektedir. Kamuoyunun, idarenin yanlış olarak görülen eylem ve işlemlerine yönelik doğrudan bir yaptırım yetkisi olmasa dahi, siyasal karar alma süreçlerini etkilemelerinden dolayı, görüşleri, iktidarı elinde bulunduranlar için önem arz eder. Bu açıdan kamuoyu, yönetenlerin karar alma sürecinin etkilenmesi açısından önemli bir role sahiptir.²⁸

Kamuoyu denetiminde bireyler tek tek veya toplu olarak eylemlerde bulunabilirler. Yazılı, sözlü veya gösteri yaparak yanlış buldukları eylem ve işlemin geri alınmasını, sonuçlarının tazminini ve kendi istekleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesini isteyebilir; bu isteklerini de uyarma, kınama, protesto, aydınlatma, etkileme vb. yöntemleri kullanarak yapabilirler.²⁹ Aynı zamanda, halka açık alanlarda -özellikle şehir meydanlarında- duyuru, broşür, bildiri dağıtma, kayıttan ses dinletme ile daha örgütlü bir şekilde gerçekleştirilen gösteri yürüyüşü, grev ve boykotlar da kamuoyu denetiminin birer parçasıdır.

1.2.2.6. Uluslararası denetim

İdarenin hatalı olduğu düşünülen iş ve eylemlerine karşı mağdur olan vatandaşlar, iç hukuk yollarını tükettikten sonra, uluslararası denetim mekanizmalarının devreye girmesini isteyebilirler. Ülkelerin imzalamış olduğu antlaşmalar, üyesi bulunduğu organizasyonlar ve taraf olduğu beyannameler uluslararası denetiminin dayanağını oluşturur. Buna örnek olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gösterilebilir. Türkiye, bu sözleşmeye taraf olduğu için, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce verilen kararları kati suretle uygulamak durumundadır. Bunun yanı sıra, yapılan her antlaşma, taraf ülkelere doğrudan yaptırım (müeyyide) uygulama işlevini yüklemesiz. Toplumun bir kesimine veya tümüne zarar verebileceği düşünülen idarî eylemler (hükümet uygulamaları), uluslararası denetim mekanizmalarınca kınanabilir ve/veya öneri mahiyetinde 'yapılması gereken' bildirilebilir; ancak, bunu dikkate alıp almamak o ülkenin

²⁸ Kapani, M. (2009). *Politika Bilime Giriş*. (Yirmi ikinci baskı). Ankara: Bilgi Yay., s. 171-172.

²⁹ Avşar, (2012). *A.g.e.*, s. 47.

inisiyatifindedir. Bu inisiyatifi kullanırken de, üyesi olduğu uluslararası yapılar ile olan uzun vadeli ilişkisini ve farklı alanlardaki çıkarlarını göz önünde bulundurur.

1.3. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Denetim

1.3.1. Genel olarak

1.3.1.1. İfade hürriyeti

İfade hürriyeti, kişinin kendi zihin dünyasında düşüncelere sahip olabilmesi ve bu düşünceleri istediği takdirde başkalarıyla paylaşma, bir başka deyişle açıklayıp açıklamama serbestisine sahip olması anlamına gelmektedir. “Pascal’ın ‘tüm onurumuz düşünmekte yatmaktadır’ sözüyle önemi vurgulanan düşünme eyleminin, bu düşünme yetisine sahip kişinin dışında bir etki oluşturması ise ancak ifadeye dökülmesiyle mümkündür.”³⁰ Bu nedenledir ki, negatif statü hakları, bir başka deyişle klâsik insan hakları içinde yer alan ifade hürriyeti, demokratik düzende çok önemli bir rol oynamaktadır. İfade hürriyeti, düşüncesini açıklayan (aktif süje) için önem arz ettiği kadar, bu düşünceye ulaşanlar (pasif süje) için de değer taşımaktadır. Çünkü, bu şekilde toplumda bireyler kendilerini geliştirir; gelişen bireyler sayesinde de toplumda ilerleme kaydedilir.³¹

İfade hürriyeti, temel insan hakları arasında yer alması hasebiyle, ulusal ve uluslararası metinlerle güvence altına alınmıştır. Uluslararası hukuk açısından ifade hürriyetine vurgu yapılan öncelikli belgelerden biri, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’dir. Bu Bildiri’nin 11. maddesinde yer alan “*düşüncelerin, fikir ve görüşlerin başkalarına serbestçe iletilmesi ve ifadesi insanın en kıymetli haklarından*” şeklindeki anlatım, ifade hürriyetinin ‘temel hak’ olma niteliğine vurgu yapmaktadır. 10 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 19. maddesinde de, herkesin düşünce ve ifade hürriyetine hakkının olduğu ve düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Avrupa Konseyi tarafından 1952 yılında çıkarılan Avrupa İnsan

³⁰ Akgül, M. E. (2012). İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gereğiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 61(1). s. 3. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1656/17685.pdf> adresinden 9 Aralık 2016’da alınmıştır.

³¹ Cankaya, Ö., Batur Yamaner, M. (2012). *Kitle İletişim Özgürlüğü*. (İkinci baskı). İstanbul: Beta Yay., s. 3.

Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde de benzer şekilde ifade hürriyetinin herkes için geçerli olduğu ve ülke sınırları gözetilmeksizin kullanılabilmesi gerektiği yer almaktadır.

İfade hürriyetini düzenleyen ulusal nitelikli temel belge ise, Anayasa'dır. Anayasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında yer alan, "*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı resim veya başka yollarla, tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir*" hükmü, ifade hürriyetinin Anayasal güvence altına alındığını göstermektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, ifade hürriyetinin temel haklar arasında yer aldığı ve herkes tarafından kullanılabilmesi gereken bir hak olduğu önemli nitelikteki ulusal ve uluslararası belgelerde düzenlenmiştir; ancak, bu hürriyet hiçbir belgede şartsız ve sınırsız olarak güvence altına alınmamıştır. Her ne kadar ifade hürriyetinin ana şartı, kişinin açıklamalarını yapmadan önce herhangi bir kuruluşun denetimine bağlı tutulmaması³² olsa da, tüm belgelerde de yer aldığı üzere, ifade hürriyetinin bazı hâllerde, makul sebeplerle sınırlanabileceğini öngörmüştür. İfade hürriyetinin hangi hâllerde sınırlanabileceği konusuna geçmeden önce, bu hak ve hürriyetin kullanılması sırasında yararlanılabilecek yollardan en etkili olan ve geniş kitlelere ulaşılmasını sağlayan kitle iletişim araçlarının kullanılması yönündeki hürriyetlere değinmek elzemdir.

1.3.1.2. Kitle iletişim hürriyeti

İfade hürriyeti kullanılırken olabildiğince geniş kitlelere hitap edilmesi, şüphesiz, kitle iletişim araçlarının kullanılmasıyla mümkün olur. Dolayısıyla ifade hürriyeti ile kitle iletişim araçlarının kullanılması hürriyeti (basın-yayın hürriyeti) arasında önemli bir bağ vardır. Aynı zamanda basın-yayın hürriyeti, demokratik bir toplumda medya müessesesinin kendisinden beklenen fonksiyonu yerine getirebilmesi ve gerekli rolü oynayabilmesi için var olması zorunlu bir hürriyettir.³³ Bu nedenle, ifade hürriyeti olduğu kadar, basın-yayın hürriyeti de demokrasinin

³² Dönmezer, S., Bayraktar, K. (2013). *Basın Hukuku*. (Beşinci baskı). İstanbul: Beta Yay., s. 20.

³³ Erinç, O. (1986). "Türk Basınının Sorunlarına Genel Bir Bakış". *Türk Basınının Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yay., s. 14.

esas unsur olarak görüldüğü ulusal ve uluslararası belgelerde güvence altına alınmıştır.

İfade hürriyetinde olduğu gibi kitle iletişim hürriyeti de sınırsız kullanılabilen bir hak ve hürriyet değildir. Zaten, insan hak ve özgürlüklerinin sınırsız olmaması, bunların niteliklerinin bir sonucudur.³⁴ Ortak yaşanan toplumda kişilerin sınırsız hak ve hürriyetlerinden söz edilemeyeceği açıktır. Öyle ki, “sınırsız biçimde kullanılabilen bir hak, başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar verir.”³⁵ İfade hürriyeti bağlamında söylemek gerekirse, bu hürriyetin kitle iletişim araçları aracılığıyla kullanılıyor oluşu, ifade edilenin ne olduğu ve nasıl bir üslupla aktarıldığına göre değişmekle birlikte, muhatap kitleye, kamuya veya kamusal düzene önemli ölçüde zarar vermesi söz konusu olabilir.

Görüş ve düşüncelerin kitle iletişim araçları ile başkalarına aktarılması hususunda, hem hürriyetlerin kullanılabilmesi hem de zararlı olarak nitelendirilen içeriklerin aktarımının önüne geçilmesi için çeşitli sınırlamalar getirilmekte, bir başka deyişle, düzenlemelere gidilmektedir. Bu düzenlemelerin hangi esaslar göz önünde bulundurularak yapılacağı, tüm ülkeler için aynı anlamı ifade eden (çocukların korunması, ulusal bütünlüğün zarar görmemesi, kamu düzeninin sağlanması vb.) değerleri korumak amacıyla belirlenebileceği gibi, her ülkenin kendi toplumsal yapısına göre de şekillenmektedir.³⁶ Bütün bunlar ise, kitle iletişiminde denetimin gerekliliğine işaret etmektedir.

Çalışmanın bu bölümü kapsamında, kitle iletişim araçlarından radyo ve televizyonların hem genel yapısına dair hem de yayın içeriklerine yönelik getirilen düzenlemeler ile bu düzenlemelerin usulüne uygun şekilde yapılıp yapılmadığının denetlenmesi hususu ele alınacaktır.

³⁴ İçel, K. (2013). *Kitle İletişim Hukuku*. (Onuncu baskı). İstanbul: Beta Yay., s. 99.

³⁵ M. Löffler, Presserecht, Kommentar, Band II, *Die Landespressgesetze der Bundesrepublik Deutschland*, Auflage, München, 1968. Akt. İçel, a.g.e., s. 99.

³⁶ Kitle iletişim araçlarına getirilen düzenlemelerin neler olduğu, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi özelinde, ilerleyen başlıklarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3.2. Radyo ve televizyon yayınlarında denetim ihtiyacı

Denetleme işi, kamu düzeninin sağlanması, toplumun uyum içerisindeki varlığının devamlılığı, kurum içi ahengin sağlanması ve korunması, verimliliğin artırılması ve hukuka uygunluğun sağlanması için gereklidir. Her türlü yolsuzluk ile rüşvet gibi kasıtlı, gözden kaçma ile ufak kusur gibi kasıtsız şekilde yapılabilecek olan hataların tespiti ve bunların engellenmesi, doğru yöntemlerle yapılan denetimler aracılığıyla mümkündür. Dolayısıyla denetimin hangi koşul ve değerler göz önünde bulundurularak yapıldığı son derece önem arz etmektedir. Bu değerlerin başında şüphesiz 'tarafsızlık' gelir. Devletin doğrudan kendisinin yaptığı veya düzenleyici ve denetleyici kurullar aracılığıyla yapılan denetimler birer kamu hizmeti oldukları için, kamusal yarar amacıyla bazı ilkelerin esas alınması gerekir. "Her kamu hizmetinin, kendi özel kuralları ve mevzuatı olmakla birlikte 'devamlılık', 'değişkenlik', 'eşitlik' ve 'tarafsızlık' ilkeleri, uymak zorunda olduğu ilkelerdir."³⁷ Bu ilkelere riayet edilmesine dair tüm kamu hizmetlerinin yürütülmesinde gösterilen/gösterilmesi gereken hassasiyet, denetleme işinde de olmalıdır. Denetlemenin nasıl bir yöntemle ve hangi ölçütlerle yapılacağına en önemli belirleyicisi ise, 'kimin, neyin, hangi kurumun veya özel kuruluşun, ne amaçla' denetleneceğidir. Şayet, medya hizmet sağlayıcı bir kurum veya kuruluş denetlenecek ise, denetim yöntemi ve ölçütleri, yayıncılık ilke ve düzenlemelerinin gerektirdiği şekilde olmalıdır.

İfade hürriyetinin olabildiğince geniş kitlelerin hedef alınarak gerçekleştirilebildiği ve hür olması gerektiği düşünülen kitle iletişim araçlarına yönelik denetimin aslında hayati bir gereklilik olduğunu kavramak için, genelde bütün kitle iletişim araçlarının, özelde de radyo ve televizyon yayınlarının işlev ve özelliklerini hatırlamakta fayda var. Gücüne ve önemine dair özetle ifade edilebilir ki, radyo ve televizyon yayınları, bireylerin ruhsal, fiziksel ve zihinsel gelişimlerinde önemli rol oynamakta; toplumların gelişmesinde ve ilerlemesinde kaldıraç görevi görmekte; yöneticilerin söylem ve eylemlerine yönelik birer denetçi vazifesi üstlenmekte; ticarî kalkınmada ise, önemli bir destekçi konumundadır. Üstelik, çok geniş kitlelere hitap edebilme özelliği sayesinde, toplumsal hareketlere öncülük

---

³⁷ Sarmaşık, J. (1993). *Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay., s. 20-21.

etme, vatandaşları örgütleme, yönlendirme ve nihayetinde güçlü kamuoyu oluşturma işlevi vardır. Hem bireylerin hem de toplumların hayatında böylesi mühim bir konuma sahip olan radyo ve televizyon yayınlarının, kötü niyetle ve haksız emellerle kullanılması ihtimaline karşı yayınları denetleme yoluna gitmek doğal, hatta zaruridir.

Sarmaşık,³⁸ yayınların denetim ihtiyaçlarının karşılanması için, nasıl bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerektiğini, şu gerekçelerle ifade etmektedir:

“Yayınların muazzam gücünün toplum ve devlet aleyhine kullanılmasını, toplum ve devleti ayakta tutan değerlere zarar verilmesini önleyecek, yayınların olumlu yanlarının kuvvetlendirilmesini sağlayacak, yayın kurumlarının bünyesine daha kolaylıkla girip nüfuz edebilen, daha süratli, daha az biçimci, karşılıklı ilişkilerde önemli bir boşluğu doldurabilecek, daha iyi bilgi sahibi olabilecek keyfilikle mücadelede daha etken olabilecek bir denetim mekanizmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, radyo ve televizyon yayın hizmetlerini düzenleme ve geliştirme aracı olan ve hizmet yükümlüsünün kişiliği ile ilgili bulunmayan, yetki ortaklığı anlamı taşımayan, yönetime yol gösterici ve yardım edici ‘denetim fonksiyonu’, tarafsız yayın yapacak kuruluşlarda yetki kullanımını engelleyerek, tarafsız ilkesinin uygulanmasını zedelemeyecek bir mahiyet taşımalıdır.”

Tüm dünyada radyo ve televizyonlar yayın hayatına başlamalarından itibaren devletlerin denetimi altına girmiştir. Ancak, haberciliğin ve yayıncılığın ruhunda bulunan ‘özgürlük’ olgusuyla birlikte, değişen ekonomik dengeler ve 1980’li yılların sonlarında kendini gösteren yayıncılığı katı kurallardan arındırma (deregülasyon) akımı dolayısıyla, devletler, doğrudan yapan ve yöneten değil, yalnızca ‘oyunun kuralını’ belirleyen konumuna geçmiştir.³⁹ Bu bağlamda, radyo ve televizyon yayınları da hem devlet tekeline çıkarılmış, hem de onları düzenleme ve denetleme yetkileri devlet bünyesinde olan, ancak, devleti yöneten hükümetin siyasal etkisinde kalmayacak şekilde biçimlendirilmeye çalışılan bağımsız, tarafsız

³⁸ Sarmaşık, a.g.e., s. 26.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Öztekin, H. (2007). Neo-liberal Toplumlarda Düzenleyici Devlet Anlayışı ve Görsel-İşitsel İletişim Alanında Bağımsız Düzenleyici Üst Kurullar: RTÜK Örneği. *Selçuk İletişim*. 5(1), s. 52-65. <http://josc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000198/1075000192> adresinden 30 Aralık 2015’te alınmıştır.

ve özerk düzenleyici üst kurullara, bir başka deyişle bağımsız idarî otoritelere verilmiştir.

1.3.3. 'Sansür' ve 'denetim' kavramlarının karşılaştırılması

Denetim kavramının özellikle basın yayın alanı üzerindeki varlığı, kimi zaman 'sansür' kavramı ile karıştırılmakta; bazen de uygulamada iki kavram arasındaki ince çizgi silikleşmektedir. Hem kitle iletişim etiği açısından hem de hukuken değerlendirildiğinde, biri meşru iken, biri kabul edilemez olan bu iki kavrama açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Sansür (*copyright*) kavramı, "her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümetçe önceden denetlenmesi işi"⁴⁰, "söz, yazı, resim ve sesle yapılan her türlü neşriyatın (yayınların) ve muhaberatın (haberleşmelerin) ve mersulelerin (gönderilerin) yapılmasından veya muhataplarına varmasından önce devlet tarafından kontrol edilmek üzere alınan emniyet tedbiri"⁴¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlarda görüldüğü üzere, verilmek istenen mesaja ve yapılmak istenen yayına yönelik bir devlet müdahalesi söz konusudur. Sansür, 'istenmeyen mesajı ortadan kaldırmak' anlamının yanı sıra, 'o mesajı farklı şekillerde biçimlendirerek manipüle etmek' anlamını da taşımaktadır. Mutlu, sansür için "özgün bir mesajın tümünü veya bir kısmını bloke etmeyi, yeniden düzenlemeyi ve manipülasyonu içeren süreç"⁴² tanımını yapmıştır. Dolayısıyla, sansür ile birlikte mesajın özüne yönelik yapılan çok yönlü değişikliklerin söz konusu olduğunu ve genel kanının aksine, sansürün yalnızca devlet organları tarafından yapılmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. İlk tanımlarda görüldüğü üzere, sansür, kitle iletişim araçlarına yönelik devlet müdahalesi şeklinde tarif edilse de, farklı kişi ve kuruluşlarca yapılan müdahaleler de sansür niteliği taşıyabilmektedirler. Buradan hareketle, radyo ve televizyonlarda uygulanan sansür için, önceden hazırlanmış olan yayın içeriklerinin yayıncı kuruluşun içinde veya dışında olan erkler tarafından kesintilere veya eklemelere maruz bırakmak, ses ve/veya görüntü üzerinde değişiklikler yapmak ya da içeriği tamamen ortadan

⁴⁰ Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe Sözlük*.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58ad4862211b45.94.993623 adresinden 20 Şubat 2017'de alınmıştır.

⁴¹ Türk Hukuk Kurumu. (1991). *Türk Hukuk Lûgatı*. (Üçüncü baskı). Ankara: Başbakanlık Basımevi.

⁴² Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*. (Altıncı baskı). Ankara: Sofos Yay., s. 264-265.

kaldırarak yayınlanmasını engellemek suretiyle yapılan müdahaleler şeklinde bir tanımlamada bulunmak mümkündür.

Sansür ve denetim kavramları karşılaştırıldığında, her ikisinin de en geniş anlamıyla 'kontrol' kelimesiyle yakınlığı görülmektedir. İfade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyeti gereği, yapılan kontroller sırasında radyo ve televizyon yayınları ancak üstün kamu yararı sağlanması amacıyla ve belli ölçülerde sınırlandırılabilir. Ancak sansürde, "serbest yayın hakkının [keyfî şekilde] sınırlandırılması"⁴³ söz konusudur. Dolayısıyla yayın içerikleri üzerinde yayın öncesi ve yayın sonrası yapılan kontrollerin, hangi amaç ve ölçütlerle yapıldığı, bir müdahale varsa bu müdahalenin ne şekilde uygulandığı, kontrolün denetim mi sansür mü seviyesinde olduğunun belirleyicisidir.

Mutlu,⁴⁴ sansürün, mesajın yayınından önce ve sonra olmak üzere iki süreçte de uygulanabileceğini belirtmiştir. Buna göre, mesajın yayınından önceki sansür, o mesajın oluşumunu önlemeye yönelik iken, yayından sonraki sansür, o mesajı biçimlendiren ve yayanların cezalandırılmasına yöneliktir. Ancak, kanımızca, özellikle radyo ve televizyon programları için yayından sonra yapılan kontrol işini 'sansür' ile değil, 'denetim' kavramıyla tanımlamak daha doğru olacaktır. Yayın sonrası yapılan kontrollerin ardından, çeşitli gerekçeler öne sürülerek, makul seviyenin ötesinde yaptırımlar uygulanması durumu, denetimin doğru ve tarafsızca yapılmadığını gösterir. Ancak, bu duruma sansür denilemez. Çünkü, radyo ve televizyonlarda yayınların geri alınması ve yayınlar gerçekleşmiş ise, onun önüne geçilmesi, dolayısıyla yayınlara sansür kavramı ile nitelendirilebilecek şekilde doğrudan müdahale edilmesi mümkün değildir.

Sansür, yalnızca mesajın yayınlanmasından önce uygulanabilirken, denetim hem yayın öncesi hem de yayın sonrası gerçekleştirilebilir. Yayınlanmadan önce içeriğe yönelik denetimler, yalnızca o içeriği oluşturan kişi veya kuruluş tarafından yapılabilir ve buna özdenetim (*otocontrol*)⁴⁵ denir. Bu sürece dışarıdan hiçbir kişi veya kurum dâhil olamaz. Çünkü, dışarıdan kişi ve kurumlarca yapılacak olan yayın öncesi denetim, denetimden ziyade sansür niteliği taşıyabilir. Yayın

⁴³ Yılmaz, a.g.e.

⁴⁴ Mutlu. (2012). a.g.e., s. 265.

⁴⁵ Özdenetim konusu, çalışmanın ikinci bölümünde ele alınacaktır.

sonrasındaki denetim sürecine ise, hem medya hizmet sağlayıcıların kendi bünyesindeki kişi ve birimler hem de devlet kurumları ve toplumun geneli dâhil olabilir. Buna da ortak denetim (*co-regulation*) denir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, kitle iletişim araçlarına yönelik devlet müdahaleleri üstün kamu yararı gayesiyle ve belli ölçülerde sınırlandırılabilir. Bu tutumun ortaya koyulması gerekliliği, uluslararası ve ulusal mevzuatta da yer almaktadır. Ancak, Türk basın-yayın tarihine bakıldığında, devlet tarafından ‘sıkı denetim’, bir başka deyişle ‘sansür’ şeklinde gerçekleştirilen kontrollerin ve yasaklamaların olduğu görülmektedir. Yılmaz ve Doğaner⁴⁶ bu tür yasaklamaları değerlendirilirken ülkenin, siyasî, sosyal ve iktisadî durumunun göz ardı edilmemesi gerektiğini, Türkiye’nin geçirdiği aşamaların ve bulunduğu coğrafyanın verdiği hassasiyetlerin olduğunu, nitekim iktidarların da bunları gözeterek hareket ettiklerini ifade ederler. Ancak, temel hak ve hürriyetler arasında yer alan ifade hürriyetinin politik gayelerle sınırlandırılması ve bu bağlamda basın-yayın organlarına (medyaya) yönelik sansür uygulamalarını kabul etmek mümkün değildir. Sansürün temel hak ve hürriyetlerin önünde büyük engel teşkil ettiğinin farkındalığıyla birçok ülke medyaya karşı sansürü yasaklamıştır. Türkiye de “ilk olarak, 1908’de yeniden yürürlüğe konulan 1876 Anayasası’nın 12. maddesinde yapılan değişiklikle kabul edilen sansür yasağı, sonraki tüm Anayasalarımızca da benimsenmiştir. 1982 Anayasası’nın 28. maddesinde yer alan ‘Basın hürdür, sansür edilemez’ hükmü bu yasağı vurgulamaktadır.”⁴⁷ Burada kastedilen öncelikli olarak yazılı basındır; ancak, sansürün tüm kitle iletişim araçları için kabul edilemeyecek bir uygulama olduğu açıktır.

1.3.4. Radyo ve televizyon yayınlarının içeriklerine yönelik sınırlandırmalar: Denetlemede dikkate alınması gereken temel ilke ve esaslar

Yukarıda da temel gerekçeleriyle birlikte anlatıldığı üzere, ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyeti sınırsız bir şekilde kullanılabilen hürriyetler değildir. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin düzenlendiği Anayasa’nın 26.

⁴⁶ Yılmaz, M., Doğaner, Y. (2007). *Cumhuriyet Döneminde Sansür*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 164.

⁴⁷ Salihpaşaoğlu, Y. (2007). *Türkiye’de Basın Özgürlüğü*. Ankara: Seçkin Yay., s. 35.

maddesinde bu hürriyetin kullanılmasının hangi hallerde sınırlandırılacağı şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlandırılabilir.”

Burada on iki adet sınırlama sebebi öngörülmüştür. Bu sınırlama sebepleri 5187 sayılı Basın Kanunu'nun⁴⁸ 3. maddesinde de belirtilmektedir.

Anayasanın 26. maddesinin bir sonraki fıkrasında *“Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırılması sayılmaz”* şeklinde bir hükme yer verilmektedir. Bu hükümden de yola çıkarak, ifade edilebilir ki, kitle iletişim araçlarının teknik ve içerik alanda düzenlemeye tâbi tutulması, onların, yukarıda belirtilen sebeplerle kullanılmasının engellenmesi ya da sınırlandırılması anlamına gelmemektedir. Düzenleme, hem kamusal faydanın sağlanması hem de -özellikle teknik alanda- kalite standartlarının yükseltilmesi amacıyla bir gerekliliktir. İçel, hürriyetlere yönelik Anayasa'nın 'sınırlama' kelimesini kullanmasına karşın, yapılanın aslında 'düzenleme' olduğunu ve bunun sınırlama nedenlerinin niteliğinden anlaşıldığını ifade etmektedir.⁴⁹ Bu konuyla ilgili olarak Dönmezer ve Bayraktar ise, düzenleme ve sınırlama kavramlarının her ikisinin de bazı yasakları getirdiğini belirtirken; aralarındaki farka şu ifadelerle açıklık getirmiştir: *“...düzenleme niteliğindeki yasaklar herkesin özgürlükten yararlanması için zorunlu bulunan sınırlardır ve özgürlüğün kötüye kullanılmasını ortadan kaldırmak amacını karşılar. Sınırlamalar ise, kötüye kullanmayı karşılamak amacı dışında özgürlükten yararlanma dozunu azaltmak amacını güden*

⁴⁸ R.G. 26/6/2004.

⁴⁹ İçel, a.g.e., s. 100-101.

yasaklardır.”⁵⁰ Çiftci de bu konuyla ilgili olarak, Anayasa ve kanunlarla yapılanın aslında birer düzenleme olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: “İfade hürriyetinin ve kitle iletişim hürriyetinin (basın-yayın hürriyetinin) kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla bu şartlar çerçevesinde getirilen sınırlamalar gerçek anlamda birer sınırlama değil, bu hak ve hürriyetlerin düzenlenmesi olarak anlaşılmalıdır.”⁵¹ Burada asıl önemli olan, düzenleme adı altında, belli çıkarlar doğrultusunda çoksesliliğin önlenmesi gayesiyle iş ve işlemlerin yapılmamasıdır. Anayasa’da öz bir şekilde ifade edilen yayınların sınırlanması koşullarının, hangi şartlarda uygulanabileceği ilgili Kanunlarda (ör. 2954, 5187, 6112 sayılı Kanunlar) ayrıntılı şekilde yer almıştır; ancak, bazı durumların ve kullanılan bazı kavramların kişiden kişiye göre değişebilecek, bir başka deyişle yoruma açık oluşu, denetimin en büyük engelini oluşturmaktadır.⁵²

Radyo ve televizyon yayınlarındaki sınırlamaları tek bir gerekçeye bağlamak doğru olmayacaktır. Örneğin, tecavüz sahnesine yer verilen ve bu fiilin adeta övülme şeklinde işlendiği bir televizyon dizisinin, üstelik “prime time” denilen en çok izlenme saatlerinde yayınlanması, birçok aykırılığı barındırmaktadır. Tecavüz fiili, genel ahlâka hatta ahlâka aykırıdır; kanunen suçtur; toplumun manevî değerlerine zarar veren ve toplumun tahammül sınırını zorlayan bir fiildir; bunun yayını çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimine zarar verebilir; genelde kadın özelde insan istismarına özendirilebilir vb. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, radyo ve televizyon yayınlarına getirilen sınırlamalar, doğurabileceği yalnızca bir olumsuzlukla değil, bireysel ve toplumsal olarak çok sayıda ve çeşitli zararlara sebep olabileceği öngörüsüyle de gerekçelendirilebilmektedir.

---

⁵⁰ Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s. 106.

⁵¹ Çiftci, A. (2013, 17-19 Haziran). İfade Hürriyeti ve Farklı Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon Hukuku, *International Symposium on Language and Communication: Exploring Novelities*’de sunuldu.

⁵² Suç teşkil ettiği düşünülen soyut ve ucu açık ifadelerin, yayınların denetimini yapan kişiler, yargı temsilcileri ve halk tarafından farklı şekillerde algılanması ve yorumlanması nedeniyle, kitle iletişim hürriyeti zarar görebilmekte veya benzer yayınlara karşı farklı zamanlarda farklı yaptırımların uygulanması haksızlığa neden olabilmektedir. Hukuken ve hür yayıncılık açısından önemli bir problem olan bu durumun önüne geçilmesi için, yargıya intikal etmiş olan yaptırımların en ideal şekilde sonuca bağlanması amacıyla, daha çok bilirkişi raporlarına başvurulması yöntemine gidilmektedir. Radyo ve televizyon yayınlarının denetiminin en önemli sorunlarından biri -belki de birincisi- olan bu husus, ilerleyen bölümlerde örnek uygulamalar üzerinden ayrıntılı olarak incelenecektir.

Radyo ve televizyon yayınlarına yönelik sınırlama ve düzenlemeler, yukarıda belirtildiği gerekçelerle yayın içerikleriyle ilgili olmasının yanı sıra, yayınların teknik özellikleri ve kanalların kıt oluşu dolayısıyla da uygulanmaktadır. Yayın sinyallerinin üzerinde dolaştığı atmosferdeki dalgaların, diğer bir deyişle yayın spektrumunun sınırlı oluşu, bu kıt kaynağın kullanımının düzenlenmesini gerektirmiştir.⁵³ 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, iletişim ve kitle iletişim teknolojisindeki baş döndürücü gelişme ve değişimler sonucu karasal (*terrestrial*) yayıncılıktan, sayısal (*digital*) yayıncılığa geçilmeye başlamıştır. Bu suretle, kanalların kıtlığı, bir başka deyişle frekans sınırlılığı bir ölçüde ortadan kalkmıştır.

Çalışmanın bu noktasında, radyo ve televizyon yayınlarının içeriklerine yönelik yapılan düzenleme ve denetlemelerde, hangi ilkelerin esas alındığı ve bu ilkelerin uluslararası ve ulusal mevzuatta işleniş biçimi ele alınacaktır.

1.3.4.1. Genel ahlâkın korunması amacıyla sınırlandırılması

‘İyi nitelikler, güzel huylar’⁵⁴ anlamına gelen *ahlâk* kavramı, hem ortalama bir anlam ifade eden, hem de farklı algı ve yorumlara açık olan *iyilik*, *güzellik* gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, “ahlâk, insanların davranışları hakkında toplumda iyi-kötü, olumlu-olumsuz, doğru-yanlış şeklinde oluşan değer yargılarına göre, yapılması veya yapılmamasını gösteren kurallar sistemidir.”⁵⁵ Dolayısıyla denilebilir ki, ahlâk, kişilerin manevî dünyaları ve değer yargılarıyla bütünleşiktir. ‘Genel ahlâk’ kavramı ise, bireylerden ziyade toplumun tamamı veya büyük kesimi tarafından kabul görmüş ahlâkî davranışları kapsamaktadır. Nasıl ki, ahlâk kavramının içeriğini oluşturan unsurların değer seviyeleri kişiden kişiye göre değişebilmekte ise, genel ahlâkın sınırları da toplumdan topluma değişmektedir. Bu derece öznel yorumlamalara müsait ‘ahlâk’ ve ‘genel ahlâk’ kavramlarının, herhangi bir keyfî uygulama ve karmaşıklığa yol açmaması amacıyla, teknik ve somut, sınırları belli bir tanımlamaya ihtiyaç duyduğu açıktır. Aksi takdirde, ‘genel ahlâk’ kavramı ‘ahlâk’ kavramıyla eşdeğer tutularak, ifade ve kitle iletişim hürriyeti

⁵³ Çiftci, A. (1999). *Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s. 38.

⁵⁴ Türk Dil Kurumu, a.g.e.

⁵⁵ Çiftci, A. (2008). *Vatandaşlık Bilgisi*. (İkinci baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay., s. 6-7.

gereğinden fazla sınırlandırılabilir ve bu da söz konusu hürriyetlerin demokraside sahip olduğu anlamı kaybetmesine yol açabilir.⁵⁶

Anayasa Mahkemesi tarafından genel ahlâk kavramı ile ilgili şöyle bir tanım yapılmıştır: “Belli bir zamanda bir toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş bulunan, ahlâk kurallarıyla ilgili hareketleri gösteren ve kolayca anlaşılabilir bir anlam taşımaktadır.”⁵⁷ Bu tanımda yer alan ‘genel olarak benimsenme’ ve ‘kolayca anlaşılma’ kistası, -genel ahlâk tanımı üzerindeki tartışmaları sonlandırmayacak olsa da- olaya ilk bakışta genel ahlâka aykırılığın anlaşılması için kişisel değerlerin göz önünde bulundurulmasına fırsat vermeden, toplum adına ‘genel’ değerlendirmenin yapılması gerekliliğinin önemini ortaya koymaktadır. Bulut’un Anayasa Mahkemesi’nin bu tanımlaması için değerlendirmesi ise şöyledir: “Anayasa Mahkemesi bu ibareyi kullanarak, her şeyden önce, belli bir anda ve belli bir toplumda bireylerce benimsenen etik düşüncelerin asgarisine, ilk bakışta gözlenebilen temel değerlere dikkat çekmektedir.”⁵⁸ Bu tespit, genel ahlâk kavramından ne anlaşılması gerektiğinin netleşmesi adına önemlidir.

Genel ahlâkın, radyo ve televizyon yayınlarının denetiminde bir ölçüt olarak göz önünde bulundurulması, hem uluslararası hukuk metinlerinde hem de ulusal mevzuatta yer almaktadır.

Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 29. maddesinde hak ve hürriyetler kullanılırken, birçok unsurun yanı sıra kamunun genel ahlâkının korunması amacıyla da yasal bazı sınırlamalara tâbi tutulabileceği ifade edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ifade hürriyetinin düzenlendiği 10. maddede bu hürriyetin kullanılmasının genel ahlâkın korunması amacıyla bazı formaliteler, koşullar,

⁵⁶ Kırgıl, S. (2013). *İfade Hürriyeti Bağlamında Basın-Yayın Hürriyetinin Sınırlandırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: s. 303.

⁵⁷ *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*. (1991). Karar Tarihi: 28/1/1964, Esas No: 1963/128, Karar No: 1964/8. Ankara: 1 (2), s. 47.

http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/kararlar_dergisi/kd_02.pdf adresinden 12 Aralık 2016’da alınmıştır.

⁵⁸ Bulut, N. (2000). Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlâk. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1-2). s. 33. http://eski.uzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2000_1_3.pdf adresinden 12 Aralık 2016’da alınmıştır.

sınırlamalar veya yaptırımlara tâbi tutulabileceği hükmüne yer verilmiştir. Aynı şekilde BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 13. maddesinde ve BM Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 19. maddesinde düşünceyi açıklama/ ifade hürriyetinin kullanılmasında, kamu ahlâkının korunması bir sınırlama sebebi olarak yer almıştır.

Ulusal mevzuata bakıldığında ve Anayasa esas alındığında, Cankaya ile Batur Yamaner'in⁵⁹ de belirttiği üzere düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin genel ahlâkın korunması amacıyla sınırlandırılmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Şöyle ki, Anayasa'nın 26. maddesinde ifade hürriyetinin sınırlandırılmasının gerekçeleri arasında genel ahlâk yer almamaktadır. Oysa ifade hürriyetiyle bağlantılı olarak, basın ve yayım hürriyetinin düzenlendiği 28. maddede ve kitle iletişim araçlarından yararlanma hakkının düzenlendiği 31. maddede genel ahlâka aykırılık bir sınırlama sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasa'daki genel değerler göz önüne alındığında 26. maddedeki bu 'eksik' ifade, Cankaya ile Batur Yamaner'e göre, kanun koyucuların bilinçli bir tercihi değildir. Bununla birlikte, genel ahlâkın korunması gerekçesiyle, ifade hürriyetinin ve görsel-işitsel medyadaki yayınların sınırlandırılabilmesinin yolunun açılması amacıyla, Anayasa'nın bu maddesinde değişikliğe gerek duyulmaktadır.

Kanunlara bakıldığında, genel ahlâkın radyo ve televizyon yayınlarına yönelik sınırlamalarda bir gerekçe olabileceğine dair en açık hükümler, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un⁶⁰ 8. maddesinde düzenlenen Yayın Hizmeti İlkeleri'nde görülmektedir. 8. maddenin 'f' bendinde yayın hizmetleri için *"toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz"* ibaresi yer almaktadır. Aynı zamanda 6112 sayılı Kanun'un 7 maddesinde yer alan ve olağanüstü dönemlerdeki yayınlara yönelik düzenlemeleri içeren hükümde, medya hizmet sağlayıcılarına, genel ahlâkın da içinde yer aldığı bazı gerekler doğrultusunda Cumhurbaşkanı veya Hükümet tarafından hazırlanmış bildirimleri yayınlama zorunluluğu getirilmiştir. 6112 sayılı Kanun'da genel ahlâk kavramının vurgulandığını gördüğümüz bir diğer düzenleme başlığı ise, 21. maddede yer alan logo ve çağrı işaretleridir. Medya

⁵⁹ Cankaya ve Batur Yamaner, a.g.e., s. 35-36.

⁶⁰ R.G. 03/03/2011.

hizmet sağlayıcılarına, radyo ve/veya televizyon kanallarında kullanmak üzere her türlü adı verebilmeleri ve logoyu kullanabilmeleri serbestisi getirilmiştir; ancak, bu ad ve logo işaretlerinin kamu düzenine ve genel ahlâka aykırı olmaması şartı aranmaktadır.

6112 sayılı Kanun'da genel ahlâk değerlerinin korunması amacıyla yer alan sınırlamalardan biri de, Yayın Hizmeti İlkeleri başlığının 'n' bendinde yer alan yayınların müstehcen olamayacağı ifadesidir. Müstehcen (*obscenity*) kavramı, 'açık saçıklık' anlamını taşıması nedeniyle genel ahlâka zarar veren, dolayısıyla 'genel ahlâk' ile ilgili hükmünün kapsamına giren bir kavram ve durumdur. Buna rağmen, kanun koyucu yayınların müstehcen olmaması gerektiği vurgusunu özellikle yapmayı tercih etmiştir. Tıpkı müstehcenlik gibi, hakkaniyet, dürüstlük, ayrımcılıktan ve şiddetten uzak olma, yanıltıcı olmama, kadınları istismar etmeme, kumar oynamayı özendirmeme gibi genel ahlâka uymanın birer gereği olarak sıralanabilecek değerlere de 6112 sayılı Kanun'da ayrıca yer verilmiştir.

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nda genel ahlâk vurgusu yapılmaktadır. Yayın esaslarının belirlendiği 5. maddenin 'e' bendinde "genel ahlâkın gereklerini, millî gelenekleri ve manevî değerleri gözetmek" hükmüne yer verilerek, genel ahlâkın ve onun kapsamına giren değerlerin, yayınlarda gözetilmesi gereken unsurlar arasında yer aldığı ifade edilmiştir.

1.3.4.2. Kişilerin şeref, şöhret ve haklarının korunması amacıyla sınırlandırılması

Schneider ve Raue,⁶¹ gazetecilerin diğer vatandaşlara göre daha fazla hürriyete sahip olduklarını; ancak, yine de bu hürriyetlerin sınırsız olmadığını belirterek, ister haber yazsınlar, ister fotoğraf çeksinler, birlikte yaşadıkları insanların özel hayatlarına, özellikle de insan onuruna saygı duyarlar/duymalıdır vurgusunu yapmaktadırlar. Aksi takdirde 'kişilik hakkı ihlalleri' ortaya çıkacaktır. Oysa, demokratik toplumdaki en temel niteliklerden biri, şüphesiz, kişilerin hak ve özgürlükleri ile kişilik değerlerinin koruma altına alınmasıdır. Bu kişilik değerleri,

⁶¹ Schneider, W., Raue, P. J. (2002). *Gazetecinin El Kitabı*. (Çev. Aygün, I.). (İkinci baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yay., s. 188.

başta yaşam olmak üzere, özel yaşam, sağlık, inanç, aile, ırk, haysiyet ve saygınlık, şahsî fotoğraf ve video, meslekî değerler vb. olarak sıralanabilir. Bir başka tanımlamayla, kişilik hakkı, kişinin var olmak, maddî ve manevî kişiliğini korumak ve geliştirmek, özgür olmak ve toplumda saygın bir konumda bulunmak üzere sahip olduğu bütün kişisel değerleri üzerinde geçerli olan, şahsa bağlı mutlak bir haktır.⁶²

Kişilik hakkının, özellikle radyo ve televizyon gibi büyük kitlelere ulaşabilen araçlar yoluyla ihlâl edilmesi, şüphesiz, kişinin mağduriyetini artıracaktır. Bu nedenle, ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyeti bağlamında ele alındığında, kişilik hakkının korunması için uluslararası ve ulusal tüm hukuk metinlerinde kitle iletişimi yayınlarına yönelik sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Vatandaşlar arasındaki eşitlik ilkesi esas alınarak; ancak, hakkı ihlâl eden kişilerin toplumdaki tanınırlığı ve meslekî konumu da göz önünde bulundurularak, yayınlar yoluyla yapılan her türlü hakaret, iftira, aşağılama, küçük düşürme (tezyif), ayrımcılık vb. eylemler, yayınların sınırlanmasının sebepleri olarak görülür.

Başkalarının şeref haysiyetlerine dokunan ve dolayısıyla kişilik haklarını ihlâl eder şekilde yayınlar yapılmasına göz yumulabilecek tek durum, bu yayınların üstün kamu yararı taşımasıdır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, çoğu hak ve hürriyetlerin birbiri ile çatışma halindedir. Örneğin, bir yandan kişilerin şeref ve haysiyetlerinin korunmasını isteme hakları varken, diğer yandan da ifade hürriyeti ve bununla bağlantılı olarak kitle iletişim hürriyeti söz konusudur ve bu hürriyetin kullanımı sırasında, başkalarının kişilik hakları ihlâlî durumu ile karşılaşılabilir. Bu durumda, ifade hürriyetinin kullanımı, kamuoyunu aydınlatmanın ötesine geçerse ve kullanılan araç amaca uygun değilse, şeref ve haysiyetin korunması yararı, ifade hürriyetinin yararından üstün tutulur.⁶³

Uluslararası hukuk metinlerinde, şeref ve haysiyetin yayınlar yoluyla ihlâl edilmesinin önüne geçmek için yapılan düzenlemelerin başlıcaları şöyledir: BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin 29. maddesinde '*başkalarının hak ve*

⁶² Acabey, M. B. (y.t.y.) *Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı*. s. 13. <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/1-Be%C5%9Fir-ACABEY.pdf> adresinden 20 Kasım 2015'te alınmıştır.

⁶³ Özel, S. (2004). *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*. (İkinci baskı). Ankara: Seçkin Yay., s. 40-41.

özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması' amacıyla, hakların kullanımı sırasında yasal bazı sınırlamalara tâbî tutulabileceği hükmü yer almıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 'İfade hürriyeti' başlıklı 10. maddesinde de benzer şekilde *"... özgürlüklerin kullanılması ... başkalarının şöhret ve haklarının korunması ... için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir"* şeklinde bir ifadeye yer verilerek, şeref ve haysiyetin hakkının ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyetinin meşru sınırı olduğu belirtilmiştir.

Ulusal nitelikli temel metin olan Anayasa'ya bakıldığında, kişilerin şöhret ve haklarının korunmasına dair çok sayıda hükmün olduğu görülmektedir. Anayasa'da 'Kişinin Hakları ve Ödevleri' başlıklı İkinci Bölüm'de genel olarak kişilerin dokunulmazlıkları ile maddî ve manevî varlıkları (m. 17), hürriyetleri ve güvenlikleri (m. 19), özel hayatlarının gizliliği (m. 20), gizliliği esas şekilde haberleşmeleri (m. 22), din ve vicdan hürriyetleri (m. 24), düşünce ve kanaat hürriyetleri (m. 25) gibi güvence altına alınan hak ve değerlerine yer verilmektedir. Bu hakların yayınlar yoluyla ihlâl edilmesinin önüne geçmek veya ihlâl gerçekleşmiş ise bunun telafisini sağlamak amacıyla yayınlara sınırlamaların getirilebileceğine dair Anayasal hüküm 26. maddede düzenlenmiştir. İfade ve kitle iletişim hürriyeti bağlamındaki bu maddede, yukarıda belirtildiği üzere *"bu hürriyetlerin kullanılması ... başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir"* ifadesine yer verilmektedir.

Yayınlara yoluyla kişilik hakları ihlâl edilen kişiler, mağduriyetlerinin giderilmesi ve kendilerini savunmaları amacıyla, Anayasa'nın 32. maddesinde yer aldığı üzere, düzeltme ve cevap haklarını kullanabilirler. Bu maddeye göre: *"Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir."* Radyo ve televizyon yayınları yoluyla hak ihlâline uğradığını düşünen kişilerin, düzeltme ve cevap haklarını nasıl kullanacakları ilgili kanunlarda belirtilmiştir. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nda düzeltme ve cevap hakkı 27. maddede düzenlenmiştir. Bu maddede, TRT'de düzeltme ve cevap hakkının hangi

süreler içerisinde, nasıl bir prosedürle kullanılacağı veya bu hakkın kullanımının hangi şartlarda reddedilebileceği ile ret durumunda açık olan dava yoluna dair ayrıntılara yer verilmiştir.

Düzeltilme ve cevap hakkı, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da ise, 18. maddede düzenlenmektedir. Hem gerçek hem de tüzel kişilerin bu hakkı kullanabileceği ifade edilen Kanun'da, *“gerçek ve tüzel kişiler, kendileri hakkında şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya gerçeğe aykırı yayın yapılması hâlinde, yayın tarihinden itibaren altmış gün içinde, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamak ve suç unsuru içermemek kaydıyla, düzeltme ve cevap yazısını ilgili medya hizmet sağlayıcıya gönderir”* hükmü yer almaktadır. Kanun'da ayrıca, medya hizmet sağlayıcının, cevap ve düzeltme yazısını ihlâlin yapıldığı saatte ve programda hiçbir değişiklik ve ekleme yapmaksızın yayınlanması gerektiği belirtilmektedir.

6112 sayılı Kanun'dan farklı olarak 2954'te düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına ilişkin ilgili maddenin son fıkrasında: *“Siyasî partilerin radyo ve televizyondan özel kanunları uyarınca yapacakları seçim propaganda konuşmaları ile bu Kanunun 18'inci maddesi uyarınca yayınlanan Hükümet bildirisini veya konuşmaları hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz”* ifadesi yer almaktadır.

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde düzenlenen Yayın Hizmeti İlkeleri'nde de kişilerin hak ve şöhretlerinin korunması amacıyla birçok hüküm mevcuttur. Buna göre, 8. maddenin 'b' bendinde, hem kişilerin hak ve değerlerini korumak hem de bu korumayla kamusal düzeni sağlamak için, yayın hizmetlerine ilişkin şu ifadeye yer verilmiştir: *“İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturmaz.”* Aynı maddenin 'e' bendinde ise: *“İrk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez”* hükmü bulunmaktadır.

En demokratik görünümlü toplumlarda dahi, açık veya örtülü şekilde her türlü ayrımcılığın yapılabildiği bir gerçektir. Hukuken vatandaşlık esasları ile hak ve

sorumlulukları tamamen aynı olmasına rağmen, kişiler ırk, din, cinsiyet gibi farklı konumlanma veya tercihlerinden dolayı 'öteki' olmaya mahkûm edilmekte ve bunun bilinçli veya bilinçsizce tüm toplumda böyle kabul edilmesi için çaba gösterilmektedir. Bu tür ayrımcılıklar (*discrimination*) bilhassa yayınlar yoluyla yapıldığında, bunun geniş kitleler nazarında aleniyet kazanması hatta meşrulaşması daha olasıdır. Bu nedenle genelde birlik ve beraberlik ile kamusal düzeni bozabilecek, özelde ise kişilerin kişilik değerlerine yönelik saldırı nitelikli olan yayınların engellenmesi için Kanunla düzenlenen yayın ilkelerine, söz konusu 'b' ve 'e' bendindeki gibi, ayrımcılık karşıtı esaslar eklenmiştir.

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 'ç' bendinde ise, yayınlar için "*insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez*" hükmü yer almaktadır. Aynı zamanda 'i' bendindeki "*suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez*" ifadesiyle, kişiler hakkında varılabilecek haksız kanıların önüne geçilmesi, dolayısıyla haysiyetlerinin korunması amacı güdülmektedir. Aynı maddenin 'o' bendinde ise, kişi ve kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olunması gerektiği ifade edilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, uluslararası ve ulusal hukuk metinlerinde kişi haklarının korunması amacıyla ifade ve kitle iletişim hürriyetine sınırlamalar getirilmiş; ihlâllerin gerçekleşmesi durumunda da kişilere, düzeltme ve cevap hakkı tanınmıştır. Peki, yayınlar yoluyla kişilik hakları hangi şekillerde ihlâl edilmiş olur ve bu durumdan nasıl sonuçlar doğabilir?

Kılıçoğlu,⁶⁴ kişilik haklarının basın yoluyla ihlâlinin 'sözleşmeye aykırılık' ve 'haksız fiil' olmak üzere iki şekilde ihlâl edilebileceğini ifade eder. Sözleşmeye aykırılık, kişinin kendi hakkında yayın yapmak üzere anlaşmış olduğu medya hizmet sağlayıcının, sözleşmeye aykırı davranması şeklinde gerçekleşirken; haksız fiil, kişinin maddî ve manevî değerlerine saldırı biçiminde vukuu bulur. Kişilik haklarının ihlâli, daha çok 'haksız fiil' şekliyle ortaya çıkar. Cankaya ve Batur

---

⁶⁴ Kılıçoğlu, A. (1993). *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukusal Sorumluluk*. (İkinci baskı). Ankara: s. 34.

Yamaner,⁶⁵ başkalarının şöhret ve haklarının korunması yönündeki düzenlemelerde, ifade ve yayın sınırlamalarının *dine hakaret, ırkçı söylemler* ve *hakaret* başlıkları altında ele alınabileceğini ifade etmektedir. Bu başlıklar, haksız fiilin birer örneği olarak nitelendirilebilir.

Dine hakaret edilmesi, yaygın dinî değerlerin incitici biçimlerde yorumlanması, toplumun tamamını veya bir kesimini rahatsız edecek görüntü ve düşüncelerin yayınlar yoluyla paylaşılması gibi eylemler, ihlâl olarak nitelendirilir. Bu yolla yayın ilkelerinin ihlâl edilmesi üzerine RTÜK tarafından birçok hukukî işlem uygulanmıştır. Bu hukukî işlemlerden bir kısmı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşınmış ve Türkiye'de nefret söylemi ve dine hakaret gerekçeleriyle verilen kararların birçoğu, AİHM tarafından da yerinde bulunmuştur.⁶⁶

"İrkçı söylemler tanım olarak, kişilerin ırk, etnik köken, renk, dil, gibi nedenlerle aşağılanması, hakarete uğramasını ve toplumda bu kişilere karşı nefret ve şiddet duygularının uyandırılmasını içerir."⁶⁷ Bu tanımdan da hareketle, ırkçı söylemlerin ayrımcılık doğurduğu aklen ve vicdanen kolaylıkla kabul edilebilecek bir gerçekliktir. Buna karşın, ırkçı söylem ulusal ve uluslararası metinlerde ifade hürriyetinin sınırlandırılma gerekçelerinde doğrudan yer almamıştır. Bunun yerine, kamu düzeninin sağlanması, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması şeklindeki gerekçelerin içerisinde ırkçı söylemin dolaylı olarak yasaklandığı anlaşılmaktadır. Ancak, radyo ve televizyon yayınlarında ırkçı söylemlerle ayrımcılığa mahal verilmemesi gerektiği açık bir şekilde ifade edilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 'b' ve 'e' bentlerinde ırk başta olmak üzere, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge, mezhep, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce gibi nedenlerle ayrımcılık yapılamayacağı hükmü yer almaktadır. Türkiye'nin taraf olmadığı; ancak, Avrupa Birliği'ne aday ülke olması hasebiyle medya mevzuatını uyumlaştırma içinde

⁶⁵ Cankaya ve Batur Yamaner, *a.g.e.*, s. 36.

⁶⁶ Türkiye'de nefret söylemi ve dine hakaret yoluyla kişi hak ve değerlerinin ihlâl edildiği gerekçesiyle müeyyide uygulanan ve AİHM'ye taşınan örnek davalar için bkz. Cankaya ve Batur Yamaner, *a.g.e.*, s. 41-44.

⁶⁷ Cankaya ve Batur Yamaner, *a.g.e.*, s. 59.

olduğu AB tarafından çıkarılan ve 2010 yılında yürürlüğe giren Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nde de yayınların ırk, etnik, orijin, milliyet gibi unsurlara karşı ayrımcılık içermemesi gerektiği özellikle belirtilmektedir.

Hakaret, kişilik hakkı ihllinde en çok karşılaşılan fiillerin başında gelmektedir. Ancak, bir söylemin, bir ifadenin hakaret mi yoksa eleştiri mi olduğu, bu konunun en önemli noktasıdır. Zira, eleştiri, demokratik toplumların olmazsa olmazlarından biri iken, eleştirinin hakaret boyutuna ulaşmış olması, hukuken suç olarak nitelendirilmektedir. Kişinin şöhret ve saygınlığının zarar gördüğü ve kişilik hakkının ihlâl edildiği söylemlerde, sınır '*kabul edilebilir eleştiri*'dir ve bu ölçüt herkes için farklı seviyelerdedir. Tanınmışlık ve topluma ml olmuşluk seviyesi arttıkça, 'özel alan' ve 'sır alan' daralır ve 'kamuya açık alan', bir başka deyişle 'ortak alan' genişler. Bununla birlikte eleştiriye tâbi tutulma derecesi de artar. Toplumdaki konumları nedeniyle özellikle politikacıların özel alanları ve sır alanları son derece dardır ve eleştiril(ebil)me seviyeleri de aynı oranda yüksektir. Bu nedenle kamuya ml olmuş kişilerin (politikacı, üst düzey yönetici, sanatçı, sporcu, işadamı/işkadını vb.) haklarında yapılan yayınlara karşı son derece hoşgrl olmak zorundadırlar. Ancak, yayınlardaki eleştiriler 'kabul edilebilirlik' sınırını açıp, ciddi hakaret boyutuna ulaşmış ise, o zaman kişilik hakları ihlâl edilmiş, şöhret ve saygınlıkları zarar görme noktasına gelmiş demektir. Özellikle son yıllarda politikacılar -bilhassa yönetimin en üst kesimindeki kişiler- hakkında yazılı ve sözlü olarak ya da karikatürler aracılığıyla hakaret seviyesinde eleştiriler yapıldığına ve bunların dava konusu edildiğine rastlanmaktadır. Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında da bu hususa dikkat çekilmiş ve hakaret edildiği gerekçesiyle politikacılar tarafından açılan davaların, basın-yayın mensuplarının ifade hürriyetlerini sınırladığı ve onları sindirerek eleştiri yapmalarının engellendiği ifade edilmiştir. Bu tespitlerin doğruluk payı olmakla birlikte, belirtilmelidir ki, toplumda tüm yaptıklarıyla haklı merak uyandıran politikacılar, hoşgörü sınırlarını daha da genişletmeli; bununla birlikte eleştiride bulunan gazeteciler de hr şekilde fakat kimsenin kişilik haklarını ihlâl edip, haksızca ve saygınlıklarına zarar verme niyetiyle yayınlara yapmamaya zen göstermelidirler. Politikacıların yanı sıra sanatçılar da topluma ml olma seviyesi son derece yüksek kişiler olduğundan, benzer şekilde onların da özel alanları dardır. Bu nedenle sanatçılar da, hem

eleştirilmeye karşı hoşgörülerini artırmalı hem de olağanüstü ilgi görmeleri sebebiyle -bir seviyeye kadar- özel alanlarının daralmasını kabul etmelidirler.

1.3.4.3. Çocukların zararlı içeriklerden korunması amacıyla sınırlandırılması

Bireyin topluma karşı tutum ve davranışları, geniş ölçüde çocukluk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Çocuğa yönelik tutum ve davranışlar, çocuğun gelişiminde ve ileriki yaşantısında büyük önem taşır.⁶⁸ Bununla birlikte çocuğun hem kendi çevresinde, hem de kitle iletişim araçları aracılığıyla gördükleri, duydukları, şahit oldukları, karakterinin biçimlenmesinde oldukça önemli birer etkidir.

Fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimlerini henüz tamamlamamış olmaları ve gelişme çağında hassasiyet ve savunmasızlık içinde bulunmaları dolayısıyla, çocuklar, toplumda yayınların zararlı etkilerine en çok maruz kalan kesim olarak kabul edilir. Televizyonların çocuklar üzerindeki zararlı etkilerini iki şekilde sınıflandırmak mümkündür. Bunlardan ilki, televizyonun teknik doğası gereği, görüntü ve sesi kurgulama, bunları aktarma biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Ertürk,⁶⁹ televizyonda bombardıman şeklinde hızlı geçen görüntülerin (ör. fragmanlar, reklamlar), çocukların dikkatlerini parçaladığına, bu nedenle çocukların zaman içerisinde içsel olarak anlamlar kuramamaya başladığına dikkat çekmekte ve şu tespitleri yapmaktadır: Bu durumda dikkatini toplayamayan çocuğun gerçek yaşamdaki katılımcılığı da etkilenir ve kopuk ve kesik dikkat aralıkları geliştiren çocuk, televizyon karşısında pasif izleyici haline geçer. Günde 2-4 saatten fazla televizyon izleyen çocuklarda ise, televizyonun uyuşturucu etkisi ile beyin fonksiyonlarının bağlantı kurmada tembelleştiği ve beynin ciddi seviyede odak problemi yaşadığı görülür. Televizyonun teknik ve görsel yapısından kaynaklanan bu zararlı etkilerin ardından, çocukların televizyonlardan olumsuz etkilenmelerine neden olarak sıralayacağımız ikinci husus, yayınların içerikleridir.

⁶⁸ Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *İletişim Fakültesi Dergisi*, (28), s. 34.

⁶⁹ Ertürk, Y. D. (2003, 13-15 Ekim). *Çocuk ve Televizyon Etkileşiminde Aile*. I. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansında Sunuldu. İstanbul.

Her televizyon yayınının çocukların fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimlerine olumsuz etkide bulunduğunu söylemek elbette mümkün değildir. Özellikle son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de tematik yayıncılık kapsamında çocuklara yönelik yayın yapan televizyon kanallarının artmış olması, çocukların yetişkinler için hazırlanmış olan yayın içeriklerinden nispeten uzaklaşmasını sağlamaktadır. Böylece çocuklar, televizyon karşısında geçirdikleri vakitte, kendileri için hazırlanmış ve gelişimlerine katkıda bulunacak olan programları izlemektedirler. Bu katkılar, her yaş grubu için farklı olmakla birlikte, “özellikle okul öncesi döneme yönelik hazırlanan programları izleyen çocukların daha fazla sıfat, eylem, isim bilgisine ve sözcük dağarcığına sahip oldukları”⁷⁰ gözlemlenmiştir. Bununla birlikte tarih, kültür, bilim konularında, ilgi ve algı seviyeleri göz önünde bulundurularak hazırlanan programların da çocukların zihinsel ve sosyal hayatlarının gelişimine fayda sağladığı görülmektedir. Buna karşın, çocuklara yönelik kanalarda yayınlanan çizgi film ve çocuk programlarının da pek masum olmadığını kanıtlar nitelikte çok sayıda çalışma mevcuttur. Çocuk programlarında dahi, bilince ve bilinçaltına yönelik başta şiddet ve cinsellik olmak üzere, çocuklar için uygun olmayan vurgular yapılmakta ve olumsuz özelliklerle donatılmış karakterler (obsesif, aşırı hırslı, aşırı öfkeli, tembel vb.) ‘kahraman’ olarak sunulmaktadır. Bu ise, izleyici konumundaki çocukların, onları taklit etmesine sebep olmaktadır.

Televizyon yayınları karşısında en hassas ve etkiye en açık grubu oluşturan çocuklar ve gençler, ekranda izlediklerini büyük oranda içselleştirirler. Sporcular, televizyon kahramanları ve toplumda fark edilen kişiler bu hedef kitlenin en belirgin özdeşim nesnelere konumdadırlar. Çocukluk dönemlerinin yanı sıra, ruhsal, bedensel, zihinsel ve toplumsal değişimlerin hızla yaşandığı ergenlik dönemlerinde de kendilerini ve çevrelerini daha farklı gözlerle keşfetmeye başlayan gençler, kendilerine en uygun paltoyu bulmak gayesiyle gördüklerini kişilerin davranışlarını denemeye başlarlar.⁷¹ Bu dönemlerde televizyonlar aracılığıyla gördükleri kişi ve eylemler, onlar için özdeşim kurulacak ve arkasından gidilecek örneklerdir.

---

⁷⁰ Büyükbaykal, *a.g.m.*, s. 38.

⁷¹ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Emniyet Genel Müdürlüğü. (y.t.y.). *Madde ve Madde Kullanımında Görsel İşitsel Medyanın Rolü*. Ankara: s. 6-7.

Türk mevzuatının Avrupa Birliği medya mevzuatıyla uyumlaştırılması sürecinde, yayıncı kuruluşlar için 'medya hizmet sağlayıcı' tanımlaması yapılmış ve böylece yayıncılığın bir 'kamu hizmeti' olduğuna dikkat çekilmiş olsa da, yayıncılığın ticarî bir faaliyet oluşu ve izlenme (*rating*) kaygıları taşıdığı bir gerçektir. Bu nedenle çocuk programları da dâhil olmak üzere, yayın içerikleri biçimlendirilirken bu kaygılar ön planda tutulabilmektedir. Bunun farkında olan yasa koyucular ve düzenleyici ve denetleyici üst kurul olan RTÜK, hem çocuk programlarına hem de çocukların izleyebileceği saatlerde yayınlanan diğer tüm programlara yönelik, çocukları koruma kaygısıyla eylem ve işlemlerde bulunmaktadır.

Türk mevzuatına bakıldığında öncelikle Anayasa'da çocukların korunmasına dair devlete yüklenen sorumluluklar dikkati çekmektedir. Buna göre, 'Ailenin korunması ve çocuk hakları' başlıklı 41. maddede, devletin, çocukların korunması için gerekli tedbirleri almasına dair hüküm mevcuttur. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında ise şu ifadeler yer almaktadır: *"Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır."* Çocukların yanı sıra, gençlerin benzer etkilerden korunması için devlete görevler yüklenmiştir. Bu bağlamda Anayasa'nın 58. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: *"Devlet, gençleri alkol düşünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır."* Anayasa'nın bu hükümlerine dayanarak, radyo ve televizyonlar yoluyla çocukların istismar edilmesinin önlenmesi amacıyla 6112 sayılı Kanun'da da çocukları koruma gayesi taşıyan çok sayıda hüküm bulunmaktadır. Bu Kanunda, Yayın Hizmeti İlkeleri'nin düzenlendiği 8. maddenin 1. fıkrasının 'ğ' bendinde, yayınlarla ilgili *"çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez"* ibaresi yer almaktadır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise, *"radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz"* ifadelerine yer verilmiştir. Çocukların gelişimine zarar verebilecek olan yayınlar için yasaklı olan zaman dilimi, çocukların bu yayınları izleme ve dinleme ihtimali yüksek olan 05:00 ila 23.59 saatleri arasındadır. Bir başka deyişle, bu nitelikteki içerikler, yalnızca 00:00 ila 05:00 saatleri arasında ve de koruyucu semboller kullanılarak yayınlanabilir.

8. maddenin 3. fıkrasında ise, isteğe bağlı yayıncılık yapan⁷² medya hizmet sağlayıcılarına çocukları korumak üzere bir yükümlülük getirilmiştir. Bu maddeye göre: *“İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin, bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür.”* Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, isteğe bağlı yayın hizmetinde, izleyici istediği programı istediği zaman diliminde izleme seçeneğine sahip olduğu için, isteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcısına düşen görev, yayınların sunulma şekillerinden doğabilecek zararların giderilmesidir.

6112 sayılı Kanun'da, ticarî iletişim amaçlı yapılan yayınlardan, bir başka deyişle reklam, program destekleme, tele-alışveriş ve ürün yerleştirmelerden kaynaklanan sebeplerle çocukların zarar görebileceği ihtimaliyle bu yayınlara da sınırlamalar şeklinde bazı düzenlemeler getirilmiştir. ‘Yayın hizmetlerinde ticarî iletişim’ başlıklı 9. maddenin 6. fıkrasının ‘ç’ bendinde, ticarî iletişim amaçlı yayınlarda *“çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar vermemek, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemek; çocukları reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemek; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemek veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemek”* şartları aranmaktadır. Aynı maddenin 7. fıkrasında ise: *“Genel beslenme diyetlerinde aşırı tüketimi tavsiye edilmeyen gıda ve maddeler içeren yiyecek ve içeceklerin ticarî iletişimine, çocuk programlarıyla birlikte veya bu programların içinde yer verilemez”* hükmü bulunmaktadır.

Yayıncılık terimlerine 6112 sayılı Kanun’la birlikte giren ve ticarî iletişimle ilgili düzenlemelere tâbi tutulan ‘ürün yerleştirme’, belli koşullarda serbest hâle getirilmiş olsa da, çocukların program ile reklam arasındaki farkı ayırt

⁷² ‘İsteğe bağlı yayın hizmeti’ ifadesi, 6112 sayılı Kanun’un ‘Tanımlar’ başlıklı 3. maddesinin ‘h’ bendinde şu şekilde tanımlanmıştır: *Programların kullanıcının seçtiği bir zamanda ve münferit isteği üzerine medya hizmet sağlayıcı tarafından düzenlenmiş bir program kataloğuna bağlı olarak izlendiği veya dinlendiği yayın hizmeti.*

edemeyecekleri öngörüsüyle, 13. maddenin 4. fıkrası uyarınca, çocuk programlarında ürün yerleştirmeye izin verilmemiştir.

6112 sayılı Kanun'da, yayın yoluyla çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimlerine zarar verebilecek olan her türlü yayının önüne geçilmesi amacıyla çok sayıda maddeye rastlanırken, 2954 sayılı TRT Kanunu'nda özellikle çocukları koruma amaçlı hiçbir hükmün olmadığı görülmektedir. Bunun yerine yayınlarda, *“toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek”*⁷³ gibi genel ve kapsayıcı bir ibare kullanılmıştır. Diğer taraftan, 6112 sayılı Kanun'un 45. maddesinde öngörüldüğü üzere, TRT de 6112 sayılı Kanun'un 8. maddede belirtilen Yayın Hizmeti İlkeleri ile bu Kanunun yayın hizmetlerinde ticarî iletişimi düzenleyen hükümlerine uymak zorundadır. Dolayısıyla TRT Kanunu'nda yer almıyor olsa dahi, TRT de 6112 sayılı Kanun'da belirtilen çocukları korumaya yönelik hükümlere uymak zorundadır. Şunu belirtmekte fayda var ki, görsel-işitsel medyanın çocuk ve gençler üzerinde çok çeşitli etkiler oluşturabilmesi nedeniyle, sinema filmleri hakkındaki 5224 sayılı Kanun'da⁷⁴ *“çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması amacıyla”* düzenleme kriterleri getirilmiştir (m. 4). Oysa, 6112 sayılı Kanun'da çocukların ve gençlerin 'ruh sağlığının' korunmasına ilişkin vurgulara yer verilmemiştir. Kanımızca, bu bir noksanlıktır.

Radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili uluslararası mevzuata bakıldığında, savunmasız olarak görülen ve dolayısıyla özel korunmaya ihtiyaç duyan çocukların, yayınların zararlı içeriklerinden uzak tutulması amacıyla çok sayıda hükme rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra, çocukların kitle iletişim araçlarının sağlayacağı faydalardan da istifade edebilmeleri için, gerekli zeminin oluşturulması yönünde ifadeler de mevcuttur.

BM Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 17. maddesinde, taraf devletlerin, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek, çocukların ruhsal ve ahlâkî esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik ulusal ve uluslararası kaynaklardan çeşitli bilgi ve belgeler edinmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bununla birlikte Taraf Devletlerden, çocuk

⁷³ 2954 sayılı Kanun, 5. madde, 'h' bendi.

⁷⁴ Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun. R.G. 21/7/2004.

bakımından toplumsal ve kültürel yararı olabilecek bilgi ve belgelerin yayılmasını sağlaması ve zarar doğurabilecek olanlarından ise koruyucu nitelikte ilkeler geliştirmesi beklenmektedir.

Avrupa Birliği'nin 2010 yılında yürürlüğe giren Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nde de çocukları korumaya yönelik hükümler yer almaktadır. Yönerge'nin 3e maddesinin 'g' fıkrasında bununla ilgili olarak yer alan hüküm şöyledir: *"Görsel-işitsel ticarî iletişim çocuklarda fiziksel veya ahlâkî zarara neden olmamalıdır. Bu nedenle, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın alma veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemeli; çocukları, reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemeli; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemeli veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemelidir."* Ulusal mevzuatta çocukların istismar edilmemesiyle ilgili daha genel ibarelere yer verilirken, bu Yönerge'de, daha somut ve açıklayıcı ifadelerle, yayınların çocuklar üzerinde nasıl bir etki uyandırmaması gerektiğine yer verilmiştir.

Daima genişlemekte olan hayâl ve zihin dünyaları dolayısıyla, sanal ile gerçeklik arasındaki farkı ayırt edememe durumunda olan çocuklar için, kitle iletişim araçları özellikle de televizyon yayınları büyük tehlike arz edebilmektedir. Sağladıkları faydalar bir kenara, zararlı etkilerinin neler olduğu ve ilerleyen yaşlarda bu etkilerin ne şekillerde ortaya çıktığı üzerine sayısız araştırma ve ibret nitelikte gerçek olaylar mevcuttur. Zaten savaş ve terör hadiseleriyle yoğrulan dünya ve ülke gündeminin söylem ve görüntüleriyle her gün defalarca karşılaşan çocuklar, üstüne bir de tamamen ticarî kaygılılarla hazırlanmış nitelik yoksunu, etik standartlardan uzak, aile ve toplumsal değer yargılarını alt üst edebilecek seviyede, sapkınlığa ve şiddete meylettirtici, nefret söylemleriyle dolu çok sayıda televizyon programlarına maruz kalmaktadırlar. Alkol, sigara ve benzeri madde kullanımı, ayrımcılık, suç davranışları, kaba, bayağı ve küfürlü konuşmalar özellikle çocuk ve gençlerin beğendikleri ve özdeşlik kurdukları karakterler

tarafından sergilendiğinde, çocukların bunları taklit etme oranı artmaktadır.⁷⁵ Bu nedenle, çocukların izlemesi muhtemel yayınların bu tür olumsuz davranışları içermemesi gayesiyle, yayınlara sınırlamalar getirilmesi elzemdir.

İfade hürriyetinin birer sınırlama nedeni olarak çocukların her türlü gelişimlerdeki olumsuz etkiler hiçbir hukuk metninde vurgulanmamış olsa da, kitle iletişim hürriyetinin kullanılması sırasında, bu etki ve istismarlara yönelik vurgular yapılmaktadır. Ancak bilindiği üzere, hukuk metinlerinde bu koruyucu hükümler ne kadar yer alırsa alsın, asıl önemli olan uygulamaların takibi aşamasında, sağduyulu bir şekilde denetimlerin gerçekleştirilmesidir.⁷⁶

Yayınlara, kanunların izin verdiği çerçevede yapıp yapılmadığına dair denetimler ve aykırı yayınlara karşı caydırıcı müeyyideler kadar önem taşıyan bir husus da, çocukların zararlı içeriklerden -olabildiğince- kendilerini korumalarını sağlamaktır. Bu konuda RTÜK tarafından hayata geçirilen ve *“Haydi Çocuklar Uykuya!”* sloganıyla çocukların belli bir saatten sonra (21.30) televizyon başından kalkmalarını sağlayan uygulama önemlidir. Gelişim aşamalarında son derece baskın olan merak duygularına karşın, kendi istekleriyle televizyon ile olan ilişkilerini o akşamlik sonlandıran çocuklar, hem ufak bir uyarı karşısında kendi iradelerini ortaya koymuş hem de ilerleyen saatlerle birlikte, kendileri için zararlı olabilecek yayınlardan uzaklaşmış olurlar.

Yayınlara olası zararlı içeriklerinden kendini koruma yollarından bir diğer ve daha önemli olanı ise, medya okur-yazarlığının gelişmesidir. Bu çalışma kapsamında olmamakla birlikte, kısaca değinmekte fayda var ki, çeşitli medya enformasyonlarına maruz kalan çocuklar, medya okur-yazarlıkları geliştiği takdirde, kendilerine sunulan yayın içeriklerine yönelik neyi nasıl algılayacakları ve yorumlayacakları hususunda daha bilinçli hareket edeceklerdir.

⁷⁵ Büyükbaykal, *a.g.m.*, s. 40.

⁷⁶ Belirtmek gerekir ki, çocukların zararlı basın içeriklerinden korumak için 1927 yılında ‘Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu’ çıkarılmıştır (R.G. 7/7/1927). Ancak bu Kanun, yalnızca yazılı basındaki zararlı içerikleri önlemeye ilişkindir.

1.3.4.4. Millî güvenlik, toprak bütünlüğü ve kamu düzeninin korunması amacıyla sınırlandırılması

Devletlerin en temel gayesi, toplumun güven ve istikrar içerisinde varlığını sürdürebileceği zemini hazırlamaktır. Bu da ancak millî güvenliklerini ve toprak bütünlüklerini sağladıkları takdirde mümkündür. Anayasa'nın 3. maddesinde "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür" ilkesi öngörülmüş ve 4. madde ile bu hüküm koruma altına alınmıştır.

2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nda⁷⁷ Millî güvenlik kavramı, "*Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdî hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması*" şeklinde tanımlanmıştır. "Dış güvenliğin korunması, savaşta ya da barışta yabancı devletlerden gelecek tehditlere ve saldırılara karşı; iç güvenliğin korunması ise, Devlet tüzel kişiliğinin silahlı ayaklanmaya, terörizme ve ağır şiddet olaylarına karşı korunmasıdır."⁷⁸ Buradan da anlaşılacağı üzere, hem iç hem de dış tehditler dolayısıyla millî güvenlik tehlikeye düşebilir. Bu da devletlerin her türlü tehdiye karşı önlem almalarını gerekli kılar.

Bugün dünya ülkelerinde kamu düzeninin bozulmasına yol açan en tehlikeli unsurlardan biri, şüphesiz, terördür. Terör, gündemdeki yerini hiç yitirmemekle birlikte, özellikle son yıllarda tüm dünyanın, özel olarak da Türkiye'nin millî güvenliğine kast etmek suretiyle karşı karşıya kaldığı tehdit unsurudur. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun⁷⁹ ilk maddesinde terörün tanımı şu şekilde yapılmıştır: "*Terör, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî sosyal, lâik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu*

⁷⁷ R. G. 11/11/1983.

⁷⁸ Hazar, Z. (2013). Basın Özgürlüğü ve Ulusal Güvenlik. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 17(1-2), s. 1531.

http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/17_1-2_50.pdf adresinden 23 Aralık 2016'da alınmıştır.

⁷⁹ R.G. 12/04/1991.

düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

Tanımda da belirtildiği üzere, terörün temel amacı millî güvenliği, toprak bütünlüğünü ve kamu düzenini bozmak, derinden sarsmaktır. Bu emeli gerçekleştirmeye çalışırken de olabildiğince geniş kitlelere eylemlerini duyurmak, varlıklarına görünürlük kazandırmak ve kamuyu güçlü olduklarına ikna etmek isterler. Bu amaçla kitle iletişim araçları, özellikle de televizyonlar, onlar için son derece önem taşır. Çünkü “bir kez yapılan eylem, defalarca ekranlarda gösterilir ve böylece binlerce eylem yapılmış gibi olur.”⁸⁰ Bu amaçla teröristler eylemlerini bir gazeteci gözüyle değerlendirerek planlar ve gerçekleştirirler.⁸¹ Terörün aslında bir propaganda yöntemi ve demokratik yollarla amacına ulaşamayanların kendilerini kanıtlamak için kullandıkları bir reklam biçimi olduğunu belirten Fendoğlu,⁸² bunu yapmak isteyen teröristlerin, kanlı eylemin zamanı, mekânı, usulü ve şekli açısından en medyatik biçimi tercih ettiklerine şu ifadelerle dikkat çekmektedir: “Bu kanlı eylemin duyulması, medyada yer alması, teröristlerin yaptığı eylemin kendisinden çok daha önemlidir. Şayet yapılan kanlı eylem medyada yer almamışsa, terörist açısından bu eylem boşuna yapılmış sayılır.” Bu nedenle, terör örgütleri hedeflerine ulaşabilmek ve propagandalarını yapabilmek için, medyayı yönlendirmeye ve etki altına almaya çalışırlar; hatta bununla yetinmeyip kendi medyalarını kurarlar. Kimi zaman da medya mensupları ve gazetecilerle birebir iletişim kurarak medyada yer almaya ve kendilerini gündemde tutmaya çalışırlar.⁸³

Buradan hareketle, terör eylemlerinin medyada yer alma şeklinin son derece önem taşıdığı açıktır. Bu nedenle yasa koyucular, ister istemez terörün amacına hizmet edebilecek olan ifadelerin yayınlarda kullanılmasını sınırlamışlardır. Anayasa'nın 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetleriyle ilgili olarak, “*bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği,*

⁸⁰ Fendoğlu, H. T. (2012) *Terör ve Medya*. <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/teror-ve-medya/1099> adresinden 20 Aralık 2016'da alınmıştır.

⁸¹ Devran, Y. (2015). Medya ve Terör Sorunsalı. *e-GİFDER*, 3(2), s. 90. <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/viewFile/5000147069/5000135709> adresinden 6 Haziran 2016'da alınmıştır.

⁸² Fendoğlu, *a.g.m.*, s. 2.

⁸³ Devran, *a.g.m.*, s. 90. Örneğin, terör örgütü PKK'ya yakınlığıyla bilinen radyo, televizyon, gazete, haber ajansı ve internet sitesi gibi çok sayıda medya bulunmaktadır.

Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması ... amaçlarıyla sınırlanabilir” ibaresine yer verilmiştir.

Millî güvenlik, toprak bütünlüğü ve özellikle kamu düzeni kavramlarının sınırları muğlak olduğundan, bunları sağlamakla görevli devletler, farklı yorum ve uygulamalarla demokrasinin temel unsurlarını göz ardı edebilmektedirler. Bu bağlamda Cankaya ile Batur Yamaner,⁸⁴ demokratik toplumların temeli olan ve diğer tüm hürriyetlerin de gelişmesi için önemli bir basamak olarak kabul edilen ifade hürriyetinin, bireylerin hak ve hürriyetlerini özümseyememiş devletler tarafından ‘kamu düzenini sağlama’ gerekçesiyle kullanım alanlarının daraltılması yoluna gidildiğini belirtmektedirler. Özellikle terör sıkıntısını yoğun şekilde yaşayan ülkelerde, devlet tarafından, ifade hürriyeti ister istemez daha çok müdahaleye maruz kalmakta ve bu gerekçelerle, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti düzenlenirken son derece temkinli davranılmaktadır.⁸⁵ Önemli olan ise, hem güvenliği sağlayabilmek hem de hürriyetleri koruyabilmektir. Bir başka deyişle, “millî güvenlik, toprak bütünlüğü ve kamu düzeni kavramlarıyla ifade özgürlüğü arasında bir denge kurabilmektir.”⁸⁶

Terör eyleminin haber değeri taşıması hasebiyle medyada -ne şekilde olursa olsun- yer alması bile, başlı başına terörün amacına hizmet ettiği anlamına gelir.⁸⁷ Avşar ile Emre Kaya, terör eylemlerinin medya yoluyla ve sürekli yinelenerek haber formatında sunulmasının, teröristlerin eylemden elde etmeyi umdukları etkiyi çok ileri boyutlara götürdüğünü ifade etmektedirler. Çünkü kamuoyuna ne kadar büyük eylem yapabildiklerini ve güçlü olduklarını, devletin asker, polis, istihbarat birimleri başta olmak üzere asayiş kurmak ve korumakla görevli bütün unsurlarına rağmen eylem gerçekleştirebildiklerini göstermiş olurlar.⁸⁸ Ancak, terör eylemlerinin hiçbir şekilde haberlerinin yapılmaması ve yayınlarda bunlara dair hiçbir bilgiye yer verilmemesi gibi bir yasaklama mümkün

⁸⁴ Cankaya ve Batur Yamaner, *a.g.e.*, s. 71.

⁸⁵ Cankaya ve Batur Yamaner, *a.g.e.*, s. 71, 72.

⁸⁶ Cankaya ve Batur Yamaner, *a.g.e.*, s. 72.

⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı*. Ankara: Bilgi Yay., s. 13-15. Alemdar bu kitabında, ABD’de, en zor ikna olan muhabirlerin bile millî (ulusal) güvenlik ve millî çıkar sözü konusu olduğunda, iyi birer yurttaş olmanın her şeyden önce geldiğini kabul ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca bu konuyla ilgili dönemin Başkanı Kennedy’nin bir toplantıda gazetecilere, “*Bu bir haber midir?*” sorusuna ek olarak “*Ulusal güvenlik çıkarlarımızla da ilgili midir?*” sorusunu sormalarını teklif ettiğini belirtmiştir.

⁸⁸ Avşar, Z., Emre Kaya, A. E. (2013). *Medyanın İffeti*. Ankara: Altınpost Yay., s. 113.

olmayacağı gibi, kişilerin yaşadıkları toplumda neler olduğunu öğrenme haklarını ellerinden almak, başta kitle iletişim hürriyetine aykırılık olmak üzere, demokratik toplumlarda kabul edilemeyecek bir engelleme anlamına gelir. Olağanüstü dönemlerde getirilen yayın yasaklarında dahi, terör eyleminin varlığına dair bilgi verilmemesi söz konusu değildir. Yayın yasağı kapsamında olay yeri görüntülerine, güvenlik güçlerinin olay incelemesinde hangi aşamada olduğuna, ölü ve/veya yaralı bilgilerine vb. yer verilmez. Böylesi durumda medya hizmet sağlayıcıları, yalnızca olayın varlığından bahsederek, bilgi kirliliğini önlemek amacıyla yayın yasağı kapsamında olduğunu bildirir. Yayın yasağının hangi koşullar altında ve kim tarafından getirilebileceğini düzenleyen hüküm, 6112 sayılı Kanun'un 'Olağanüstü dönemlerde yayınlar' başlıklı 7. maddesinin 1. fıkrasında şu şekilde yer almaktadır:

“Savaşlar, terör amaçlı saldırılar, doğal afetler ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında da ifade ve haber alma özgürlüğü esas olup, yayın hizmetleri önceden denetlenemez ve yargı kararları saklı kalmak kaydıyla durdurulamaz. Ancak, millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hâllerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Başbakan veya görevlendireceği bakan geçici yayın yasağı getirebilir.”

Bu hükümde de vurgulandığı üzere, haber alma özgürlüğü (hürriyeti) esasının korunmasıyla birlikte geçici yayın yasaklarının getirilmesi, güvenlik amaçlı tedbir mahiyetindedir.

Terör eylemleri toplumun genelini ilgilendirdiğinden haber değeri taşımaktadır. Haber alma ve haber verme hürriyetinin engellenemeyeceği esasıyla da, bu eylemlerin medyada yer bulacağı kesindir. Burada önemli olan, terörü konu alan yayınların nasıl bir üslûpla ve hangi görsel-işitsel malzemeler kullanılarak yapılacağıdır. Bu bağlamda, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde yer alan Yayın Hizmeti İlkeleri'nin 'd' bendinde, radyo ve televizyon yayınları için *“Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz”*; 't' bendinde ise, *“Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet edecek sonuçlar*

doğuracak şekilde sunamaz” hükmü yer almaktadır. Bu maddeye ek olarak Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te⁸⁹ “... terör mağdurları ile yakınlarının kişilik haklarını olumsuz etkileyecek yayın yapılamaz” ibaresi bulunmaktadır.

6112 sayılı Kanun’da ve bu Kanun’a dayanılarak çıkarılan Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te belirtildiği üzere, genel olarak medyanın, özel olarak da radyo ve televizyon yayınlarının terörle ilgili haber ve programlarında, terörün amacına hizmet eder nitelikte yapılmaması elzemdir. Ete,⁹⁰ terör eylemleriyle ilgili yayın yapan medya hizmet sağlayıcılarından, devletin birtakım beklentilerinin olduğunu belirtmekte ve bunları neler olduğunu sıralamaktadır. Buna göre devletler, medya hizmet sağlayıcılarından teröristlerin değil, kendi gündemlerinin yararına olacak yayınlar yapmasını beklerler. Eylem anında medyanın kendilerine destek vermesini, mücadele yöntemlerini sorgulamamasını ve verdikleri bilgileri sorgusuz kullanmasını talep ederler. Medyanın teröristlerin amaçlarına hizmet etmeyecek şekilde uyanık olmasını ve terörist eylemler için medyanın bir platform olarak kullanılmasının engellenmesini isterler. Medyanın, yaptıkları yayınlarla tansiyonu düşürmesini, halkta korku ve panik oluşturmak yerine, halkı soğukkanlı olmaya sevk edecek telkinler yapmasını isterler. Medyanın olay yerindeki duygusal ve dehşet verici durumları (ağlayan bir anne, parçalanmış bir ceset vb.) yansıtmamasını isterler. Son olarak da operasyonlarla ilgili gizli ve detaylı bilgileri vermemesini isterler. Kanımızca, Ete’nin bu tespitlere ek olarak ifade edilebilir ki, millî güvenliği ve kamu düzenini sağlama gayesiyle medya hizmet sağlayıcılarına yönelik diğer beklentiler, birlik ve beraberliğe vurgu yapılan, halkın güvende olduğunu hissettiren, devlet ve millet iradesinin gücünün devam ettiği, yapılan terör saldırılarının faillerinin en kısa zamanda cezalandırılacağı ve bu tür eylemlerin muhakkak son bulacağı üzerine inanç aşıl原因 yayınların yapılmasıdır. Çünkü bu türde yapılacak olan yayınlar, hem halkın ruhsal durumuna olumlu etkide bulunacak, hem de başta kolluk kuvvetleri olmak üzere, fiilen terörle mücadele halindeki tüm birimleri motive edecektir.

---

⁸⁹ R.G. 02/11/2011.

⁹⁰ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2009). *Terör ve Medya*. Ankara: RTÜK Yay., s. 41.

Millî güvenlikle doğrudan bağlantısı olan unsurlardan biri, toprak bütünlüğüdür ve toprak bütünlüğü devletin bekası için son derece önem taşımaktadır. Çünkü, "... bir devletin siyasî ve hukukî varlığı, ancak belli bir toprak parçası üzerinde varlığını sürdürmesine ve bu toprak parçası üzerinde yaşayan insan topluluğuna bağlıdır."⁹¹ Bu insan topluluğuna 'millet' adı verilmektedir. Millet kavramı klâsik olarak, "aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu"⁹² şeklinde tanımlanırken, Derdiman,⁹³ bu tanımda belirtilen ortaklık unsurlarının gittikçe azalmasına rağmen hayatın devam ettiğini, bu nedenle millet kavramına yeni tanımlamaların getirilmesi gerektiğini ifade ederek, şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"... Millet, ortak yaşama arzusuyla bir araya gelmiş insan topluluğu olarak görülmektedir. Bir arada yaşama arzusu, millî birlik ve gönül birliğinin, insanların birbirlerine karşı sevgi ve saygı duymasıyla, zengin hatıra mirasının idrak edilmesiyle sağlanabilir. Aslında bu özellikler kadar, bu özelliklere sahip olduğuna dair inanç, topluluğu millet haline getirmekte etkin olmaktadır. Dolayısıyla, görülüyor ki, milletin varlığı için, bir mensubiyet duygusu yeterli görülmektedir."

Bu değerlendirmeden hareketle denilebilir ki, millet olmanın en temel unsurlarının başında aidiyet duygusu yer alır. Aidiyet duygusunun ötesinde, toplumu oluşturan bireyler arasında ırk, dil, din, mezhep, vb. farklılıklar muhakkak ki vardır ve bunları hem özgürce ifade edebilme hem de bunların gerektirdiği şekilde yaşayabilme, demokratik toplum olmanın gereği olarak kişilere tanınan hürriyetlerdendir. Ancak, bu farklılıkları toprak bütünlüğü ile kamu düzenine zarar verecek surette ön plana çıkaracak olan her türlü bölücü söylem ve eylemler sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmalar hem uluslararası hem de ulusal hukuk metinlerinde yer almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yayınlar yoluyla ifade hürriyetinin kullanılabileceğini öngören 10. maddesinde "*görev ve sorumluluklar da yükleyen bu hürriyetlerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu*

⁹¹ Kırgıl, a.g.e., s. 367.

⁹² Türk Dil Kurumu, a.g.e.

⁹³ Derdiman, C. (2011). *Anayasa Hukuku*. (İkinci baskı). Bursa: Alfa Aktüel Yay., s. 58.

düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi ... için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tâbi tutulabilir” ifadesine yer verilmiştir.

Ulusal hukuk metinleri de aynı gerekçelerle ifade ve yayınlara ilişkin hürriyetlerin sınırlandırılmasını meşrulaştırmaktadır. Radyo ve televizyon yayınları yoluyla, ifade hürriyetinin kullanımı belli çerçevelerde saklı kalarak, toprak bütünlüğüne ve millî birliğe zarar verebilecek olan yayınların önüne geçmek amacıyla, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 'a' bendinde yayın hizmetleriyle ilgili, *“Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz”* hükmüne yer verilmiştir. Aynı maddenin 'g' bendinde yer alan *“suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz”* ibaresiyle de, hem suç teşkil eden söylem ve eylemlerin yayınları, hem de bunları yapanlar hakkındaki övücü ve teşvik edici unsurları içeren yayınlar önlenmek istenmiştir.

1.4. Medya Hizmet Sağlayıcıların Denetlenmesi

1.4.1. Bağımsız düzenleyici ve denetleyici üst kurul: RTÜK

Radyo ve televizyon alanları da dâhil olmak üzere, birçok farklı sektörün kurallarına uygun olarak faaliyetlerini yürütüp yürütmediğini kontrol etmek amacıyla bağımsız ve özerk düzenleyici ve denetleyici üst kurullar oluşturulmuştur. 'Bağımsız idarî otorite' olarak da ifade edilen bu Kurullar, devletin örgütlenişi açısından 'idare' içinde yer alırlar. Ancak Tekinsoy,⁹⁴ geniş bir takdir yetkisi çerçevesinde düzenleme ve bu düzenlemelere uygunluğun sağlanması amacıyla denetleme ve yaptırım uygulama yetkisi olan bu Kurulların 'yarı yargısal' ya da 'yargısal benzeri' usuller izledikleri için, geleneksel idare anlayışının dışına çıktıklarını ifade etmektedir. Üst Kurulların ortak yetki ve görevleri dört ana grupta

---

⁹⁴ Tekinsoy, M. A. (2007). "Bağımsız İdarî Otoriteler ve Regülasyon Anlayışı- Tartışmalar, Sorunlar", *Ankara Barosu Dergisi*. 65(2), s. 121.

toplanabilir, bunlar: Düzenleme, denetim ve gözetim, yaptırım uygulama, hakemlik ve danışmanlıktır.⁹⁵

Türkiye’de, radyo ve televizyon yayınlarının gözetim ve denetiminden sorumlu bir kurul olma görevini ilk olarak Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu (RTYK) üstlenmiştir. 1983 yılında çıkarılan 2954 sayılı TRT Kanunu ile kurulmuş olan RTYK’ya, yurt içine yapılacak olan radyo ve televizyon yayınları için millî siyasete uygun ilkeleri tespit etme, kanundaki görev ve esaslara uyulmasının gözetimi, denetimi ve değerlendirilmesi ile ilgili yetki ve görevler verilmiştir.⁹⁶ Bu Kanun’un ‘Temel ilkeler’ başlıklı 4. maddesiyle, polis ve meteoroloji teşkilatlarının devamlı ikaz ve duyuru maksadıyla radyo istasyonu kurmaları, sürekli ve kesintili radyo yayını yapmaları, kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerçek ve özel hukuk tüzelkişilerinin kapalı devre televizyon sistemi kurmaları ve işletmeleri RTYK’nın iznine tâbi tutulmuştur. Bunların Kanun’da belirtilen esaslara uygunluğunun da yine RTYK tarafından denetleneceği belirtilmiştir.⁹⁷ Ancak, RTYK özerk bir kuruluş olarak kurulmamıştır. RTYK’nın faaliyette olduğu dönemde Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığı alanında devlet tekeli uygulanmaktaydı. Dolayısıyla RTYK’nın görev alanı da bugün RTÜK’ün sahip olduğu görev alanından oldukça dardı.

Radyo ve televizyon yayıncılığının devlet tekeline olduğu ve yayınların TRT tarafından yapıldığı bu dönemde, RTYK’nın yapısına, görev ve yetkilerine TRT Kanunu içinde yer verilmesi, Kurul’un TRT’nin bir organı gibi düşünülmesine sebep olmuştur. Oysa, “Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu’nun 2954 sayılı ‘Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’nda ayrı bir kısımda öngörülmüş olması, Yüksek Kurul’un TRT’nin bir organı olmadığını, Kurum’un dışında ondan ayrı ve bağımsız bir kuruluş olduğunu da açıkça göstermektedir.”⁹⁸

Kamusal yayıncılığın yanında bir de ticarî yayıncılığın (özel medya hizmet sağlayıcıların yayınlarının) başlamasıyla birlikte, bu alanda bağımsız düzenleyici üst kurulların varlığı ön plana çıkmış ve zamanla bu kurulları güçlendirecek çeşitli

⁹⁵ Öztekin, *a.g.m.*, s. 58.

⁹⁶ Çiftci, A. (1993). Türkiye’de Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Çoğulcu Sisteme Geçişin Hukukî Yönü. Ankara: s. 71.

⁹⁷ Sarmaşık, *a.g.e.*, s. 114.

⁹⁸ Sarmaşık, *a.g.e.*, s. 114.

yasal değişikliklere gidilmiştir.⁹⁹ Bir başka ifadeyle, yayıncılıkta devlet tekelinin kaldırılmasıyla, özel radyo ve televizyon kanalları artmış ve bunların düzenlenip denetlenmesi amacıyla daha güçlü bir üst kurul ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda 1994 yılında 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun¹⁰⁰ çıkarılmış ve bu Kanun'la Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur. Kanun'un, RTÜK'ün kuruluşunu düzenleyen 5. maddesi şu şekildedir: "*Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzelkişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur.*" Bu Kurulun göreve başlamasıyla birlikte RTYK'nın görevi sona ermiştir. "Görevi sona eren Yüksek Kurulun TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu üyelerinin atanmasına ilişkin yetkileri Üst Kurula, 3984 sayılı Kanun'la Üst Kurula geçen diğer yetkileri dışındaki yetkiler ise TRT Yönetim Kurulu'na geçmiştir."¹⁰¹

Yayıncılıkta hukukî ve etik açıdan her türlü ihlallerin yapıldığı ve adeta bir kaos dönemi olarak nitelenen 1989-1994 yılları arasında, yayıncılıkla ilgili bir disiplin oluşturulmamıştır. "... Herhangi bir yasal düzenleme ve denetlemeye tâbi olmayan özel radyo ve televizyonlar, başıboşluğa ve keyfiliğe öylesine alışmıştır ki RTÜK gibi bir üst kurulun oluşturulması ve birtakım yaptırımlar uygulaması yayıncılar tarafından çok büyük tepkilerle karşılanmıştır."¹⁰² Zaten, RTÜK'ün bu dönem uygulamaları da, daha çok yayın durdurma ve para cezası gibi işlemlerden öteye geçmeyerek, bir üst kurul olmanın gereği olan asıl işlevinden uzaklaşmış ve sansürcü bir kurum olarak sık sık eleştirilmiştir.¹⁰³

1994 yılında çıkarılan 3984 sayılı Kanun, 8 yıl boyunca ilk haliyle yürürlükte kalmıştır. 2002 yılına gelindiğinde, hem gelişen yayıncılık teknolojisinin zorunlu kıldığı değişim ihtiyaçları doğrultusunda, hem de Avrupa Birliği ile olan ilişkileri geliştirme ve AB'nin yayıncılık standartlarına ayak uydurma amaçlı, Kanun'da birtakım değişikliğe gidilmiştir.¹⁰⁴

⁹⁹ Geray, H. (2003). *İletişim ve Teknoloji*. Ankara: Ütopya Yay., s. 76.

¹⁰⁰ R. G. 20/04/1994.

¹⁰¹ İnel, a.g.e., s. 408.

¹⁰² Öztekin, a.g.m., s. 62.

¹⁰³ Öztekin, a.g.m., s. 62.

¹⁰⁴ 3984 sayılı Kanun'un bazı maddelerinde

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, kitle iletişimi alanında Avrupa müktesebatı (*acquis cummunautaire*) -özellikle Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (ASTS)- referans alınarak, bir kez daha değişikliklere gidilmiş ve bu amaçla 2011 yılında radyo ve televizyon yayıncılığını yeniden düzenlemek amacıyla 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun¹⁰⁵ çıkarılmıştır. RTÜK'ün yapısı ile görev ve yetkilerine bu Kanun'da yer verilmiştir.

1.4.1.1. Yapısı

Radyo ve televizyon Üst Kurulu'nun esas görevi ve genel yapısı, temel olarak Anayasa'nın '*Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları*' başlıklı 133. maddesinde yer almaktadır. Anayasa maddesinin içeriği şöyledir:

"(Ek fıkra: 21/6/2005-5370/1 md.) Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir."

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un Onbirinci Bölüm'ünde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na dair hükümler yer almaktadır. Bu hükümlerden ilki, RTÜK'ün kuruluşuna yöneliktir ve buna göre 34. maddede: "*Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla, idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur*" ibaresine yer verilmektedir. Kanun maddesinde de belirtildiği üzere idarî ve malî özerkliğe sahip olan RTÜK, kendisine verilen görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır (m. 34/2).

¹⁰⁵ R.G. 03/03/2011.

3984 sayılı Kanun'a göre Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tâbi olan RTÜK, 6112 sayılı Kanun'la birlikte bağımsızlığını ve tarafsızlığını muhafaza etmek adına daha üst düzey bir denetleme kurumu olan Sayıştay'ın da denetimine verilmiştir. Hükümet ile olan ilişkilerini ise, Başbakan veya görevlendireceği bir Bakan aracılığıyla yürütmektedir.

Üst Kurul, biri başkan ve biri başkan vekili olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşur. Bu kişiler, en az dört yıllık yükseköğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlarda en az on yıl süreyle görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişilerdir (m. 35/1). Üst Kurul üyelerinin seçilmesi ise, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı kadar aday gösterilmesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nca siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle bu kişilerin seçilmesi, şeklinde gerçekleşir.

Üst Kurul üyelerinin seçilme şekli, daima tartışma konusu olmuştur. Her ne kadar 6112'nin 38. maddesinde Üst Kurul üyelerinin hiçbir siyasî partiye üye olamayacaklarına dair hüküm yer alsa da, üyelik için siyasî partiler tarafından aday gösterilmeleri zorunluluğu, onların parti ve partililerle aralarına mesafe koy(a)madıkları yönünde eleştirilere sebep olmaktadır. Bu eleştiriler, hem Türk kamuoyunda hem de Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda zaman zaman ön plana çıkmaktadır.¹⁰⁶ Özellikle, medya hizmet sağlayıcılarına yayın içeriklerinden ötürü müeyyideler uygulandığında, bu müeyyidelerin ağırlığı ile medya hizmet sağlayıcının politik/ideolojik duruşu göz önünde bulundurularak, RTÜK Üyelerinin

---

¹⁰⁶ Özellikle 2005, 2007, 2013, 2014 ve 2015 yıllarına ait Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında RTÜK üyelerinin seçilme yönteminin değiştirilmesi ve böylece RTÜK'ün bağımsızlığının güçlendirilmesi yönünde beklenti dile getirilmiştir (Ayrıntılı bilgi için bkz. *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, s. 88-89. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/İlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf adresinden 12 Kasım 2016'da alınmıştır; *Türkiye 2007 İlerleme Raporu*, s. 43-44. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/İlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf adresinden 13 Kasım 2016'da alınmıştır; *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*, s. 32. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/İlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden 14 Kasım 2016'da alınmıştır; *Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu*, s. 33. http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden 14 Kasım 2016'da alınmıştır; *2015 Yılı Türkiye Raporu*. http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf adresinden 14 Kasım 2016'da alınmıştır.

bağımsızlıkları hususundaki tartışma her seferinde alevlenmektedir. Kısacası, tüm bunların, yayın hizmeti ilkeleri ile diğer ilke ve esasların medya hizmet sağlayıcılar tarafından ihlâl edilip edilmediği hususunda Üst Kurul'un karar vermesini etkilediği görülmektedir.

RTÜK Üyelerinin siyasî parti üyeliklerinin yasaklanmasının yanı sıra, kararlarında bağımsız ve tarafsız olmaları için alınan önlemlerden bir diğeri de, herhangi bir medya hizmet sağlayıcı kuruluştaki veya bu kuruluşlarla doğrudan veya dolaylı olarak bağı bulunan şirketlerde ortak veya yönetici olamamalarıdır. Aynı zamanda, Üyeler aslî görevlerini aksatacak resmî veya özel nitelikte hiçbir görev alamazlar. Özel veya kamu medya hizmet sağlayıcılarının görev ve yetki alanına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve hiçbir maddî menfaat sağlayamazlar. Bunların yanı sıra, Üst Kurul üyelerinin, kendileri veya üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dâhil) kan ve kayın hısımlarıyla ilgili konularda müzakere ve oylamaya katılmayacakları da tarafsızlığı koruma gerekçesiyle Kanun'da yer alan hükümlerdendir.¹⁰⁷

Çalışma disiplini konusuna gelince: Üst Kurul haftada en az bir defa olmak üzere, en az beş üyenin hazır bulunması ile toplanır ve en az beş üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alır; çekimser oy kullanılmaz (m. 40/1). Üst Kurul toplantılarındaki müzakereler gizlidir ve açıklık kararı alınmadıkça müzakereler açıklanamaz. İhtiyaç duyulması hâlinde, görüşlerinden yararlanmak üzere ilgili kişiler Üst Kurul toplantısına davet edilebilir. Ancak Üst Kurul kararları toplantıya dışarıdan katılanların yanında alınmaz. Üst Kurul'un gizliliği bulunmayan düzenleyici ve denetleyici nitelikteki kararları uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurulur (m. 40/5, 6, 7).

1.4.1.2. Görev ve yetkileri

RTÜK'ün görev ve yetkileri 6112 sayılı Kanun'un 37. maddesinde düzenlenmiştir. Bu görev ve yetkiler arasında radyo ve televizyon yayınlar hizmetlerinin denetimi ile ilgili olanları şu şekilde sıralamak mümkündür:

¹⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. 6112 sayılı Kanun, m. 38.

“a) Yayın hizmetleri alanında ifade ve haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin, Rekabet Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi ve kamu menfaatinin korunması amacıyla gerekli tedbirleri almak.”

“e) Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerini, bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara uygunluğu açısından izlemek ve denetlemek.”

“f) Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik olmayan, ancak Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisi altında bulunan medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinin bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara uygunluğunu gözetmek, gerekli hâllerde diğer devletlerin yetkili kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapmak.”

“g) Yayın hizmetlerinin izlenmesi ve denetlenmesi için gerekli izleme ve kayıt sistemlerini, gerekli hâllerde yayıncı kuruluş stüdyolarına da cihaz yerleştirerek kurmak.”

“ğ) Medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinde yer verecekleri koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esasları belirlemek.”

“i) Yayın hizmetlerinin izlenme ve dinlenme oranı ölçümlerinin yapılmasına ve denetlenmesine ilişkin usul ve esaslar ile bu usul ve esaslara uymayan şirket ve kuruluşlara uygulanacak müeyyideleri belirlemek.”

“k) Yayın hizmetleri ile ilgili gelişmeleri takip etmek, sektöre ilişkin genel stratejileri, ortak denetim, özdenetim ve ortak düzenleme mekanizmalarını belirlemek; yayın hizmetlerinin ülkemizde gelişmesini sağlayacak çalışma ve teşviklerde bulunmak; medya hizmet sağlayıcılarının çalışanlarına yönelik eğitim ve sertifika programları düzenlemek ve sertifika vermek.”

“v) Seferberlik ve savaş ilânı hallerinde görev ve yükümlülükleri yerine getirmek için ihtiyaç duyulan hususları, Milli Savunma Bakanlığı ile koordineli olarak çıkarılacak bir yönetmelikle belirleyerek yayıncı kuruluşlara bildirmek ve bunları denetlemek.”

RTÜK'ün yayınlar içeriklerine yönelik düzenlemeler getirmesi ve denetimlerde bulunmasının yanı sıra, temel nitelikli bir görevi de, medya hizmet sağlayıcılarına yayın lisansı verilmesiyle ilgili idarî, malî ve teknik şartlarını belirlemek ve lisans talebinde bulunan medya hizmet sağlayıcılarına yayın lisansı vermek ve bunların denetimini yapmaktır. Aynı zamanda, televizyon kanalı ve radyo frekansı planlamalarını yapmak/yaptırmak ve uygulamak da RTÜK'ün görevleri kapsamındadır.

Radyo ve televizyon yayınlarının RTÜK tarafından denetimi temelde iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki RTÜK uzmanlarının yayınları takip etmek suretiyle yaptıkları doğrudan denetim; ikincisi ise, RTÜK İletişim Merkezi, RTÜK web ve RTÜK e-posta kanalları aracılığıyla izleyiciler tarafından ihbar ve yayınları şikâyet mahiyetinde RTÜK'e iletilenlerin değerlendirilmesi şeklindeki bir nevi izleyici denetimi.

Üst Kurul, programlara yayından önce müdahale edemez; ancak, yayından sonra onları denetleyebilir. Denetimde izleyici şikâyetlerini ve başvurularını da dikkate alır ve gerek görürse müeyyide uygular.¹⁰⁸ 6112 sayılı Kanun'un 8, 9, 10, 11, 12 ve 13. maddelerinde öngörülen ilke ve esaslara uyulmadığı takdirde, Üst Kurul tarafından medya hizmet sağlayıcısına ihlâlin ağırlığına ve tekerrür sayısına göre uyarma, idarî para cezası, idarî tedbir mahiyetinde programın yayını beş defaya kadar durdurma ve yayın lisansının iptali şeklinde çeşitli idarî müeyyideler uygulanır (m. 32). Bu müeyyidelerin hangisinin uygulanacağı, yayın durdurma cezası verilmiş ise ne kadar süreyle devam edeceği, para cezası verilmiş ise de miktarın neye göre belirleneceği, cezaya sebebiyet veren ihlâlin ağırlığına göre değişmektedir.

¹⁰⁸ Paçacı, K. K., Seçki, A., Pençereci, Ş. Y. (2011). *Düzenleyici Kurumların Sayısal Yayıncılıkta Rolü*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, s. 32-33.
https://www.btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSayfalar%2FArastirma_Raporlar%2FDuzenleyici_Kurumlarin_Sayisal_Yayincilikta_Rolu.pdf adresinden 9 Eylül 2016'da alınmıştır.

İdarî yaptırımların yanı sıra, medya hizmet sağlayıcılarına çeşitli adlı yaptırımlar da uygulanabilmektedir. Yayın lisansı almadan veya lisansı geçici olarak durdurulmuş olmasına rağmen yayınlarını sürdüren, yayın kayıtlarını bir yıl süreyle muhafaza etmeyen, yayın kayıtlarının Üst Kurul ya da Cumhuriyet Başsavcılığınca istenmesi durumunda, süresi içinde ve aslına uygun olarak kayıtları teslim etmeyen medya hizmet sağlayıcıların sorumlu kişilerine, çeşitli adlı para cezaları uygulanır (m. 33).

6112 sayılı Kanun çerçevesinde açılan kamu davalarına Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun müdahil olacağı da, Kanun'da yer alan hükümlerdendir (m. 33/5).

1.4.2. Kamu yayın kuruluşu olan medya hizmet sağlayıcısının denetlenmesi

1.4.2.1. TRT yayınlarının denetlenmesi

1 Mayıs 1964 tarihinde kurulan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT), 31 Ocak 1968'de televizyon yayıncılığına başlamış ve uzun yıllar yasal olarak yayıncılık tekeli elinden bulundurmıştır. TRT, kuruluşundan itibaren 34/12/1963 tarihli ve 359 sayılı Kanun'la düzenlenirken, 1983 yılında çıkarılan 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir. Bu Kanun'un 1. maddesinde, Kanun'un çıkarılma amacı için “... radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yapılan yayınların düzenlenmesine ve özerkliği ve tarafsızlığı Anayasada hükme bağlanan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir” ifadesi yer almaktadır.

Kamusal yayıncılık yapıyor olması, TRT'yi diğer medya hizmet sağlayıcılardan ayıran en temel özelliğidir. Burada 'kamusal yayıncılık' kavramına açıklık getirmekte fayda var. Kamusal yayıncılık için sırf 'devlet-hükümet yayıncılığı' veya 'egemen erkin sesi' gibi nitelendirmeler çok tekdüze ifadelerdir. Oysa kamusal yayıncılıktan çıkarılması gereken anlam, kamu tarafından finanse edilen ve denetimleri devlet tarafından yapılan, halkın bilgilendirilmesi, eğitilmesi ve eğlendirilmesi gibi amaçlar taşıyan, kamu tüzelkişiliğine sahip özerk ve tarafsız

bir kurum tarafından gerçekleştirilen bir yayıncılık anlayışıdır. Önen ve İmik Tanyıldızı,¹⁰⁹ bu yayıncılık anlayışında yayınların kalitesinin, “ticarî yayıncılıktaki gibi programların radyo ve televizyon izleyicileri tarafından beğenilip beğenilmemesi ya da reyting kaygısıyla değil; topluma yararlı olacak programlar ile doğru haber ve bilgilerin topluma en etkili biçimde aktarılmasıyla ölçülmekte” olduğunu ifade ederler. Burada belirtmek gerekir ki, kanaatimizce ‘kaliteli’ olarak nitelendirilebilecek yayınlar, doğal olarak ‘beğenilme’ özelliği de taşıyacaktır. Dolayısıyla yukarıda asıl vurgulanmak istenen, ‘beğenilme’ kaygısı taşımadan ‘kaliteli program’ üretimi çabasına girilmesidir. Benzer şekilde Aziz¹¹⁰ de bu yayın anlayışında topluma faydalı olabilecek her türlü içeriğin, reklam yolu ile en geniş kitleyi çekme zorunluluğuna girmeden, yayınlarda yer aldığını ifade eder. Tüm bu özelliklerden hareketle, kamusal yayıncılığın, TRT’nin genel yapısı ve yayıncılık ilkeleri ile çok büyük oranda örtüştüğü ifade edilebilir.¹¹¹

TRT Kurumu bugün hâlihazırda 13 televizyon kanalı, 5 ulusal, 5 bölgesel, 3 uluslararası ve 3 yerel radyo istasyonu ile yayın hayatını sürdürmektedir.¹¹² Devlet tarafından finanse edilen ve böylesi çeşitli ve çok sayıda kanala sahip olan TRT’nin, birçok bakımdan denetlenmesi büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle hem kendi bünyesinde denetim mekanizmaları bulunmakta¹¹³ hem de Kanunlar

¹⁰⁹ Önen, S. M., İmik Tanyıldızı, N. (2010). “Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Yayınlarının Yönetmelik Denetimi: İngiltere Yayın Kurumu (BBC) Bir Model Olabilir mi?”, *Amme İdaresi Dergisi*. 43(3), s. 129.

¹¹⁰ Aziz, A. (2006). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 97.

¹¹¹ Vurgulanması gereken bir nokta şudur ki, kamusal yayıncılık yapan kurumların özerk olmaları onlardan beklenen bir özelliktir. TRT ise, kuruluşunda özerklik statüsü kazandırılmış bir yapıda iken, 1971 yılında Anayasa’nın ilgili 121. maddesinde değişikliğe gidilerek TRT’nin bu statüsü kaldırılmış ve yerine ‘tarafsız bir kamu tüzel kişiliği’ özelliği verilmiştir. Buna karşılık, söz konusu değişiklikle birlikte, TRT’nin özerklik statüsünün kaldırılmış olması, Hafızoğulları ve Tarkçioğlu tarafından şöyle yorumlanmaktadır: “Kamu tüzel kişiliğine sahip, kamu iktisadi kuruluşu hukuki kalıbında biçimlenmiş TRT, ‘özerk’ bir kuruluştur. Özerkliğini, TRT, Anayasadan almaktadır. Buna karşılık, bazılarının, halen ‘anayasal bazda’ TRT’nin özerk olmadığını ileri sürmelerini anlamak kolay değildir... Tarafsız radyo-televizyon yayını yapmak, TRT’nin özerkliğinin içeriğini belirlemede, kapsam ve sınırlarını göstermektedir.” (Hafızoğulları, Z., Tarkçioğlu, A. (1998). *Nasıl Bir TRT ve Bir Kamu Tüzel Kişisi Olarak TRT’nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi*. s. 7-8. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/294/2687.pdf> adresinden 26 Mart 2017’de alınmıştır.)

Bugün ise, Anayasa’nın 133. maddesindeki hüküm şöyledir: “Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek Radyo ve Televizyon Kurumu ile kamu tüzel kişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.”

¹¹² <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> adresinden 28 Aralık 2016’da alınmıştır.

¹¹³ TRT Kurumu bünyesinde personel yapısı ve malî yönetimiyle ilgili teftiş, inceleme ve soruşturma görevlerini yapmak üzere Teftiş Kurulu Başkanlığı, yayınları önceden denetlemekle sorumlu Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, ‘Aktif Hat’ adında izleyici temsilcileri gibi çok sayıda denetim ve özdenetim birimi bulunmaktadır. TRT’nin personel yapılanması ile ilgili düzenleme ve denetlemelerle, iç ve dış malî denetimleri bu çalışma kapsamı dışında olup, yalnızca TRT

çerçevesinde dışarıdan denetlenmektedir. TRT Kurumu'nun, yayınlarında hem 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanun'unda öngörülen yayın ilke ve esaslarına hem de 6112 sayılı Kanun'da belirtilen ilke ve esaslara uyması gerekmektedir. Ayrıca, frekans tahsisi ve yayın lisansı bakımından da diğer medya hizmet sağlayıcılar gibi RTÜK'e başvurması zorunluluğu bulunmaktadır (m. 26).

1.4.2.1.1. Yayın içerikleri yönünden denetimi

TRT yayın içeriklerinde uyulması gereken esaslar, 2954 sayılı Kanun'un 5. maddesinde belirtilmiştir. Bu esaslar, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde belirtilen yayın hizmeti ilkeleri ile büyük oranda benzerlik gösterir. İçel,¹¹⁴ her ne kadar daha sonra çıkarılan ve daha kapsayıcı olan Kanun ile 2954 sayılı Kanun uyum içinde olsa da, radyo ve televizyon alanının bir bütünlük oluşturduğunu ve bunu düzenleyen hukuk sisteminin de çifte standarda izin vermeyecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. İçel bu bağlamda, kuruluş, görevler, organların teşkili, malî hükümler, personelle ilgili hükümler gibi sadece TRT'yi ilgilendiren hükümleri dışında, 2954 sayılı Kanun'un yayıncılık hususunda uygulanabilirliğini yitirdiğini ifade etmektedir. Gerçekten de düzenleyici ve denetleyici Üst Kurul olan RTÜK'ün yayınların denetiminde 6112 sayılı Kanun'u esas aldığı düşünüldüğünde, yayın hizmeti ilke ve esasları hususunda 2954 sayılı Kanun'un bir hükmünün olmadığı söylenebilir.

TRT bünyesinde, yayın içeriklerini birçok açıdan denetleyen ve bir iç denetim birimi olarak görev yapan Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı bulunmaktadır. Bu birim, haber ve spor yayınları ile canlı yayınlar hariç olmak üzere, TRT'de yayınlanan tüm radyo ve televizyon programlarının metin, ses ve görüntüleri ile kurum repertuarına alınacak müzik eserlerinin sözleri, yerli-yabancı sinema ve televizyon filmleri ile müzik kliplerini yayından önce denetlemekle ve

---

yayınlarının içeriklerinin denetimi üzerinde durulacak; RTÜK tarafından yapılması hasebiyle de teknik yönden denetiminin usulüne değinilecektir.

¹¹⁴ İçel, a.g.e., s. 405-406.

denetim sonuçlarına uygun olarak yayınlanıp yayınlanmadıklarını kontrol etmekle görevlidir.¹¹⁵

Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlarda uygulanacak esaslar, Dışişleri Bakanlığınca tespit edilerek Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna bildirilir. Dış ilişkiler ile ilgili yorumlarda kaynak belirtilip belirtilmeyeceği hususunda Dışişleri Bakanlığının görüşü göz önünde tutulur (m. 24). TRT'nin dış denetiminde siyasî iktidara tanınan bu yetkiler, kamuya ait radyo ve televizyon kuruluşlarının kamu yararı doğrultusunda yayın yapmasını sağlamaya yönelik düzenlenmiş olan yetkililerdir.¹¹⁶

Radyo ve televizyon yayınlarının, yayından önce TRT Kurumu dışından hiç bir kişi veya kuruluş tarafından denetlenemeyeceği 2954 sayılı Kanun'la güvence altına alınmıştır. Ancak, Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili yayınlar hakkında Genelkurmay Başkanlığı'nın olumlu görüşünün alınabileceği belirtilmiştir (m. 31).

Bir özdenetim ve ortak denetim uygulaması olarak da TRT bünyesinde kanal izleyici temsilcileri görevlendirilmiştir.¹¹⁷ İzleyici temsilcileri, izleyicilerin faks, telefon, mektup, internet yollarıyla veya şahsen gelerek ilettikleri her türlü eleştiri, yorum, öneri ve istekleri kaydetmek, bunları ilgili birimlere iletmek ve birimlerde yapılan değerlendirmelerin sonucunu takip ederek, çözümü başvuru sahibi ile paylaşmakla sorumludur.

1.4.2.1.2. Teknik yapısı yönünden denetimi

TRT Kurumu, frekans planlaması ve yayın lisansı konusunda 6112 sayılı Kanun'da belirtilen düzenlemelere tâbidir ve Kanun'da kanal ve frekans tahsisinde TRT'ye bir ayrıcalık tanınmıştır. İlgili Kanun'un 26. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrası şu şekildedir: “(2) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, karasal ortamdan gerçekleştireceği yayın hizmetlerinin sayısını ve kapsama alanlarını Üst Kurula

¹¹⁵<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KurumsalYapiDetay.aspx?id=Yay%C4%B1n+Denetleme+ve+Koordination+Kuruldu+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> adresinden 28 Aralık 2016'da alınmıştır.

¹¹⁶ Yıldız, S. (2011). *Medya ve Hukuk*. (İkinci baskı). Ankara: Nobel Yay., s. 257.

¹¹⁷ 6112 sayılı Kanun'un 22. maddesi uyarınca TRT dâhil olmak üzere tüm medya hizmet sağlayıcılar, kendi bünyelerinde izleyici temsilcisi bulundurmamak zorundadırlar.

bildirir. Bu taleplerin hangi oranda karşılanacağına frekans planları çerçevesinde Üst Kurulca karar verilir. Karasal televizyon ve karasal radyo yayınları için uygun görülen kanal ve frekanslar ile karasal sayısal yayınlar için bir multipleksten az olmamak üzere uygun görülen sayıda multipleks kapasitesi, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilir. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilen frekans ve multipleks kapasitesi ile en az dört karasal televizyon ve dört karasal radyo yayını yapılır. Tahsis tarihinden itibaren iki yıl içinde kullanılmayan veya kullanımına son verilen kanal, frekans ve multipleks Üst Kurul tarafından yeniden değerlendirilir. Tahsisten sonra, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'nun ilave karasal yayın ihtiyacının ortaya çıkması hâlinde, kapasite imkânları ölçüsünde bu husus da yukarıdaki çerçevede değerlendirilir. (3) Kamu kurum ve kuruluşlarının ikaz, duyuru ve eğitim maksadıyla karasal radyo veya televizyon yayını yapma talebinde bulunmaları halinde; bu talepler yapılacak protokol çerçevesinde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumundan hizmet alınarak karşılanır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kanunlarında radyo ve televizyon yayını yapabileceklerine ilişkin hüküm bulunan kamu kurum ve kuruluşlarından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından herhangi bir ücret alınmaz. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu haricindeki kamu kurum ve kuruluşlarına kanal, frekans veya multipleks kapasitesi tahsisi yapılmaz.”

2954 sayılı Kanun'un 57. maddesinde Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun idarî, malî ve teknik konularda Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tâbi olduğu belirtilmektedir. Ancak, bu Kurul 2010 yılında Sayıştay'a devrolmuş ve tüzelkişiliği sonlandırılmıştır. Dolayısıyla TRT, bu devir itibariyle Sayıştay denetimine tâbi tutulmaya başlamıştır.

1.4.3. Özel medya hizmet sağlayıcıların yayınlarının denetlenmesi

8 Temmuz 1993 yılında Anayasa'nın 133. maddesinde yapılan değişiklik ile özel radyo ve televizyon yayıncılığı yasallaştırılmış; 20 Nisan 1994 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak kabul edilen 3984 sayılı Kanun ile de, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi görevi RTÜK'e verilmiştir. 2002 yılında birçok maddesinde değişikliğe gidilen 3984 sayılı Kanun, Avrupa Birliği medya mevzuatı ile uyum sağlama amacıyla 2011 yılında 6112 sayılı

Kanun'un çıkmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Bugün, özel medya hizmet sağlayıcıların yayın hizmeti ilkeleri ile diğer ilke ve esaslara uyup uymadıklarının denetimi öncelikli olarak 6112 sayılı Kanun'da belirtilen hükümler çerçevesinde yapılmaktadır.¹¹⁸

1.4.3.1. Yayın içerikleri yönünden denetimi

Medya hizmet sağlayıcılar, yayın içeriklerini 6112 sayılı Kanun'da öngörülen ilke ve esaslara uyarak düzenleyip yayınlamak zorundadırlar. Bu ilke ve esaslar yayın içeriği oluşturmadaki hürriyete bir müdahale değil, düzenleme niteliğinde sınırlamalardır. Söz konusu sınırlamalar, ifade hürriyetini ve yayın hürriyetini izin verilen çerçevelerden öte sınırlayacak ve bağımsızlığı tehlikeye düşürecek seviyede değildir, olmamalıdır. Bu amaçla 6112 sayılı Kanun'un 6. maddesinin birinci fıkrasında, *“yayın hizmetlerinin içeriğine ve yayınlanmasına önceden müdahale edilemez ve yayınların içeriği önceden denetlenemez”* ibaresiyle, medya hizmet sağlayıcının bağımsızlığı güvence altına alınmıştır. Çünkü yayın içeriklerinin yayınlanmadan önce denetlenmesi sansüre sebebiyet verir. Bununla birlikte, radyo ve televizyon yayınlarının yayın esnasında denetlenip yayın akışına anında müdahale edilmesi de mümkün olmamaktadır.

Kanun'da bağımsızlıkla birlikte sorumluluklar da yüklenmiştir. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında, *“medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerinin kendileri, hisse sahipleri ve üçüncü derece dâhil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile bir başka gerçek ve tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmamasını sağlamak zorundadır”* hükmüyle, yayınların haksız çıkarlar için kullanılmayacağı belirtilmiştir. Medya hizmet sağlayıcılar, malî gelir kaynakları olan ticarî iletişim amaçlı yayınlarının da içeriklerinden sorumlu tutulmuşlardır. Bu sorumluluğu yükleyen 6. maddenin dördüncü fıkrası şu şekildedir: *“Medya hizmet sağlayıcılar, ticarî iletişim ile üçüncü şahıslar tarafından üretilenler de dâhil olmak üzere, yayınlanan tüm yayın hizmetlerinin içeriğinden ve sunumundan sorumludur.”*

¹¹⁸ Tüm özel medya hizmet sağlayıcılar, hukukî denetiminin haricinde, kendi bünyelerinde oluşturdukları veya bağlı olma taahhüdünde buldukları özdenetim sistemleriyle de denetlenmektedirler. Burada yalnızca yayınların hukukî denetimlerine değinilecek; özdenetim konusuna ise, çalışmanın bir sonraki bölümde yer verilecektir.

6112 sayılı Kanun'un 5. maddesinde yayın dili ile ilgili olarak “*yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır*” ibaresiyle, yayın içeriklerinin en önemli unsurlarından olan dil konusuna açıklık getirilmiştir. Ancak maddenin devamında da belirtildiği üzere, Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilmekte ve yayında seçilen dilin kurallarına uygun şekilde kullanılması önem arz etmektedir.

Avrupa Birliği medya standartlarında da yer aldığı gibi, ister devlet tarafından desteklensin, ister de tamamen özel teşebbüsle yürütülüyor olsun, yayıncılık işi bir ‘kamu hizmeti’ olarak kabul edilir. Bu nedenle medya hizmet sağlayıcılar yayın hizmetlerini sunarken kamusal sorumluluk anlayışıyla belli ilkelere uymak zorundadırlar. Daha önce de yeri geldiğinde değinildiği üzere, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde düzenlenen ve yayın hizmeti ilkeleri olarak adlandırılan bu ilkeler ile 9 10, 11, 12 ve 13. maddelerde yer alan ilke ve esaslar, yayınların denetiminde temel ölçüt olarak alınmaktadır.

Yayın hizmeti ilkelerinin yanı sıra, yayın hizmetlerinde ticarî iletişim yayınlarının hangi çerçevelerde yapılması gerektiği de 6112 sayılı Kanun'un Dördüncü Bölüm'ünde belirtilmiştir. Kanun'da ticarî iletişim kapsamına giren reklam, tele-alışveriş, program desteklemesi ve ürün yerleştirme ile ilgili yayınların her biri için ayrı ayrı düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, tüm ticarî iletişim yayınları için uymak zorunda olunan belli esaslar vardır ki, bunlara 9. maddede yer verilmiştir. Bu esaslardan hareketle, özet olarak ifade edilebilir ki, öncelikle ticarî iletişim yayınları diğer yayınlardan kolayca ayırt edilebilecek nitelikte olmalıdır. Bu yayınlarda bilinçaltı teknikleri kullanılmamalı, gizli ticarî iletişime yer verilmemelidir. Genel beslenmede aşırı tüketimine izin verilmeyen gıdalara, çocuk programlarıyla birlikte veya bu programların içinde yer verilmemelidir. Ticarî iletişim yayınlarının ses seviyesi, diğer programlarla aynı seviyede olmalıdır. Bu esaslarla birlikte, 8. maddede yer alan yayın hizmet ilkeleri, ticarî iletişim yayınları için de geçerlidir.

Radyo ve televizyon yayınlarının denetimi, yukarıda öz şekilde belirtilen esaslar doğrultusunda RTÜK bünyesinde oluşturulan ‘İzleme ve Değerlendirme Dairesi’ tarafından daima ve düzenli olarak yapılmaktadır. Bu daimi denetimler dışında, kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşturmadaki önemi göz önünde bulundurularak, olağanüstü dönemlerde uygulanmak üzere çeşitli hükümler

getirilmiştir. ‘Olağanüstü dönemlerde yayınlar’ 6112 sayılı Kanun’un 7. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“ (1) Savaşlar, terör amaçlı saldırılar, doğal afetler ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında da ifade ve haber alma özgürlüğü esas olup, yayın hizmetleri önceden denetlenemez ve yargı kararları saklı kalmak kaydıyla durdurulamaz. Ancak, millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hâllerde yahut kamu düzeninin ciddî şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Başbakan veya görevlendireceği bakan geçici yayın yasağı getirebilir.

(2) Medya hizmet sağlayıcı, Cumhurbaşkanının veya Hükümetin; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlâkın gerekleriyle ilgili bildirimlerini, bildirimün ulaştığı gün saat 23:30’a kadar yayınlamakla yükümlüdür.

(3) Birinci ve ikinci fıkralar uyarınca alınacak kararlar aleyhine açılacak iptal davaları doğrudan Danıştay’da açılır. Danıştay bu davalara öncelikle bakar ve karara bağlar, yürütmeyi durdurma talepleri hakkında kırksekiz saat içerisinde karar verir.”

Bu madde hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, ‘olağanüstü’ olarak nitelenen dönemlerde, medya hizmet sağlayıcıların uymaları gereken başka kurallar ve yayınlarında yer vermeleri ya da vermemeleri gereken özel içerikler olabilir.

Seçim dönemleri de, medya hizmet sağlayıcıların yayınlarında özellikle dikkat etmesi gereken hususların olduğu dönemlerdir. Bu dönemlerde yayınların nasıl düzenleneceği, 6112 sayılı Kanun’un Dokuzuncu Bölüm’ünde belirtilmektedir. Bu bölümde yer alan 30. maddeye göre, “seçimlerle ilgili olarak seçim dönemlerinde yapılan yayınlara ilişkin usul ve esaslar Yüksek Seçim Kurulu [YSK] tarafından düzenlenir. Üst Kurul, medya hizmet sağlayıcılarının seçim dönemlerindeki yayınlarını Yüksek Seçim Kurulunun kararları doğrultusunda izler, denetler ve değerlendirir.” Siyasî parti ve aday reklamlarının yayınlanmasıyla ilgili olarak

belirtilen hüküm ise, YSK tarafından seçim dönemi olarak ilan edilen bu dönemlerde, söz konusu reklamların yayın yasaklarının başlayacağı saate kadar yayınlanabileceğidir. Siyasî reklamların içerikleri ise, hem 6112 sayılı Kanun'da yer alan yayın hizmeti ilkelerine hem de YSK tarafından belirlenen usul ve esaslara uygun olmak zorundadır.

6112 sayılı Kanun'un 'Yayın Hizmeti İçeriği' başlıklı Beşinci Bölüm'ünde medya hizmet sağlayıcıların yapacakları yayın türleri (genel veya tematik yayın) ile ilgili uymaları gereken hususlar belirtilmiştir. Buna göre, medya hizmet sağlayıcı yapacağı yayın türünü lisans başvurusu yaparken yazılı olarak RTÜK'e bildirmekle yükümlüdür ve Üst Kurul, bu kuruluşa vereceği yayın lisansında yayın türü bilgisine yer verir. Lisans belgesinde belirtilen yayın türüne göre yayınlarını devam ettirmeyen kuruluş, yayın lisansı şartını ihlâl etmiş sayılır ve RTÜK tarafından yaptırıma tâbi tutulur. Kanun'un bu bölümünde, genel veya tematik yayın yapan medya hizmet sağlayıcıların, yayınlarda yer vermesi istenen içeriklerin asgari süreleri de belirtilmiştir. Buna göre çocuk yayınlarda yer verilen çizgi filmlerin en az yüzde yirmisinin, diğer çocuk programlarının en az yüzde kırkının Türkçe olması ve Türk kültürünü yansıtması; Üst Kurul'ca belirlenen oranlarda ve zamanda Türk halk ve Türk sanat müziği yayınlarına yer verilmesi; haberler, spor olayları, yarışmalar, reklamlar, tele-alışveriş ve bağlantılı veri yayınları için ayrılan süre dışında kalan yayın süresinin veya program bütçesinin yüzde onunu bağımsız yapımcıların ürettiği Avrupa eserlerine ayrılması zorunlulukları vardır. Aynı zamanda, Üst Kurul tarafından hazırlanan ve toplum için büyük önem arz eden ulusal ve uluslararası olayların listesi televizyon yayıncılarına gönderilir ve bu listede yer alan olayların ülke geneline şifresiz ve ücretsiz olarak yayınlanması sağlanır.

Yayın hizmeti içeriği ile ilgili bir diğer önemli husus ise, 18. maddede yer alan düzeltme ve cevap hakkıdır. Bu maddede, gerçek ve tüzel kişilerin şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya gerçeğe aykırı yayınların yapılması halinde uygulanacak olan düzeltme ve cevap hakkının, hangi durumlarda doğduğu ve mağdur olan kişilerin bu hakkı hangi sürede ve nasıl kullanacaklarına dair hükümler yer almaktadır. Aynı zamanda, ihlâlin kişilerde doğurduğu zarardan dolayı, medya hizmet sağlayıcı kuruluş ile birlikte programın yapımcısının

müştereken ve müteselsilen sorumlu olduğu; cevap ve düzeltme metninin yayınlanmaması veya usulüne uygun olarak uygulanmaması halinde hak sahibinin Sulh Ceza Hâkimliği'ne başvurabileceği öngörülmüştür.

1.4.3.2. Teknik yapısı yönünden denetimi

Radyo ve televizyonlar, yapıları gereği teknik ve teknolojik birçok parçanın (aparatin) bir araya gelmesi ile üretilirler. Bununla birlikte yayınların gerçekleşmesi için atmosferdeki frekans ve dalgalara ihtiyaç duyulur. Bu dalgalar, kıt kaynaklar olduklarından kamuya aittir ve bu nedenle kullanılmaları izin sistemine tâbidir. “Radyo ve televizyonun bir izin sistemine bağlanması, hürriyeti engelleyici değil; aksine haksız kullanımların önüne geçerek hak ve hürriyetlerin zarar görmesini engellemek yönünde bir tutumdur.”¹¹⁹ Aksi takdirde kamuya ait kıt kaynakların, özel mülkiyet haline getirilmesinin ve keyfî şekilde kullanılmasının atmosferde kirliliğe yol açması, frekans ve dalga boylarının birbirine karışması (enterferans) gibi olumsuz durumların ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir.

Frekans planlaması ve yayın lisansı tahsisi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından, 6112 sayılı Kanun'un 26 ve 27. maddelerinde belirtilen ölçüt ve önceliklere göre yapılmaktadır. Tahsislerin ardından, bunların lisansta belirtildiği çerçevede kullanılıp kullanılmadıkları da yine Üst Kurul tarafından denetlenmektedir. Bununla birlikte, yayınların teknik yönden kaliteli olarak izleyicilere ulaştırılması, diğer yayınlar veya hava trafiği ve kamu haberleşme sistemleri üzerinde neden oldukları enterferansın giderilmesi amacıyla teknik denetimler yapılmaktadır.¹²⁰

Radyo ve televizyon yayınlarının uluslararası ve ulusal mevzuattaki hükümlere göre hukukî yönden denetimlerinin yapılmasına ve bu hükümlerin gerekçelerine değinilen bu bölümün ardından; denetimin ‘meslek etiği’ kriterlerine göre yapılması anlamını taşıyan ‘özdenetim’ ve hukukî denetim ile özdenetimin uyum içerisinde gerçekleştirilmesini öngören ‘ortak denetim’ konusuna geçilecektir.

¹¹⁹ Kırğıl, a.g.e., s. 231.

¹²⁰ Avşar ve Demir, a.g.e., s. 168.

İKİNCİ BÖLÜM

RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA ÖZDENETİM VE ORTAK DENETİM

2.1. Genel Olarak

Kitle iletişim araçlarının (medyanın) ortaya çıkışından kısa bir süre sonra gücünün ve öneminin anlaşılması, hızlı bir şekilde gelişip yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Hem toplumsal hem de ticarî bir faaliyet olarak varlığını sürdüren kitle iletişimi, zaman içerisinde büyük bir sektörün, başlı başına bir işletme ve faaliyet alanının ve bir medya ekonomisinin doğuşuna sebep olmuştur.

Medya ekonomisi, öncelikli olarak kendi giderlerinin yükselmesinden dolayı büyümektedir. Özellikle bu alandaki teknolojik gelişmeleri uygulamak, maliyetleri büyük ölçüde yükseltmekte; hem teknoloji ürünü araçların hem de farklı haber kaynaklarına ulaşabilmek için uzak mesafelerde bulundurulması gereken çalışanların giderleri, malî kaynak ihtiyacını artırmaktadır.¹²¹ Kitle iletişim araçlarını ellerinde bulunduran kişiler, yüklendikleri yüksek maliyetlere karşın, endüstrileşen yayıncılıktan aynı oranda -hatta çok daha fazla- gelir elde etmeye başlamışlardır. Başta bütçesi giderek artan reklamcılık sektörü olmak üzere, haber ve bilginin alınıp satılabilen bir hâle bürünmesi; McLuhan'ın¹²² ifadesiyle, enformasyonun alınıp satılan iktisadî eşya üretmekte kullanılmasından ziyade, doğrudan kendisinin alınıp satılan bir meta haline gelmesi, kitle iletişiminin bir endüstriye dönüşmesine yol açan etkenlerden olmuştur. Nihayetinde bu durum, farklı ticarî alanlarla uğraşan kişileri cezbetmiş ve yönlerini medya sektörüne çevirmelerine sebep olmuştur.

Medyanın, daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere çok çeşitli ve önemli işlevlerinin olması, bu araçlar sayesinde maddî gelirler elde etmenin yanı sıra, başka gayeleri gerçekleştirmek için de kullanılmasına sebep olmuştur. Politik,

¹²¹ Demir, V. (2006). *Medya Etiği*. İstanbul: Beta Yay., s. 7-8.

¹²² Eco, U. (1991). Göstergibilimsel Bir Gerilla Savaşına Doğru. *Enformasyon Devrimi Efsanesi*. (Çev./Der. Kaplan, Y.). Kayseri: Rey Yay., s. 94.

ideolojik vb. amaçlara hizmet edecek şekilde kolayca geniş kitlelere ulaştırabilen medyadan fayda sağlamak isteyenler -ister bu alanda yetişmiş ve etik değerleri önemsemiş olsun, ister medyayı yalnızca ticarî faaliyet olarak görüp yegâne amacı kâr gütmek olsun- yeterli sermayeye sahip oldukları sürece, bu sektörde var olmuş ve olmaya da devam etmektedirler. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde neo-liberal politikaların da etkisiyle önemli genişlikte özelleştirilen medyanın, ticarî yönüne ağırlık verilerek, yayıncılık değerleri arka plana itilmiştir. Medyanın ticarî yönü de bulunan bir faaliyet oluşu muhakkaktır; ancak, başta 'kamuoyu oluşturma' özelliği olmak üzere, geniş kitleler üzerindeki etkisi nedeniyle, bu alanı yalnızca kâr elde etmenin yolu olarak görmek nitelik ve değer yoksunu medyayı doğurmuştur. Radyo ve televizyon bakımından ise, daha ziyade eğlence ağırlıklı bir yayıncılığa yönelme olmuştur. Bu durum, medya sahipleri ile çalışanlarının sorumluluklarını akla getirmiş ve büyük bir tartışma platformu oluşturmuştur.

2.1.1. Medyada sorumluluk anlayışı

Medya, bir yandan kamusal yaşantıdaki kusurlu davranışları etkili biçimde sergileyebilme özelliğinden, bir yandan da sahip bulunduğu uzmanlar aracılığıyla devlet mekanizması üstünde ve demokratik yaşam alanında adeta bilirkişilik yapabilme niteliğinden dolayı denetim ve eleştiri yetisine sahip bir araçtır.¹²³ Dolayısıyla medya çalışanlarının, insanları etkilemenin getirdiği fazla yükten dolayı daha hassas olmaları ve özellikle başkalarına saygı ve diğer insanlara zarar vermeme ilkelerine bağlı kalmaları gerekmektedir.¹²⁴ Hem kamuoyu hem de yönetim erki üzerinde oldukça fazla etkiye sahip olan medyanın, eylem ve söylemlerinde sınır tanımaz bir özgürlükle hareket etmesi, hukukî ve toplumsal değerleri göz ardı ederek sermaye sahiplerinin çıkarları doğrultusunda yayınlar yapması, şüphesiz, medya üzerindeki baskıları artıracak ve kitle iletişim (basın-yayın) hürriyetini olumsuz etkileyecektir. Bir başka deyişle, bu hürriyetten yararlananların güçlerini kötüye kullanmaları hâlinde, devlet otoritesinin harekete geçerek, hürriyeti sınırlayıcı önlemler uygulayacağı ve böylece kamu düzeninde sebep olunan bozuklukları gidermek isteyeceği doğaldır.¹²⁵ Buna olabildiğince

¹²³ İçel, a.g.e., s. 248-249.

¹²⁴ Cohen-Almagor, R. (2002). *İfade Medya ve Etik*. (Çev. Şad, S. N.). Ankara: Phoenix Yay., s. 127.

¹²⁵ İçel, a.g.e., s. 249.

mahal verilmemesi için, medyanın sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerekmektedir.

McQuail, 'toplumsal sorumluluk kuramı' çerçevesinde medyanın görevlerini şu şekilde sıralamıştır:¹²⁶

- Medya topluma karşı belirli görevleri kabul etmeli ve yerine getirmelidir.
- Bu görevler başlıca, yüksek veya profesyonel öğreticilik, gerçeklik, doğruluk, nesnellik ve denge standartlarının oluşturulması şeklinde yerine getirilmelidir.
- Bu görevleri kabul eder ve uygularken medya kanunlar ve yerleşmiş kurumlar çerçevesinde kendi kendini düzenleyici olmalıdır.
- Medya suça, şiddeti veya kamu düzensizliğini teşvik edici veya azınlık gruplarını tahrik edici şeylerden kaçınmalıdır.
- Medya bir bütün olarak çoğulcu olmalıdır ve toplumların farklılıklarını değişik görüşlere yer vererek ve cevap verme hakkını tanıyarak yansıtmalıdır.
- Toplum ve halkın yüksek performans standartları beklemeye hakkı vardır ve halkın iyiliğini temin için müdahaleye izin verilebilir.
- Gazeteciler ve medya profesyonelleri işverene ve pazara olduğu kadar topluma karşı da sorumludurlar.

McQuail'in genel ve öz biçimde ifade ettiği bu sorumlulukların neler olduğunu, hukuk metinlerinde yapılan vurgulamalarda da kısmen görmek mümkündür. Ancak, kitle iletişim hürriyetini tam anlamıyla gerçekleştirmek ve hukukî müdahalelere gerek kalmamasını sağlamak amacıyla, medya kuruluşlarının ve mensuplarının kendi içlerinde sorumluluklarının altını çizen ilkelere sahip olmaları elzemdir. Bu gereklilik, sorumluluk bilincinin yerleştirilmesi ve bunun en doğru ve etkili şekilde uygulanması için, medyada bir özdenetim sistemin doğuşuna zemin hazırlamıştır.

---

¹²⁶ Peterson, T. (y.t.y.) "The Social Responsibility of Press", Siebert, Peterson, Schramm, Four Teories of the Press, s. 74. Akt. Soyer Akdemir, Semra. (1993). *Uluslararası İletişim Alanının Düzenlenmesine Yönelik Normatif Kavramlarda Ortaya Çıkan Yeni Gelişmeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 48-49.

Medya alanında özdenetim sisteminin doğuşu ve işleyişine geçmeden önce, bu sistemin dayanağı olan 'etik' kavramının ve medya etiğinin neler ifade ettiğine değinmek gerekmektedir.

2.1.2. Etik kavramı

Etik kavramının Eski Yunanca ahlâk için, ahlâka ait anlamına gelen *eethikos*'tan ve Latince *ethica*'dan türediği bilinir¹²⁷ ve Türkçedeki karşılığı 'törebilim' olarak belirlenmiştir. "İnsan davranışlarının nasıl olması gerektiğini inceleyen disiplin"¹²⁸ şeklinde tanımlanabilen etik, "neyin yapılması gerektiğini, hangi eylemin iyi olduğunu, neyin yaşama anlam kazandırdığını gösterir."¹²⁹ Ahlâkî değerlerle yakın ilişki içinde olan etik, ahlâk felsefesi anlamına da gelmektedir ve ödev, yükümlülük, sorumluluk ve erdem gibi kavramları analiz eden, doğruluk veya yanlışlık ile iyi veya kötüyle ilgili ahlâkî yargıları ele alan, ahlâkî eylemin doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan felsefe dalıdır.¹³⁰

Etik kuralları, daima bir kültürün dinî inançlarına, sosyal normlarına, tarihî şartlarına ve ekonomi felsefelerine bağımlıdır. Bu nedenle etik ilkelerine gönderme yapılırken standardın uygulandığı sistem göz önünde bulundurulmalıdır.¹³¹ Çünkü değerler, medeniyetlere ve aynı medeniyet içindeki gruplara ve sosyal kategorilere göre değişir.¹³² Bu değişime karşılık, evrensel olarak kabul edilecek etik ilkeler ve değerler de vardır. Bunlar, başta doğruluk ve dürüstlük ile adalet olmak üzere, yalan söylememe, güvenilirlik, başkalarına saygı, küçükleri koruma, dayanışma vb. olarak sıralanabilir.

¹²⁷ Özön, M. N. (1961). *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yay.

¹²⁸ Bülbül, A. R. (2000). *İletişim ve Etik*. Konya: s. 3.

¹²⁹ Sarvan, O. (y.t.y.). *Meslek Etiği Ders Notları*. s. 2.

<http://kisi.deu.edu.tr/oguz.sarvan/Meslek%20Eti%C4%9Fi%20Ders%20Notlar%C4%B1.pdf> adresinden 10 Ocak 2017'de alınmıştır.

¹³⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5874be0adb3263.93316726 adresinden 10 Ocak 2017'de alınmıştır.

¹³¹ Matelski, M. J. (2000). *TV Haberciliğinde Etik*. (Çev. Öcal Düzgören, B.). İstanbul: Yapı Kredi Yay., s. 11.

¹³² Mendras, H. (2008). *Sosyolojinin İlkeleri*. (Çev. Yılmaz, B.). İstanbul: İletişim Yay., s. 104.

2.1.3. Medya etiği

Medya etiği, basın-yayın alanında neyin yapılması ve yapılmaması gerektiğini, hangi davranışın kabul edilebilir olduğunu ve hangi davranışın kişinin meslektaşları tarafından ilişığının kesilmesine yol açacağını oy birliğiyle belirleyen, yazılı olmayan bir geleneğe işaret eder. Pek çok ÷lkede muhabir ve editör dernekleri bu kullanımı şiddetli bir şekilde eleştirse de, medya etiği, profesyonel görevlerin taslağının oluşturulmasında faydalı bulunmaktadır.¹³³

Etik/ahlâk kavramının kapsadığı değerler gibi, medya etik kurallarının da ÷lkeden ÷lkeye farklılık göstereceği bir gerçektir. Buna karşın, Hıfzı Topuz'un 1971'de Ankara'da sunduğu bir bildiri de, medyayla ilgili temel etik ilkeler şu şekilde sıralanmıştır:¹³⁴

- Gazetecilerin kişisel çıkarları peşinde koşmamaları,
- Yazıyla iftira ve hakaret etmemek, çirkin sözler kullanmamak,
- Meslek sırlarını açıklamamak,
- Kamu çıkarının gerektirmediği durumda kişilerin özel yaşamlarına karışmamak,
- Haber alırken dürüst yollara başvurmak,
- Haberlerin yanlış anlaşılmasına yol açacak biçimde yazıda kesintiler yapmamak, başlıkların haberlere uygunluğunu sağlamak,
- Heyecanlı haber yaratabilmek için olayları sömürmemek,
- Açık saçık resim ve yazı yayınlamamak,
- Meslekî dayanışmaya saygı göstermek,
- Başkalarından haber ve yazı çalmamak,
- Büyük kitlenin, çoğunluğun çıkarlarını savunmak; sömürücölüğe karşı koymak,
- Dinsel duyguları sömürmemek, ırkçılık yapmamak, başka ulusları ve ırkları küçük düşürecek yazılar yayınlamamak,

¹³³ Bertrand, C. J. (2004). *Medya Etiği*. Ankara: Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Yay., s. 26. Akt. Demir, a.g.e., s. 29.

¹³⁴ 'Basında Otokontrol ve Basın şeref Divanı'nın Yeniden Etkili şekilde İşletilmesi' konulu toplantı. Erkelli Kızıl, N. (1998). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*. İstanbul: Beta Yay., s. 68-69.

- Barışın ve özgürlüklerin sağlanmasına ve korunmasına çalışmak, saldırganlıkları övmemek.

Topuz'un bildirisinde dile getirilen bu etik ilkeler, o günden bugüne medyanın toplumsal yaşamda kazandığı önem ve etkinlik düşünüldüğünde artırılabilir ve de daha genel prensipler biçiminde yeni teknolojik gelişimlerle yasal düzenleme sistemleri göz önünde bulundurularak daha farklı bir tarzda sunulabilir.¹³⁵ Zaten, bugün medya etiğini ve etik değerleri koruyup, uygulamayı ve geliştirmeyi hedef edinen -en azından hedef ediniyormuş gibi görünen- kuruluşlar, özünde Topuz'un saydığı ilkelerle örtüşecek şekilde, daha genellenmiş ve modernize edilmiş ilkeleri kendi üyelerine veya çalışanlarına sunmakta, özümsetmeye çalışmaktadırlar.

Medya etiği ile ilgili ilkelerin en önemli özelliği, siyasî otoritenin, kamuoyunun ve meslek çalışanlarının güvenini sağlamak olmalıdır; aksi takdirde uyulması ve uygulanması mümkün olmayacaktır.¹³⁶

Peki, bu ilkelere neden ihtiyaç vardır? Bu sorunun cevabı, özünde, medyanın yaptığı üretimin niteliğiyle ilgilidir. Medya, doğrudan toplumsal yaşamı ilgilendirmekte ve toplumu etkileme ve yönlendirme gücüne sahip olmaktadır. Bu nedenle medyayı kullananların birer 'kamusal hizmet' faaliyeti içinde oldukları bilincinin yerleşmesi gerekmektedir. Nitekim 6112 sayılı Kanun'un Yayın Hizmeti İlkelerini düzenleyen 8. maddesinde, yayınların kamu hizmeti anlayışı içerisinde yapılacağı öngörülmüştür. Meslek etiği ilkelerinin varlık amacı, bu sorumluluk bilincinin meslek mensupları tarafından net bir şekilde bilinmesini ve uygulanmasını sağlamaktır. Ancak, tüm bunlar işin erdemidir, bir başka deyişle 'olması gereken'dir. Gerçekte olan ise, sapmalarla, çıkar peşine düşmelerle veya kötü niyetli olmasa bile sorumsuzca ve şuursuzca hareket etmelerle doludur. Hem medya kuruluşu sahipleri hem de çalışanlar, kolayca etik ilkeleri ve toplumsal sorumluluk anlayışını terk edebilmektedirler. Oysa, yaptıkları iş gereği, güvenilirliklerini daima korumaları gerekmektedir. Bu konuda, "Los Angeles Times yazarlarından basın eleştirmeni David Shaw, gazetecilerin herkesten daha çok

---

¹³⁵ Erkelli Kızıl, *a.g.e.*, s. 69.

¹³⁶ Erkelli Kızıl, *a.g.e.*, s. 68.

ahlâklı olmak zorunda olduklarını yazar; çünkü yalancı bir politikacının foyalarını ortaya çıkardıktan sonra gazetecinin yalan söylemesi büyük bir çelişki olacaktır.”¹³⁷

Medyanın yalan söylemesi kadar, kamusal ilgi taşıyan konu ve olayları gizlemesi ya da konuşulması gereken yerde susması da etik açıdan problemdir. Çünkü yayınlarda nelerin yer aldığı kadar, nelerin yer almadığı da son derece önem taşır. Örneğin, en sıradan günlerde dahi tematik yayıncılığının gereği olarak canlı yayınlarını sürdüren Parlamento (Meclis) kanalının, tüm toplumu yakından ilgilendiren Anayasa görüşmeleri sırasında yayınlarını kesmek suretiyle halkı bilgilendirme işlevini yerine getirmemiş olması, büyük önem arz eden olayları saklaması nedeniyle bir etik sorundur. Çünkü, halkın aydınlanma hakkı vardır. Harold Cross¹³⁸ bu hak için “kamuoyunun hükümetin ne yaptığını bilmesi yasal bir haktır ve bunun ortaya çıkarılmasında kamuoyunun temsilcisi basındır” ifadelerini kullanmıştır. Buradan hareketle, nasıl ki medyada yalan haberlere ve çarpıtılmış olaylara yer vermek etik açıdan ciddi bir ihlâl olarak görülmekteyse, doğru ve önemli haber ve olaylara medyada kasten yer vermemek de aynı seviyede problem teşkil etmektedir.

Medya pratiklerinde etik ile ilgili çok sayıda sorunla karşılaşılabilir. Bunların başında dürüstlük, doğruluk, nesnellik, yansızlık, denge, doğru temsil, gerçeklik, kaynakların güvenilirliği ve uygunluğu ilkelerine riayet etmeme; ortak ve çıkar ilişkisi olan kişilerle iyi ilişkiler kurup onları iyi şekilde temsil etme çabası gösterme, yasal haklara ve kişilik haklarına uymama gelmektedir.¹³⁹ Bu ilkelerin her biri ilk bakışta genel kabul gören ve etik açıdan doğru kabul edilen ilkelerdir. Ancak, bazı kavramların doğru yorumlanması ve kitle iletişim hürriyetiyle çelişmemesi gerekmektedir. Örneğin, yansızlık/tarafsızlık vurgusu medya etiği açısından sıklıkla ön plana çıkarılmaktadır. Ancak, “medya her düşünce karşısında tarafsız olmak zorunda değildir: Bazı düşünceler demokrasinin ilkeleriyle uyum içinde yaşayabilirken, bazıları bu ilkeleri reddeder. Bir tehditle karşı karşıya kalındığında demokrasiyi savunacak kararlı bir tutum izlemek medyanın işidir.”¹⁴⁰

¹³⁷ Alemdar, a.g.e., s. 19.

¹³⁸ Alemdar, a.g.e., s. 20.

¹³⁹ Erdoğan, İ. (2006). *Medya ve Etik: Eleştirel Bir Giriş*. s. 23. <http://www.irfanerdogan.com/makaleler/medyaveetik.pdf> adresinden 10 Ocak 2017'de alınmıştır.

¹⁴⁰ Cohen-Almagor, a.g.e., s.125.

Buradaki en önemli unsur, medyanın, genel yayın ilkeleri gereği ‘tarafını belli ederek’ durduğu ve üstün kamun yararı taşıyan konularda, haber ile yorum arasındaki farkı vurgulamasıdır. Öz bir şekilde ifade edilebilir ki, izleyici/dinleyici neyin haber, neyin yorum olduğunu bilmelidir.¹⁴¹

Yukarıda belirtilen hususlar sebebiyle ve medyanın toplum üzerindeki etki seviyesi düşünüldüğünde, yayıncılara yüklenen sorumluluklar artmıştır. Bununla paralel olarak medya etiği hususunun önemi her geçen gün daha da anlaşılmaktadır. Bu durum ise, ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyetine zarar vermeden sorumlu yayıncılık yapmak isteyenlerin, kendi içlerinde bir kontrol/denetim sistemi kurmalarına sebep olmuştur.

2.2. Özdenetim Kavramı

“Özdenetim [*oto-control*], adından da anlaşılacağı gibi, kişinin ya da kurumun kendisi dışında herhangi bir yönlendirmeye ya da baskıya maruz kalmadan gerçekleştirdiği denetimdir.”¹⁴² Medyada özdenetim uygulamasının iki temel amacı vardır. Bunlardan ilki, medya ürünlerinin (haber, program, yazı, video, fotoğraf vb.) zararlı içeriklerinden hedef kitlenin (okuyucu, dinleyici, izleyici) korunmasını sağlamak; ikincisi ise, ifade ve kitle iletişim hürriyeti dayanağı ile yayıncılık yapan kurum ve kuruluşların, devlet müdahalesine mahal vermeyecek şekilde sosyal sorumluluk bilinci ile bu hürriyetleri gerçekleştirmesini sağlamak.

Özgürlükçü demokrasilerde medya, ‘kontrol erki’ olarak faaliyet göstermekte ve tüm devlet mekanizmasını denetleyebilmektedir; ancak, medyanın bu faaliyetini etkin biçimde yürütebilmesi için bağımsız ve özgür olması, denetleyeceği diğer erklerin engelleri ile karşılaşmaması zorunludur.¹⁴³ Buna karşın, bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, genel ahlâkı korumak, başkalarının kişilik haklarına zarar verilmesini önlemek, çocukları zararlı yayınların etkilerinden korumak, toprak bütünlüğünü ve millî güvenliği sağlamak vb. amaçlarla ifade hürriyeti ile kitle

¹⁴¹ 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’nda yer alan ‘Genel Yayın Esasları’nın 5. maddesinin ‘I’ bendinde haber ile yorum ayrımının yapılması gerektiği belirtilmiştir (m. 5, ‘I’ bendi).

¹⁴² Arvas, İ. S. (2011). Basında Sosyal Sorumluluk Anlayışı Bağlamında Günümüz Türkiye’sindeki Özdenetim Uygulamaları. *Erciyes İletişim Dergisi ‘Akademia’*. 2(2), s. 84. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/66317> adresinden 17 Ocak 2017’de alınmıştır.

¹⁴³ İçel, a.g.e., s. 249

iletişim hürriyetinin sınırlandırılabilceği hem uluslararası hem de ulusal belgelerde kabul edilmiştir. Dolayısıyla, medyanın bu tür olumsuz etkiler doğurabilecek yayınlarına karşı, devlet otoritesinin müdahalesi işten bile olmayacaktır. Siyasî otoritenin bu tür yayınlar karşısındaki müdahalelerinin gerekçeleri ve müeyyidelerin şiddeti, çoğu zaman tartışma konusu olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Dönmezer¹⁴⁴ bu konuda, dışarıdan gelen müdahalelerin ne derece iyi niyetle geliştirilmiş olursa olsun, taazzuvun (teşkilatlanmanın) sağlayacağı faydalar değerinde olamayacağına vurgu yapmaktadır. Bu nedenle siyasî otoritenin, dayanağı yasal, ancak, uygulama kısmı -iyi niyetli dahi olsa- tartışmalara yol açabilen girişimlerine olanak tanımamak için, hür medya yapısına uygun, yine medya mensupları tarafından gerçekleştirilen bir denetim sistemi olan 'özdenetim' ortaya çıkmıştır.

Medya alanında ele alınan 'özdenetim' kavramı için, Arvas¹⁴⁵, "kurumsallaşabilen bir bireysel olgu" tanımını yapmakta ve bu tanımı şu örnekle açıklığa kavuşturmuştur:

"Bir gazeteci haberini oluştururken nasıl ki özdenetime başvurabilirse, gazetenin genel yayın yönetmeni de gazeteyi yayımlamadan tüm haberleri inceleyerek ve sorumlu olduğu gazetenin içeriğine müdahale ederek özdenetimini gerçekleştirebilir. Böylelikle özdenetim uygulaması, gazetenin kurumsal kişiliği için de söz konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra gazetelerin ve gazetecilerin üye oldukları meslek örgütleri de (oda, cemiyet, konsey gibi) basın alanında üyeleri aracılığıyla özdenetim eylemini gerçekleştirmektedirler."

Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere denetimi gerçekleştiren 'öz', yayını hazırlayan kişinin kendisi olabileceği gibi, yayıncı kuruluşun sorumlusu veya meslek kuruluşu da olabilir.

¹⁴⁴ Dönmezer, S. (1969). Basında Oto-Kontrol. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 34(1-4), s. 6. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023004308/1023003902> adresinden 25 Aralık 2016'da alınmıştır.

¹⁴⁵ Arvas, a.g.m., s. 85.

2.2.1. Özdenetimin yararları

Özgür medya bünyesinde, sorumluluk bilinci ile kendiliğinden ve/veya belli ilkeler çerçevesinde kurulmuş olan özdenetim sisteminin, başta kitle iletişim hürriyetinin tüm yönleriyle gerçekleştirilmesi olmak üzere birçok faydası vardır. Özdenetim kuruluşları özelinde ele alınmak suretiyle, medyada özdenetimin varlığının sebepleri ve dolayısıyla sağlayacakları faydaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İfade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyetini gerçekleştirmek, korumak ve geliştirmek,
- İfade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyetinin kötüye kullanılmasını engellemek,
- Dış müdahaleye mahal vermemek suretiyle medyanın kendi kendini denetlemesini sağlamak,
- Medyanın denetleme faaliyetini etkin bir biçimde yürütmesini sağlamak,
- Kamusal faaliyetlerin sorumluluk bilinciyle yerine getirilmesini sağlamak,
- Medyayı hükümete, yasama organına ve kamuoyuna karşı temsil etmek,
- Mesleğin saygınlığını korumak,
- Kamuoyu karşısında güvenilir ve saygın bir medya algısı oluşturmak,
- Medyanın sakıncalı yönleriyle mücadele etmek,
- Medya alanında eğitimler vermek,
- Meslekî dayanışmayı sağlamak,
- Demokrasinin yerleşmesine ve gelişmesine katkıda bulunmak.

Yukarıda yer alan hedeflere ulaşılması ve faydaların sağlanması ancak yaşadığı toplumu iyi tanıyan, etik değerlere karşı hassasiyet göstermekle birlikte, doğru ve sağduyu sahibi kişiler tarafından yürütülecek olan özdenetim sistemiyle mümkündür. Aksi takdirde özdenetim, fayda sağlamak bir yana, kişisel ve kurumsal bir sansür mekanizmasına dahi dönüşebilir. Meslek kuruluşu tarafından gerçekleştirilecek olan özdenetimde ise, meslekî ilkelerin göz ardı edilerek çıkarlar ve kamusal fayda sağlamayan ideolojiler peşine düşüldüğü takdirde, cepheleşmeler meydana gelebileceği gibi, saygı ve güven duyulmayan özdenetim

kuruluşu dikkate alınmaz ve bu hem kamuoyu nezdinde olumsuz bir profile neden olur hem de siyasî otoritenin medyaya müdahalesine davetiye çıkarır.

2.2.2. Özdenetim türleri

2.2.2.1. Medya mensubunun özdenetimi

Medya alanında özdenetim uygulaması, yayına malzeme olacak ürünün üretilmesi sırasında başlar. Medya mensubu yayın için üretimini yaparken, vicdanen bağlı olduğu etik ilkeleri göz önünde bulundurarak doğruyu, yanlışı, hangi konu üzerine ne kadar gitmesi ve nerede durması gerektiğini düşünür; kamusal fayda sağlanacak konulara önemle eğilir; kamuoyunu yanlış yönlendirmemek için hassasiyet gösterir ve ürünü en doğru üslup ile sunabilmek için gayret sarf eder. Böylece kendi kendini denetleyerek özdenetimi gerçekleştirmiş olur. Bu şekilde bir özdenetimi, toplumsal sorumluluk bilincine sahip ve meslek ahlâkına önem veren medya mensupları olabildiğince uygulamaya çalışırlar. Ayrıca, meslekî eğitim ve kültür düzeyi geliştikçe, medya mensupları bu tür etik kurallara daha fazla ihtiyaç duymakta, çünkü bunları yol gösterici olarak kabul etmektedirler.¹⁴⁶ Bununla birlikte etik kuralların varlığı ve bu kurallara uyulmasının sağlanması, medya mensuplarının meslekî gelişimine de katkı sağlar. Çıkar odaklı veya tiraj/rejting/tıklanma kaygılı çalışanlar ise, özdenetime pek önem vermezler. Etik kurallara uyulmadan ve vicdanen doğruluk/dürüstlük süzgecinden geçirilmeden hazırlanan yayınların bir sebebi de, yayını hazırlayanın özgürlük alanının dar olmasıdır. Katı bir şekilde çalıştığı kurumun politik, ekonomik ve ideolojik çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlanan medya çalışanı, özdenetimini meslek etiğinin gerektirdiği şekilde değil, kurumunun çıkarları doğrultusunda yapmaya zorlanacaktır. Böyle bir mecburiyet içerisine sokulan ve bu duruma başkaldırmayan medya mensubu, etik ihlâllerde bulunmak suretiyle meslek onuruna zarar vereceği gibi, şahsî saygınlığını da yitirecektir.

Etik kurallarla ilgili üzerinde durulması gereken bir nokta da, bu kuralların sadece muhabirler için mi geçerli olduğudur. Aslında doğru olan, söz konusu etik

---

¹⁴⁶ Alemdar, a.g.e., s. 25.

kuralların hem medya çalışanlarını hem de işvereni bağlaması gerektiğidir. Böylece birtakım çıkar çatışmalarının önlenmesi kolaylaşacaktır.¹⁴⁷ Bir başka deyişle etik değerler, ancak, muhabir, köşe yazarı, yazı işleri sorumluları, fotoğrafçı, kameraman metin yazarı vb. tüm medya çalışanları ile medya patronlarını kapsadığı takdirde istenilen sonuca varılabilecektir.

2.2.2.2. Medya kuruluşunun özdenetimi

Fikir işçilerinin (gazetecilerin) hazırladıkları içeriklerin, yayınlanmadan veya baskıya girmeden önce, yayın sorumlusu tarafından son kez gözden geçirilmesi, medya kuruluşunun özdenetimdir. Bu özdenetim, sorumlu müdürler, editörler, haber müdürleri, genel yayın yönetmenleri veya yayım/yayın sorumluları tarafından yapılabilmektedir. Medya kuruluşunun yayın sorumluları tarafından, haber veya diğer yayın içeriklerinin yayın öncesi denetlenmesi sırasında, bu yayının doğurabileceği etki ve tepkiler olabildiğince öngörülmelidir. İçerik (fikrî muhteva) ile sunuş şekli muhakkak tutarlı olmalıdır ve yanlış anlaşılmalara ve yanlış yönlendirmelere mahal vermemelidir. Bu gereklilikler 'editoryal sorumluluk' kavramının doğmasına yol açmıştır.

Kastî veya düşüncesizce hangi şekilde yapılmış olursa olsun, bir yayının doğuracağı sonuçları tahmin etmek, editoryal sorumluluk kapsamına girer. Aksi durumda beklenmedik sonuçlarla karşılaşılabilir. Buna, gazeteci Hande Fırat tarafından hazırlanan ve 25 Şubat 2017'de Hürriyet gazetesinde yayımlanan bir haber için atılan başlık ile akabinde geniş yankı uyandıran tepki ve soruşturmalar örnek gösterilebilir. Türk Silahlı Kuvvetleriyle ilgili bir habere "*Karargâh Rahatsız*" başlığı atılmış (EK-1) ve bu başlık 28 Şubat sürecini ve askerinin "post-modern darbe"¹⁴⁸ olarak nitelenen sivil demokrasiye müdahalesini hatırlattığı gerekçesiyle büyük tepki toplamıştır. Haberin içeriğine bakıldığında, Genelkurmay içerisindeki üst düzey yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda, Genelkurmay Başkanı'na ilişkin iddia ve eleştirilerin TSK'yı yıprattığı ve bunun da Genelkurmay'da rahatsızlık yarattığı bilgisine rastlanmaktadır. Haberin içeriğinden, Gazete'nin, Karargâh'ın haksız eleştirilerden rahatsız olduğunu vurgulamak amacıyla bu

¹⁴⁷ Alemdar, a.g.e., s. 25.

¹⁴⁸ <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ismet-berkan/postmodern-darbe-mi-667916/> adresinden 27 Mart 2017'de alınmıştır.

başlığı kullandığı anlaşılrsa da, toplumun hafızasında hâlâ taze olan ve Silahlı Kuvvetler'i tahrik niteliği taşıyan '*Genç Subaylar Tedirgin*' şeklindeki gazete manşetlerini hatırlattığı gerekçesiyle sorun teşkil etmektedir. Böyle bir haber başlığının atılmasından doğan sıkıntıların sorumlusu yalnızca haberi yazan gazeteci değil, aynı zamanda kuruluş içindeki özdenetimin yönetiminde bulunan genel yayın yönetmenidir.

Bugün hem dünyanın önde gelen medya kuruluşlarının hem de ülkemizdeki büyük medya kuruluşlarının, kendi bünyelerindeki çalışanları uymakla yükümlü kıldıkları yayın ilkelerine sahiptirler. Yayın sorumlusu kişiler, yayına gönderilecek olan haber, program, görüntü, fotoğraf, yorum metni vb. ürünün kontrollerini yaparken, genel kabul görmüş etik ilkeler başta olmak üzere, kendi kuruluşlarının belirlediği bu yayın ilkelerini de göz önünde bulundururlar. Örneğin, kanunla belirlenen yayın ilkeleri veya meslek örgütlerince kabul görmüş etik ilkeler arasında yer almıyor olsa dahi, '*ücretsiz haber gezilerine katılmamak*' gibi bir kural, medya kuruluşunun kendi yayıncılık ilkeleri arasında yer alabilir ve kendi çalışanlarından bu kurala uymaları beklenebilir.

Daha önce de belirtildiği üzere, özdenetimin amacı vicdanen ve ahlâken meslek ilkelerinin uygulanması suretiyle, ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyetinin gerçekleştirilmesidir. Buna rağmen, fikri muhtevayı hazırlayan kişinin ardından, yayın öncesi son denetimi gerçekleştiren yayın sorumlusunun dahi yanlışlar veya belli çıkarlar doğrultusunda etik ihlâllerde bulunması söz konusu olabilir. Gazeteci Fatih Altaylı, Genel Yayın Yönetmenliğini yaptığı Habertürk gazetesinin 7 Ekim 2011 tarihli baskısında, kocası tarafından öldürülmüş ve kanlar içinde sokak ortasında sırtına saplanmış bir bıçak bulunur halde yerde yatan kadının yakın plan ve mozaiklenmemiş fotoğrafını sürmanşette yayımlatmıştır (EK-2). Olayın, bu şekilde sansürsüz fotoğraf kullanılarak haberleştirilmesi, başta medya mensupları olmak üzere, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, psikologlar, akademisyenler ve politikacılar tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır; sosyal medya üzerinden örgütlenen vatandaşlar da Habertürk'ü boykot etme kararı almışlardır. Tüm bu tepkilerin ardından Altaylı, ertesi günkü köşe yazısında, ilgili haber hakkında kendisine yönelik çok ağır eleştiriler yapılacağından zaten kuşkusunun olmadığını; ancak, hem yazı işlerinden yükselen itirazlara rağmen hem de diğer tepkileri göze

olarak, kadına yönelik şiddetin ve kadın cinayetlerinin ne boyutta yaşandığına ‘en rahatsız edici yöntemi seçerek’ dikkatleri çekmek istediğini belirtmiştir. Oysa, genel yayın yönetmeninin bunu tüm çarpıcı görselliği ile yayımlamaya ve üstelik gazetenin sürmanşetinde sunmaya karar vermesi, gerekçesi ne olursa olsun büyük bir etik ihlâldir. “Gazete, böylesi bir fotoğrafı yayınlarken hem kişisel mahremiyeti ihlâl etmiş hem de vereceği zararı asgariye indirmek yerine azamiye çıkarmıştır.”¹⁴⁹

Medya kuruluşunun yayın öncesi yapacağı özdenetim, yayın ile ilgili mevcut hataların giderilmesi için oldukça önem taşır. Ancak, yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi özdenetim yapılmış olsa dahi, çalışanlar ile nihaî karar verici olan kişinin görüşlerinin farklılaştığı durumda, etik ihlâller ve dolayısıyla toplumsal zarar kaçınılmaz olmaktadır.

Medya kuruluşunun özdenetim yöntemlerinden biri, medya ürününün hazırlanmasının ardından, içeriğin, yayına girmeden önce yetkili ve sorumlu kişiler tarafından denetlenmesi şeklinde iken, diğeri, her medya organının kendi ombudsmanını belirlemesi biçimindedir.

2.2.2.2.1. Ombudsman

‘Kamu denetçisi’ olarak da bilinen ve medya kuruluşları içerisindeki uygulaması Türkçeye ‘*okur temsilcisi*’ olarak geçmiş bulunan ombudsmanlık, özdenetim uygulamalarından biridir. Medyada ombudsman modeli 1969’da İsveç’te kurulmuş ve medya kuruluşlarının haber verme işlevlerini yerine getirmeleri sırasında ortaya çıkan sorunların (yanlılık, yanlışlık, eksiklik vb.) deneyimli ve tarafsız bir gazeteci tarafından izlenerek düzeltilmesi amaçlanmıştır.¹⁵⁰ Bugün birçok televizyon kuruluşu bünyesinde de ombudsmanın görevini ‘*izleyici temsilcisi*’ adı altındaki kişiler yaparlar. Medya kuruluşları kendi istekleri doğrultusunda, yalnızca kendi yayınlarını izlemek, kurum içi yazılı eleştiriler yayımlayarak medya mensuplarına meslekî sorumluluklarını hatırlatmak,

¹⁴⁹ Medya Etiği Platformu. (2011, 7 Ekim). “Habertürk’ün Ölüm Pornografisine Karşı Tepki!” <http://www.medyaetik.org/2011/10/07/haberturk%E2%80%99un-olum-pornografisine-karsi-tepki/> adresinden 20 Ocak 2017’de alınmıştır.

¹⁵⁰ Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği, Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s. 44.

haber ve yorumlarla ilgili takipçilerden gelen şikâyetleri değerlendirmek, bunları çalışanlara iletmek ve akabinde sorunların çözümünde yardımcı olmak üzere kendi bünyelerinde ombudsman bulundururlar.¹⁵¹ Bir başka deyişle, ombudsman, medya organı bünyesinde soruşturma yapmak, karar vermek, açıklamalarda bulunmak ve bazen de hataları düzeltmekle görevli kişidir.¹⁵²

Ombudsmanlar, yapısı ve görev tanımı gereği geniş yetkilerle donatılmış, tecrübeli kişilerden seçilirler ve bağımsızdırlar. Medya patronlarından dahi çekinmeden eleştiri görevini yapma sorumlulukları vardır. Washington Post'un eski ombudsmanı Joseph Laiten, *"Bazen yazdıklarım gazetenin sahibi Graham'ları bile rahatsız etti; ama eleştirilerimi olduğu gibi kabul etmek zorundaydılar"* diyerek, bu konunun kendisine tanıdığı ayrıcalığı vurgulamıştır.¹⁵³

Bugün Laiten örneğinde olduğu gibi özgür ve bir kuruluş bünyesinde çalışıyor olsa dahi bu kuruluştan son derece bağımsız bir şekilde görev yapan ombudsmanların varlığı mümkün müdür? Bu sorunun cevabını biraz da ombudsman ile editoryal kadro arasındaki mesafeye bakarak tartışmak lazım. Asıl olan ombudsman ile hem tüm çalışanlar ve editörler/yayın yönetmenleri hem de medya sahipleri arasında bağımsızlığa gölge düşürmeyecek mesafelerin olmasıdır. Ombudsmanın yapacağı işin koşulları daha çok özel bir sözleşme ile belirlenir ve konumu bu sözleşme kapsamında tarif edilir. Oysa ideal olan ombudsmanın meslekî bağımsızlığını garanti altına alan bir sözleşmenin yapılmasıdır. Türkiye'de birçok yayın kuruluşu bünyelerinde ombudsman bulundurmaktadır ama bu kişiler bağımsız değildir. Dolayısıyla bu konumdaki kişilerin ombudsman olmaktan ziyade, 'kamu editörlüğü' yaptığını söylemek daha gerçekçi olacaktır.¹⁵⁴ Bu eleştirilere rağmen, medya kuruluşu içindeki özdenetimin ve ombudsman olarak nitelenen kişilerin yönlendirmesinin, meslek etiği kurallarının uygulanması amacıyla önem arz ettiği açıktır.

¹⁵¹ Alemdar, a.g.e., s. 29.

¹⁵² Arvas, a.g.m., s. 87.

¹⁵³ Alemdar, a.g.e., s. 29.

¹⁵⁴ <http://ilefarsiv.com/etik/ombudsman-okurizleyici-ile-medya-arasindaki-kilit-isim/> adresinden 24 Ocak 2017'de alınmıştır.

2.2.2.3. Bağlı olunan özdenetim kuruluşunun özdenetimi

Kişisel veya kurum içi özdenetimin yanı sıra, daha üst bir merci olan ve medya mensuplarının örgütlenerek oluşturdukları kuruluşlar aracılığıyla da özdenetim gerçekleştirilir. “Çeşitli meslekî hakların elde edilmesi ve mesleğin yerine getirilmesine bağlı hakların rahatça kullanılabilmesi için gerek iktidarlar gerek diğer kuruluşlar karşısında örgütlenme en etkili yoldur.”¹⁵⁵ Çünkü örgütlenme, müdahaleler karşısında ortak duruş sergileme açısından fayda sağlamakla birlikte, örgütlenen kişilerin birbirlerini denetleyerek hata yapma paylarını en aza indirmelerini sağlar. Medya alanında bu tür örgütlenmelerin en yaygın şekli, ‘Basın Konseyi’ adı altındaki uygulamalardır.

İlk kez 1916 yılında İsveç’te uygulamaya koyulan Basın Konseyi modeli, daha sonra diğer ülkelerde de oluşturulmaya başlamıştır. Bu sistemin en başarılı örneği olarak ise, 1953’te İngiltere’de kurulan Basın Konseyi gösterilmektedir.¹⁵⁶ Bundan sonra, 1956’da Federal Almanya’da, 1961’de Avusturya’da, 1962’de Güney Afrika Birliği’nde, 1963’te İsrail’de, 1964’te Güney Kore’de, 1965’te Hindistan’da ve 1968’de Gana’da Basın Konseyleri kurulmuştur.¹⁵⁷ Türkiye’de ise, 1960’ta Basın Şeref Divanı ve 1986’da Basın Konseyi adı altında, özdenetim işlevi gören meslek kuruluşları kurulmuştur.

Basın Konseylerinin aslî görevleri ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyetinin tam anlamıyla gerçekleştirilmesidir. Bu amaçla bir araya gelen medya mensupları, Basın Konseylerine üye olurlar ve böylece hem kendi içlerinde bir denetim mekanizmasına dâhil olup, birlik olmanın gücünü kullanarak hem de dışarıdan gelecek olan tehlikelere karşı (politik müdahale, ekonomik baskı, olumsuz kamuoyu algısı vb.) ortak bir tutum sergileyerek meslek dayanışması yaparlar. Bir dernek, vakıf veya şirket niteliğinde olmadıkları için, tüzel kişilikleri de yoktur. Aynı zamanda birer sivil toplum kuruluşudurlar (*non-governmental organization*).

Basın Konseyleri genel olarak önemli yetkilerle donatılmışlardır. Şikâyete konu olan medya mensubu veya medya kuruluşunun eylemini incelemek ve

¹⁵⁵ Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s. 387.

¹⁵⁶ Demir, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁵⁷ İçel, *a.g.e.*, s. 249.

gerekli görüldüğü takdirde manevî yaptırım (uyarma, kınama) uygulamak veya şikâyetçi ile medya arasında arabuluculuk yapmak bu yetkiler arasındadır. Aynı zamanda Basın Konseylerinin tekelleşme ile mücadele etmek, yerine göre sendikal bir görev üstlenerek medyanın çeşitli sorunlarına çözümler aramak, meslek disiplini ve meslek ahlâkı konusunda uyarıcı olmak, doğru ve güvenilir medya oluşturmak ve bunun kamuoyu karşısında temsilciliğini yapmak gibi görevleri vardır.¹⁵⁸ ‘Gönüllü kendi kendini denetleme kuruluşları’ da denilen bu kuruluşlara ve hem gazeteciler hem basın-yayın organları (sürelî yayınlar, özel medya hizmet sağlayıcılar ve TRT Kurumu dâhil) hem de haber ajansları üye olabilirler.

Bizzat medya mensupları tarafından kurulan ve gönüllü kuruluşlar olarak nitelenen Basın Konseyi gibi yapıların başarılı olabilmelerinin en önemli şartı, medya mensupları tarafından kabul edilmiş ve onların nazarında itibar ve prestij edinmiş olmalarıdır. Bununla birlikte kamuoyu desteğini almış olmaları da son derece önemlidir.¹⁵⁹ AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi Haraszti¹⁶⁰, ‘bir Basın Konseyi için en kritik şey nedir’ sorusuna “Basın Konseyi tüm paydaşlardan temsilciler içerir: gazeteciler, editörler, medya sahipleri ve kamu temsilcileri. Bunların tamamı kamuoyu nezdinde makbul olmalıdır ve özdenetim kavramı yönünde güven tesis etmeye kendilerini adanmalıdır. Konsey kendi çalışma kurallarını ve süreçlerini oluşturmalıdır” şeklinde cevap verir. Buradan da anlaşılacağı üzere, benimsenme ve güven duyulma Basın Konseylerinin en temel niteliklerinden olmalıdır.

Özdenetim kuruluşu olarak basın meslek kuruluşları tarafından oluşturulan etik ilkelere doktrinde ‘etik kurallar kodu’ adı verilir. ABD’de Ulusal Radyo-Televizyon Yayıncılar Birliği (*National Association of Broadcasters*) tarafından oluşturulan ‘NAB Kuralları’ ve ABD Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti (*Society of Professional Journalists*) tarafından oluşturulan ‘Sigma Delta Chi’ kuralları, birer etik kurallar kodudur.

¹⁵⁸ Erkelli Kızıl, a.g.e., s. 90. Ayrıca bkz. İçel, a.g.e., 257-262.

¹⁵⁹ Demir, a.g.e., s. 41.

¹⁶⁰ Haraszti, M. (2008). *Medya Özdenetimi Rehber Kitabı*. (Çev. RTÜK Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı). Viyana: Phoenix Design Aid, s. 47.

2.3. Türkiye’de Özdenetim Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi

İlk olarak 1916’da İsveç’te kurulmasına rağmen, özdenetim kuruluşlarının diğer dünya ülkelerinde yaygınlaşması 20. yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır. Türkiye’de ise, medya alanında bir özdenetim sistemi oluşturma girişimi ilk olarak Basın Şeref Divanı’nın (1960) kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Ancak, bu oluşum kısa süre içerisinde etkisini yitirmiştir. İkinci kez özdenetim sistemi oluşturma amaçlı teşebbüs ise, 1986 yılında Basın Konseyi’nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Basın Konseyi bugün varlığını devam ettirmektedir. Bunların yanı sıra, bir grup medya kuruluşu ve çalışanları tarafından Medya Etik Konseyi adı altında bir özdenetim kuruluşu oluşturma girişiminde de bulunulmuştur.¹⁶¹

2.3.1. Basın Şeref Divanı

2.3.1.1. Kuruluşu

27 Mayıs 1960 İhtilali’nden sonra Millî Birlik Komitesi tarafından basın hürriyetini sınırlayıcı kanunların uygulaması durdurulmuş; ancak, bu ortam için bazı dönemsel yayınlarda özellikle iktidarın mensupları hakkında sorumluluk duygusu ile bağdaşmayan yayınlar çıkarılmaya başlamıştır. Dönemin önde gelen gazetecilerinden Abdi İpekçi,¹⁶² elde edilen bu hürriyetin kısa süre içerisinde suiistimal edilmeye başlandığını ve bu suiistimalin devam etmesi durumunda Türk basınının bu hürriyete lâıyk olmadığı kanısının yerleşeceğine ve tekrar kısıtlayıcı tedbirlerle karşılaşabileceğine dikkat çekmiştir. Dolayısıyla, basın hürriyetini zarara uğratabilecek yayımların durdurulması zorunluluğu ortaya çıkmış ve bunu önlemek amacıyla Millî Birlik Komitesi’nin de teşvikiyle Türkiye’de ilk kez dönemsel

¹⁶¹ Medya Etik Konseyi’nin dar kapsayıcılığı göz önünde bulundurularak, bu oluşuma tez çalışmasında önemli bir yer ayrılmamış ve yalnızca ismi zikredilmekle yetinilmiştir. Bu Konsey’le ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ayten, A. (2013). “Bir Özdenetim Aracı Medya Etik Konseyi”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 1(44), s. 1-17. Ayrıca, Türkiye’de medya alanıyla ilgili birlik, cemiyet, grup, dernek, vakıf vb. yapıda çok sayıda kuruluş da bulunmaktadır. Bu kuruluşlar kendi içlerinde ortak hareket etme, dayanışma, fikir ve eylem birliği, meslekle alakalı faaliyetler ve eğitimler düzenlemenin yanı sıra, bir nevi özdenetim mekanizması da işletmelerine rağmen, doğrudan ‘özdenetim kuruluşu’ olma amaçlı kurulmadıklarından dolayı, bu çalışma kapsamına alınmamaktadırlar. (Ör. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği, Özel Radyo ve Televizyon Yayıncıları Derneği vb.)

¹⁶² İpekçi, A. (1968, 21-24 Mayıs). *Türk Basınının Kendi Kendini Kontrol Denemesi*. Basının Kendi Kendini Kontrolü Sempozyumu’nda sunuldu. İstanbul. Bildiri metninin tamamı için bkz. Alemdar, a.g.e., s. 79-94.

yayınların kendi kendini kontrol sistemi kurulmuştur.¹⁶³ Millî Birlik Komitesi'nin bu yöndeki teşvikiyle ilgili olarak, 'Basında Otokontrol ve Basın Şeref Divanı'nın Yeniden İşletilmesi' konulu 1971'de Ankara'da yapılan bir toplantıda Şemsi Kuseyri'nin söylediklerine göre,¹⁶⁴ Komite'den *"bizi tedbir almaya zorlamayın, siz kendi kendinizi kontrol edin"* telkini gelmiş ve bunun üzerine potansiyel tehlikeyi bertaraf etmek isteyen gazeteciler harekete geçerek özdenetim oluşumuna girişmişlerdir. Buradan hareketle, Basın Şeref Divanı oluşturulmuş ve İsveç'teki Basın Konseyi örnek alınarak bir 'Basın Ahlâk Yasası' hazırlanmıştır. Divan, 24 Temmuz 1960 tarihinde kurulmuş ve 19 Ağustos 1960 tarihinde fiilen göreve başlamıştır.¹⁶⁵ Basın Ahlâk Yasası, gerçek anlamda devletin çıkardığı bir yasa değildir; yalnızca, gönüllülük usulüyle Basın Şeref Divanı'na taraf olanların uymayı taahhüt ettikleri meslek etiği kurallarıdır.

2.3.1.2. Basın Ahlâk Yasası

Basın Ahlâk Yasası, ilk bölümü "Taahhütname", ikinci kısmı ise, uyulması gereken yasalar olmak üzere iki bölümden oluşturulmuştur. Divana üye olan basın organlarınınca imzalanan taahhütname şu şekildedir:

"Hürriyete liyakatin başta gelen şartının, hürriyet içinde kendi kendini kontrol edebilmek olduğuna inanan Türk Basın Müesseseleri, demokrasinin temel unsurlarından olan basın hürriyetinin topluma ve demokratik düzene en yararlı bir yolda işlemesini sağlamak için tespit ettikleri 'Ahlâk Yasası'na ve bu yasa'yı yürütmekle görevli Basın Şeref Divanı'nın kararlarına uymayı kabul ve taahhüt ederler."

Basın Şeref Divanı'nın temelini oluşturan ve taraf olan tüm basın organlarının uymayı kabul ettikleri Basın Ahlâk Yasası'nda yer alan ilkeler şöyle sıralanmıştır:¹⁶⁶

¹⁶³ İçel, a.g.e., s. 252.

¹⁶⁴ Alemdar, a.g.e., s. 78.

¹⁶⁵ Tikveş, Ö. (1968). Basında Kendi Kendini Kontrol Sisteminin Hukukî Yönü, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 34(1-4), s. 192.

¹⁶⁶ *Basın Ahlâk Yasası ve Basın Şeref Divanı Statüsü*. (1960). İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevi, s. 2-4.

- 1- *Bir Amme müessesesi olan gazetecilik mesleği, bu mesleğin dışında kalan, özel veya ahlâka aykırı maksat ve menfaatlere alet edilemez ve amme menfaatlerine zarar verici bir şekilde kullanılamaz.*
- 2- *Yazı, haber, fotoğraf vb. şekillerde yapılacak yayınlarda şu hususlara riayet edilir:*
  - a. *Ahlâka aykırı veya müstehcen yayında bulunulamaz.*
  - b. *Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz.*
  - c. *Amme menfaatlerini ilgilendirmeyen hallerde fertlerin hususî hayatları küçük düşürücü şekilde teşhir edilemez.*
  - d. *Şahıslar, kurumlar veya zümreler aleyhinde iftira ve isnatta bulunulamaz.*
  - e. *Din istismar edilemez.*
- 3- *Haberlerde ve olayların yorumlarında hakikatlerden tahrif veya kısıtlama yoluyla maksatlı olarak ayrılınmaz, doğruluğu şüphe uyandırabilen ve tahkiki gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler, tahkik edilmeden ve doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.*
- 4- *Gazetenin veya gazetecinin şahsî veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilemez.*
- 5- *Haber başlıklarında haberin ihtiva ettiği hususlar tahrif edilemez.*
- 6- *Amme menfaati mutlak lüzum göstermedikçe, mahrem kaydı ile verilen bilgi yayınlanamaz.*
- 7- *Gazeteci kaynaklarının mahremiyetini koruyacak ve kendisine verilen sırlara saygı gösterecektir.*
- 8- *Haber, yazı veya resim kaynaklarının yayın tarihi için koydukları zaman kaydı ihlâl edilemez.*
- 9- *İlan veya reklam mahiyetindeki haber, resim ve yazıların ilân veya reklam olduğu tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.*
- 10- *Mevkutelerin [gazete, ajans, dergi vb. basın organlarının] verdikleri yanlış bilgilerden dolayı yollanacak cevap ve tekzipler, cevap veya tekzibe sebep olan yazının tesirini tamamıyla giderecek şekilde ve en kısa zamanda yayınlanır.*

Basın Ahlâk Yasası'nı imzalayan basın organları, her sayılarında kolayca görünebilecek bir yere *“Bu gazete (veya ajans ve dergi) Basın Ahlâk Yasası'na uymayı taahhüt etmiştir”* ibaresini koymakla yükümlü olmuştur.

2.3.1.3. Görev ve yetkileri

Basın Şeref Divanı, yukarıda belirtilen Basın Ahlâk Yasası ilkelerine uyulup uyulmadığını kontrol etmek görevinde bulunmuştur. Bu suretle, basının kendi kendini denetlemesi sisteminin yürütücüsü pozisyonunda olmuştur. Divan, Basın Ahlâk Yasası'na aykırı olduğu görülen yayınları şikâyet üzerine inceleyebileceği gibi, re'sen de incelemede bulunabilmekte; incelemenin ardından, ihtar ve kınama kararları alabileceği gibi, uzlaşma yoluna da gidebilmekteydi. Basın Şeref Divanı tembih, tavsiye, ihtar, kınama, tekzip talebinde bulunma gibi yaptırımların yanı sıra, kararları uzlaştırma yoluna gidebilme ve meslek mensuplarını meslekten ihraç etme gibi yetkilerle de donatılmıştır. Yapılan anlaşmaya göre, Divan'da görüşülen olayın önemi ve gazetecinin ayıbının/hatasının seviyesi büyük ise, Divan, gazetecinin mensubu olduğu basın kuruluşundan ihracı için yetkili organların dikkatini çekecek ve verdiği kararları bir bildiri ile kamuoyuna duyurabilecekti. ‘Meslekten ihraç etme’ gibi son derece ağır bir yaptırımın, gönüllülük esasına dayalı bir birlik tarafından uygulanabilecek olmasının, meslek mensuplarının o birliğe taraf olmaları hususunda büyük çekince meydana getirebileceği açıktır. Üstelik, meslek etiğini benimsetme ve uygulanmasını sağlama amacı taşıması gereken bir özdenetim kuruluşunun, manevî yaptırımlardan öte, meslekten ihraç gibi bir ceza yöntemi uygulaması ne kadar doğrudur? Basın Şeref Divanı'nın yetkileri arasında yer alan bu madde, daha sonraki başlıklarda da değinileceği üzere, onun başarısızlığına zemin hazırlayan sebeplerden biri olmuştur.

Divan'ın görev ve yetkileri arasında bulunan ve çok büyük tartışmalara sebep olan bir diğer madde ise, Basın Ahlâk Yasası'na uymayan gazetelerin, Basın İlan Kurumu'ndan aldıkları ilanlarının kesilmesi şeklinde idi. En önemli gelir kaynaklarına yapılan bu müdahaleden hoşlanmayan gazeteler, Danıştay'a iptal davaları açmış ve kazanmışlardır.¹⁶⁷ Divan'ın bir diğer yetkisi ise, taahhülle

¹⁶⁷ İçel, a.g.e., s. 255.

bulunan basın kuruluşlarının, Divan tarafından kendileriyle ilgili verilen kararları yayınlamaları zorunluluğudur; bir başka deyişle 'teşhir' yöntemidir. Teşhir, Basın Ahlâk Yasası'na aykırı olan eylemleri dolayısıyla uygulanan yaptırımlara, o basın kuruluşunun yayınlarında yer verilmesi şeklinde gerçekleşmekte idi. Teşhirin daha çok maddî mi yoksa manevî mi bir yaptırım olduğu tartışılabilir. Çünkü, doğrudan maddî bir kayba sebebiyet vermemektedir; ancak, yapılan hataların vurgulanması (teşhir edilmesi) nedeniyle, okuyucunun ve buna bağlı olarak reklam verenin o basın organına olan güvenini kaybetmesi, dolayısıyla maddî kayba uğranması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle, meslekten ihraç ve ilanların kesilmesi gibi 'doğrudan' ve teşhir gibi 'dolaylı' maddî nitelikli yaptırımların, özdenetim kuruluşunun varlık amacına uygun olduğu söylenemez. Bunların yerine, etki gücü yüksek olacak şekilde uyarma ve kınama gibi manevî yaptırımlar uygulanmalıdır.

2.3.1.4. Başarısızlık sebepleri

Basın Şeref Divanı, Türkiye'de ilgili alanda özdenetim sisteminin ilk örneği olmasıyla birlikte, kısa zamanda başarısızlıkla neticelenmiştir. "Bu başarısızlığın siyasî ve toplumsal pek çok sebebi olmasına rağmen, en önemlisi ahlâkî yaptırımların etkisiz kalmasıdır."¹⁶⁸ Bu özdenetim yapılanmasının başarısızlığının sebepleri arasında pek çok gerekçe sunulmuştur. Özellikle, 21-24 Mayıs 1968 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan 'Basının Kendi Kendini Kontrol Sempozyumu'nda, bu başarısızlık sebepleri tüm yönleriyle tartışılmıştır.¹⁶⁹ Dönmezer,¹⁷⁰ sempozyumda varılan kanılar doğrultusunda, bu yapılanmanın başarısızlık nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Basın Şeref Divanı'nın sadece ceza verici bir kuruluş olarak kurulması nedeniyle sevgi ve prestij kazanamaması,
- Teşhir niteliğinde yaptırımlara yönelmesi ve bunların gazeteciler için caydırıcı bir etkisinin olmaması,
- Ahlâk Yasası'na uymayan basın kuruluşlarının Basın İlân Kurumu tarafından ilân ve reklamlarının kesilmesi yoluna gidilmesinin büyük

¹⁶⁸ Demir, *a.g.e.*, s. 121.

¹⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İçel, *a.g.e.*, s. 255-257.

¹⁷⁰ Dönmezer, *a.g.m.*, s. 12-13.

tepkiyle karşılanması ve bu cezanın ters etkiye sebep olarak, gazetecilerin Basın Şeref Divanı'ndan çekilmelerine yol açması,

- Malî kaynakların yetersizliği,
- Siyasî hayatın ve ideolojik tartışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte Basın Ahlâk Yasası'na aykırı eylemlerin çoğalması ve dolayısıyla bunların denetiminde yetersiz kalınması ile arada bir yapılan işlemlerin ise adaletsizlik doğurması.
- Basın Şeref Divanı'nın hem basın mensupları hem de kamuoyu karşısında saygınlık kazanamaması ve alınan kararların manevî yaptırım olarak bir etki meydana getirememesi,
- Türk kamuoyunun Basın Ahlâk Yasası'na aykırı yayınlarda gazeteciler üzerinde etkili bir kontrol yapamaması; hatta bazı durumlarda yaptırımların ters etkiye sebep olarak, cezalandırılan kuruluşa yönelik ilgiyi artırması,
- Türk basınında belirli ahlâkî standartların kuşaktan kuşağa geçen bir kültür mirası olarak henüz gelişmemiş olması.

Başarısızlık sebepleri dikkatle incelendiğinde, her şeyden önce bir basın ahlâkına sahip olma değerinin yeterince anlaşılabilmesi ve demokratik toplumlar için büyük kıymet taşıyan özdenetimin tam olarak kavranamadığı sonucu çıkarılmaktadır. Bu çıkarımın dayanağı olarak 'teşhir' cezasının yaptırım uygulanan basın kuruluşu üzerinde bir etki ortaya koymaması gösterilebilir. Çünkü, meslek ahlâkına aykırı davranması nedeniyle teşhir edilen basın kuruluşunun daha sonraları ahlâkî değerlere (Basın Ahlâk Yasası'ndaki ilkelere) uyma gayreti sarf etmediği ve bundan da bir rahatsızlık duymadığı sonucuna varılabilir. İçel¹⁷¹ ise, Basın Şeref Divanı'nın teşhir cezasının bir etki uyandırmamasının sebebini, teşhir yaptırımının etkinliğini sağlayıcı bir sistemin kurulmamış olmasına bağlamakta ve bunun için, öncelikle, sistemi yürütecek kuruluşa basın mensupları ve kamuoyu karşısında saygınlık kazandırılması gerektiğini belirtmektedir.

"Özdenetim kuruluşları ancak ona sahip çıkacak, sorumluluk sahibi, meslek ahlâkı ve demokratik bilince sahip gazeteciler ve basın kuruluşlarıyla mümkün

¹⁷¹ İçel, a.g.e., s. 256.

olabilmektedir.”¹⁷² Bunun yanı sıra, manevî ağırlığı olmak üzere kurulmuş ve ‘gönüllü’ nitelikli bir kuruluşun maddî kaynakları kısıtlayacak bir yaptırıma yönelmesinin, üye gazeteciler ve basın kuruluşları tarafından ret ve gönüllülükten çekilme şeklinde tepkiye neden olması şaşılacak bir sonuç değildir. Tüm bunlara rağmen, Basın Şeref Divanı 8 yıllık bir faaliyet döneminin sonunda başarısızlıkla sonuçlanarak ortadan kaldırılmış olsa dahi, bu girişim Türk medyasında daha sonra oluşturulacak olan özdenetim yapılanmasına yol göstermesi açısından kıymetlidir.

2.3.2. Basın Konseyi

2.3.2.1. Kuruluşu

Basın Şeref Divanı’nın dağılmasının ardından, Türkiye’de medya etiği/basın ahlâkı ile ilgili yapılan pek çok toplantıda, saygın ve etkili bir meslek örgütü ile özdenetim sistemine ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda 1975 yılında gerçekleştirilen İkinci Türk Basın Kurultayı’nda Basının Görev ve Sorumlulukları Komisyonu tarafından özdenetimin önem ve gerekliliğine vurgu yapılan bir rapor sunulmuştur. Bu raporda, basının kamuoyu oluşturulmadaki gücü hatırlatılarak, bu gücü oranında sorumluluk sahibi olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Sorumsuz yayınların ise, tüm basın özgürlüğünü ve basına olan saygınlığı yok edebileceği endişesi ile basının özdenetim mekanizmasının işler hâle gelmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Komisyon, sunduğu raporda yeni ve etkili bir özdenetim sisteminin kurulmasına ilişkin bazı önerilerde bulunmuştur. Buna göre:¹⁷³

- a- Eski tecrübelerden de yararlanarak daha etkin ve güçlü hatta yasal bir kuruluş oluşturulmalı,
- b- Meslekî kuruluşların dağınıklıklarının sakıncaları dikkate alınarak, bunlar ‘tek kuruluş’ hâline getirilmeli,
- c- Gazetelerin yayın politikasından sorumluluklarının bulunması dolayısıyla, fikir işçilerinin yönetime katılmaları sağlanmalı,

¹⁷² Demir, a.g.e., s. 123.

¹⁷³ <http://basinkonseyi.org.tr/tarihcemiz/> adresinden 22 Ocak 2017’de alınmıştır.

- d- Sorumsuz yayın yapan basın organlarına karşı, sorumlu basın organları ve basın kuruluşları zamanında kamuoyunu aydınlatmalı,
- e- Basın özgürlüğünü zedelememek şartı ile gazete sahipliği bir disiplin altına alınmalı,
- f- Basın ilân rejiminin, sorumsuz basının sayısını artırıcı yönde olduğunun saptanması üzerine, bu sakıncaları önlemek için bu kuruluş yeniden düzenlenmelidir.

Komisyon tarafından özdenetim sistemine yönelik sunulan önerilere bakıldığında, özdenetim kuruluşunu güçlendirme niyetini taşıyan ama olumsuz sonuçlar doğurabilecek keskin ifadelerle rastlanmaktadır. Örneğin, 'a' maddesinde "daha etkin ve güçlü, hatta yasal bir kuruluş" olması önerilmektedir. Oysa, bir özdenetim kuruluşunun yasal bir nitelik taşıması mümkün değildir. Aksi takdirde, kuruluşa devlet müdahil olur ve bu durumda özdenetimden bahsetmek mümkün olmaz.

Kurultayda sunulan bu raporun tartışmaları sırasında, bir özdenetim kuruluşuna ihtiyaç duyulduğu delegelerin çoğu tarafından onaylanmıştır. Tüm bu görüşme ve fikir birliklerine rağmen yeni bir özdenetim kuruluşunun kurulması ise, uzunca bir zaman almıştır.

12 Eylül 1980 İhtilali'nin ardından Türk basını magazinselleşen ve sorumsuzluğu had safhalarda olan bir görünüm içine girmiştir. İhtilalin demokratik hak ve hürriyetleri sınırlayan tasarruflarından dolayı siyasî haber ve yazılarına büyük kısıtlamalar getirilen dönemin yazılı basını, daha çok magazin haberlerine yönelmiş ve kısa zaman içinde basında müstehcenlik furyası artmış, masa başında resme göre hazırlanan haberler bu dönemde yaygınlaşmaya başlamıştır.¹⁷⁴ Kitle iletişimini düzenleyen kanunlarda¹⁷⁵ önemli değişikliklere gidilmesiyle birlikte de, basının kendi kendini denetleme konusu bir kez daha gündem konusu olmuştur.

¹⁷⁴ <http://basinkonseyi.org.tr/tarihcemiz/> adresinden 22 Ocak 2017'de alınmıştır.

¹⁷⁵ 5686 sayılı Basın Kanunu ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu.

“1986 yılında İstanbul’da dokuz gazeteci¹⁷⁶ bir ‘çalışma grubu’ oluşturarak, basın kuruluşları ve mensupları ile yaptıkları temaslarda Basın Konseyi kurma düşüncelerini açıklamışlar ve buna ilişkin önerileri toplamışlardır.”¹⁷⁷ Bu çalışma grubu, kurmak istedikleri Basın Konseyi’nin amacını, daha özgür, daha saygın bir basına kavuşmak isteyen gazetecilerin, kendi özgür iradeleriyle bir araya gelmelerini sağlayan bir ortak zemine dayandırmak ve Türk basınının kendi kendini denetlemesi konusunda Batı demokrasisi içindeki ülkelerde başarılı örnekleri bulunan bir sistemi getirebilmek ve yaşatabilmek şeklinde belirtmişlerdir.¹⁷⁸ Çalışma grubu, hazırladıkları taslağı 294 basın mensubuna sunarak onlardan gelen öneri ve eleştiriler ışığında on iki maddeden oluşan ‘Basın Meslek İlkeleri’ni belirlemişlerdir. Bu ilkeler, mesleğin etik/ahlâkî çerçevede icra edilmesi için uyulması gereken kurallar olarak kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra Basın Konseyi Sözleşmesi de oluşturulmuştur.

Dernek veya vakıf gibi bir tüzel kişiliğe sahip olmamakla birlikte, Konsey sadece sözleşme ile doğan bir ‘kuruluş’ niteliği taşımaktadır. Bu yapıda olmasının sebebi, meclis çoğunluğu veya hükümetin çıkaracağı kanunlarla vakıf veya dernek gibi kuruluşlara müdahale edebileceği, dolayısıyla siyasî baskı kurabileceği ihtimalini ortadan kaldırmaktır.¹⁷⁹ Gönüllülük esaslı bir kendi kendini denetleme kuruluşu statüsü nedeniyle Konsey’e üye olmak mecburi değildir. Ayrıca, Basın Konseyi’nin yalnızca basını denetleyen bir hedef izlememesi, aynı zamanda onu savunan ve temsil eden vasıflara sahip olması da olumlu ve önemlidir.¹⁸⁰

2.3.2.2. Basın Meslek İlkeleri

Basın Konseyi’nin üye basın-yayın (medya) kuruluşları ve medya mensupları ile haber ajansları tarafından uyulması esas kabul edilen Basın Meslek İlkeleri şu şekildedir:

¹⁷⁶ Hasan Cemal, Güneri Civaoglu, Yalçın Doğan, Oktay Ekşi, Teoman Erel, Orhan Erinç, Yurdakul Fincancı, GÜNGÖR Mengi, Rauf Tamer.

¹⁷⁷ İÇEL, a.g.e., s. 257.

¹⁷⁸ İÇEL, a.g.e., s. 257-258.

¹⁷⁹ <http://basinkonseyi.org.tr/tarihcemiz/> adresinden 22 Ocak 2017’de alınmıştır.

¹⁸⁰ İÇEL, a.g.e., s. 258.

- 1- Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
- 2- Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
- 3- Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlâka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.
- 4- Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
- 5- Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.
- 6- Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayınlanamaz.
- 7- Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.
- 8- Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
- 9- Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.
- 10-Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
- 11-Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
- 12-Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
- 13-Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır.
- 14-İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
- 15-Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

16-Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

2.3.2.3. Görev ve yetkileri

Konsey, Basın Konseyi Üyeler Kurulu (BKÜK) ve Basın Konseyi Yüksek Kurulu (BKYK) olmak üzere iki organdan oluşur.

BKÜK, Basın Meslek İlkeleri ve Basın Konseyi Sözleşmesi'ni imzalamış olan meslek mensuplarından ve Basın Kartı sahibi veya yazılı bir sözleşme ile çalışan gazetecilerle, sözlü, yazılı, görüntülü basın ve yayın organlarının sahipleri veya genel müdürleri veya temsilcilerinden; gazetecilik işkoluna mensup işçi ve işveren sendikalarının başkanlarından veya temsilcilerinden; basın mensuplarını temsil eden derneklerin ve bu nitelikte dernekler arasında kurulmuş birlik, federasyon veya konfederasyonların başkanlarından veya temsilcilerinden, katılım belgesi imzalama şartına bağlı olmaksızın Türkiye Barolar Birliği Başkanı veya Birlikçe gönderilen temsilciden; en çok üyeye sahip işçi ve işveren sendikaları konfederasyonlarının başkan ve temsilcilerinden, iletişim fakültelerinin dekanları veya temsilcilerinden ve okuyucu kesimini temsilen de Basın Konseyi Yüksek Kurulu tarafından seçilen kişilerden olmak üzere toplam 40 üyeden oluşur. Basın Konseyi Üyeler Kurulu, kendi arasından 6 basın mensubu ile 6 basın dışı üyeyi Basın Konseyi Yüksek Kurulu'na seçer. BKÜK, Konsey Başkanı'nın başkanlığında yılda bir kez toplanır ve Genel Sekreter tarafından Konsey'in çalışmaları hakkında Kurula bilgi sunulur. Kurul, Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun görüşülmesine ihtiyaç duyduğu veya en az on üyesinin önerisi üzerine görüşülmesine karar verilen konuları inceler ve görüşlerini kamuoyu ile paylaşır. BKÜK, Yüksek Kurul'un görev kapsamına giren Basın Meslek İlkeleri'ne aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle yapılan işlemler ve alınan kararlar üzerine görüşme yapamaz.

BKYK, Basın Konseyi Üyeler Kurulu'nca 6'sı basın mensubu, 6'sı basın dışından olmak üzere seçilen 12 üyeden oluşur. Bu üyeler, günlük net satış ortalaması 100 binin üstündeki basın organlarının sahipleri veya belirleyecekleri, en az 10 yıldan beri Basın Kartı taşıyan ve faal gazetecilik yapan bir temsilci; günlük net satış ortalaması 100 binin üstünde olan yazılı basın organlarından en

az 5'ine veya ulusal çapta yayın yapma iznine sahip sözlü veya görüntülü en az iki basın organına makul bir bedel karşılığında, kendi ürettiği yazılı, sesli veya görüntülü haberlerle servis yapan ajanslarının sahipleri veya belirleyecekleri en az 10 yıldan beri Basın Kartı taşıyan ve faal gazetecilik yapan bir temsilcisi; ulusal çapta yayın yapma iznine sahip sözlü ve/veya görüntülü basın organlarının sahibi, genel müdürü veya temsilcisi; Basın Meslek ilkeleri ve Basın Konseyi Sözleşmesi'ne katılan basın kuruluşlarından, Basın Kartı taşıyan en çok üyeye sahip üç Gazeteciler Cemiyeti'nin başkanı veya yönetim kurulunca seçilen temsilcisi; en çok üyeye sahip Gazeteciler Sendikası'nın başkanı veya yönetim kurulunca seçilen temsilcisi; basın işverenlerini temsil eden dernek veya sendikalardan (yazılı, sözlü ve görüntülü basın organlarının sahiplerini temsil eden ayrı dernekler varsa her biri ayrı kategori sayılır) BKYK tarafından belirlenen kuruluşun başkan veya temsilcisidir.

BKYK üyeleri kendi aralarında gizli oyla bir başkan ve bir ikinci başkan seçerler. Başkan, aynı zamanda Basın Konseyi'ni temsil eder. Başkanın bulunmadığı zamanlarda ikinci başkan, onun da bulunmadığı zamanlarda Genel Sekreter temsil görevini üstlenir.

Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun görevleri ise, şunlardır:¹⁸¹

- 1- İletişim (basın-yayın) özgürlüğünün genişlemesine ve gerçekleşmesine çalışmak,
- 2- Basının saygınlığını korumak,
- 3- Basın mesleğinin, ahlâka aykırı özel çıkarlara alet edildiğine ilişkin olarak yazılı, sözlü, görüntülü veya internet gazeteciliği yapan basına topluca yöneltilen iddiaları başvuru beklemeden araştırmak,
- 4- BKYK üyelerinden birinin veya Genel Sekreterin "Basın Meslek İlkeleri'nin ihlali" niteliğinde görerek, ele alınmasını istediği konuları karara bağlamak,
- 5- Basın Meslek İlkeleri yönünden incelenmesi yahut Basın Konseyi'nin el koyması, basın (medya) yoluyla istenen ve Konseyin işleviyle uyumlu olan olayları ayrı bir başvuru beklemeden ele almak,

¹⁸¹ <http://basinkonseyi.org.tr/tarihcemiz/> adresinden 22 Ocak 2017'de alınmıştır.

- 6- Gazetecilik görevini Basın Meslek İlkeleri'ne aykırı şekilde yaptığı yolundaki bir suçlama nedeniyle durumun irdelenmesini isteyen gazetecilerin ve/veya basın organlarının başvurularını karara bağlamak,
- 7- Halkın gerçekleri öğrenme hakkına ve iletişim (basın) özgürlüğüne yönelik tehditleri izlemek, değerlendirmek ve gereğinde Üyeler Kurulu'nu toplantıya çağırarak,
- 8- Yayın öncesine ve yayına ilişkin meslek uygulamaları hakkındaki şikâyetleri karara bağlamak,
- 9- Katılma Belgesi'ni bizzat imzalayan veya sahibi yahut genel yayın yönetmeni tarafından imzalanmış bir basın organında çalışanlardan;
  - a) Basın mesleğini ahlâka aykırı özel çıkarlara alet edenlerin,
  - b) Basının saygınlığını zedeleyici nitelikteki yayınlarda ısrarı alışkanlık hâline getirenlerin -varsa- Basın Konseyi ile ilişkilerini kesmek,
- 10-Üye basın kuruluşlarına, Basın Konseyi Genel Sekreteri ile yakın ilişki içinde çalışmak üzere, kurulu oldukları yörede Basın Konseyi'ni temsil yetkisi vermek ve bunların görev alanlarını belirlemek,
- 11-Basınla ilgili araştırmalar yapmak ve yayınlamak,
- 12-Bu sözleşmenin verdiği ve Yüksek Kurul'un oy birliğiyle uygun gördüğü diğer görevleri yerine getirmek.

Yukarıda da görüldüğü üzere, Yüksek Kurul'un esas görevi, Basın Meslek İlkeleri'ne aykırı hareket ettiği iddiasıyla şikâyette bulunmuş olan meslek mensubu kişi ve kuruluşlar hakkında inceleme ve değerlendirmeler yaparak, bunu karara bağlamaktır. Usulüne uygun olarak yapılmış olan şikâyetleri değerlendiren Konsey, şikâyete konu olan yayınların sorumluları için 'uyarma' ve 'kınama' yaptırımlarını uygulayabileceği gibi, 'şikâyeti yersiz bulma' kararı verebilir veya 'uzlaşma' yoluna gidilmesini isteyebilir.

2.4. Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Özdenetim Uygulamaları

Medyada özdenetim bilincinin gelişmesi ve özdenetim kuruluşlarının doğuşu, kitle iletişim araçlarından öncelikli olarak yazılı basını (sürelî yayınları) kapsayacak şekilde ve yazılı basın çalışanlarının çabalarıyla gerçekleşmiştir. Bunun sebebi,

yazılı basının görsel-işitsel medyadan daha önce ortaya çıkmış olmasıdır. Radyo ve televizyonların görsel-işitsel özelliklerinden dolayı daha fazla kişiye hitap etmesi ve etkileycilik gücünün yüksek olması, bu alanda da çeşitli düzenlemeler yapılması yönünde bir ihtiyaç doğurmuştur. Bunlar, hem hukukî denetim hem de meslek mensupları tarafından denetim niteliğinde çeşitli düzenlemelerdir. Tıpkı yazılı basında olduğu gibi, radyo ve televizyon yayınlarına yönelik devlet müdahalesinin en aza indirilmesi ve kamuoyu nezdinde saygın bir medya oluşturulması için de meslek mensupları tarafından kendi kendini denetleme sistemi oluşturulmuştur.

Bugün, kişisel ve kurum içi özdenetim uygulamaları, yapılan işin niteliklerine göre değişmekte ve kitle iletişim aracının özellikleri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmektedir. Buna göre, kurum dışı özdenetim kuruluşlarının denetimleri hem yazılı hem de görsel-işitsel medyayı, bununla birlikte internet medyasını içine alabilmektedir. Bu çalışma kapsamında kişisel ve kurum içi özdenetim ele alınırken yalnızca radyo ve televizyon kuruluşlarının uygulamaları incelenecektir. Tüm medya türlerinin özdenetimini gerçekleştiren özdenetim kuruluşlarının ise, yalnızca radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin uygulamalarına değinilecektir.

2.4.1. Türkiye’de özdenetim uygulamaları

Radyo ve televizyon yayıncılığı alanında özdenetim, yukarıda da belirtildiği gibi, medya mensubunun kendi kendini denetlemesi, medya kuruluşu içinde yayın öncesi yapılan denetim ve bağlı olunan özdenetim kuruluşu tarafından yapılan denetim şeklinde gerçekleşir. Bunun yanı sıra, yayın sonrası dinleyicilerden/izleyicilerden gelen şikâyet ve önerilerin değerlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilen ve ‘izleyici temsilcisi’ olarak adlandırılan ombudsmanların denetimi de kurum için özdenetim kapsamına girer.

2.4.1.1. Kurum içi özdenetim uygulamaları

2.4.1.1.1. Yayıncının özdenetimi

Haberi yazan muhabir, görüntüyü kaydeden kameraman, fotoğrafı çeken foto muhabiri veya metin yazarı, kurgucu, sunucu, yönetmen.. tüm radyo ve televizyon çalışanları, yayın hazırlığı sırasında meslekî etik değerleri göz önünde bulundurma sorumluluğunu taşırlar/taşımalıdırlar. Yayıncılıkta, özellikle de habercilikte öncelikli sorumlu olarak, yayın içeriğini (fikrî muhtevayı) üreten kişi gösterilir. Bu sorumluluk yayın içeriğini üreten kişiye veriliyorsa eğer, muhakkak ki, o kişiye diğer kişi ve birimlerden baskı gelmemeli ve geçerli bir özgürlük alanı içerisinde üretim yapmalıdır. Medya mensubu, şüphesiz, çalışanı bulunduğu kuruluşun yayın politikalarından, ideolojik duruşundan ve medya patronunun siyasî veya ekonomik çıkar ilişkilerinden tamamen bağımsız olarak hareket edememektedir. Bu şartlar altında, çalışandan, söz konusu kriterleri göz önünde bulundurmakla birlikte bağımsız, doğru ve öncül hedefi 'kamu yararı' olan bir yayın anlayışı beklemek mümkün olmayacaktır.

Türkiye'de özel radyo ve televizyon yayıncılığının başladığı 1990'lı yılların başında, büyük bir rekabet ortamı oluşmuş ve özel yayıncılık yapan kanallar rakiplerinin önüne geçip kendi izlenirliklerini artırma gayretine girmişlerdir. Bu dönemin medya sahiplerine bakıldığında, daha çok medya alanının dışından kişiler olduğu görülmektedir. Bu kişilerin medya etiği/ahlâkı hususuna dikkatle eğilmedikleri, bilakis kendi çıkarları doğrultusunda etik değerleri son derece ihlâl edici yayıncılık yapmaya başladıkları görülmüştür. Bu konuyla ilgili olarak Akıllıoğlu¹⁸² şu tespitleri yapmaktadır:

“Türkiye'de özel televizyonculuk, finans gücünü elinde bulunduran, teknik, program ve yayın hizmetlerini yönlendirmede tek söz sahibi olan ama bu konulardan hiç anlamayan, yayın sorumluluğu nedir, ne değildir bu duyguyu hiç yaşamamış, yayının toplumsal işlevinden bihaber kişi ve gruplar tarafından başlatılmıştır. Bu kişiler, deney, birikim ve sağduyu sahibi gerçek yayıncıları bünyelerinde

¹⁸² Akıllıoğlu, S. (1996). Karmaşa TİVİ 95, (Der. Turam, E.). 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de TV. İstanbul: Altın Kitaplar Yay., s. 124.

barındırsalar da karar ve yönetim yetkisini her zaman ellerinde tutmuş, bu kadroların tercihlerine bırakmamışlardır.”

Bu tespitten hareketle ifade edilebilir ki, medya mensubu meslek etiğine ne kadar önem verse ve bu kaygılarla yayın içeriklerini oluştursa dahi, çalışmakta olduğu medya kuruluşunun medya etiği konusuna nasıl yaklaştığı ve hangi değerleri benimsediği yayının akıbeti için belirleyici unsurdur. Bu nedenle, kurum içi özdenetimin ideal olan şekliyle gerçekleşmesi isteniyorsa, tüm yayın sorumluları ve medya sahipleri etik değerler ışığında yayıncılığın gerçekleşmesi için aynı seviyede çaba göstermelidirler.

Hükümetle ilişkileri iyi olan ve adeta hükümet partisinin yayın organı gibi hareket eden bir televizyon kanalında, hükümetin yanlış politikalarının sonucu meydana gelen bir hadiseyi, muhabirin objektif bir şekilde ve haberciliğin gereği olarak ‘denetçi’ edasıyla yapmasına herhalde izin verilmez. Dolayısıyla, işinden olma kaygısıyla susmak ve kurumu tarafından dayatılan politik çizgide haberlerini hazırlamak zorunda kalan muhabirin özdenetiminin de bir anlamı olmayacaktır. Bu nedendir ki kurum içi özdenetim bir bütündür ve meslek etiğine bir kurumun tüm çalışanları tarafından önem verilmesi gerekmektedir.

TRT’nin Türkiye’de radyo ve televizyon alanında hem ilk oluşu hem de kamu yayın kuruluşu olması hasebiyle, meslek etiği hususuna daha da önem vermesi gerektiği açıktır. Özellikle, yayıncılık tekeli elinde bulundurduğu dönemlerde TRT’nin, vatandaşlar nezdinde ‘temsilci’ konumunda olması, saygın bir medya oluşturmada TRT çalışanlarına düşen görevi ağırlaştırmaktadır. Bu ise, öncelikle özgür ve sorumluluk bilincine sahip medya mensuplarının özdenetimiyle, sonrasında da, kurum içi özdenetimle mümkündür.

2.4.1.1.2. Ombudsman/izleyici temsilcisi

Özel medya hizmet sağlayıcıların 1989 yılından itibaren on yıl gibi bir süre içerisinde çok büyük sayılara ulaşması, yayın içerikleriyle ilgili hukukî denetimleri zorlaştırdığı gibi, hem meslek etiği ihlallerini artırmış hem de bu sebepten dolayı kitle haberleşme hürriyetinin dış müdahale sonucu kısıtlanmasına zemin

hazırlamıştır. Bu nedenle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun tavsiyesiyle, tıpkı gazetelerde olduğu gibi radyo ve televizyon kuruluşlarında da ombudsman uygulamasına geçilmeye başlamıştır. Dönemin RTÜK Başkanı Zahid Akman ve Televizyon Yayıncıları Derneği Başkanı Nuri Çolakoğlu tarafından 2006 yılının Eylül ayında düzenlenen basın toplantısında, radyo ve televizyon kuruluşlarının kendi bünyelerinde istihdam edecekleri ombudsmanlar/izleyici temsilcileri sayesinde basın-yayın hürriyetinin korunması noktasında önemli bir adım atılacağı ifade edilmiştir.¹⁸³ Yayınların denetiminin, yalnızca kanunî çerçevede denetim yapan RTÜK tarafından değil, yayıncılar ile izleyiciler tarafından da yapılması gerektiğine dikkat çekilen bu toplantı, yayıncı kuruluşların 'izleyici temsilcisi' barındırmaları ve bu kişi sayesinde izleyicilerden gelen tepkileri kaydederek, yayın içeriklerini şekillendirmede bir çeşit yol gösterici edinmeleri adına önemli bir başlangıç olmuştur. İzleyici temsilcisi uygulamasına geçiş, 'denetimin bazı kurumlar ve kişilerce değil, herkes tarafından yapılması gereken önemli bir faaliyet olduğunun tescili' olarak nitelenmiştir.

İzleyici temsilcilerinin esas görevi, her türlü yayın içeriğiyle ilgili izleyicilerden gelen görüş ve şikâyetleri değerlendirmek, haklı bulunan eleştirileri ilgili birimlere ve sorumlulara ileterek bu kişilerle birlikte çözümler üretmek ve şikâyette bulunan kişiyi konuyla ilgili bilgilendirmektir. Bununla birlikte, haksız eleştirilerin yapıldığı durumlarda, izleyiciye karşı yayıncı kuruluşun haklılığının açıklanması da izleyici temsilcisinin görevidir.

Sorumlu yayıncılığın meydana getirdiği izleyici temsilcisi uygulaması doğru ve yeterli işletildiği takdirde, hem izleyicilerden gelen eleştiriler ışığında yayınların özdenetimi gerçekleşecek hem de bir nevi izleyici memnuniyet ölçümleri yapılmış olacaktır. Bu da bir yandan etik kurallara daha çok önem verilmesini sağlarken, bir yandan da yayıncı kuruluşun, izleyici eleştirilerini de göz önünde bulundurarak yayınlarını şekillendirmesini, dolayısıyla izler-kitesini artırmasını sağlayacaktır.

Başlangıçta, medya hizmet sağlayıcılara tavsiye niteliğinde sunulan 'izleyici temsilcisi' bulundurma işi, 6112 sayılı Kanun'da yer verilmek suretiyle zorunlu hâle

---

¹⁸³ <http://www.haberturk.com/medya/haber/1580-televizyonlara-da-ombudsman-geliyor> adresinden 26 Ocak 2017'de alınmıştır.

getirilmiştir. Kanun'un 'İzleyici temsilciliği' başlığını taşıyan 22. maddesinde: *"Medya hizmet sağlayıcılar, ortak denetim ile özdenetim mekanizmalarının oluşturulması, izleyici ve dinleyicilerden ulaşan şikâyetlerin değerlendirilip kuruluşun yayın kuruluna sunulması ve sonuçlarının takip edilmesi amacıyla en az on yıllık meslekî tecrübeye sahip bir izleyici temsilcisi görevlendirirler. Belirlenen izleyici temsilcisi uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurulur ve Üst Kurula bildirilir"* hükmüne yer verilmiştir. Bugün, Türkiye'de yayın yapmakta olan tüm radyo ve televizyonların izleyici temsilcilerinin iletişim bilgilerine RTÜK'ün internet sitesinden ulaşılabilmektedir.¹⁸⁴

Dünyadaki örneklerine bakıldığında, ombudsmanların son derece tecrübeli ve bağımsız kişilerden seçildiği görülmektedir. Türkiye'de ise, izleyici temsilciliği görevi için, bu niteliklere özen gösteren çok az sayıda yayın kuruluşuna rastlanmaktadır. Kendilerinin de birer denetçi olduğu iddia edilen izleyicilerin karşısında, onların görüşlerini önemseyen, tecrübeli, nitelikli ve bağımsız kişilerin temsilci göreviyle muhatap olarak bulunmaları önemlidir. Ancak, birkaç büyük televizyon kuruluşu dışında izleyici temsilcilerinin izleyicilere güven verecek bir özgeçmiş ve niteliğe sahip olmadıkları görülmektedir. Öyle ki, birçok medya hizmet sağlayıcının internet sitesinde, izleyici temsilcisi olarak görevlendirdikleri kişilerin yalnızca iletişim bilgilerine yer verilirken, isimlerine dahi anılmamaktadır. Oysa izleyici temsilciliğinin varlık amaçlarından biri, izleyicilerin izledikleri yayınlarla ilgili görüş ve şikâyetlerini yayıncı kuruluşa iletmek istedikleri zaman, karşılarında gerçek bir muhatabın olmasıdır.

2.4.1.1.3. Yayıncı kuruluşların kendi belirledikleri ilkeler

Her yayın kuruluşu, yayın içeriklerini oluştururken hukuk kurallarının yanı sıra evrensel ve ulusal nitelikteki etik kurallara da uymak durumundadırlar. Ancak bunun da ötesinde kendi ideolojileri doğrultusunda uymayı hedef edindikleri yayın ilkeleri de mevcut olabilir. Kendi çalışanlarının uymalarını istedikleri bu ilkeler çoğu

¹⁸⁴ Medya hizmet sağlayıcıların izleyici temsilcilerinin iletişim bilgileri: <https://www.rtuk.gov.tr/izleyici-temsilciligi/3879/977/izleyici-temsilciligi.html?Keyword=izleyici%20temsilcisi%20ileti%C5%9Fim> adresinden 1 Mart 2017'de alınmıştır.

zaman yazılı olmazken, bazı medya kuruluşları bu yayın ilkelerini yazılı hâle getirerek daha resmî bir görünüme kavuştururlar.

TRT'nin kamusal yayıncılık yapması ve kendi kanununun¹⁸⁵ olması hasebiyle özel bir konumunun olduğu ve bu Kanun'da yayın ilkelerinin de yer aldığını daha önce belirtilmişti. TRT dışında, özel radyo ve televizyon kuruluşlarına sahip birçok medya grubu da kendi yayınlarını bağlayan ilkeler oluşturmuş ve uygulamaya koymuşlardır. Bunlardan biri Doğan Holding'in Doğan Yayın İlkeleri'dir. Bünyesinde çok sayıda medya organı bulunan Doğan Holding, yazılı ve görsel-ışitsel medya olarak ayrılmak üzere, farklı medya alanlarına yönelik farklı yayın ilkelerini çalışanlarına 'kural' olarak sunmaktadır. Bununla birlikte 'Ortak Değerlerimiz' olarak nitelendirdikleri bu ilkelere uyulmasını da tüm çalışanlarından beklemektedirler.

Kanunlarla belirlenen ve özdenetim kuruluşu tarafından esas kabul edilen yayın ilkelerinde 'genel' ifadelerle yer verilmesine özen gösterilir. Bunun amacı, yayının dar kalıplara sokulmasının önüne geçmek ve yayın ilkelerinin ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyetinin önünde haksız engel teşkil etmemesini sağlamaktır. Üstelik her aykırı eylemin ayrıntılı bir şekilde 'yasaya aykırı' ve 'etik dışı' olduğunu tek tek vurgulamak elbette mümkün olmayacaktır. Örneğin, terör konulu yayınlarla ilgili olarak, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde yer alan Yayın Hizmeti İlkeleri'nin 't' bendinde *"Yayın hizmetleri ... terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet edecek sonuçlar doğuracak şekilde sunamaz"* şeklinde daha genel bir ibareye yer verilir. Ancak, yayıncı kuruluşun kendi belirlediği yayın ilkelerinde, Doğan Yayın İlkeleri'nde olduğu gibi *"Terör örgütlerine resmiyet kazandıracak, "komutan" "birlik" "halk mahkemesi" gibi terimler kullanılmaz, terör örgütüne ilişkin görsel malzemenin rastgele ve ölçsüz kullanımından kaçınılır"*¹⁸⁶ şeklinde daha ayrıntılı ifadelerle yer verilebilir. Bazı medya kuruluşları ise, çalışanlarının uyması gereken ilkeleri daha ayrıntılı olarak belirlemek yerine, daha muğlak ifadelerle belirlemeyi tercih etmektedir. Örneğin

¹⁸⁵ 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu.

¹⁸⁶ Doğan Yayın Grubu Görsel ve İşıtsel Basın Yayın İlkeleri, s. 15. http://www.doganholding.com.tr/files/pdf/yayin_ilkeleri_gorsel_ve_isitisel_basin.pdf adresinden 26 Ocak 2017'de alınmıştır.

Dost TV'nin yayın ilkelerinden biri şöyledir:¹⁸⁷ *“Dost TV hakikatin tek ama çok biçimli görüntülerine mütevazı bir ayna olmaya, hakikati kendi rengine boyamak yerine, insan fitratının saflığını konuşurmaya çalışır.”*

Yayıncı kuruluşların kendi içlerinde uymayı hedef edindikleri ve uyulup uyulmadığı konusunda iç denetim sistemi oluşturdukları etik ilkelerin varlığı, yayıncılıkta kurum içi özdenetim açısından önemlidir. Ancak bu ilkelerin hem meslek etiğini yeteri kadar kapsamaması hem de ‘erdem’ olarak kalmaktan öte, uygulamada yer bulması asıl kıymet arz eden noktadır. Bu etik ilkelere uyulmadığı durumlarda, ihlâlin şiddetine göre çalışanlarına çeşitli yaptırımlar da uygulayabilmektedirler. Bunun yakın zamanda şahit olunan örneği, Kanal D'nin sabah haber sunucusu İrfan Değirmenci'nin referandum süreciyle ilgili kendi *Twitter* hesabından attığı mesajlar neticesinde işinden kovulmasıdır. Değirmenci art arda attığı mesajlarda ülkenin öncelikli gündem konularından biri olan referandum süreciyle ilgili fikirlerini belirtmiş ve her bir mesajda ‘hayır’ oyu kullanacağını vurgulamıştır. Bunun üzerine, Kanal D'nin internet sitesinden yapılan açıklama ile Doğan Yayın Grubu olarak en temel ilkelerinin ‘tarafsızlık’ ilkesi olduğunun altı çizilerek, bu ilkenin ekrandaki yayınlarda olduğu kadar, çalışanların sosyal medya paylaşımlarını da kapsadığı belirtilmiştir.¹⁸⁸ Bu nedenle, açıkça kamuoyu gündeminde tartışılan bir konuda ‘taraf’ olan Değirmenci ile iş akitlerini sonlandırdıkları açıklanmıştır. Bu açıklamanın ardından ifade hürriyeti, tarafsızlık, etik ilkeler vb. kapsamında büyük tartışmalar yaşanmış ve olay farklı şekillerde yorumlanmıştır: Kimi gazeteciler, Değirmenci'nin programının reytinglerinin düştüğünü ve yayıncı kuruluşun zaten kendisini işten çıkaracağını ve Grubun sahibi Aydın Doğan'ın “hayırcı medya baskı altında” izlenimi vermek için bunu kullandığını belirtirken;¹⁸⁹ kimileri de bu ilkelerin dürüst bir şekilde uygulanmadığını, zira Grup içerisinde “evet” oyu vereceğini açıklayan gazetecilere yönelik herhangi bir yaptırımın söz konusu olmadığını vurgulamışlardır.¹⁹⁰ Kanaatimizce, söz konusu eylemi gerçekleştiren kişinin bir haber sunucusu olması

¹⁸⁷ <http://www.dosttv.com/dost-tv-yayin-ilkeleri/> adresinden 26 Ocak 2017'de alınmıştır.

¹⁸⁸ <https://www.kanald.com.tr/kanal-dden-duyuru> adresinden 27 Mart 2017'de alınmıştır.

¹⁸⁹ <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/melihaltinok/2017/02/13/aydin-dogan-ne-yapiyor> adresinden 27 Mart 2017'de alınmıştır. Ayrıca bkz. <http://www.gunes.com/gundem/aydin-dogandanyeni-almi-operasyonu-763312>

¹⁹⁰ http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/674629/Dogan_Grubu_Fatih_Cekirge_nin_bu_yazi_si_icin_ilkeyi_unuttu.html adresinden 27 Mart 2017'de alınmıştır.

nedeniyle, diğer medya mensuplarından ziyade ‘tarafsızlık’ ilkesine daha bağlı olması gerekmektedir; ancak, işi ile ilişkisinin kesilmesine sebep olan mesajlarını haber sunumu sırasında değil, şahsî sosyal medya hesabından iletmiş olması, bu kişinin temel hak ve hürriyetlerden olan düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti kapsamında görülmelidir. Medya Grubu’nun, mesajların “kışkırtıcı ve kutuplaştırıcı niteliği” gerekçesiyle verdiği bu kararı ‘aşırı’ olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

2.4.1.2. Kurum dışı özdenetim uygulamaları

2.4.1.2.1. Basın Konseyi

Basın Konseyi, Türkiye’de yayınlanan her türlü gazete, dergi, haber ajansı, radyo, televizyon, internet yayını veya gazeteci hakkındaki şikâyetleri, değerlendirmeye almak ve karara bağlamak görevini üstlenmiştir. Ancak, Konseyin şikâyeti değerlendirmeye alması için:

- İlgili yayının üzerinden 2 aydan fazla zaman geçmemiş olması,
- Başvurunun yazılı olması,
- Basın Meslek İlkeleri’nden hangisinin veya hangilerinin ihlâl edildiğinin belirtilmiş olması,
- Söz konusu yayının aslının, ses yahut görüntü kaydının veya fotokopisinin Konsey’e gönderilmesi şartlarının yerine getirilmiş olması gerekmektedir.

Basın Konseyi Çalışma Kuralları ve Başvuruları Değerlendirme Usulleri’nde yer aldığı üzere,¹⁹¹ usulüne uygun şekilde yapılmış olan şikâyetler Konsey tarafından 2 ay içerisinde değerlendirilmek ve karar bağlanmak zorundadır (m. 12). Basın Konseyi Genel Sekreteri başvuruya ilgili konuyu barışçı bir sonuca ulaştırmak görevini görür ve bu amaçla tarafları uzlaştırmaya çalışır; ancak, makul bir süre içinde sonuç alamazsa dosyayı, olayı anlatan ve kendi tavsiyesini de içeren bir raporla Basın Konseyi Yüksek Kurulu’na (BKYYK) sunar (m. 14). Şikâyet edilen basın mensubu veya basın (medya) organının yetkilisi, o konuda kendisinin

¹⁹¹ <http://basinkonseyi.org.tr/calisma-kurallari/> adresinden 1 Mart 2017’de alınmıştır.

de dinlenilmesini ve kanıtlarının dikkate alınmasını isteyebilir. Taraflardan birinin bu nitelikteki talebinin kabulü, diğer taraf için de aynı hakkı doğurur (m. 15). BKYK, 9 üye ile toplanır, kararlar oy çokluğu ile alınır ve oylama açık veya gizli oylama şeklinde yapılabilir (m. 16). BKYK üyeleri, kendileriyle -geçici nitelikte bile olsa, iş veya dostluk yahut akrabalık ilişkisi olan kişi veya yayınlarla ilgili konuların incelenmesi, görüşülmesi ve karara bağlanması aşamalarına katılamazlar (m. 19). Tarafsızlığın sağlanması amacıyla önem taşıyan bir diğer madde ise, şikâyetçi veya hakkında şikâyette bulunulan medya organı veya gazetecinin, BKYK üyelerinden en çok üçünü, BKYK'nın ilk toplantısından önce yazıyla reddetme hakkına sahip olmasıdır (m. 18). Ancak, bu ret talebinin gerekçesinin belirtilmiş olması gerekmektedir; aksi takdirde istek dikkate alınmaz.

2.4.1.2.1.1. Yaptırım gücü

Basın Konseyi, başvuruların incelenmesinin ardından, şikâyetçi ile şikâyet edilen arasında bir uzlaşma sağlama yoluna gider. Konsey, taraflardan en az birinin uzlaşmayı kabul etmediği durumda, şikâyete konu olan yayınlara ilgili medya mensubu veya medya organı hakkında 'şikâyeti yersiz bulma', 'uyarı' veya 'kınama' kararları verebilir. Konseyin gönüllülük esasında bir özdenetim kuruluşu olması nedeniyle, verdiği kararlar ve yaptığı açıklamalar, kimse için borç doğurmaz, tazminat talebine dayanak olmaz, bir akdin feshi için gerekçe teşkil etmez (m. 36). Konseyin yaptırımlarının bu şekilde yalnızca manevî değer taşıması ve maddî kazançlara veya kayıplara yol açmayacak şekilde olması önemlidir. Çünkü, bir özdenetim kuruluşundan beklenen, bir yandan tarafların haklarının korumasını, diğer yandan da erdemli yayıncılığın yapılmasını sağlamaktır. Medya mensubu veya medya kuruluşu tarafından yapılan hatalara karşı daha sert yaptırımların uygulanması, o kişi veya kuruluşları hatalarından döndürmekten öte, Konsey'e olan bağlılıklarını azaltabilir, hatta tamamen koparabilir.¹⁹² Zaten, daha sert ve katî surette yaptırım uygulanması gereken yayın hatalarında, hukukî denetim devreye girmekte ve hukukî yaptırımlar söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, bir özdenetim kuruluşuna düşen, meslek birliği içerisinde, hem yayına konu olanların hem de yayını

¹⁹² Bunun benzer örneklerini Basın Şeref Divanı'nın uygulamalarında görmek mümkündür. Bu sorunların yol açtığı ciddi problemlerden ötürü Divan'ın varlığı sonlandırılmak durumunda kalmıştır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Dönmezer ve Bayraktar *a.g.e.*, s. 394-395; İçel, *a.g.e.*, s. 252-257; Demir, *a.g.e.*, s. 121-123; Erkelli Kızıl, *a.g.e.*, s. 127-133.

hazırlayan ve sunanların haklarını korumak suretiyle, yapıcı eleştirilerde bulunmak ve şikâyete konu olan olaylar hakkında bu yönde kararlar almaktır.

2.5. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Ortak Denetim

Ortak denetim (*co-regulation*) kavram olarak, kamu otoritesi tarafından yapılan denetim ile özdenetim birimlerinin yaptıkları denetimin bir araya gelmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu denetim türünün temel amacı, bir alanda yalnızca kamu otoritesinin (devlet otoritesinin) veya özdenetim kuruluşlarının faaliyet göstermesinden ziyade, bunların ortak hareket etmeleri sonucu daha etkili ve güçlü bir denetim sisteminin kurulmasını sağlamaktır. Bu sistemin kurulmasındaki gaye de kamu yararının gözetilmesidir.

Ortak denetim kavramı ilk defa 1990'lı yılların sonunda ortaya çıkmıştır. Fransa'da Görsel-İşitsel Yüksek Konsey'i (*Conseil Supérieur de l'audiovisuel*), internet alanında bir kamu denetiminden veya özdenetimden bahsedilmesinin mümkün olmayacağı gerekçesiyle 'ortak denetim' fikrini ortaya atmış ve buradan hareketle, 1999 yılında Paris'te UNESCO'nun katkılarıyla düzenlenen 'Birinci Dünya Düzenleyici Kurullar Zirvesi'nde bu kavram tüm yönleriyle tartışılmıştır. Zirvede bazı ülkeler ortak denetim kavramını, kuralları sektörün kendi belirlemesi, kamu düzenleyicisinin denetim safhasından tamamen çekilmesi ve sadece hakemlik yapması şeklinde öngören deregülasyon sürecinin ilk adımı ya da alıştırmaya safhası olarak nitelendirmişlerdir.¹⁹³ Ortak denetim, Türk hukukuna AB'nin görsel-işitsel politikalarına uyum çerçevesinde ilk defa 6112 sayılı Kanun ile girmiştir (m. 37/k).

"Ortak denetim mekanizması hem öz denetim biçimlerini hem de geleneksel olarak ifade edilen kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilen denetim biçimlerini içerdiği için yeni ve özgün bir denetim biçimini oluşturmaktadır."¹⁹⁴ Bu yeni denetim biçimi, temelde 'işbirliği' üzerine kuruludur: Hem kamu otoritesinin (devletin) gücü ve hedefleri göz önünde bulundurulur hem de sivil toplum (meslek kuruluşları vb.) tarafından gözetilen hassasiyetlere azamî önem verilir. "Ortak denetim

¹⁹³ Avşar ve Demir, a.g.e., s. 91.

¹⁹⁴ Durmuş, S. (2011). *Türkiye'de ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Ortak Denetim ve Öz Denetim Uygulamaları*. Uzmanlık Tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara, s. 50.

uygulamasının anahtar ögesi kendine yeten ve kendi kendini kontrol eden kurallar bütünü'nün ortak denetleme mekanizmalarının sorumluluğu altında gerçekleştirilmesidir.”¹⁹⁵ Bu bağlamda ortak denetimi özdenetimden ayıran öncelikli unsur, özdenetim mekanizmalarının kendi kendilerini denetlerken, sorumluluğu göz ardı ettikleri, dolayısıyla eksiklik ve/veya aksaklıkların ortaya çıktığı durumlarda, devlet müdahalesinin devreye girmesidir. Çünkü, ortak denetimde, belirlenen kuralların ihlali durumunda doğrudan veya dolaylı şekilde devlet yaptırımını söz konusu olabilmektedir. Ortak denetimin bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, denetimde ‘gönüllülük’ unsurunun çok da aktif olmadığı, yalnızca uyulması istenen etik ilkelerin belirlenmesi aşamasında bir fikir alışverişinin olduğu, bu ilkeler belirlendikten sonra ise, bunlara uyulması yönünde hukukî bir denetimin gerçekleştiği görülmektedir.

Medya alanında ortak denetimin yapılabileceği konular uzmanlar, akademisyenler, hukukçular ve medya çalışanları tarafından yapılan tartışmalar sonucunda gazetecilikte/habercilikte bağımsızlık, küçüklerin korunması, insan onuru, reklâmlar ve teknik standartlar olarak belirlenmiştir.¹⁹⁶ Ancak bugün yayıncılıkta ortak denetimin uygulanabileceği alanları çok daha geniş bir yelpazeye taşımak mümkündür. Kanımızca, toplumsal düzenin sağlanması ve devamlılığı için, yayınlar yoluyla ortaya çıkabilecek her türlü zararın önüne geçilmesi amacıyla ortak denetime başvurulabilir. Düşünce, vicdan ve ifade hürriyeti gibi temel hak ve hürriyetlerin korunması, genel ahlâkın korunması, yargının bağımsızlığının sağlanması yönünde medya aracılığıyla kamuoyu desteğinin sağlanması vb. konular ortak denetimin kapsamına alınabilir.

2.5.1. Avrupa Birliği mevzuatında ortak denetim

Uzlaşma temeli üzerinde yükselen bir sisteme işaret eden ‘ortak denetim’ gerek Avrupa Konseyi açısından gerekse Avrupa Birliği açısından giderek artan bir şekilde güncelliğini korumaktadır.¹⁹⁷ Mevzuat bazında bakıldığında, Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’nde özdenetimle birlikte ortak denetimin teşvik edildiği

¹⁹⁵ Durmuş, *a.g.e.*, s. 50.

¹⁹⁶ Avşar ve Demir, *a.g.e.*, s. 90.

¹⁹⁷ Durmuş, *a.g.e.*, s. 120.

görülmektedir. Ancak, bu denetim yöntemleriyle amaçların karşılanmadığı durumlarda, devlet müdahalesi söz konusu olmalıdır (m. 44).

2.5.2. Türkiye’de ortak denetim uygulamaları

2.5.2.1. RTÜK İletişim Hattı

Radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili dinleyici ve izleyicilerden gelecek olan beğeni ve şikâyet gibi eleştirilerin öğrenilmesi, dolayısıyla izleyici ve dinleyicilerin denetim sürecine katılarak fikir beyan etmeleri amacıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından *444 1 178 RTÜK İletişim Hattı* kurulmuştur. Aynı zamanda RTÜK’ün web sayfası ve e-postası aracılığıyla da izleyici ve dinleyicilerden gelen değerlendirmeler kabul edilmektedir. RTÜK İletişim Merkezi’nde toplanan bu bildirimler, Üst Kurul bünyesindeki Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi tarafından tasnif ve analiz edilerek ilgili medya hizmet sağlayıcılara iletilmektedir. Kanımızca bu uygulama, radyo ve televizyon yayınlarına yönelik kamuoyu tarafından yapılan denetim ve değerlendirmelerin, hukukî ve idarî denetim yapan RTÜK aracılığıyla, medya hizmet sağlayıcıların özdenetim birimlerine iletilmesi açısından önemli bir uygulamadır. Çünkü sorunlu veya rahatsız edici olarak görülen yayınlar, doğrudan yayınların muhatapları yani izleyiciler tarafından denetlenmektedir. Ayrıca, bu uygulama ile medya hizmet sağlayıcılar kendi yayınları hakkında oluşan kamuoyunu kolay bir şekilde görebilmektedirler.

RTÜK İletişim Merkezi’nin ve medya hizmet sağlayıcıların izleyici temsilciliklerinin uygulamaya geçmesiyle birlikte ortak denetim süreci güçlendirilmeye çalışılmış ve bu yolla hem izleyici ve dinleyicilerin aktif konuma getirilmesi hem de izleyici temsilcileri üzerinden özdenetim oluşturulması amaçlanmıştır.

2.5.2.2. İzleyici temsilciliği

29 Eylül 2006 tarihinde gönüllülük esasına bağlı olarak uygulamaya koyulan ve 2011 yılında 6112 sayılı Kanun’la birlikte (m. 22) tüm medya hizmet sağlayıcılar için zorunlu hale getirilen ‘izleyici temsilciliği’ uygulaması, ‘ortak denetim’in bir

örneği olarak gösterilir. İzleyici temsilcileri, medya hizmet sağlayıcıların kendi bünyelerinde bir özdenetim mekanizmasının yürütülmesi amacıyla oluşturulmuştur. İzleyici temsilcileri, izleyicilerden gelen her türlü öneri ve şikâyetleri değerlendirip, şikâyet eden ve edilen arasındaki iletişimi sağlayıp, konuyla ilgili verilen kararların taraflara iletilmesi görevini görmektedir.¹⁹⁸ Bir özdenetim birimi olan izleyici temsilciliğinin aynı zamanda ortak denetim olarak adlandırılmasını sağlayan husus, izleyici temsilcileri ile RTÜK arasındaki sürekli iletişim ve işbirliğidir.

İzleyiciler, medya hizmet sağlayıcılara yönelik görüşlerini doğrudan o kuruluşun izleyici temsilcisine iletebildikleri gibi, *444 1 178 RTÜK İletişim Hattı* aracılığıyla da eleştirilerinin ilgili kuruluşa aktarılmasını isteyebilmektedirler. Bu yolla RTÜK'e intikal eden 'izleyici önerileri, beğenileri ve şikâyetleri' periyodik olarak televizyon kanallarının izleyici temsilcilerine iletilmektedir.

Üst Kurul yetkilileri ile izleyici temsilcileri arasında sürekli bir iletişim sözü konusu olmakta, düzenli toplantılar yapılmaktadır. İzleyici temsilciliğinin henüz yasal zorunluluk hâlini almadığı ve gönüllülük esasıyla uygulandığı 2006 yılından bugüne dek, RTÜK ve izleyici temsilcileri arasında yayın ilkeleri ve ihlâlleri, kamu spotları, ayrımcılığa karşı mücadele, diziler, reklâm yayınları, 'İyi Uykular Çocuklar' projesi vb. konuların ele alındığı çok sayıda toplantı gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁹ Kanımızca, bir kamu otoritesi olan ve hukukî denetim yapan RTÜK ile özdenetim uygulaması olan izleyici temsilciliği arasındaki bu işbirliği, ortak denetimin gerçekleştirilmesi ve her iki tarafın da hedef ve hassasiyetlerinin gözetilerek, ortak payda olan 'kamu yararının' sağlanması amacıyla önemlidir.

2.5.2.3. Koruyucu semboller sistemi

Çocukların ve gençlerin zihinsel, sosyal ve ahlâkî gelişimleri üzerinde olumsuz etki oluşturabilecek televizyon yayınlarının sınıflandırılması amacıyla koruyucu semboller sistemi geliştirilmiş ve 'Akıllı İşaretler' adıyla 23 Nisan 2006

¹⁹⁸ İzleyici temsilcilerinin kimlerden seçildiği ve görevleri ile ilgili ayrıntılı bilgiye *'Kurum içi özdenetim uygulamaları, Ombudsman/İzleyici Temsilcisi'* başlığı altında yer verilmiştir.

¹⁹⁹ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu 2014*. Ankara: RTÜK Yay., s. 42.

tarihinde uygulamaya koyulmuştur.²⁰⁰ Bu uygulama da başlangıçta tıpkı izleyici temsilciliği gibi gönüllülük esasına dayandırılmış; ancak, 6112 sayılı Kanun'la birlikte zorunlu hâle getirilmiştir (m. 24). Böylece, olumsuz etki oluşturabilecek içerik taşıyan programların, çocuk ve gençlerin izleyebileceği zaman diliminde ve koruyucu semboller kullanılmadan yayınlanması yasaklanmıştır (m. 8/2).

Koruyucu semboller (Akıllı İşaretler), televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili anne babaları bilgilendirmek ve çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden korumak amacıyla tasarlanmış ve geliştirilmiş görsel-işitsel uyarı sistemidir. Bu sistemin oluşturulması aşamasında yapılan, toplumun farklı kesimlerinin temsil edildiği geniş çaplı bir araştırma sonucu, anne-babaların yüzde 80'e yakınının televizyon programlarının içeriği konusunda bilgilendirilmek ve uyarılmak istediklerini ortaya koymuştur.²⁰¹ Bu talep, Akıllı İşaretler'in oluşturulmasındaki en önemli gerekçedir.

Akıllı İşaretler Sistemi yaş ve içerik hakkında bilgi veren toplam 7 işareten oluşmaktadır (EK-3). Yaş kategorisinde 'genel izleyici', '7 yaş ve üzeri', '13 yaş ve üzeri' ile '18 yaş ve üzeri' olmak üzere dört farklı grup mevcutken; içerik kategorisinde, 'şiddet/korku', 'cinsellik' ve 'olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar' şeklinde üç farklı grup vardır. Televizyonda yayınlanacak olan bir programa hangi işaretin uygun olduğunun belirlenmesi, o yayıncı kuruluşta çalışan ve RTÜK tarafından önceden sistem konusunda eğitilmiş ve sertifikalandırılmış kişilerin, kendilerine verilen şifre aracılığıyla internet üzerinden soru formunu doldurmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Formda, programın hangi yaş ve içerik işaretiyle birlikte yayınlanacağına ilişkin belirlenmesine yönelik sorular bulunmaktadır.²⁰² Sorulara verilen cevaplar doğrultusunda o program için her kategoriden bir veya birden fazla sembol uygun çıkabilir. Kodlama işini yapan televizyon kuruluşu çalışanlarının karşılaştıkları her türlü zorlukta RTÜK tarafından kendilerine destek sağlanmaktadır.

²⁰⁰ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). *a.g.e.*, s. 42.

²⁰¹ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, *a.g.e.*, s. 42.

²⁰² Akıllı İşaretler Örnek Kodlama Formu: <https://www.rtukisaretler.gov.tr/IsaretlerPublic/testSoru> adresinden 2 Mart 2017'de alınmıştır.

Akıllı İşaretler Sistemi'nin medya hizmet sağlayıcı mensubu tarafından yapılması ve sistem ile ilgili tüm kontrol ve desteğin RTÜK tarafından sağlanıyor olması, sistemin 'ortak denetim'in bir parçası olduğunun göstergesidir. Yayıncı kuruluş çalışanı, uygun sembolün tespiti için doldurduğu formda, yayın içeriğini oluşturan unsurların işaretlemesini yaparken, aynı zamanda bir özdenetim uygulamaktadır. Ortaya çıkan sonuca istinaden, uygun sembol programa yerleştirilmekte ve program yayınlanmaktadır. Bu saatten sonra görev ebeveynlere düşmektedir. Ebeveynler programa uygun görülen sembol doğrultusunda çocuğunun o yayını izleyip izleyemeyeceği hususunda özen göstermeli ve 'çocukları ve gençleri yayınların olası zararlı etkilerinden korumak' şeklinde özetlenebilecek olan sistemin amacına göre hareket etmelidir. Örneğin, '13 yaş ve üzeri' için uygun olduğu tespit edilmiş bir yayını, 5 yaşındaki çocuğunun izlemesine izin vermemelidir. Kullanılan sembol ile yayın içeriği arasında çelişki söz konusu ise veya yayında sembol kullanılmamış ise, ebeveyn RTÜK aracılığıyla bu konudaki şikâyetlerini yayıncı kuruluşa iletebilmektedir.

Akıllı İşaretler Sistemi'nin tek başına yeterli bir koruyuculuk sağlaması mümkün görünmese de, RTÜK, medya hizmet sağlayıcı ve izleyici arasında işbirliği sağlamak suretiyle bir ortak denetim gerçekleştirilmesi açısından önemli bir uygulamadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA DENETİM UYGULAMALARI, ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Genel Olarak

Denetleme işlemi, hem mevzuattaki ilke ve esaslara hem de etik değerlere göre yapılan bir işlemdir. Bu nedenle denetlemenin kişisel, kurumsal, toplumsal ve yargı ile ilgili olmak üzere birçok boyutu bulunmakta ve bu oranda da sorunlarla karşılaşılmaktadır. Bu durum radyo ve televizyon yayınlarının denetimi için de geçerlidir. Bilhassa, özel radyo ve televizyon yayınlarının başladığı 1990'ların ilk yıllarından itibaren karşılaşılan sorunlar hem farklılaşmış hem de sayıca artmıştır. İletişim teknolojilerinin daima gelişim içinde olması da yeni yeni sorunlarla karşılaşılmasını sürdürmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, radyo ve televizyon yayınlarının denetiminde karşılaşılan sorunlar örnek uygulamalarla birlikte incelenecektir. Yayınların denetimiyle ilgili olarak, mevzuata uygunluk bakımından karşılaşılan sorunlar ve meslek etiği ilkeleri ışığında gerçekleştirilen özdenetimde karşılaşılan sorunlar olmak üzere iki başlık üzerinde durulacaktır. İlk olarak ele alınacak olan mevzuata uygunluk denetiminde, düzenleyici ve denetleyici üst kurul olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yaptırımları ile bu yaptırımların yargıya intikal ettirilmiş olanlarından örnekler verilerek değerlendirmeler yapılacaktır. Bu uygulamaların değerlendirilmesi sırasında, Türk insanının kültür/yaşayış yapısı ile Türkiye'nin yayıncılık alanında bir rehber olarak kabul ettiği Avrupa Birliği medya müktesebatı ve evrensel değerler birer ölçüt olarak göz önünde bulundurulacaktır. İkinci olarak özdenetim uygulamalarında karşılaşılan sorunlara değinilecek ve hem kişisel hem kurumsal hem de bağlı olunan özdenetim kuruluşunun yaptığı özdenetimlerde ne gibi engel, sorun ve kaygılarla karşılaşıldığı tartışılacaktır.

3.2. Mevzuata Uygunluk Açısından Denetim Uygulamaları ve Ortaya Çıkan Sorunlar

Hem idare hem de yargı organları mevzuata uygunluk denetimi yapmaktadırlar. Başta Anayasa olmak üzere, kanunlar, kanun hükmünde kararname, milletlerarası antlaşmalar, tüzükler, yönetmelikler, yönergeler vb. hukuk metinlerine uygun olarak hareket etmek durumunda olan medya hizmet sağlayıcılar, yayınlarını bu metinlerdeki ilke ve esaslara göre düzenlemek zorundadırlar. Aksi durumda düzenleyici ve denetleyici idarî otorite olan RTÜK tarafından medya hizmet sağlayıcı hakkında işlem uygulanır. Ancak, Anayasa'nın 125. maddesinde dayanarak, idarenin bir parçası olan RTÜK'ün bu işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Bir idarî kurum olarak RTÜK hem yerindelik hem de mevzuata uygunluk denetimi yaparken, yargı organları sadece mevzuata uygunluk denetimi yaparlar ve nihâî karar verici merci konumundadırlar.

Radio ve televizyon yayınlarına yönelik mevzuata uygunluk denetimlerini ele alırken, düzenleyici ve denetleyici bir idarî kurum olan RTÜK'ün denetleme yöntemlerine ve kararlarına; medya hizmet sağlayıcıların RTÜK yaptırımlarına karşı yargı yolunu kullanarak başvurdukları idare mahkemelerinin ve temyiz merci olan Danıştay'ın kararlarına (idarî yargı kararlarına); son olarak da iç hukuk yollarının son basamağı olan Anayasa Mahkemesi kararlarına bakmak gerekmektedir. İç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından, AİHS'de öngörülen hak ve hürriyetlerin ihlâli iddiasıyla yapılan başvuruları inceleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği kararlar da, hukukî denetimin tam anlamıyla gerçekleştirilmesinde önem arz etmektedir.

Türkiye, 1999 yılında AB'ye 'aday ülke' statüsünü elde etmesinden sonra, aşamalı olarak tüm mevzuatını AB müktesebatına uyumlaştırmaya başlamıştır. Mevzuatta yapılan değişiklikler evrensel standartları yakalama açısından olumlu gelişmelere yol açmıştır; ancak, uygulama kısmında hâlâ belli sıkıntılar yaşanmaya devam etmektedir. Bu konuda, Türk hukukundaki en önemli sorunun

teoriden ziyade, uygulama olduğunun altını çizmek gerekmektedir.²⁰³ Bir başka deyişle, Türkiye’de mevzuata uygun davranmada problemlerin yaşandığı ileri sürülebilir. AİHM kararlarının birçoğunun gerekçe kısımları incelendiğinde, Türkiye’deki mevzuat uygulamalarından kaynaklanan sorunların, hukuk kurallarının yorumlanma şekliyle ilişkili olduğu görülmektedir. Fendoğlu,²⁰⁴ bunun çözümünün ancak mevzuatın evrensel hukuk bağlamında yorumlanması ve böylece Türk yargısının daha ileri seviyelere götürülmesi ile mümkün olacağına işaret etmektedir. Bu hususla alâkalı olarak, AB’nin Türkiye İlerleme Raporlarında çokça eleştiriye rastlanmaktadır. Raporlarda, özellikle millî güvenlik, kamu düzeni ve genel ahlâkı koruyan hukuk normlarının daha dar bir çerçevede yorumlandığı ve kararların bu şekilde verildiği yönünde eleştiriler yer almaktadır. Benzer şekilde, AİHM’e taşınmış ve Türk hukukunun verdiği kararların tersi şekilde karara bağlanmış olan davalar incelendiğinde, farklı kararların ortaya çıkmasının yine hukuk kurallarının yorumlanmasındaki dar bakış açılarından kaynaklandığı görülmektedir.

Gazetecilere karşı açılan davaların çoğunun gerekçesini 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda yer alan şu maddeler oluşturmaktadır:²⁰⁵ Hakaret (m. 125), özel hayatın gizliliğini ihlâl (m. 134), suç işlemeye tahrik (m. 214), suçu ve suçluyu övme (m. 215), halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (m. 216), müstehcenlik (m. 226), gizliliğin ihlâli (m. 285), adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs (m. 288), Cumhurbaşkanı’na hakaret (m. 299), halkı askerlikten soğutmak (m. 318). RTÜK tarafından radyo ve televizyon yayınlarına yönelik olarak medya hizmet sağlayıcılara uygulanan yaptırımlara bakıldığında ise, daha çok 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 8. maddesinin 1 fıkrasındaki ayrımcılık (‘b’ ve ‘e’ bentleri), özel hayatın gizliliği (‘ç’ bendi), terörü övme (‘d’ ve ‘t’ bendi), toplumun değerlerine aykırılık (‘f’ bendi), (‘i’ bendi), müstehcenlik (‘n’ bendi) ile 2. fıkrasındaki çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimlerine zarar veren içerikler gerekçesinden kaynaklandığı görülmektedir.

²⁰³ Fendoğlu, H. T. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. (İfade Özgürlüğü Özel Sayısı: 25). s. 5.

²⁰⁴ Fendoğlu, a.g.m., s. 5.

²⁰⁵ Sözeri, C. (2015). *Türkiye’de Medya İktidar İlişkileri, Sorunlar ve Öneriler*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yay., s. 24.

Yayınlara hukukî denetim sürecinin farklı aşamalarında ilgili Kanun'un hangi maddeleri gerekçesiyle, hangi kararların verildiğini görmek, denetim sürecinin nasıl işlediğini anlamak için önemlidir.

3.2.1. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kararları

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un "Görev ve yetkiler" kenar başlıklı 37. maddesinin 'e' fıkrasına göre "*Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerini, bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara uygunluğu açısından izlemek ve denetlemek*" görevi Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na verilmiştir. Yayın hizmetlerini izleme ve değerlendirme işi, Üst Kurul bünyesindeki 'İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı' tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu birimde görev yapan uzmanların yayınlara yönelik re'sen yaptıkları denetimin yanı sıra, 444 1 178 RTÜK İletişim Hattı, RTÜK web ve RTÜK e-posta kanallarından gelen izleyici şikâyetlerinin değerlendirilmesi yoluyla da denetimler yapılmaktadır. Denetimler sonucunda bu Kanun'a ve diğer mevzuat hükümlerine aykırılık tespit edilen yayınlar hakkında, Üst Kurul kararları neticesinde, 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinde belirtildiği üzere idarî yaptırımlar (uyarma ve idarî para cezası) ve 33. maddede belirtildiği üzere de adlî yaptırımlar (hapis, güvenlik tedbirleri, kapatma ve adlî para cezası) uygulanır.²⁰⁶

6112 sayılı Kanun'da yer alan yayın hizmeti ilkelerine aykırılık tespit edilerek, yaptırım uygulanması yönünde RTÜK kararlarından örnekler incelemek, radyo ve televizyon yayınlarının idarî ve yargı denetimi uygulamalarını görmek amacıyla önemlidir.

RTÜK'e evlendirme programlarıyla ilgili son bir yılda 444 1 178 RTÜK İletişim Hattı, web sayfası ve elektronik posta adresi ile Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) ve Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) üzerinden binlerce şikâyet

²⁰⁶ Yayın içeriklerinin denetlenmesi sonucu, yayın hizmeti ilke ve esaslarının ihlâl edildiğinin tespiti durumunda idarî yaptırımlar uygulanırken; Üst Kurul'dan yayın lisansı almadan veya yayınları Üst Kurul tarafından geçici olarak durdurulmasına ya da yayın lisansı iptal edilmesine rağmen yayın yapan gerçek ve tüzel kişilere karşı adlî yaptırımlar uygulanır.

gelmiştir. 2015 yılında bu tarz programlarla ilgili 7 bin 297 şikâyet iletilmişken, bu sayı 2016'da 94 bin 792'ye ulaşmıştır.²⁰⁷ Şikâyetlerin gerekçeleri başta, genel ahlâka, manevî değerlere ve ailenin korunması ilkesine aykırılık, argo sözcüklerin kullanılması ve evliliğin maddiyata indirgenmesi, adayların dış görünüşleri ile yargılanması, adaylar arasındaki nahoş davranışlar, küçük düşürücü söylemler, adayların komik duruma düşmelerine neden olunması, sansasyonel kişilere ısrarla yer verilmesi, olayların dramatize edilmesi, katılımcıların evlilik dışı amaçları, engelli adayların engellerinin ön plana çıkarılması, bir kısım cast ajansı çalışanlarının katılımcı gösterilmesi vb. olarak belirtilmiştir.²⁰⁸ Şikâyetler üzerine RTÜK tarafından yapılan incelemeler sonucu evlendirme programlarına çok sayıda yaptırım uygulanmıştır. Yalnızca 2016 yılında bu tarz programlara verilen idarî para cezasının miktarı 11.2 milyon TL'yi aşmıştır.²⁰⁹

Genel olarak bakıldığında RTÜK'ün uyguladığı idarî para cezalarının, yayın hizmeti ilkelerini ihlâl eden medya hizmet sağlayıcılar için caydırıcı bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Ancak, bu durumun özellikle bazı yayın türleri için pek de caydırıcı olmadığı görülmektedir. Evlendirme programları gibi salt reyting kaygısıyla hazırlanan ve geniş izleyici kitlesine sahip olan programlar, reklam verenler tarafından tercih edilmekte ve bu da medya hizmet sağlayıcıya büyük miktarlarda para kazandırmaktadır. RTÜK tarafından yayın ilkelerinin ihlâli gerekçesiyle o programlara kesilen idarî para cezasının miktarı ne kadar yüksek olursa olsun, yayıncı kuruluşun o programın yayınından elde ettiği gelirin yanında yine az kalmaktadır. Bu da medya hizmet sağlayıcının cezayı ödemek suretiyle aynı ihlâlleri yapmaya devam etmesi şeklinde bir döngü oluşmasına sebep olmaktadır.²¹⁰

RTÜK tarafından yayın hizmeti ilkelerinin ihlâl edildiği re'sen veya şikâyet sonucu tespit edilmiş olan yayınların, Üst Kurul'da görüşülüp karara

²⁰⁷ <http://www.milliyet.com.tr/izdivac-programlarina-1-yilda-11-magazin-2397943/> adresinden 7 Mart 2017'de alınmıştır.

²⁰⁸ <http://aa.com.tr/tr/turkiye/rtuk-sikayet-rekoru-kiran-evlilik-programlarina-ceza-yagdirdi/720638> adresinden 7 Mart 2017'de alınmıştır.

²⁰⁹ <http://www.milliyet.com.tr/izdivac-programlarina-1-yilda-11-magazin-2397943/> adresinden 7 Mart 2017'de alınmıştır.

²¹⁰ Yayıncılık ilke ve esaslarının ihlâli nedeniyle ülke gündeminde de geniş tepkilere neden olan evlendirme programlarıyla ilgili ayrıntılı değerlendirmelere 'Reyting kaygısı' başlığı altında yer verilecektir.

bağlananlarından örnekler incelemek, ihlallerin niteliklerini görmek açısından faydalı olacaktır.

Örnek -1-

Kararın kimliği: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 21.12.2016 tarihli, T. 2016/61 K. 216 sayılı kararı (EK-4).

Kararın özeti: 21 Haziran 2016 tarihinde bir televizyon kanalında yayınlanan "Müge Anlı ile Tatlı Sert" adlı programda, güvenlik güçleri tarafından aranan seri katil Atalay Filiz'in yurt dışına kaçırılıp kaçırılmadığı yönünde, program sunucusu ile insan kaçakçılığı yapan şahıs arasında geçen diyalogun, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının 'g' bendinde belirtilen "suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü nitelikte olamaz" şeklindeki yayın ilkesinin ihlâl ettiği gerekçesiyle, medya hizmet sağlayıcıya 1.323.720 TL idarî para cezası uygulanmıştır.

Özellikle Suriyeli vatandaşları yasadışı yollarda yurtdışına götürdükleri belirtilen bir kişinin canlı yayına bağlanarak, aranan şahsın fotoğraflarının tüm illegal kesimde dolaştığını ve yurt dışına kaçmak isterse, kendilerinin buna izin vermeyeceklerini belirtmiştir. Bunun üzerine sunucu: "Valla harikasınız ne diyeyim yani çok teşekkür ediyorum. Şimdi yaptığınız iş ayrı bir konu bu ayrı bir konu. Ben bundan iki gün evvel dedim ki belki yasadışı bir iş yapıyorlar ama eminim ki bu yasadışı işi yapanlar bile Atalay'ı bir başka ülkeye götürmezler. Buna inanıyorum demiştim. Bu inancımı doğru çıkardınız. Teşekkür ediyorum" şeklinde ifadelerde bulunmuş ve ardından stüdyodaki kişiler telefondaki insan kaçakçılarını alkışlamışlardır. Üst Kurul üyelerinin yayının bu kısmını değerlendirmeleri sonucunda: "İnsan kaçakçılığı gibi yasa dışı bir faaliyetin hiçbir şart ve koşula bağlanmaksızın illegal ve yasalara aykırı niteliklerinin öncelikle gözetilmesi gerektiği hususunun sorumlu yayıncılık anlayışının bir gereği olduğu, dolayısı ile yasadışı bir faaliyette bulunan şahısların her ne gerekçe ile olursa olsun alkışlanmasının ve onlara teşekkür edilmesinin suçu övücü ve takdir edici bir nitelik taşıdığı" gerekçesiyle, oy çokluğuyla, medya hizmet sağlayıcının bir önceki aya ait ticarî iletişim gelir beyanının yüzde 2'si oranında idarî para cezası verilmiştir.

Değerlendirme: Cezaî işlem uygulanan yayında, sunucunun amacının bir seri katilin yurt dışına kaçmasının engellenmesi olduğu, aslında insan kaçakçılarını övmek veya alkışlatmak gibi bir gayesinin olmadığı anlaşılabilir. Ancak, RTÜK'ün kararında da belirtildiği gibi, gerekçe ne olursa olsun, yasadışı yollardan insanları yurtdışına götürme işini yapan kişilere teşekkür etmek, onları alkışlatmak; üstelik kaçakçının “İzmir'de Basmane bir, Çeşme iki, Kuşadası üç... Bu üç yerde bu işlerin organizasyonu yapılır” diyerek bir bilgi aktarması, ardından sunucunun “Bir şey daha sorabilir miyim? Yunanistan'a geçmek kaç liraydı?” şeklinde bir soru yöneltmesi ve kaçakçının bu soruya “Botla 600, 700 dolar. Geçen sene 1000 dolardı, düştü” olarak cevap vermesi, adeta kaçakçılık işinin reklamının yapılması anlamına gelmektedir. Bu nedendir ki, yayın hizmeti ilkelerinden “*suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz*” hükmünün ihlâl edildiği açıktır.

Örnek -2-

Kararın kimliği: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 24.03.2016 tarihli, T. 2016/18 K. 23 sayılı kararı (EK-5)

Kararın özeti: 31 Ocak 2016 tarihinde bir televizyon kanalında yayınlanan “O Ses Türkiye” adlı programda, birkaç dakika arayla dansöz ve semazen gösterilerinin yer almasının şikâyet edilmesi üzerine RTÜK tarafından inceleme yapılmış ve programa 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının ‘f’ bendindeki “*toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olmaz*” ilkesinin ihlâli nedeniyle idarî para cezası işlemi uygulanmıştır. Aynı programın daha önceki bölümlerinden birine, aynı gerekçeyle ‘uyarı’ cezası verildiği tespit edildiğinden, söz konusu yayında ihlâl tekraren yapılmış olduğu için, yaptırım 373.183 TL para cezası olarak uygulanmıştır.

RTÜK'ün kararında gerekçe olarak şu ifadelere yer verilmiştir: “Mevleviliğin ve özellikle Sema töreninin korunarak yaşatılması amacı ile Mevlevi Sema Törenlerinin, 2008 yılında UNESCO tarafından 'Somut Olmayan Dünya Kültür Mirası' listesine alındığı, bu amaçla Kültür ve Turizm Bakanlığının bir genelge yayımladığı, söz konusu genelgede, Sema törenlerinin uygun olmayan mekân ve

şartlarda herhangi bir müzik eşliğinde değil, Mevlevî müziği eşliğinde yapılması gerektiğinin belirtildiği, yapılacak programların Sema töreninin tüm kısımlarını içermesi, programlara katılan semazen ve müzisyenlerin ise, teknik ve müzikal yeterliliğe sahip olması gerektiğinin vurgulandığı, ilgili programlarda ise Semazen giysisi ve sema törenlerine ilişkin içsel mükemmelliğın ve orijinalliğının bozulmuş olduğu anlaşılmıştır.” Üst Kurul üyeleri, bu durumun hem Mevlevî vatandaşların duygularını rencide ettiğı hem de Sema törenlerinin ruhuna aykırı hususlar taşıdığı gerekçesiyle cezaya tâbi tutulması kanısına varmışlardır. Programı şikâyet edenlerin vurguladıkları “dansöz ve Sema gösterisine art arda yer verilmesi” durumu, RTÜK kararının gerekçesine yer almamakta; yalnızca “Semazen giysisi ve sema törenlerine ilişkin içsel mükemmelliğın ve orijinalliğının bozulmuş olduğu” gerekçe olarak sunulmaktadır.

Değerlendirme: Radyo ve televizyon yayınlarının en önemli özelliklerinden biri de ‘tanıtım yapma’ işlevidir. Mevlevî kültürünün en önemli unsurlarından biri olan ve UNESCO tarafından da Somut Olmayan Dünya Kültür Mirası listesine alınan Mevlevî Sema Törenlerinin, geniş izleyici kitlesi bulunan bir programda yer verilmek suretiyle tanıtılması önemlidir. Elbette bu programın, Sema Töreninin genel ruhuna ve manevî özelliğine aykırı düşmemesi gerekmektedir. Yaptırıma tâbi tutulan program incelendiğinde, bir yanda sema gösterisi yapılırken, diğer yandan yarışmacı kaside okumakta olduğu görülmektedir. Yarışmacının performansı karşısında izleyicilerin sık sık çığlık ve tezahüratlar ile gösteriyi bölmektedirler. Bu nedenle, programın ilgili bölümü bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Üst Kurul’un kararında gerekçe olarak sunulan, “sema törenlerine ilişkin içsel mükemmelliğın ve orijinalliğının bozulmuş olması” ifadesine katılmak mümkündür.

Örnek -3-

Kararın kimliğı: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun 11.01.2017 tarihli, T. 2017/02 K. 18 sayılı kararı (EK-6).

Kararın özeti: 18 Ekim 2016’da bir televizyon kanalında yayınlanan “Mektubattan İnciler” adlı programa 4 ve 5 yaşlarındaki çocuklar konuk edilmiş ve

çocuklara dinî bilgiler içeren farklı metinler okutturulmuştur. Çocuklardan birine ezbere okutturulan bir metinde, 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının 'f' bendinde yer alan "*toplumun millî ve manevî değerlerine ... aykırı olamaz*" ve 'ğ' bendinde yer alan "*çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez*" ilkelerinin ihlâl edildiği gerekçesiyle, medya hizmet sağlayıcıya 'uyarma' cezası uygulanmıştır. Dört buçuk yaşındaki bir çocuğa okutturulmak suretiyle yaptırıma sebebiyet veren ifadeler şöyledir: "Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Ey talebeler ve hocalar, sizler direksiz kubbelerin direkleri, kurumuş toprakların yağmur yüklü bulutlarısınız. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Kim ki Kuran bilmedi, sanki dünyaya gelmedi. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Bu vatani muhafaza etmek isteyen şeriatı muhafaza etsin. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Öleceğim zaman bana üç nefes verilse size okuyun okuyun okuyun derim. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Her mahalleye bir kız, bir erkek medresesi açın size şeriatı söz veriyorum. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki Şeriat şehrine girmezse insan, tarikat sırrına ermezse insan, hakikat bahrine düşmezse insan, kefene sarmayın beze yazıktır, yüzüne bakmayın göze yazıktır. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Müslümanlar için zafer ancak İslam'ı yaşamakla mümkündür. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Ben size eziyet olsun diye mi çarşaf diyorum, sarık diyorum, cübbe diyorum, sahabe-i kirama benzeyin diye diyorum. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; İnsan bir gemi, akıl yelkeni, fikir dümeni, kolla kendini, göreyim seni. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Ey çarşaflılar sizler Türkiye'nin kalelerisiniz. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Dikkat et, nefse kaptırma postu ya Allah dostu ol ya da dostunun dostu."

RTÜK üyelerinin yayını değerlendirmeleri sonucu, özellikle bu ifadelerde geçen "Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki" terkinin "Sultanımız, Efendimiz" olarak Hz. Peygamber için kullanılan bir ibare olduğu, bu tazim (övgü) cümlesinin toplumun neredeyse tamamının ortak değeri olan Hz. Peygamber dışında bir başkası için kullanılmasının manevî değerlerimiz açısından kabul edilemeyeceği, dolayısı ile 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının 'f' bendinin ihlâl edildiği, ayrıca bahse konu programda küçük çocukların bu şekilde

kullanılmasının çocukların istismarı niteliğinde olduğu kanaatiyle mezkur yayında aynı Kanun fıkrasının 'ğ' bendinin de ihlâl edildiği sabit görölmüş.

Değerlendirme: Gerçekten de, toplumun ortak değeri olan Hz. Peygamber için kullanılan 'Sultanımız, Efendimiz' hitabıyla, İsmailağa cemaati lideri Mahmut Ustaosmanoğlu'nun sözlerinin okutturulmasının, ortak manevî değerlere aykırılık teşkil ettiği, bu hitap nedeniyle, sarfedilen sözlerin ilk anda Hz. Peygambere ait olabileceği kanısı olduğu, dolayısıyla izleyicilerin yanılabiliceği açıktır.

3.2.2. İdarî yargı kararları

Radio ve Televizyon Üst Kurulu'nun medya hizmet sağlayıcılara yönelik işlemlerine karşı, Anayasa'nın 125. maddesinde öngöröldüğu ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nda belirtildiği üzere idarî yargı yoluna başvurulabilir. 6112 sayılı Kanun'un 47. maddesine göre: "*Üst Kurul aleyhine açılacak davalarda Ankara İdare Mahkemeleri yetkilidir.*" Esasen bu yola başvurma dayanağı, Anayasa'nın 125. maddesinde belirtilen: "*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*" şeklindeki hükümdür. Yayıncı kuruluşlar, idarî yargı yoluna başvurmak suretiyle RTÜK'ün kendilerine uyguladığı yaptırımların iptalini isteyebilirler. İdare mahkemesi davaya konu olan radyo veya televizyon yayını ile ilgili gerekli incelemelerin ardından ya RTÜK'ün işleminin yerinde olmadığı gerekçesiyle verilen cezayı iptal eder ya da işlemi yerinde görerek davayı reddeder. İdare mahkemesindeki davada aleyhine karar verilen taraf (RTÜK veya medya hizmet sağlayıcı), davayı temyiz merci olan Danıştay'a taşıyabilir.

Yayınlara yargı denetimlerinde dava süreçleri oldukça önemlidir. Çünkü, radyo ve televizyonların yayın içeriklerinde mevzuata aykırılık bulunup bulunmadığının tespiti için, içerik ile mevzuat hükümlerinin karşılaştırılması sırasında farklı yorumlar yapılabilmekte, dolayısıyla farklı yönde kararlar verilebilmektedir. Aşağıda, yargı denetimi bakımından tipik 7 adet Danıştay kararı ele alınacaktır:

Örnek 1- Ayrımcılık gözeterek toplumda kin ve düşmanlık oluşturulduğu gerekçesiyle uygulanan yaptırım ve yargı kararı:

Kararın kimliği: Danıştay Onüçüncü Daire'sinin 26.12.2014 tarihli ve E: 2012/2668, K: 2014/4593 sayılı kararı (EK-7).

Kararın özeti: 24-25 Ekim 2011 tarihlerinde bir televizyon kanalında yayınlanan "Müge Anlı ile Tatlı Sert" programında, Van ilinde meydana gelen depremde zarar gören vatandaşlara yardım yapılması için çağrıda bulunulmuş ve sunucunun ilk etapta kullandığı sözler de bu yönde olmuştur. Ancak sunucu devam eden konuşmasında Van ilinde yaşanan terör olaylarına değinmiş ve "canımız istediği zaman boyuna taş atıyoruz; kuş avlar gibi dağlarda vuruyoruz. Sonra bir şey olunca da Mehmetçik gelsin, hadi polis gelsin diyoruz" ifadelerini kullanmıştır. Sunucunun, sanki Van halkının yeri gelince polis ve askerden yardım almaktan kaçınmadığı ama bu görevlilere karşı şiddet içeren davranışlarda bulunduğu yönündeki sözlerinin, 6112 sayılı Kanun'un yayın hizmeti ilkelerinin belirtildiği 8. maddesinin ilk fıkrasının 'b' bendindeki yayın hizmetleri "*ırk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz*" hükmüne aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle, medya hizmet sağlayıcıya RTÜK tarafından 'yayını durdurma' cezası verilmiştir. RTÜK'ün bu işlemi karşısında medya hizmet sağlayıcı idare mahkemesine başvurmuş ve mahkeme, sunucunun bu konuşmasının Van halkını zan altında bıraktığı, bu durumun ise, anılan programı takip eden ve deprem nedeniyle büyük üzüntü ve çaresizlik yaşayan izleyicilerde bu duygu ve düşüncenin aksi bir biçimde nefret duygusunun oluşmasına sebep olabileceği ve bunun kamusal sorumluluk anlayışı ile bağdaşmayacağı sonucuna vararak dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Karar davacı yayın kuruluşu tarafından temyiz edilmiştir.

Danıştay'a taşınan dava bir kez daha incelenmiş ve sunucunun cezaya tâbi tutulan konuşmasının bütünü karar metnine eklenerek: "Uyuşmazlık konusu programda ifade edilen sözler bir bütün olarak değerlendirildiğinde; çok sayıda vatandaşımızın hayatını kaybettiği depremin ardından Van halkı için yardım çağrısında bulunulduğu, güvenlik güçlerimizin kıymetinin bilinmesi gerektiği, güvenlik güçlerine karşı terör faaliyetleri yürüten terör örgütünün eleştirildiği; hiçbir ırk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhebe yönelik bir söz sarf edilmediğinin anlaşıldığı; dolayısıyla anılan yayın ile 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci

fıkrasının 'b' bendinde belirlenen yayın ilkesinin ihlâl edilmediği görülmüştür" şeklinde bir sonuca varılmıştır.

Değerlendirme: Yayınların, toplumu kin ve düşmanlığa tahrik etmesinin ve toplumda nefret duyguları oluşturmasının hukuka aykırılık teşkil etmesinin yanı sıra, toplumsal sorumlulukla da bağdaşmayacağı açıktır. Bu dava konusu yayında, sunucunun program süresince bir bütün olarak Van depremzedelerine yardım amacı güttüğü ve iyi niyetle hareket ettiği görülse de, Van halkının tümünü zan altında bırakacak şekilde polis ve asker karşıtı gibi gösterilmesi ve bu terör eylemlerini yalnızca PKK ve yandaşlarının gerçekleştirdiği vurgusunun yapılmaması bir sorun arz etmektedir. Çünkü yıllardır süregelen bölücü terör, genel olarak Türk halkının hassas olduğu bir meseledir ve deprem gibi bir doğal afetin ardından yardıma muhtaç kişilere yönelik birlik ve beraberlikle hareket edilmeye çalışılan bir dönemde, depremzedelerin terör destekçisi şeklinde gösterilmesi, bu yardım birlikteliğine temkinli şekilde yaklaşılmasına yol açabilecek niteliktedir.

Örnek 2- Terör örgütlerinin güçlü veya haklı gösterildiği; terör eyleminin, faillerinin ve mağdurlarının terörün amacına hizmet eder şekilde sunulduğu gerekçesiyle uygulanan yaptırım ve yargı kararı:

Kararın kimliği: Danıştay Onüçüncü Daire'sinin 15.06.2016 tarihli ve E: 2016/833, K: 2016/2508 sayılı kararı (EK-8).

Kararın özeti: 1 Mart 2015 tarihinde bir televizyon kanalının haber bülteninde "Çağlayan Adliyesi'nde Eylem" başlığıyla, yasadışı örgüt üyelerinin Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın adliye binasındaki odasına girdikleri ve Kiraz'ı rehin aldıkları haberine yer verilmiştir. Haber aktarılırken, terör örgütü üyelerince çekildiği anlaşılan bir görüntü ekrana getirilmiştir. Görüntüde bir teröristin, ağzı bantlı ve elleri kelepçeli olan Savcı Kiraz'ın başına silah dayadığı ve terör örgütünün sözde bayraklarının yer aldığı görülmektedir. Teröristler tarafından çekilen ve kendi propagandalarını yapma amacıyla medyaya verilen bu görüntünün yayıncı kuruluş tarafından doğrudan ekrana getirilmesi ile, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının 'd' bendinde yer alan yayınlarla ilgili "terörü övemez ve teşvik

edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz” ilkesinin ihlâl edildiğinden bahisle, RTÜK tarafından medya hizmet sağlayıcıya 55 bin 411 TL idarî para cezası verilmiştir. Akabinde, yayıncı kuruluş tarafından RTÜK’ün bu işleminin iptali davası açılmıştır. Bunun üzerine idarî yargı mahkemesince incelenen yayının, ilgili Kanun maddesinin ‘d’ bendindeki ilkeyi ihlâl eder nitelikte olduğu görülmüş ve RTÜK’ün cezaî işleminde hukuka aykırılık bulunmayarak, dava reddedilmiştir. Davacı şirket mahkeme kararını temyiz etmiş, Danıştay ise, aynı gerekçelerle mahkeme kararını onamıştır.

Değerlendirme: Propaganda, radyo ve televizyon yayınlarının işlevleri arasında yer almaktadır. Bu işlevin kullanılması, kanunî çerçevede serbesttir; ancak, kanun dışı örgütlerin (terör örgütlerinin) doğrudan veya dolaylı olarak propagandalarının yapılması suçtur. Bu fiiller hoş görülemez. Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere, terör örgütlerinin amacı, devleti ve toplumu güçsüz göstermek, kanlı eylemlerinden daha fazla kişiyi haberdar ederek topluma korku yaymak ve toplumsal düzeni bozmaktır. Bu nedenle radyo ve televizyon yayınları gibi çok büyük kitlelere ulaşabilen araçlarda, terör eylemlerinin haber olarak verilme şekli son derece önem taşır. Toplumun olan bitenden haberdar olma hakkı vardır ve bu hakkın ihlâl edilmemesi gerekir; ancak, terör eylemleriyle ilgili haberlerin aktarılma şekilleri, terörün amacına hizmet etmemelidir. Bu hassasiyet gözetilmeksizin yapılan bir yayına yönelik cezaî işlemin uygulanması olağandır/olması gerektir. Çünkü, olayların “haber verme hakkının icrası” sınırları içinde kalarak verilmesi gerekir.

Türkiye’nin en büyük adliye binalarından birinde, üstelik son derece güvenlik önlemlerinin alınmış olması gereken bir kurumda, bir Cumhuriyet savcısının silahla rehin alınmış olması şüphesiz büyük bir güvenlik açığıdır. Ancak, teröristlerin propaganda amacıyla çekmiş oldukları görüntülerin medya hizmet sağlayıcılar tarafından ekrana getirilmesi, terörün amacına hizmet edilmesinin ve onların “güçlerinin” tüm ülke hatta dünya tarafından izlenilmesinin bir aracı olmuştur. Görüntülerin bu şekilde verilmesinin, hangi amaçla yapılıyor olursa olsun (daha

çok izlenilme uğruna veya tamamen düşüncesizce), toplumun düzenini bozma niyetli bir terör örgütüne hizmet etme suretiyle hukuka aykırılık taşıdığı ortadadır.

Örnek 3- Tarafsızlık ilkesinin ihlâl edilmesi ile toplumda özgürce kanaat oluşumunun engellendiği ve siyasî partileri ile ilgili tek yönlü yayın yapıldığı gerekçesiyle uygulanan yaptırım ve yargı kararı:

Kararın kimliği: Danıştay Onüçüncü Daire'sinin 02.04.2014 tarihli ve E: 2015/567, K: 2015/1342 sayılı kararı (EK-9).

Kararın özeti: 6112 sayılı Kanun'da yer alan Yayın Hizmeti İlkeleri'nin her zaman için uyulması gereken kuralları içerdiği açıktır. Seçim dönemleri veya olağanüstü hâl gibi belli dönemlerde uyulması gereken kurallar ise, zaten ayrıca belirtilmektedir. Ancak, bazı mahkeme kararlarında bu durumun göz ardı edilebildiği görülmektedir. Örneğin, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) 29 Kasım 2013'te yapılan Genişletilmiş İş Başkanları Aday Tanıtım Toplantısı ile 3 Kasım 2013'te yapılan Grup Toplantısı ve Aday Tanıtım Toplantısı'nın TRT Haber tarafından kesintisiz ve canlı olarak yayınlanmasına karşın, diğer partilerin tanıtım toplantılarına kısa süreli yer verildiği iddiaları üzerine RTÜK tarafından inceleme yapılmış; ancak, idarî yaptırım uygulanmasına yer olmadığı yönünde karar verilmiştir. RTÜK'ün bu kararı, İdare Mahkemesi'ne taşınmış ve Mahkeme "2014 yılı yerel seçimlerine ilişkin seçim yasaklarının 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren başladığı, ... dava konusu yayınların seçim yasaklarının başladığı tarihten önce yapıldığı ve seçim yasaklarının uygulandığı dönem haricindeki yayınların editoryal bağımsızlık ve yayıncı kuruluşun özerkliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiği" gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Bunun üzerine dava temyiz merci olan Danıştay'a taşınmıştır. Danıştay, 6112 sayılı Kanun'un yayın hizmeti ilkeleriyle ilgili 8. maddesinin birinci fıkrasının 'i' bendinde yer alan "*tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır...*" ve aynı fıkranın 'k' bendinde yer alan "*siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz*" hükmüne dikkat çekmiştir. Bu maddelerde belirtilen kuralların yayıncı kuruluşlar tarafından sadece seçim dönemlerinde uyulması gereken kurallar olmadığı, yayınların tarafsızlık ve eşitlik ilkesine uygun şekilde

gerçekleştirilmesinin sağlanması için sürekli uyulması gereken kurallar olduğu ve Üst Kurul'un seçim dönemleri dışında da söz konusu yayın ilkeleri kapsamında denetim yapması zorunluluğu ifade edilmiştir. Ardından, mahkemenin verdiği kararı bozan Danıştay, diğer partilerin de aday tanıtım toplantıları yapıp yapmadığı, yaptılar ise, yayıncı kuruluşun bunların yayınlarına yer verip vermediği ve ne kadar süreyle yer verdiği; genel olarak 'k' maddesinde belirtilen ilkeleri ihlâl edip etmediği ile ilgili ayrıntılı bir inceleme istemiştir.

Değerlendirme: Her medya hizmet sağlayıcı, kendi ideolojisi doğrultusunda siyasî partiler ile olan ilişkileri belirleyebilmekte; TRT ise, devlet tarafından desteklenmesi hasebiyle yayıncılık hayatı boyunca -özerk oluşuna rağmen- daima hükümete yakın olarak görülmektedir. Ancak, bu ilişki ve yakınlıklar, onların yayınlarında taraflı tutum sergilemelerini meşru kılmamaktadır. Medya hizmet sağlayıcılar, yukarıdaki örnek olayda görüldüğü gibi, tek yönlü ve taraf tutar nitelikte yayınlar yapmamalı ve Danıştay'ın kararında da belirtildiği gibi, RTÜK tarafından yapılan denetimlerde bu hususa yalnızca seçim dönemlerinde değil, tüm zamanlarda dikkat edilmelidir.

Örnek 4- Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırılık ile insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olunmadığı ve kişileri küçük düşürücü, aşağılayıcı yayınlar yapıldığı gerekçesiyle uygulanan yaptırım ve yargı kararı:

Kararın kimliği: Danıştay Onüçüncü Daire'sinin 04.06.2014 tarihli ve E: 2014/1242, K: 2014/2308 sayılı kararı (EK-10).

Kararın özeti: Bir televizyon kanalında yayınlanan "Esra Erol'da Evlen Benimle" adlı programın 03-08-09 Ocak 2013 tarihli yayınlarında katılımcıların birbirleriyle ilgili argo ve küçümseyici ifadeler kullandığı, birbirlerinin kişilik haklarına saldırdığı, kişilik mahremiyetlerini ihlâl ettiği; aynı zamanda, eş seçiminde karşı tarafın sadece maddî imkânını, güzelliğini, sosyo-ekonomik özelliklerini sorguladığı, program sunucusunun da yarışmacıların tutumuna destek olduğu, toplumun en küçük birimini oluşturan aile müessesesinin ticarileşerek anlamını ve önemini zedelediğinin gözlemlenmiş olması nedeniyle, RTÜK

tarafından 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının 'f' bendinde belirtilen *"toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz"* kuralının ihlâli gerekçesiyle 485.602 TL; aynı maddenin birinci fıkrasının 'ç' bendinde belirtilen *"insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez"* ilkesinin tekraren ihlâli nedeniyle 458.602 TL, toplamda 917.204 TL tutarında idarî para cezası uygulanmıştır. Medya hizmet sağlayıcı RTÜK'ün bu işleminin iptali için idare mahkemesine dava açmış, ancak, hem yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı hem de dava konusu olan programa katılanların birbirlerini aşağılayacak şekilde sert tartışmalara girdiği, tartışmaların dozunun normal seviyenin çok üstünde olduğu; ayrıca, ortaya çıkan görüntü ve algılamaların çocuklar ve gençler açısından yanlış yönlendirmelere sebebiyet verebileceği, ahlâkî değerlere uygun olmadığı vb. sebeplerle, idare mahkemesi tarafından dava reddedilmiştir. Temyiz merci olan Danıştay'da da idare mahkemesinin bu kararı oy çokluğuyla onanmıştır.

Karşı oy kullanan bir Danıştay üyesinin karara muhalefet gerekçesi şu şekildedir: "Toplum hayatının olağan akışında ticari evlilik, mantık evliliği, aşk evliliği, diplomatik evlilik vs. evlilik türlerine rastlanmak mümkündür. Programın evleneceklerle aracılık yaptığı, dolayısıyla programa katılan kişilerin bahsedilen türdeki evlilikleri gerçekleştirmek istemelerinin katılanların tercihi olduğu, bunun yadırganmaması ve sorgulanmaması gerektiği ayrıca bu tercihlerden yola çıkılarak sanki toplumun çoğunda da böyle bir durum varmış gibi genelleme yapmak yanlış bir çıkarsama olacaktır."

Değerlendirme: Son yıllarda hem RTÜK tarafından oldukça ağır cezaî işlemlere hem de -geniş izlenme oranlarına rağmen- toplum tarafından büyük eleştirilere tâbi tutulan evlendirme programlarında genel ahlâka ve toplumun değerlerine aykırılık, çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimine zarar verici unsurlar başta olmak üzere birçok yayın hizmeti ilkesi ihlâllerinin yapıldığı görülmektedir. Dava konusu olan bu programda da benzer şekilde evlilik ve aile müesseselerini küçük düşürücü ve maddiyata indirgeyici bir tutum sergilenmektedir. Ayrıca, sözde evlenmek üzere programa katılan kişiler

arasındaki şiddetli tartışmalar ve hakaretlerin de gündüz kuşağı bir programda (çocukların izleyebileceği saatlerde) yayınlanıyor oluşu, bir başka sorunu daha ortaya çıkarmaktadır. Çünkü, çocuk ve gençlerin ekranda gördükleri kişileri rol model olarak benimsemeye meyilli oldukları bilinmektedir. Böylesi karakterlerin çocuk ve gençler için doğru birer rol model olamayacağı ise, apaçık ortadadır. Çocuklar bu tür programlarda kişileri kahraman olarak benimseme ya da onlara karşı hayranlık duyma yönünde bir tutum sergilemeseler dahi, aile ve evlilik kavramlarıyla ilgili kavgaları, tartışmaları, maddiyata indirgenmiş ilişkileri 'normal' olarak görmeye başlayabilirler. Ayrıca, söz konusu davanın Danıştay'da görüşülmesinin ardından alınan karara yönelik 'karşı oy' kullanan üyenin fikrine katılmak da mümkün görünmemektedir. Her ne kadar gerçek hayatta ticarî evlilik, mantık evliliği, diplomatik evlilik gibi evlilik türlerine rastlamak mümkünse de, toplumun genel ahlâkî değerlerine ve aile müessesesinin özünü oluşturan sevgi, saygı ve sadakat kavramlarına bağlılığın göz ardı edilmesi, bunun özellikle de toplumu önemli derecede etkileme ve yönlendirme işlevi olan televizyon yayınlarında yapılıyor oluşu, toplumsal sorumluluk bilincinin dışına çıkılması anlamını taşımaktadır.

Örnek 5- 3984 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde bir yayın hizmeti ilkesinin ihlâl edilmesi sonucu uygulanan yaptırımın, yargı sürecinde yürürlükte olan 6112 sayılı Kanun maddesindeki yaptırımla farklılaşması durumu ve yargı kararı:

Kararın kimliği: Danıştay Onüçüncü Daire'sinin 14.03.2014 tarihli ve E: 2012/1603, K: 2014/928 sayılı kararı (EK-11).

Kararın özeti: 4 Ocak 2010 tarihinde bir televizyon kanalında yayınlanan 'Şeytanın Avukatı' adlı sinema filminde, RTÜK tarafından o dönem yürürlükte olan 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesinin 'z' bendinde yer alan "*gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması*" yayın ilkesinin tekraren ihlâl edildiği gerekçesiyle, program yayınının bir kez durdurulması yönünde karar verilmiştir. Medya hizmet sağlayıcı RTÜK'ün bu işleminin iptali istemiyle dava açmış ve İdare

Mahkemesi'nce yaptırılan bilirkişi incelemesinde de filmin bir bütün olarak değerlendirildiğinde cinsellik, silahla ateş vb. görüntü ve içeriklerinden dolayı saat 23.00'ten sonra yayınlanması gerektiği kanaati oluşmuştur. Ancak, 6112 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, 3984 sayılı Kanun ilga edilmiştir. 6112'de dava konusu olaya ilişkin yayın ilkesinin tekraren ihlâli durumunda yaptırım olarak 'yayını durdurma' müeyyidesi yerine 'para cezası' verilmesi öngörüldüğünden, kanun değişikliklerinden 'lehe olan kanun uygulanır' ilkesi gereğince, İdare Mahkemesi tarafından RTÜK'ün işleminde hukuka uygunluk bulunmadığı gerekçesiyle, usulden iptal kararı verilmiştir. RTÜK'ün temyiz ettiği bu karar, Danıştay tarafından oy çokluğuyla onanmıştır.

Danıştay Üyelerinden birinin karşı oy kullandığı bu kararda, karşı oyun gerekçesi olarak, yayını durdurma cezasının mı, yoksa 'bir önceki ay brüt ticarî iletişim gelirin yüzde ikisinden beşine ve yüzde birinden üçüne kadar olmak üzere' uygulanan para cezasının mı daha ağır olduğunu kesin olarak tespit etmenin mümkün olmadığı; dolayısıyla mülga ve yürürlükteki kanundan hangisinde yer alan ilgili hükmün, lehe olduğunun bilinemeyeceği belirtilmiştir.

Değerlendirme: Medya hizmet sağlayıcılara yönelik uygulanan yaptırımlardan para cezasının mı yoksa yayını durdurma cezasının mı daha ağır bir yaptırım olduğunun tespiti, gerçekten oldukça zordur. Çünkü bunun belirleyici unsuru, yayıncı kuruluşun o saatlerde yayınlayacağı ticarî iletişim yayınından (reklâmdan) elde edeceği kazançtır. Dolayısıyla, bunun ortak bir tespiti mümkün olmamakta, her medya hizmet sağlayıcıya ve yayının durdurulması istenen saat dilimine göre değişmektedir.

Örnek 6- Çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verebilecek yayınların, bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlandığı gerekçesiyle uygulanan yaptırım ve yargı kararı:

Kararın kimliği: Danıştay Onüçüncü Daire'sinin 10.10.2016 tarihli ve E: 2015/4654, K: 2016/3340 sayılı kararı (EK-12).

Kararın özeti: 02-06-16 Eylül 2013 tarihlerinde bir televizyon kanalında yayınlanan ‘Cennet Mahallesi’ adlı televizyon dizisinde yer alan diyalogların, 6112 sayılı Kanun’un 8. maddesinin 2. fıkrasında yer alan “ *radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz*” ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle, RTÜK tarafından 93.689 TL idarî para cezası uygulanmıştır. Yayıncı kuruluş, işlemin iptali için İdare Mahkemesi’ne dava açmıştır. İstanbul’da bir Roman mahallesinde yaşayanları konu edinen dizinin, sabah saatlerinde yayınlanan tekrar görüntülerinde, zengin bir ailenin oğlunun anne ve babasıyla birlikte Pembe’nin evine, kızı Sultan’ı istemeye geldiği, Sultan için pazarlık yapıldığı, söz konusu sahnelerin benzerlerine neredeyse tüm bölümlerde farklı müşteriler ve talipliler kullanılmak üzere rastlandığı, bu durumun genel olarak kadının özel olarak da Roman kadınının para ve menfaatten başka bir değer yargısı olmayan, erkeklerin zevkine hizmet eden, para karşılığı alınıp satılan bir meta gibi gösterildiği; dizinin cezaya konu olan diğer bölümlerinde ise, Roman temsilince yapısal eşitsizliklerin ve ihmallerin gizlendiği, yoksulluğun ve insanî gelişmişlikle geri kalmışlıkta kurbanın suçlandığı, komedi ve eğlencenin gerçekleri örterek ayrımcılık ve eşitsizliğin normal bir durum gibi gösterildiği, dizinin yayın saatleri itibariyle çocukların ve gençlerin en yoğun biçimde ilgi gösterdiği sabah saatlerinde yayınlanması dikkate alındığında, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimlerine zarar verebilecek nitelikte olumsuz bir etki bırakabileceği gerekçesiyle, RTÜK’ün cezaî işlemi İdare Mahkemesi tarafından hukuka uygun bulunmuştur. Ayrıca, İdare Mahkemesi’nce yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu hazırlanan raporda da özetle, dizide sürekli tartışma ve kavga halinin sergilendiği, kahramanlar arasında çoğunlukla küfür ve hakaret içeren sözler sarf edildiği, bu nedenle çocuklar üzerinde olumsuz modellemeler oluşturduğu yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Medya hizmet sağlayıcı, İdare Mahkemesi’nin kararını temyiz etmişse de, Danıştay tarafından yukarıda belirtilen gerekçelerle karar onanmıştır.

Değerlendirme: Çoğu radyo ve televizyon yayınlarında yer alan ‘eğlence’ unsurunun, yayınların zararlı içeriklerini adeta kamufle ettiği görülmektedir. ‘Cennet Mahallesi’ adlı dizide yer alan karakterlerin de ‘sempatik’ ve ‘zararsız’

görünümlerinin altında, yukarıdaki davanın karar gerekçesinde de belirtildiği gibi ayrımcılık, kadının metalaştırılması, kavga, tartışma ve hakaretin sıradanlaştırılması gibi olumsuzluklar yer almaktadır. Bu içerikteki programların hem çocukların izleyebileceği saatlerde, hem de 'renkli ve eğlenceli' bir sunumla yayınlanması, yayınların olumsuz etkilerine karşı en savunmasız kitleyi oluşturdukları bilinen çocuk ve gençlerin, buradaki karakterleri rol model olarak görmelerine zemin hazırlar.

Örnek 7- Ticarî iletişim yayın hizmetlerinde yer alan 'çocukların saflıklarının istismar edilemeyeceği'ne ilişkin ilkenin ihlâl edildiği; ebeveynlerin tüketime zorlandığı ve yetişkinlerin çocuklara yönelik hassasiyetlerinden faydalandığı gerekçesiyle uygulanan yaptırım ve yargı kararı:

Kararın kimliği: Danıştay Onüçüncü Daire'sinin 07.09.2015 tarihli ve E: 2015/2612, K: 2015/2994 sayılı kararı (EK-13).

Kararın özeti: 9 Aralık 2013'te bir televizyon kanalında yayınlanan ticarî iletişim (reklam) yayınında, cep telefonundan internet aracılığıyla keyifli bir şekilde ve gülerken çizgi film izleyen ve internetin kesintiye uğramasıyla birlikte de ağlamaya başlayan bir bebeğin görüntülerine yer verilmiştir. Görüntüde bebeğin ağladığı sırada annesi olduğu anlaşılan bir el tarafından üzerinde 'Vodafone' yazılı telefon çocuğun önüne koyulmakta ve bebek tekrar gülmeye başlamaktadır. Bu yayında, 6112 sayılı Kanun'un ticarî iletişim yayın hizmetlerini düzenleyen 9. maddesinin 6. fıkrasının 'ç' bendinde yer alan ve ticarî iletişim yayınlarıyla ilgili "*çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar vermemek, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemek; çocukları reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemek; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemek veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemek*" ilkesinin ihlâl edildiği gerekçesiyle, RTÜK tarafından medya hizmet sağlayıcıya 'uyarma' cezası verilmiştir. İdare Mahkemesi'ne dava konusu olarak taşınan bu karar hakkında, Mahkeme tarafından "reklamı yapılan ürünün hitap ettiği kesime uygun

yöntemlerle tanıtılmadığı ve çocukların istismar edildiği, dava konusu reklamda bebeğin saflığı ve masumiyeti ön plana çıkarılarak çocukların istismar edildiği, ebeveynlerin tüketime zorlandığı, yetişkinlerin çocuklara yönelik hassasiyetlerinden faydalandığı, reklamı seyreden çocukların aynı ürünü satın alma eğilimini doğurabileceği” kanısından hareketle, RTÜK’ün idarî işlemi hukuka uygun bulunmuştur.

Medya hizmet sağlayıcı tarafından İdare Mahkemesi kararı temyiz edilmiş, dava konusu Danıştay’da görüşülmüş ve söz konusu ilkenin ihlâl edip edilip edilmediğinin belirlenmesi özel bilgiyi gerektirdiğinden, uyuşmazlığın hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözümlenmesinin mümkün olmayacağı kanaatine varılmıştır. Buradan hareketle Danıştay, “aralarında çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı hekim ile çocuk psikoloğunun da bulunduğu bilirkişilerden oluşturulacak heyetçe rapor düzenlendikten sonra hüküm kurulması gerekirken, bu gerekliliğe uyulmadan verilen İdare Mahkemesi kararında usul hükümlerine uygunluk bulunmamaktadır” gerekçesiyle Mahkeme kararını bozmuştur.

Değerlendirme: Ticarî iletişim yayınlarının amacı bir ürünün tanıtılmasını ve satılmasını sağlamak olduğundan, reklamı yapılırken bu ürünün çekici, sempatik, kaliteli, kullanışlı, faydalı kısacası ‘almaya değer’ şekilde sunulması doğaldır. Söz konusu reklam filminde de saf ve güler yüzlü bir bebeğin kullanılmış olması ve kullanılma şekli kanaatimizce ne o bebeğe ne de izleyici kesime zarar verdiği için bir sorun teşkil etmemektedir. Reklamlar zaten ürünü satın alma eğilimi gösterilmesi hedefiyle hazırlandığından, Mahkeme kararındaki belirtildiği gibi “ebeveynlerin tüketime zorladığı” şeklinde bir gerekçeye katılmak da pek mümkün görünmemektedir. Yine de tüketici davranışlarının legal çerçevenin ötesinde yönlendirilmeye çalışılıp çalışılmadığı ve bu reklamın izleyicilerde oluşturacağı etkinin ölçüsünü görmek adına, Danıştay kararında da belirtildiği gibi, bilirkişi raporu hazırlanmasında ve uzmanların görüşleri ışığında bu ticarî yayının değerlendirilmesinde fayda vardır. Ayrıca Danıştay’ın bu kararı ve talebi, yargı denetiminin objektif ve bilimsel ölçülerle yapılmasına bir örnek niteliğindedir.

3.2.3. Anayasa Mahkemesi kararları

Anayasa Mahkemesi'nin, ifade hürriyeti ile kitle iletişim hürriyeti gibi temel hak ve hürriyetlerin ihlâl edilmesi durumunda açılan davalara bakma görevi, Mahkeme'nin, bu tez çalışması kapsamına giren görev ve yetkileri arasındadır. Anayasa'nın 148. maddesine göre: *"Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlâl edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır."* Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmek için, temel hak ve özgürlüklerin ihlâli durumu söz konusu olmalı ve önceki aşamalarda bulunan hukuk yolları tüketilmelidir. Aksi takdirde, Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak olan başvurular, hukukî başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle reddedilmektedir. Bu konuyla ilgili bir Anayasa Mahkemesi kararı şu şekilde olmuştur:²¹¹

Örnek 1-

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda elektrik teknisyeni ve mimar görevlerinde bulunan iki kişi hakkında, ulusal bir gazetede usulsüz iş yaptıkları gerekçesiyle haberler yayımlanmış ve aleyhinde haber yapılan kişiler, cevap ve düzeltme metinleri hazırlayarak ilgili gazeteye göndermişlerdir. Gazetenin cevap ve düzeltme metnini yayımlamaması üzerine, cevap ve düzeltme hakkını kullanmak amacıyla tekzip yazısının yayımlanması için Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesi'ne başvurmuşlardır. İncelemeyi yapan mahkeme, "içeriği itibari ile haber ve yorum niteliğinde yazıların bulunduğu, yazıların kaynağının gösterildiği, bu çerçevede de yazıların basın, yayın ve haber alma özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği" gerekçesiyle başvuru sahiplerinin talebini reddetmiştir. Başvuru sahipleri, alınan karara itiraz haklarını da Ankara 14. Asliye Ceza Mahkemesi'ne başvurarak kullanmışlar; ancak, bu itiraz da reddedilmiş ve dava kesinleşmiştir.

²¹¹ Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Projesi. (y.t.y.). *Anayasa Mahkemesinin İfade Özgürlüğü Konusunda Verdiği Kararların Özeti* (Haz. Şen, M., Kaplan, R.). Ankara: s. 63-66.

Başvurucular, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkını kullanarak, söz konusu gazetede iftira, hakaret, tehdit ve suçlayıcı ifadeler içeren haberlerin yayımlanması üzerine tekzip yayımlanması için yargıya müracaat ettiklerini ancak derece mahkemelerince taleplerinin reddedildiğini belirterek, söz konusu haberler nedeniyle yolsuzluk yapan kişilere yardım eden, rüşvet alan kişiler konumuna sokulduklarını ifade etmiş, Anayasa'nın 19, 32, 36 ve 40. maddelerinde tanımlanan kişi hürriyeti ve güvenliği, düzeltme ve cevap hakkı, adil yargılanma hakkı, temel hak ve hürriyetlerin korunması haklarının ve masumiyet karinesinin ihlâl edildiğini ileri sürmüştür, tekzip yazısının yayımlanması ve zararlarının tazmini talebinde bulunmuşlardır. Anayasa Mahkemesi ise, cevap ve düzeltme hakkının çekişmeli yargılama yapılmadan gecikmeksizin ve süratle bertaraf edilmesi ihtiyacı olduğu zaman kullanılabilmesini; ancak, başvurucuların bu durumu ortaya koymadığını ifade etmiştir. Mahkeme, basın yayın organlarınca yapılan bir açıklama nedeniyle şeref ve itibar hakkına hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen müdahalelerde, mağdurun asıl gayesinin, zararının telafi edilmesi olduğunu ve bu koşullarda diğer ceza ve hukuk yollarının daha yüksek başarı şansı sunabilecek, kullanılabilir ve etkili başvuru yolları olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte başvurucuların açacakları çekişmeli bir hukuk davasında (Ör. manevî tazminat hakkı) tekzip metnini yayımlatma imkânına da sahip olduklarını vurgulamıştır.

Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi tarafından, başvurucuların, uyuşmazlığın esasına dair ve somut başvuru açısından koşullara göre sulh ceza hâkimliklerinin görevinde bulunan cevap ve düzeltme yolu dışındaki daha etkili diğer koruma yollarına başvurmadıkları belirtilmiş ve Anayasa Mahkemesi başvurusunun '*başvuru yollarının tüketilmemesi*' nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir.

Örnek 2-

Anayasa Mahkemesi'nin başvuru şartlarını tamamlamış olmaları suretiyle incelemeye kabul ettiği ve kitle iletişim araçları yoluyla yapılan kişilik hakkı ihlâli iddiasını konu alan bir dava örneği ise şöyledir:²¹²

²¹² Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Projesi. (y.t.y.). a.g.e., s. 54-57.

Türkiye'nin bilinen iş adamlarından olan ve büyük bir spor kulübünde de yöneticilik yapması nedeniyle kamuoyunca iyi tanınan bir kişi, gazeteci Fatih Altaylı'nın hem internet sitesinde hem de bir televizyon programında kendisi hakkında gerçek dışı açıklamalarda bulunarak kişilik haklarına saldırdığı ve tarafı olduğu bir ceza yargılamasında henüz nihaî karar verilmemiş iken kendinin mahkûm edildiği izlenimi oluşturarak masumiyet karinesini çiğnediği iddiasıyla, Altaylı hakkında manevî tazminat davası açmıştır. Davanın görüldüğü birinci derece mahkeme olan 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'nden ret kararı çıkmış ve temyiz merci olan Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nden davanın reddi kararının onanmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine davacı tüm hukukî yolları tüketmiş olmak suretiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi başvuruçunun iddialarının birey ve şeref itibarı temelinde olduğunu gözeterek, başvuruyu Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan 'manevî varlık' kapsamında incelemiştir.²¹³

Mahkeme, kötü niyetli olarak gerçeğin çarpıtılmasının bazen kabul edilebilir eleştiri sınırını aşabileceğini ve gerçeğe uygun bir beyana kamuoyunun gözünde yanlış bir imaj uyandırabilecek vurgular, değer yargıları, varsayımlar hatta imaların eşlik edebileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla haber verme görevi zorunlu olarak ödev ve sorumluluklar ve basın kuruluşlarının kendiliğinden uymaları gereken sınırlar içermektedir. Bu kapsamda, başvuruçunun şeref ve itibarı ile basın özgürlüğü arasındaki dengenin sağlanıp sağlanmadığı değerlendirilmiştir. Bu dengenin belirlenmesinde ise, gazetecinin köşe yazısında ve televizyon programında sarf ettiği sözlerin kamu yararına yönelik bir tartışma olup olmadığı, hedef alınan kişinin ünlülük derecesi ve haber ve gazete yazısının konusu, ilgili kişinin önceki davranışı, yayımın içeriği, şekli ve sonuçları gibi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, tüm bu değerlendirmelerin ardından, davalı gazetecinin basın özgürlüğü ve bu bağlamda ifade özgürlüğü ile başvuruçunun şeref ve itibarının korunması hakları arasında bir denge kurma işlemi yapıldığını belirterek,

---

²¹³ Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir: "*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.*"

dava konusu yazıda ve televizyon programında geçen olayların gerçekliği meselesine eğildiğine ve yayınların yapıldığı tarihte meydana gelen olaylarla yayınların içeriğinin öz-biçim ilişkisinin bozulmadığına ve başvuruya konu sözlerde geçen olayların “görünür gerçekliğe uygun” olduğuna kanaat getirmiştir. Mahkeme, tüm bunların sonucunda, Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasında yer alan pozitif yükümlülüklerle uyulduğu sonucuna vararak, bu maddenin ihlâl edilmediğine oyçokluğuyla karar vermiştir.

3.2.4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) maddeleri kapsamına giren tüm davalar, Türkiye'de Anayasama Mahkemesi dâhil tüm iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşınabilmektedir. Uluslararası antlaşmalar gereği, Türkiye, AİHM'de alınan kararları uygulamakla yükümlüdür.

AİHS'nin ifade hürriyetini konu alan 10. maddesi²¹⁴ kapsamında, radyo ve televizyon yayınları aracılığıyla da kullanılabilen bu hürriyetin belli koşullarda sınırlandırılabilmesi belirtilmiştir. Bu konu ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınan davalarda da, hürriyetlerin sınırlandırılmasının meşru çerçevede yapıp yapılmadığı görülmektedir.

Örnek 1-

12 Haziran 1995 tarihinde HBB TV'de yayınlanan Ceviz Kabuğu isimli programa canlı telefon bağlantısıyla katılan Aczmendi Tarikatı lideri Müslüm Gündüz, bu programda dile getirdiği düşünceleri nedeniyle, Türk Ceza Kanunu'nun 132. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarını ihlâl ettiği gerekçesiyle

²¹⁴ AİHS'nin 'ifade hürriyeti' başlıklı 10. maddesi şöyledir:

“Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

hem hapis hem de para cezasına çarptırılmıştır. Gündüz'ün mahkûmiyetine neden olan ifadeleri özetle şu şekildedir:

“Kendisini demokrat, laik ya da Kemalist olarak nitelendiren biri dinsizdir.”

“Türkiye’de demokrasi despotiktir, merhametsizliktir, dinsizdir.”

“Resmî nikâhtan doğan çocuklar piçtir.”

Türk Mahkemesince bu sözler dinî temellere dayanan ve nefret söylemi (*hate speech*) içeren ifadeler olarak nitelendirilmiş; dolayısıyla ifade hürriyetinin ötesinde ve eleştiri sınırını aşar nitelikte görülerek cezaî işlem uygulanmıştır. Bunun üzerine Gündüz AİHM’e başvurmuştur. Başvuruyu değerlendiren AİHM, başvurusunun bu sözleri için, laiklik ve demokrasi gibi Türkiye'nin çağdaş kurumları karşısında uzlaşmaz bir tutumu ve derin bir hoşnutsuzluğu belirttiğini kabul etmiş; ancak, bu sözlerin kendi bağlamlarında değerlendirildiğinde ne şiddete çağrı ne de dinî bağnazlık üzerine kurulu kine teşvik konuşması olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir. Bununla beraber, AİHM, Gündüz'ün ve lideri olduğu tarikatın Türk medyasında geniş ilgi gördüğünü, Gündüz'ün o programa “ilginç” olarak nitelendirilen tarikatını anlatmak ve İslam ile demokrasi arasındaki ilişki ile ilgili görüşlerini belirtmek üzere davet edildiğini, programın ‘canlı yayın’ şeklinde gerçekleşmesi nedeniyle cümlelerini kamuya açıklamadan önce tekrar formüle etme, kusursuz duruma getirme ya da geri alma olanağının olmadığı hususlarına da vurgu yapmıştır.

Tüm değerlendirmelerin ardından AİHM, “şeriatı kurmak için şiddete çağırmaksızın sadece savunma” olarak nitelendirdiği başvurusunun konuşmasını, “kine teşvik edici bir konuşma” olarak görmemiş ve program formatının bir parçası olarak, başvuru sahibinin radikal görüşlerinin yayın esnasındaki diğer katılımcıların müdahalesiyle dengelendiğini ve nihayet bu fikirlerin başvuru sahibinin aktif olarak katıldığı kamuya açık bir tartışmada dile getirildiğini belirtmiştir. Buradan hareketle AİHM, davada uyuşmazlık konusu kısıtlamanın gerekliliğinin tatmin edici bir biçimde oluşmadığı görüşünü belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle, davalı ülke olan

Türkiye tarafından AİHS'nin ifade hürriyeti ile ilgili 10. maddesinin ihlâl edildiği kararına varılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ifade hürriyetinin sınırlandırılması ile ilgili bu kararı çok tartışılmıştır. 1'e karşı 6 oyla kabul edilen bu kararda, karşı oy kullanan Yargıç Rıza Türmen, karşı görüşte olmasının gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir: *"Başvuru sahibi tarafından kullanıldığı haliyle 'piç' terimi açık biçimde dinî hoşgörüsüzlük üzerine kurulu kine teşvik edici bir konuşma oluşturur. Uluslararası belgelerde olduğu gibi ulusal mevzuatta da kine teşvik edici konuşma kavramı çerçevesinde, sadece ırka yönelik değil bunun yanı sıra dinî gerekçeler ya da diğer hoşgörüsüzlük formları üzerine kurulu kine teşvik de yasaklanmıştır. ... Bu davada dindarların dinî duygularına değil, laik bir yaşam tarzı benimseyen Türk halkının büyük kısmına saldırıda bulunulmuştur. Dış dünyanın bu kararı okuduğunda Mahkemenin laiklik ilkelerine dinî değerlerle aynı derecede koruma sağlamadığı yönünde bir düşünceye sahip olmasından korkuyorum. Kastî olsun ya da olmasın böylesi bir ayırım Sözleşmenin ruhuna ve metnine aykırıdır."* Türmen'in de ifade ettiği gibi, Gündüz'ün sarf ettiği sözler ve çok geniş bir kesimi hedef alan küfür mahiyetindeki kelime, ne Anayasa'nın 26. maddesinde yer alan düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti ne de AİHS'nin 10. maddesinde yer alan ifade hürriyeti kapsamına girmektedir. Üstelik bu sözlerinin, yalnızca laik ve demokrat kesimi değil, dinî değerlere bağlı ve bununla birlikte toplumsal yaşamda demokrasinin en ideal yönetim biçimi oluşunu benimseyen kişileri de rahatsız edeceği açıktır. Ayrıca, sarf edilen bu sözlerin, gerçekten İslam'ın bir gereği olup olmadığı ise, uzmanlarınca yorumlanması gereken ayrı bir tartışma konusudur. Dolayısıyla, birçok yönüyle değerlendirildiğinde AİHM'in bu davadaki kararına katılmak mümkün değildir.

Örnek 2-

Diyarbakır'ın eski belediye başkanlarından Mehdi Zana, 1987 yılında Diyarbakır Askerî Cezaevi'nde hapis yatarken, kendisiyle röportaj yapan gazetecilere şu açıklamalarda bulunmuştur:

“PKK'nın ulusal kurtuluş hareketini destekliyorum. Katliamlardan yana değiliz, yanlış şeyler her yerde olur. Kadın ve çocukları yanlışlıkla öldürüyorlar.”

Zana'nın bu konuşması 30 Ağustos 1987 günlü Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştır. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi, 26 Mart 1991 günlü kararı ile “kanunun cürüm saydığı bir fiili övdüğü” ve “kamu güvenliğini tehlikeye soktuğu” gerekçesiyle Zana'nın 12 ay ağır hapis cezasına çarptırılmasına karar vermiş ve bu karar Yargıtay'ca da onanarak kesinleşmiştir. Ardından, bu olay ve Zana'ya verilen ceza AİHM'e taşınmıştır.²¹⁵

Davacıların, ifade hürriyetini kullanmasına karşın ülkesi tarafından yaptırım uygulandığı iddiasıyla açtıkları davalarda, AİHM tarafından dikkat gösterilen hususlardan biri, açıklamayı yapan kişinin kim olduğudur. Bu kişinin toplumun içinde bulunduğu yer, yaptığı düşünce açıklamalarının olası etkileri üzerinde önemli rol oynamakta ve özellikle siyasî kimlikli kişilerin ülke sorunlarıyla ilgili görüşlerini açıklaması normal karşılanmaktadır. Ancak, bunu yaparken sert eleştirilerde bulunmalarına izin verilmesiyle birlikte, şiddete teşvik edici ifadeler kullanmamalarına dikkat edilmektedir.²¹⁶ Zana davasında ise, özellikle terör olaylarının yaygın olduğu bir bölgede belediye başkanlığı yapmış etkin bir kişinin, bölücü terör örgütü olan PKK'ya karşı destekleyici açıklamalarda bulunması, o bölgede zaten var olan patlamaya hazır durumu daha da şiddetlendirebilecektir. Buradan hareketle AİHM, Türk yargı organlarının Zana'nın ifadelerine karşı getirdiği sınırlamanın haklı olduğunu karar vermiştir.

3.3. Özdenetim Uygulamaları ve Ortaya Çıkan Sorunlar

Denetim bireyle başlar. Eylemi gerçekleştirecek olan kişinin harekete geçmeden önce, benimsediği etik değerler, içinde bulunduğu toplumun yapısı ve gerçekleştirmeyi planladığı eylemin doğurabileceği sonuçlar üzerinde düşünmesi, nihayetinde de bu hassasiyet ile kararlar verip harekete geçmesi denetimin öz bir şekilde gerçekleştirildiğinin göstergesidir. Radyo ve televizyon yayıncılığı alanında

²¹⁵ AİHM kararı: Zana-Türkiye Davası

http://www.rightsagenda.org/index.php?option=com_content&view=article&id=188:takmaavrupa-nsan-haklar-mahkemesi-kararlarinn-tuerkiyenin-anlatm-ve-oerguetlenme-oezguerluekleri-uezerindeki-etkileri&catid=63:takmaorgutlenme&Itemid=85 adresinden 6.6.2017'de alınmıştır.

²¹⁶ Canyaka ve Batur Yamaner, a.g.e., s. 74.

çalışan kişiler, hazırladıkları haberlerde, program metinlerinde, paylaştıkları fotoğraf, video ve ses kayıtlarında, mülakat yaptıkları kişilerin sözlü ve görsel paylaşımlarında vb. sorumluluk altındadırlar. Çünkü onların her paylaşımı, her yayını sayıları milyonları aşan kişilere ulaşabilmekte, dolayısıyla olumlu veya olumsuz çok sayıda etki doğurabilmektedir. Bu nedenle, bu alanda çalışan kişilerin sahip olmaları gereken temel değer 'toplumsal sorumluluk bilinci'dir.

Kompleks bir üretim ve paylaşım olan medya alanında medya mensubu, bilhassa görsel-işitsel medya çalışanı, toplumsal sorumluluk bilinciyle kendi içinde erdemli bir şekilde özdenetim uygulamasını ne kadar gerçekleştirirse gerçekleştirsin, içinde bulunduğu çalışma ortamı ve dışarıdan gelen baskılar dolayısıyla, söylem ve eylemlerinde kısıtlamaya maruz kalabilmektedir. Bu durum, kişiler, kişilerin çalıştığı birimler, birimlerin bağlı olduğu radyo veya televizyon kanalı, radyo veya televizyon kanalının bağlı olduğu medya grubu için de geçerlidir. Örneğin, bir televizyon kanalının haber birimine gelen bir haberin görüntüsünün paylaşılıp paylaşılmaması veya ne kadarının ve nasıl bir şekilde paylaşılması ile ilgili olarak haber birimi çalışanları ve yöneticisi toplumsal sorumluluk duygusuyla hareket edip, söz konusu görüntünün sınırlı şekilde verilmesine kanaat getirirse dahi, bağlı bulunduğu kanal yönetimi reyting hevesiyle sakıncalı olabilecek bu görüntünün servis edilmesi yönünde baskınlık gösterebilir. Bu nedenle özdenetim, çalışanın kendisiyle başlasa da, bağlı bulunulan bir üst kişi veya kişilerin kanaatleri ve tercihleri de özdenetimin istenilen sonuçları doğurması açısından belirleyicidir.

Özdenetimin gerçekleştirilmesiyle ilgili olarak, yukarıda yer alan örnekteki gibi veya çok daha farklı şekillerde sorunlarla karşılaşılabilir. Bunlar başta ekonomik olmak üzere, siyasî ve ideolojik sebeplerden de kaynaklanabilmektedir. Ayrıca, farklı kültür yapılarından, kişisel ve toplumsal değerlerden, meslek etiğini benimseme ve yorumlamadan kaynaklanan farklılıklardan dolayı özdenetim sırasında çeşitli sorunlar meydana gelebilmektedir. Genel olarak medya, özel olarak da radyo ve televizyon yayıncılığı alanında özdenetim yapılmasını engelleyen veya özdenetimin belli görüşler doğrultusunda adeta bir özsansür/otosansür hâline gelmesine sebep olan ve aşağıda tartışılan çok sayıda etkenden de bahsetmek mümkündür.

3.3.1. Radyo ve televizyon yayıncılığında yoğunlaşma

Yoğunlaşma (*concentration*), “az sayıda teşebbüsün toplam satışlar, varlıklar veya istihdam gibi ölçütlere göre ekonomik faaliyetin büyük kısmını elde tutmaları durumudur.”²¹⁷ Yoğunlaşma, genellikle tekelleşme (*monopoly*) kavramı ile birbirinin yerine kullanılmaktadır. Tekelleşmede, o alanla ilgili tek bir faaliyet gösterici bulunurken, yoğunlaşmada az sayıda faaliyet gösterici mevcuttur. Yalnızca büyük sermaye sahiplerinin o alandaki tek veya birkaç isimden biri oluşu, küçük ve orta çaplı girişimcilerin bu alana girebilmelerinin önünde büyük bir engeldir. Bu durum rekabet imkânını ortadan kaldırması açısından genellikle olumsuz olarak değerlendirilirken, özellikle medya alanında endişe verici olarak karşılanmaktadır.

Medyada yoğunlaşma, ‘yatay medya yoğunlaşması’, ‘dikey medya yoğunlaşması’ ve ‘çapraz medya yoğunlaşması’ olmak üzere üç türde oluşmaktadır.²¹⁸ Yatay medya yoğunlaşması, ulusal ve uluslararası medya pazarındaki şirketlerin aynı anda radyo, televizyon, gazete, isteğe bağlı yayın, film, müzik, e-gazete, e-dergi gibi alanların bir kısmında ya da hepsinde birden faaliyet göstermesidir.²¹⁹ Dikey medya yoğunlaşmasında, medya içeriğinin oluşturulmasından, geliştirilmesine, dağıtımına, pazarlamasına ve tüketimine kadar her safhasının medya sahibi tarafından kontrol ediliyor olması söz konusudur. Çapraz medya yoğunlaşması ise, aynı medya sahipliğinin hem farklı medya alanlarında hem de medya dışında diğer sektörlerde faaliyet göstermesi şeklinde gerçekleşir.

ABD’li akademisyen Bagdikian *The Media Monopoly* (Medya Tekeli) başlıklı kitabının beşinci baskısında yazdığı önsözde ilginç bir gözlemine değinerek, kitabının her yeni basımında sektöre egemen olan şirket sayısının azaldığını gösteren şu belirlemeleri yapmaktadır: “Piyasayı denetimleri altında tutan firma sayısı 1984 yılında elli iken, 1987 yılında yirmi altıya, 1990’da yirmi üçe, 1993’te

²¹⁷ *Rekabet Terimleri Sözlüğü*. (2011). (Dördüncü baskı). Ankara: Rekabet Kurumu.

²¹⁸ IRIS Special. (2001). Television and Media Concentration, Regulation Models on the National and the European Level. Strasbourg: s. 1. Akt. Avşar, Z. (2004). Medyada Yoğunlaşma ve Şeffaflaşma: Yasal Düzenlemeler, Beklentiler, Sorun Alanları. *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 2(2). s. 89-90.

²¹⁹ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). a.g.e., s. 101.

yirminin altına ve sonunda 1996 yılında ona düşmüştür."²²⁰ Bagdikian'ın yaptığı ve ABD'de olduğu gibi hemen hemen tüm dünya ülkelerinde benzer şekilde görülen bu durum, toplumun her kesiminden insanların sesini duyurabileceği bir kanalın var olmasını engellemekte ve tek sesliliğe yol açmaktadır. Medya alanında tekelleşme ve/veya yoğunlaşmanın endişe verici olması da işte bu sebepten meydana gelmektedir. "Çünkü, bu durumun sadece ekonomik değil, toplumsal ve siyasî etkileri çok fazla olacak ve demokratik sistemin sağlıklı işlemesi açısından sorunlar ortaya çıkarabilecektir."²²¹

Özelleştirmelerle birlikte, ticarî faaliyet gösteren tüm alanlarda olduğu gibi radyo ve televizyon alanında da yer yer tekelci ama daha çok yoğunlaşmaya meyilli bir yayıncılık yürütülmeye başlamıştır. Türkiye'de, 1990'lı yılların başında özel radyo ve televizyon yayıncılığının yasal olarak önünün açılması itibariyle, demokrasinin bir kazancı olarak farklı görüşlerdeki kişi ve grupların seslerinin artacağı, her kesimden kişilerin fikir ve inançlarının temsil edileceği, farklı ideolojilerdeki kişilerin paylaşımlarına imkân veren bir medya ortamının sağlanacağı yönünde bir bekleyiş oluşmuştur. Ancak bu bekleyiş, radyo ve televizyon alanında varlığını gösteren ve çeşitliliği mümkün kılmayacak şekilde az sayıda olan sermaye sahipleri nedeniyle hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır.

Hem 1990'lı yıllarda hem de günümüzde radyo ve televizyon sahipliğine bakıldığında, çeşitliliğin istenilen seviyeyi yakalayamamasının yanı sıra, medya sahiplerinin esas ve köken itibariyle medya alanından gelen kişiler olmaması da birçok bağlamda sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Kaya,²²² Simavi ailesinin aktif iş yaşamından çekilmelerinin ardından, Türkiye'de ana faaliyetleri ve birikimleri basın (medya) alanından kaynaklanan büyük bir sermaye grubunun kalmadığına ve medya gruplarının dev holdinglerin birer bölümünü oluşturduğuna dikkat çekmektedir.

Özel radyo ve televizyon yayıncılığına geçildikten sonraki ilk yirmi yıla, medya etkinlikleriyle damgasını vurmuş olan gruplar şu şekilde sıralanabilir:

²²⁰ Bagdikian, B. H. (1997). *The Media Monopoly*. (Fifth edition). Boston: Beacon Press, s. xiii. Akt. Kaya, A. R. (2009). *İktidar Yumağı*. Ankara: İmge Yay., s. 143.

²²¹ Demir, V. (2006). *a.g.e.*, İstanbul: Beta Yay., s. 52.

²²² Kaya, *a.g.e.*, s. 247-248.

Doğan Grubu, Çukurova Grubu, Doğuş Grubu, Turgay Ciner Grubu, Dinç Bilgin Grubu, Uzanlar Grubu, Erol Aksoy Grubu, İhlas Holding-Enver Ören Grubu. Bu grupların çoğu ya medyadan çekilmiş ya da küçülerek sektör içinde daha etkisiz bir hâle gelmiştir.²²³ Bu durum, daha çok 2001 ekonomik krizi ve sonrasında bankacılık sektörüne getirilen düzenlemelerle gerçekleşmiştir. Bankacılık ve finans sektöründe yatırımları bulunan medya grupları krizden daha fazla etkilenmiş ve bazıları piyasadan tamamen silinirken, bazılarının şirketlerine Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından el koyulmuştur.²²⁴ Örneğin, 2003 yılında Uzan Grubu şirketleri, 2007 yılında Ciner Medya Grubu'na ait ATV-Sabah şirketleri, 2013 yılında ise Çukurova Grubu'nun yayıncılık şirketlerinin bir kısmı TMSF'ye devredilmiştir.²²⁵

“Radyo ve televizyon yayıncılığı beklendiği kadar kâr getirmese de medyanın maddî kazancın dışında sunduğu kitlelere ulaşabilme, onlara istenilen mesajı verebilme, etkileyebilme ve bundan dolayı iktidar gücü kullanma, paylaşma, rakiplerine ya da siyasî erke karşı kullanabilme gibi durumlar, onu vazgeçilmez kılmaktadır.”²²⁶ Bu da radyo ve televizyon yayıncılığına olan ilgiyi artırmakta ve bu imkânlardan faydalanabilmek amacıyla büyük ve kompleks şirketlerin yayıncılık piyasasına yönelmesine sebep olmaktadır. Türkiye’de, yayıncılığı piyasasındaki çeşitliliği artırmak ve rekabetin sağlıklı ve adaletli şekilde sürmesini sağlamak için, yasal düzenlenmelere gidilmiştir. Mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’da, radyo ve televizyon sahipliği ile ilgili bazı sınırlamalar mevcut olmasına rağmen, yine de yoğunlaşmaya yol açabilecek şekilde haklar sunan maddelere yer verilmişken, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un çıkarılmasıyla birlikte bu haklara sınırlamalar getirilmiştir. 6112 sayılı Kanun’un 16. maddesinde düzenlendiği üzere, bir gerçek veya tüzel kişi doğrudan veya dolaylı olarak en fazla dört karasal yayın lisansına sahip medya hizmet sağlayıcı kuruluşa ortak olabilecek; ancak, sahip olunan medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yıllık toplam ticarî iletişim geliri, sektörün toplam ticarî iletişim gelirinin yüzde otuzunu

---

²²³ Kaya, a.g.e., s. 248.

²²⁴ Kurban, D., Sözeri, C. (2012). *İktidarın Çarkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Önündeki Siyasî, Yasal ve Ekonomik Engeller*. İstanbul: TESEV Yay., s. 25.

²²⁵ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). A.g.e., s. 80.

²²⁶ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). A.g.e., s. 101.

geçemeyecektir. Belirtilen yüzde miktarı geçildiği takdirde, gerçek veya tüzel kişi olan radyo ve/veya televizyon sahibi, RTÜK tarafından verilen doksan günlük süre içinde bu oranın altına inecek şekilde kuruluşlardaki hisselerini devretmek durumundadır.

6112 sayılı Kanun'un 16. maddesinde yer alan radyo ve televizyon sahipliğinin sınırlandırılmasına ilişkin hüküm ile birlikte, birçok medya grubunun radyo ve televizyon yayıncılığı pazarındaki sahiplik oranları değişmiştir. Bunların başında Türkiye'nin en büyük medya grubu olan Doğan Medya gelmektedir. Uzun yıllardır görsel-işitsel medya pazarının en önemli aktörlerinden olan Doğan Medya'nın Türk televizyon yayıncılığındaki pazar payı, 6112 sayılı Kanun öncesinde yüzde otuzun üzerinde iken, bu Kanun'un yoğunlaşmayı ve tekelleşmeyi önlemeyi esas alan ilgili maddelerinden dolayı küçülmüştür.²²⁷ Doğan Medya bünyesinde Star TV'nin Doğu Holding'e satılmasıyla gerçekleşen bu küçülmeye, Doğan Medya'nın medya sahipliği kanunî sınırlar içerisine çekilmiştir. Doğu Holding'in bir kolu olan Doğu Yayın Grubu ise, Star TV'yi satın almak suretiyle sektördeki konumunu daha da pekiştirmiştir. Doğan ve Doğu Holdinglerin yanı sıra, Ciner Medya ve Turkvaz Medya da sahip oldukları radyo ve televizyon kanalları ile Türkiye'nin önde gelen medya kuruluşları arasında yer almaktadır.

Yukarıda da değinildiği gibi, Türkiye'de medya hizmet sağlayıcılara sahip gruplara bakıldığında, tümünün medya sektörünün yanı sıra farklı iş alanlarında da faaliyet gösterdiği görülmektedir. Örneğin, Doğan Holding gayrimenkul, enerji, turizm, finansal hizmetler, çeşitli sanayi üretimleri vb.; Doğu Holding, otomotiv, inşaat, turizm, gayrimenkul, enerji, bankacılık ve finans vb.; Ciner Holding, enerji ve madencilik, cam ve kimyasallar, denizcilik vb. alanlarında teşebbüsleri bulunmaktadır.

Birçok ülkede bu gibi hukukî düzenlemelerin yapılmasına karşın yoğunlaşma ve özel yayıncıların kamusal alanı kontrol altına alma eğilimlerinin önüne tamamen geçilememiştir. Özellikle Türkiye gibi medyası gelişmiş ancak radyo ve televizyon yayıncılığında özdenetimin ve ortak denetimin gelişmemiş olduğu ülkelerde kamu

²²⁷ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). *A.g.e.*, s. 81.

yararının korunması güçtür. Bu durum özel yayıncılıkla ilgili ortaya konulan olumsuzlukların birçoğunun yaşanmasına neden olmaktadır.²²⁸ Bunlardan biri de, medya sahiplerinin farklı ticarî alanlarda faaliyet göstermelerinin, yayıncılık politikalarını önemli ölçüde etkilemesidir. Medya sahipleri, ellerindeki görsel-işitsel medyalarla geniş kitlelere ulaşabilme gücünü, hem diğer ticarî sahalardaki rakiplerine hem de siyasî iktidara karşı kullanabilmektedir. Yayınların bu doğrultuda şahsî çıkarlara hizmet edecek şekilde yapılması ise, radyo ve televizyon yayınlarından beklenen doğru ve tarafsız olma ilkesine zarar vermekte ve medya hizmet sağlayıcılarına olan güveni azaltmaktadır. Oysa, doğru ve dürüst yayıncılık ilkesi ile hareket ederek hem siyasî iktidar hem de toplumun geneli üzerinde güçlü bir denetim mekanizması kurması, medya hizmet sağlayıcılardan beklenen öncelikli görevdir.

Türkiye’de, medya organlarının birkaç büyük sermaye sahibinin elinde toplanmış olması ve bu medya sahiplerinin doğru ve dürüst yayıncılık yapmaktan öte, daha farklı olarak ticarî kaygılar taşıması, bu medya organlarının çalışanlarına da yansımaktadır. Çalışanlar, işverenleri tarafından çeşitli baskılara maruz kalabilmekte ve yayın içeriklerini oluştururken, toplumsal sorumluluğun ve meslek etiğinin gerektirdiği ‘tarafsız yayıncılık’ ilkesini göz ardı etmek zorunda bırakılabilmektedirler. Buna karşı çıktıkları zaman ise, işlerini kaybetme tehdidiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Medyanın yalnızca bir veya birkaç grubun geniş egemenliği altında bulunması ise, işlerini kaybeden medya mensuplarının yeni iş bulmasını zorlaştırmaktadır. Bu da onları doğrudan veya dolaylı olarak mevcut sistemin ve medya patronlarının yönlendirmelerine boyun eğmeye itmektir. ‘Patronaj baskısı’ olarak nitelendirilen bu durum, medya çalışanlarının özdenetiminde ortaya çıkan öncelikli sorunu oluşturmaktadır. Medyada patronaj baskısı sorununa değinmeden önce, bir başka problemi teşkil eden ‘otosansür’ kavramını incelemek gerekmektedir.

---

²²⁸ Akalın, A. (2011). *Radyo ve Televizyon Teknolojilerindeki Gelişmelerin Hukuki Düzenlemelere Etkisi*. Uzmanlık Tezi. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. Ankara: s. 28.

3.3.2. Otosansür

Otosansür (*oto-censorship*), “kişinin ve kurumların kendi kendini kısıtlaması”²²⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Otosansürün -bir başka deyişle özsansürün- uygulanma nedeni, dışsal baskılara karşı bir önlem alma çabasıdır.²³⁰ Bu açıdan otosansür, herhangi bir makamın, kurumun veya siyasî, ekonomik ya da sosyal nitelikte bir etkenin baskısı olmaksızın, basın-yayın (medya) faaliyetlerinde bulunacak kişilerin, bizzat kendi kendilerini denetleyerek çalışmalarını sansürlemesi veya sınıflandırması şeklinde ifade edilebilir.²³¹ Dolayısıyla otosansürde medya mensubunun ve medya hizmet sağlayıcının kendi iradesinden bahsetmek mümkündür; ancak, bu iradeyi etkileyen çeşitli dış etmenler de mevcuttur.²³²

Medyada otosansüre sebep olabilecek etmenler, adlî, siyasî ya da meslekî olabilmektedir. Medya mensupları hakkında açılan davalar adlî etmene, bu alanda çalışanların işlerini kaybetme kaygıları meslekî etmene, iktidarın nüfuzunun medyayı kontrolü altına alması ise, siyasî etmene örnek gösterilebilir.²³³ Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, basına yönelik sansür uygulaması Anayasa'nın 28. maddesinde, “*Basın hürdür, sansür edilemez*” ifadesiyle net bir biçimde yasaklanmıştır. Ancak, “otosansür, kişinin kendi iç dünyasına ilişkin bir olgu olduğu için bu durum sansürün sınırlarını belirsizleştirmektedir.”²³⁴ Bu nedenle otosansürü, sansürden çok daha tehlikeli olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Medyaya yönelik sansür açık ve yasal bir şekilde işletilmese dahi, yayın içeriklerinin şekillendirilmesi hususunda ‘otosansüre zorlama’ suretiyle dolaylı bir sansür uygulamasının olduğu söylenebilir. Bu durum, Türkiye'nin Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında da yer almaktadır. Raporlarda, son birkaç yıl içerisinde siyasî iktidarın üst düzey yöneticileri tarafından gazeteciler aleyhine açılan davaların artması, gazetecilerin ifade hürriyetlerinin önünde bir engel teşkil

²²⁹ Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe Sözlük*.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58a97125e54409.21850241 adresinden 19 Şubat 2017'de alınmıştır.

²³⁰ Mutlu. (2012). *a.g.e.*, s. 265.

²³¹ Akkurt, A. (2014). *Basın Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları*. Ankara: Adalet Yay., s. 118.

²³² Yüzer, D. (2013). *1982 Anayasası'nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*. Ankara: Yetkin Yay., s. 60.

²³³ Yüzer, *a.g.e.*, s. 60.

²³⁴ Akkurt, *a.g.e.*, s. 119.

etmesinin yanı sıra, Türk medyasında geniş bir otosansüre yol açtığı sebebiyle eleştirilmektedir. Burada da görüldüğü gibi, gereksiz yere ve çok sayıda açılan davalar şeklinde görünürlük kazanan adli etmen, gazetecileri otosansüre yönlendirmesi ve denetimden öte 'sansür' etkisi oluşturması hasebiyle ifade ve kitle iletişim hürriyetinin önünde birer engel olabilmektedir.

"Kişilerin bilinçlerine yasaklar koyan yapısıyla sansürden de tehlikeli olan otosansürün ortadan kaldırılması için, şüphesiz kişilerin her türlü güç grubunun baskısından uzak, hak ve hürriyetlerin değerini her şeyden üstün tutan bir tutum sergilemesi gerekmektedir."²³⁵ Ancak, bu tutum bireysel olarak değil, meslek mensuplarının ortak hareket etmesi şeklinde gerçekleştiğinde daha büyük anlamlar kazanabilir ve etkili sonuçlara varılabilir. Zaten, özdenetim kuruluşlarının varlık sebeplerinden biri de, dolaylı sansüre -ya da başka bir ifadeyle otosansüre- karşı koymak için meslek etiği ilkeleri çerçevesinde ortak tutum sergilemektir.

3.3.3. Patronaj baskısı

Medya ortamında işyeri demokrasisi, ifade özgürlüğü, editoryal bağımsızlık ve editoryal sorumluluk bir ülkede demokrasinin gelişimi için olmazsa olmaz koşullardır ve bunlar daraltıldığı, giderek ortadan kaldırıldığı takdirde, medyada baş gösteren oligarşik yapı, bütün ülke yönetim biçimine de bulaşır.²³⁶ Bu nedenle editoryal bağımsızlık hem ifade ve kitle iletişim hürriyetinin gerçekleştirilmesi hem de bu hürriyeti kullananların özgür bir biçimde özdenetimlerini yapabilmeleri için son derece önem arz etmektedir. Ancak, medya sahiplerinin çeşitli sebeplerden dolayı medya çalışanlarının üzerlerinde kurdukları baskı, bir başka deyişle patronaj baskısı, bu durumun önünde büyük bir engeldir. Oysa, "medya kuruluşları halk için vardır ve bu kuruluşlara sahip olmak özel imtiyaz kazandırmaz. Mülkiyet olarak özel kişi ya da kuruluşlara ait olan medya kuruluşları yalnızca hedef kitle ve medya patronlarına karşı değil, geniş oranda topluma karşı sorumludur."²³⁷

²³⁵ Kırgıl, a.g.e., s. 279.

²³⁶ <http://bianet.org/bianet/ekonomi/103329-medyada-diktatorlesme-ve-medya-aristokrasisi> adresinden 17 Şubat 2017'de alınmıştır.

²³⁷ Akdağ, M. (y.t.y.). *Medya ve Siyaset Üzerine*. s. 3.

http://mediaware.erciyes.edu.tr/tr/medya_ve_siyaset_uzerine.pdf adresinden 20 Ekim 2016'da alınmıştır.

Her medya hizmet sağlayıcı doğaldır ki kendi ideolojik çizgisi doğrultusunda belli yayın ilkelerine sahiptir ve bu kuruluşların, yayın içeriklerini bu ilkeler doğrultusunda şekillendirme özgürlükleri vardır. Bu özgürlüğe karşın, daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi radyo ve televizyon yayınlarının toplum üzerinde etki uyandıran çok önemli işlevlerinin olması nedeniyle, yayınlarda kamu yararının ön planda tutulması gerekmektedir. Özellikle haber yayınlarında gerçeklik, doğruluk, tarafsızlık ve bağımsızlık gibi unsurların mutlak surette gözetilmesi elzemdir. Ancak, medya sahipleri bu temel ve hayati önem taşıyan unsurların dahi göz ardı edilmesi yönünde çalışanlarına baskılar yapabilmektedir.

Medya patronlarının bu tutumlarının sebepleri arasında, ideolojik benimseyiş ve inanç gibi öğelerin yanı sıra, temel olarak nitelendirilebilecek üç unsurdan bahsedilebilir. Bunlar: ekonomik ilişkiler, reyting kaygısı ve siyasî baskılardır.

3.3.3.1. Reyting kaygısı

Reyting (*rating*) kelimesi televizyonculukta sıklıkla kullanılan ve 'izlenme oranı' anlamını taşıyan bir kelimedir. Bir başka ifadeyle reyting, bir televizyon kanalının diğer televizyon kanallarına oranla ne kadar izlendiğini gösteren ölçümdür. Reyting oranları saatlik, günlük, haftalık, aylık gibi farklı periyotlar göz önünde bulundurularak ölçülebilir.

Kamu hizmeti yönünün yanı sıra ticarî faaliyet gösteriyor olması nedeniyle, medya hizmet sağlayıcılar için reyting oranları çok büyük önem teşkil eder. Bu da medya hizmet sağlayıcıların öncelikli hedeflerinin 'daha çok izlenmek' olmasına yol açar. Çünkü ne kadar çok izlenirlerse, reklam verenler tarafından o oranda tercih edilirler. Televizyon kanallarının en büyük gelirleri reklam kaynaklı olduğundan, medya sahipleri bu gelirleri çoğaltmak için, izlenirliği artıracak her türlü yola başvurulmasına izin vermekte, hatta buna sevk etmektedir. Yayını hazırlayan yapımcı, yönetmen, sunucu ise "başarısının" adeta bir göstergesi olan reytingleri artırmak, böylece hem işine devam edebilmek hem de daha çok para kazanmak için ellerinden geleni yaparlar. Bunun sonunda ortaya çıkan yayın profili ise, niteliksiz eğlence, daha çok magazinsel içerik, gerçek gibi görünen mizansenler,

genel ahlâka aykırılık ve kişilik haklarının ihlallerine kadar varan yayınların artmasıdır.

Reyting uğruna ne tür yayın içeriklerinin hazırlandığı ve kamera arkasında bunların nasıl yönetildiği, ara ara canlı yayın kazalarıyla ortaya çıkmaktadır. Örneğin, 12 Temmuz 2016'da TV 8'de yayınlanan *Rising Star* adlı müzik yarışması programında, yarışmacı şarkısını söylediikten sonra, yönetmenin kameramana "kadraja memeleri alalım" talimatı, mikrofonun açık kalmasıyla ekrana yansımış ve çok kısa zaman içerisinde sosyal medya kullanıcıları tarafından paylaşılarak eleştirilmiştir.

Reyting savaşlarının verildiği ve 2016 yılında RTÜK tarafından başta "genel ahlâka aykırılık" olmak üzere çeşitli yayın hizmeti ilkelerinin ihlâl edildiği gerekçesiyle en çok ceza kesilen program türü olma özelliği taşıyan yayınlar ise, evlendirme programlarıdır. Evlendirme programlarının çok geniş izleyici kitleleri vardır ve bu nedenle, medya hizmet sağlayıcılar için birer reyting yükseltici olan bu programların üzerinde özellikle durmak gerekmektedir. Evlenme niyetiyle orada bulunduğu iddia edilen adayların ekrana yansıyan söz ve davranışları ile birbirleriyle olan ilişkileri, toplum tarafından sık sık sert bir şekilde tenkit edilmekte ve bu tenkitler medyaya da yansımaktadır. Sadece gerçek hayatın içinden kişilerin evlenmek niyetiyle bu programlara katıldıkları görüntüsü verilmesine karşın, oyuncu ajanslarından kişilerin de aday kimliği ile programlara dâhil olduğu ve reytinglerin artmasına sebep olacak davranışlar sergiledikleri yine medyaya yansıyan bilgilerdendir. Programdan ayrılan adayların itiraflarında,²³⁸ kendilerinin tamamen bir kurgu içinde hareket ettikleri ve program çalışanlarının talimatları doğrultusunda kime aday olacaklarını veya kiminle kavga edip ayrılacaklarını belirledikleri konusu yer almaktadır. Gözde olarak nitelenen ve aylarca programa dâhil olan gelin ve damat adaylarının, program süresince haftalık ve aylık olmak üzere maaş aldıkları da itiraflar arasındadır. Benzer itiraflar programda 'evlilik psikoloğu' olarak görev almış bir uzman tarafından da yapılmıştır. Psikolog, verdiği röportajda programa katılanların çoğunun amacının 'meşhur olmak' olduğunu ve ekrana yansıyan sağlıklı bir ilişki modeli olmadığı için, bunları izleyen çocuk ve

²³⁸ <http://www.milliyet.com.tr/izdivac-adaylari-ne-kadar-maas-gundem-2270026/> adresinden 24 Şubat 2017'de alınmıştır.

gençlerin 'evlilik' üzerine doğru olmayan algılar geliştirdiğini ifade etmiştir.²³⁹ Tüm bu mizansenler içinde, insanların duygularının istismar edildiği, evlilik müessesesinin kurulması için mal varlığı, maaş, yaş veya fiziksel görünüş gibi özelliklerin ölçüt olarak sunulduğu, adayların gün aşırı partner değiştirerek her birine karşı 'sevgi' veya 'aşk' hislerinin olduğunu ifade ettikleri bu programlar, 'genel ahlâka ve toplum yapısına aykırı' eleştirilerine rağmen, tüm reyting ölçümlerinde üst sıralarda olmaya devam etmektedir. Çünkü her zaman reytingleri yüksek tutacak bir "şok olay" mevcuttur veya gerçek bir olayı etik dışı bir şekilde istismar ederek izlenirliği artırma çabası vardır. Örneğin, gelin adayı olarak program evinde bulunan bir kişinin babasının vefat ettiği haberine, bir gün önceden yayınlanan fragmanlarda merak uyandıracak şekilde yer verilmiş ve ertesi gün yayınlanan bölümde ise, bu vefat haberinin tüm kameralar kayıttayken gelin adayıyla paylaşılması ekrana yansıtılmıştır.

İzleyici kitlesine oranla düşünüldüğünde, bu tüm programlar toplum üzerinde oluşturacağı etkiler nedeniyle çeşitli kurumların temsilcilerince de eleştirilmektedir. RTÜK Başkanı İlhan Yerlikaya katıldığı bir çalıştayda:²⁴⁰ "Evlilik programları çığırından çıktı. Çok kötü şeyler oluyor. Buradan bizim ağızımıza alamayacağımız şeyler oluyor. Ben o sözlerin bazılarını burada söylesem ve bunlarda televizyonlarda yayınlanırsa buna RTÜK olarak kapatma cezası vermemiz gerekir. İş o kadar kötü boyutlara gidiyor" şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Konu, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan Cuma Hutbelerinde de ele alınmıştır. 3 Şubat 2017 tarihinde ülkedeki tüm camilerde imamlar tarafından okunan Cuma hutbesinde evlendirme programları tenkit edilmiş, bu tür programlarda aile mahremiyetinin çiğnendiği ve aileye yönelik değerlerin istismar edildiği hususuna değinilmiştir.²⁴¹ Son olarak TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından evlilik programlarının halk nezdinde itibarsızlaştırılması ve yayınlardan kaldırılması için çalışma içinde olduğu bilgisi yayılmıştır.²⁴² Tüm bunlar ülke gündeminde konuşulmaya ve tartışılmaya devam ederken, RTÜK evlilik

²³⁹http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yasam/478226/istifa_etti_evlilik_programlarindaki_gercekleri_tek_tek_anlatti.html adresinden 24 Şubat 2017'de alınmıştır.

²⁴⁰<http://www.milliyet.com.tr/rtuk-baskani-ndan-evlendirme-gundem-2190443/> adresinden 26 Şubat 2017'de alınmıştır.

²⁴¹<http://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/HutbelerListesi/Ahit,%20Akit%20ve%20Misak%20Olarak%20Nikah.pdf> adresinden 24 Şubat 2017'de alınmıştır.

²⁴²<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/evlilik-programlari-tbmmde-masaya-yatirildi-300999.html> adresinden 26 Şubat 2017'de alınmıştır.

programları yapan medya hizmet sağlayıcıların genel yayın yönetmenlerini Üst Kurul'a çağırarak bir toplantı yapmıştır. RTÜK Başkanı Yerlikaya başkanlığındaki bu toplantıda, evlilik programlarının evlilik kurumunu zedelediği bir kez daha ifade edilmiş ve gelecek açısından büyük travmalara yol açabilecek olan bu programlara, kanal yöneticilerinin müdahale etmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁴³

Buradaki asıl sorun, bu programların toplum içinde ve medyada ciddi olumsuz eleştirilere maruz kalmasına rağmen, nasıl bu kadar geniş izleyici kitlesine sahip olabildiğidir. Bu programların yer aldığı televizyon kanalları, reyting getirileri nedeniyle kendi içlerinde özdenetim mekanizmasını işleterek, topluma hiçbir fayda sağlamadığı gibi, toplumun kültürel ve ahlâkî yaşamına zararda bulunan bu yayınları kaldırma girişiminde bulunmamaktadırlar. RTÜK tarafından ne kadar büyük miktarlarda para cezaları kesilirse kesilsin, reytingler sayesinde elde edilen reklam gelirlerinin bu cezaların çok üstünde olduğu bilinmektedir. Gerek sosyal medya hesaplarında, gerek izleyici şikâyetlerinin yer aldığı platformlarda, gerek de çeşitli toplantı ve panellerde dile getirilmek suretiyle görülen o ki, azımsanmayacak bir kesim tarafından evlendirme programlarının devlet müdahalesiyle kaldırılması yönünde bir talep yükselmektedir. Bu talep, kanımızca, doğuracağı sonuçlar açısından oldukça tehlikeli bir istektir. Zira, devlet eliyle "beğenilmeyen" programların kaldırılması gibi bir girişimin önünün açılması, zaman içerisinde daha farklı programların yayından kaldırılmasını doğurabilecektir ve bu durum kitle iletişim hürriyetiyle hiçbir şekilde bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, evlendirme programları ve benzeri nitelikteki yayınlara yönelik ancak kamuoyu denetimi yoluyla müeyyideler (izleyici temsilcilerine şikâyet, RTÜK'e şikâyet, izlemeyi reddederek reytingleri düşürmek vb.) uygulanabilir ve programlar bu şekilde itibarsızlaştırılarak, reytingleri düşürmek suretiyle medya hizmet sağlayıcının kendi isteği sonucunda yayından kaldırılabilir.

3.3.3.2. Ekonomik ilişkiler

Daha önce de belirtildiği gibi, büyük medya gruplarının sahipleri medya alanının dışında müzik, sinema, kitap gibi dallarda ve futbol, finans, emlak, sanayi,

²⁴³<http://guncelhaberajansi.com/rtukten-evlilik-programlari-aciklamasi-82510.html> adresinden 28 Mart 2017'de alındı.

ticaret gibi alanlarda aktif şekilde faaliyetler göstermektedirler. Hatta medya patronları, radyo, televizyon, gazete, dergi gibi medya organlarını asıl iş alanları olarak benimsemekten ziyade, büyük maddî kazanımlar elde ettikleri diğer ticarî faaliyetlerin tanıtım ve pazarlamalarını yaptıkları bir mecra olarak görmektedirler. Bu durum yayın içeriklerinin oluşturulmasında belirleyici konumdadır. O yayın kuruluşunun bağlı olduğu holdingin faaliyet alanlarıyla ilgili ağırlıklı olarak olumlu ve tanıtım nitelikli haberlere yer verildiği görülmektedir. Duran²⁴⁴ bu konunun eleştirisini yaparken, ana akım olarak nitelendirilen gazetelerde Türkiye'nin en büyük on şirketi ile ilgili asla olumsuz bir habere rastlanmadığına dikkat çeker. Bu, ekonomi dünyası ile medya patronlarının doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilerinden kaynaklanmaktadır.

Medya çalışanlarının üzerindeki çeşitli siyasî baskıların yanı sıra, medya patronlarının başka alanlarda yatırımlarının olması, onların hükümet ile olan ilişkilerinin şekillenmesinde belirleyici bir etmendir. Farklı alanlarda faaliyet gösteren patronun kamu ihalelerine girmesi sürecinde, sahibi olduğu medya organında hükümet lehine veya aleyhine izlediği politika, sonucun belirlenmesi adına önem taşımaktadır. Bu da medya mensubunun eleştirel yayıncılıktan hatta habercilikten uzaklaşması yönünde bir otosansüre sebep olmaktadır.²⁴⁵

Medya hizmet sağlayıcının sahipliğinde bulunan kişilerin, holding ve şirket yöneticisi olmalarının, medya kuruluşunun yönetilme biçimini de etkilediği görülmektedir. Medyanın öncelikli işlevi olan topluma haber ve bilgi aktarımı, kitle iletişim araçlarındaki değişim ve dönüşümlerle birlikte adeta arka plana atılmıştır. Buna göre, neo-liberal politikaların da etkisiyle farklılaşan medya sahipliğiyle, medyanın 'toplumsal işlevi' göz ardı edilerek, medya kuruluşlarında 'holding stratejileri' işletilmeye başlamıştır.

Medya organlarının büyük ekonomik ağlar içerisinde yer aldığı bir gerçektir. Bir başka deyişle, medya hem gelir elde etmesi hem de geniş çaplı masraflarının olması açısından büyük bir endüstridir. Buradaki asıl tartışma konusu, tüm bu

²⁴⁴ Duran, R. (2012, 31 Mart) *"Money Talks: Economy and Press Freedom"* Hollanda Başkonsolosluğu ve Türkiye Enstitüsü ile İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından düzenlenen "Writing Without Chains" başlıklı seminerde tartışılmıştır. İstanbul: Bilgi Üniversitesi. Akt. Kurban ve Sözeri, a.g.e., s. 55.

²⁴⁵ Sözeri, a.g.e., s. 25.

ekonomik ilişkiler içerisinde, toplumsal hizmet işlevi gören medyanın önceliğinin ne olacağıdır: Kendi malî gerçeklikleri ve kâr payı mı, toplumsal hizmet odaklı yayıncılığı mı? Hürriyet'in eski Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök,²⁴⁶ Türk medyasının birer gerçek sanayi kuruluşları haline geldiğini, dolayısıyla yıllık cirosu milyonlarla -hatta milyarlarla- ifade edilen bir şirketin, klâsik Babîali müessesesi olarak kalmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. Özkök'e göre, bu nedenledir ki Babîali patron değiştirmiş ve gazetelerin başına gerçek kapitalistleri, gerçek iş adamlarını getirmiştir. Ayrıca, Doğan Medya Grubu'nun bu denli güçlenmesinin sebebi de Aydın Doğan'ın iş adamlığını çok iyi biçimde uygulaması ve modern bir şirket yönetimi ile finansman olarak kuvvetlenmeyi sağlamasıdır.

Medya hizmet sağlayıcıların malî yönden kuvvetlenmesi ve bunun bir sonucu olarak hem istihdam ağını genişletmesi hem de teknolojik değişim ve gelişmelere ayak uydurabilmesi oldukça önemlidir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, malî kuvvetin hangi yollarla kazanıldığıdır. Medya sahiplerinin farklı sektörlerdeki kazanımlarından kendi medya organına finansman sağlanması çok üzerinde durulacak bir nokta olmayabilir. Ancak, eğer medya kuruluşu, siyasî otoriteyi, muhalefeti veya reklam vereni "kızdırmamak" ve doğrudan veya dolaylı olarak onlardan gelen desteğin azalmasını engellemek gayretiyle bir yayın politikası izliyorsa, ortada ciddi bir 'etik' sorun var demektir. Bunun çözümü ise, malî işlerle bağlantılı olan birimler (reklamlar, ilanlar vb.) ile yayın içeriğinin üretiminden sorumlu birimlerin (editörlük, genel yayın yönetmenliği vb.) tamamen birbirinden bağımsız şekilde yönetiminin sağlanmasıdır.

3.3.3.3. Siyasî ilişkiler

Medya ve siyaset arasındaki ilişki şöyle bir görüntü oluşturmaktadır: Medya haber kaynağı olarak siyaseti görmekte; siyasiler ise kendi düşünce ve tutumlarının kamuoyuna ulaşmasını istemektedir. Dolayısıyla, her ikisinin de gereksinimleri genel itibarıyla uyum içerisinde.²⁴⁷ Ancak, ideolojik, ekonomik vb. sebeplerden dolayı medya ile siyaset arasında büyük anlaşmazlıklar çıkabilmektedir. Bu durumda medya siyasî temsilciler aleyhinde yayınlar yapmaya

²⁴⁶ Adaklı, G. (2006). *Türkiye'de Medya Endüstrisi*. Ankara: Ütopya Yay., s. 399-400.

²⁴⁷ Yüksel, E. (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*. Konya: Çizgi Kitabevi Yay., s. 143.

yönelebilirken, siyasî erkler de idarî güçlerini kullanarak medyaya çeşitli baskılar (frekans tahsislerinde aksamalar, akreditasyon engeli, çeşitli vergi yaptırımları vb.) yapabilmektedirler. Bu, demokrasiyi tam olarak benimseyememiş ve uygulamaya koyamamış ülkelerde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle medya ve siyaset arasında daima bir çatışmaya rastlamak mümkündür.

“Medya açısından bakıldığında; temel olan etkili olmaktır. Bu etki alanı da kamuoyunda güçlü olmaktan, inandırıcı olmaktan geçmektedir. Kamuoyunun bilgilendirilmesi, yönlendirilmesi ve istenildiği gibi harekete geçirilmesi medyanın siyaset üzerindeki etkisini göstermek adına önem taşımaktadır.”²⁴⁸ Bu önemli etki sebebiyle, “basın [medya] üzerinde başta devlet olmak üzere, siyasî partiler, baskı grupları, çeşitli müesseseler ve hatta özel kişiler dahi siyasî baskı yapmak istemektedirler.”²⁴⁹ Medyanın ‘hürriyetlerin bekçisi’ olma niteliği de, medyanın kontrol altına alınma arzusunun sebepleri arasında gösterilebilir. Çünkü medya, bir yandan olayların yorumlanması ve değerlendirilmesi rolü ile kamuoyunun oluşumu ve akışı üzerinde geniş ölçüde etki gösterir, öte yandan siyasî iktidarın kullanılmasını devamlı olarak gözetmek, tenkit etmek ve uygulamalarda bulunmak suretiyle, yöneticiler tarafından yetki sınırlarının aşılmasını ve iktidar sapmalarını önleyebilir.²⁵⁰ Medyanın toplum üzerindeki etkileme gücünün ne seviyede olduğu, İkinci Dünya Savaşı’nda radyonun etkin bir şekilde kullanılmasıyla anlaşılmıştır. O tarihlerden itibaren, genel olarak medya, özel olarak da radyo ve televizyonlar hem siyasî iktidar hem de muhalifler tarafından kendi politik amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılmaya başlamışlardır. Aynı zamanda devletler, savaş dönemlerinde toplumun desteğini almak, onları ikna etmek ve karşı tarafta korku hissinin yaygınlaşmasına neden olarak onları kayba itmek gibi amaçlarla medyayı kullanmaktadırlar.²⁵¹ Dolayısıyla medya, hem kamuoyunun hem de siyasilerin ve iktidarın eylemleri üzerinde yön verici bir güce sahip olabilmektedir.

²⁴⁸ Akdağ, *a.g.m.*, s.7.

²⁴⁹ Tikveş, Ö. (1980). Basın Özgürlüğü ve Sansür Yasağı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 1(1), s. 162. <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> adresinden 2 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

²⁵⁰ Tikveş. (1980). *A.g.e.*, s. 163.

²⁵¹ Dünyada son otuz yıllık süreçte yaşanan savaşlara bakıldığında medyanın büyük oranda rol oynadığı görülmektedir. 1990 yılının sonunda Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesi ile başlayan ve ‘Körfez Savaşı’ olarak tarihe geçen olayda, Amerikan kanalı olan CNN’in, yaptığı canlı yayınlarla insanların savaş ile ilgili algılarını şekillendirmek suretiyle, savaşın öncelikli rollerinden birini oynadığı

Medyanın, kamuoyu oluşturma işlevini kullanarak, iktidarın kusurlu görülen girişimlerinde geri adım attırmasına çeşitli örnekler vermek mümkündür: Bunlardan biri, 16 Kasım 2016'da görüşülmekte olan Kanun Tasarısının geçici maddelerine eklenmek istenen hükmün, toplumun farklı kesiminden gelen tepkiler nedeniyle, hükümet tarafından yeniden görüşülmek üzere geri çekilmesidir. Özetle, 'kanunen suç sayılan 18 yaşını doldurmamayan kişilerle (çocuk ile) evlenme eylemini gerçekleştirenlerin bir defaya mahsus olmak kaydıyla cezalarının infazının ertelenmesini veya özel şarta istinaden tamamen ortadan kalkmasını' öngören bu teklif metni, hızlı bir şekilde başta sosyal medya olmak üzere tüm medyada yayılmış ve aksi görüşte bir kamuoyu oluşmuştur. Oluşan bu kamuoyuna istinaden Cumhurbaşkanı Erdoğan da "Hükümetin, toplumun değişik kesimlerinden gelen eleştiri ve önerileri dikkate alarak, geniş bir mutabakat içerisinde bu sorunu çözmesinde büyük fayda görüyorum"²⁵² şeklinde bir açıklama yapmıştır. Medya aracılığıyla toplumda oluşan bu kamuoyu baskısı karşısında, hükümet tasarımı geri çekmiştir.

Medya üzerinde siyasî baskıların en çok olduğu dönemler seçim dönemleri olarak gösterilebilir. Bunun başlıca sebebi, siyasî partilerin, propaganda nitelikli reklam metinlerini ve kliplerini medyada yayınlamak istemeleridir. Bu tür yayınların yapılması için partiler tarafından çok büyük bütçeler ayrılmaktadır. Ayrıca, radyo ve televizyonlarda tanıtım amaçlı programlar ile tartışma programları da yapılmaktadır. Zaman açısından sınırlı olan yayınlarda hangi partiye ne kadar süreyle ve nasıl yer verileceğinin belirleyicisi ise, tanıtım için ödenen ücretlerin yanı sıra, medya hizmet sağlayıcılar ile siyasî partilerin ilişkisinin şeklidir.

Türkiye'nin son 20 yıllık medya-siyaset ilişkisine bakıldığında, bu ilişkinin yayın içeriklerini ne derece etkilediği açıkça görülebilir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti, başlangıçta medya desteğini arkasına almıştır; ancak, bir grup siyasî elitin bazı medya sahipleri ile birlikte AK Parti iktidarına son verme girişimleri, medya ile iktidar arasında geri dönüşü olmayan bir gerilime neden olmuştur.²⁵³ Bu

---

görülmüştür. Medyanın bu olayda nasıl bir etki oluşturduğunu görmek için bkz. Chomsky, N. (2005). *Medya Denetimi*. İstanbul: Everest Yay.

²⁵²<http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/binali-yildirimdan-cinsel-istismar-duzenlemesine-aciklama-1521913/> adresinden 27 Şubat 2017'de alınmıştır.

²⁵³ Kurban ve Sözeri, *a.g.e.*, s. 54.

süreçte ülkenin en büyük medya grubu olan Doğan Grubu, hükümetin reform paketlerine muhalifliğiyle dikkati çekici hâle gelmiş ve iktidar ile medya arasındaki savaşın adeta tetikleyicisi olmuştur. Doğan Grubu, gerek üniversitelerde başörtü yasağının kaldırılması döneminde tasarıya oy veren milletvekillerini kastederek “411 El Kaosa Kalktı” manşetiyle (EK-14), gerek de laikliğin korunması adına emekli generallerin ve kuvvet komutanlarının başında bulunduğu dernekler tarafından düzenlenen ‘Cumhuriyet mitingleri’ için kamuoyu oluşturmada önemli bir işlev üstlenmesiyle, açık açık iktidarı karşısına almıştır.²⁵⁴ İktidarın bu duruma müdahalesi ise, Doğan Grubu’na ağır vergi cezaları uygulama şeklinde olmuştur. Bunun yanı sıra, 6112 sayılı Kanun’la gelen bir düzenlemeyle, medya sahipliğinin en fazla ne kadar olabileceği sınırı belirlenmiş ve bu sınırın üstünde olan Doğan Medya küçülmeye mecbur kılınmıştır. Zaman içerisinde iktidar ile olan ilişki dengeleri değişmiş ve “bazen iktidarın lehinde bazen de iktidarın aleyhinde tutum sergileyen bu grup, kendi çıkarları doğrultusunda her iki durumda da yandaş medya polemiğinin merkezinde yer almaktadır.”²⁵⁵

‘Yandaş’ ve ‘muhalif’ konumlanmaları, yukarıda bahsi geçen olayların ardından, Türk medyası için daha çok söz konusu olmaya başlamıştır. Ya her daim iktidarın sesi olunacak ya da ne olursa olsun muhalif duruş korunacaktır! Bu şartlar altında iken, medya çalışanlarının meslek etiğine ve sağlıklı bir özdenetime ne kadar yönelecekleri ise, umut vermeyen bir tartışma konusudur. Medyanın tarafsız olma gerekliliğinin göz ardı edilerek, yandaşlık ve muhaliflik konumlanmalarının daha açık bir şekilde yapılmaya başlaması ile siyaset ve medya arasındaki ilişkilerde baskı/müdahale nitelikli olaylara daha çok rastlamak mümkün olmuştur. ‘Alo Fatih’ olayı olarak bilinen ve dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Habertürk televizyonunun yöneticilerinden Fatih Saraç’ı arayıp, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Mustafa Sarıgül ile ilgili haberlere o televizyon kanalında çokça yer verilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmesi ve bu arama kaydının internete düşmesi ile birlikte siyaset kanadından medyaya yönelik yapılan müdahale bir kez daha görünürlük kazanmıştır. Bu olayın diğer medya gruplarınca haberinin yapılmasının ardından, Habertürk Genel Yayın

²⁵⁴ Kurban ve Sözeri, *a.g.e.*, s. 54.

²⁵⁵ Şimşek, S. (2009). *Medya Siyaset İktidar Üçgeninde Medya Gerçeği*. s. 141.

<http://josc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000133> adresinden 17 Şubat 2017’de alınmıştır.

Yönetmeni Fatih Altaylı, farklı bir medya grubuna ait olan CNN Türk televizyonunda bir programa katılmış ve siyasî iktidarın medyaya olan baskısı ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur.²⁵⁶ Altaylı, konuşmasında, güçlü iktidarların her zaman medyaya çeşitli müdahalelerde bulunma girişimlerinin olduğunu ve bunun iktidarların güçlerine ve gücünü kaybetmeyeceklerine dair inançlarıyla aynı oranda gerçekleştiğini belirtmiştir.

---

²⁵⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=HM4JmZ4Dh88> adresinden 27 Şubat 2017'de alınmıştır.

SONUÇ

Tez çalışmasının başından sonuna kadar özellikle vurgulandığı üzere, hem kamu yönetiminde hem de özel sektör kapsamındaki iş alanlarında 'denetim' bir zarurettir. Çünkü doğru ve zamanında yapılan denetimler sayesinde, o kurum ve kuruluşların ahenk içerisinde ve kurallara uygun şekilde işlemesi sağlandığı gibi, sapmaların, usulsüzlüklerin, görevde ihmal ve terahilerin önüne geçilir.

Diğer tüm alanlarda olduğu gibi kitle iletişim araçlarının da denetime tâbi olması doğaldır. Çünkü bu araçların geniş kitlelere ulaşma, onları etkileme ve yönlendirme işlevlerinden dolayı, kimlerin elinde ve hangi amaçlarla kullanıldığı önem arz eder. Bu nedenle, kitle iletişim araçları kendi tarihsel süreçlerinde daima devletler tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Ancak, demokrasinin gelişip yaygınlaşması ve demokratik olmanın gereklerinden sayılan hak ve hürriyetler kapsamındaki ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyeti (basın-yayın hürriyeti) bilincinin toplumlarda yerleşmeye başlamasıyla birlikte, kitle iletişim araçlarının devlet erkleri tarafından kontrol altında tutulmasının da bir sınırının olması gerektiği anlaşılmıştır.

Bu çalışmada, bir yandan görsel-işitsel kitle iletişim araçlarından olan radyo ve televizyonları ellerinde bulduran medya hizmet sağlayıcıların bu araçları kullanmadaki özgürlüklerinin 'ne olduğu' ve 'ne olması gerektiği' değerlendirilmiş; diğer yandan da yayın hizmetlerinin hangi ilke ve esaslar çerçevesinde yapılacağını belirleyen ve bunların denetimini yapan devlet erkinin mevzuat ve uygulamalarının neler olduğu ele alınıp incelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Her iki tarafın da çok yönlü olarak hak ve görevleri göz önünde bulundurulduğunda, ortaya çıkan temel değer 'toplumsal sorumluluk' olarak tespit edilmiş ve tez çalışması bu değer çerçevesinde şekillendirilmiştir. Kanaatimiz, basın-yayın organları ve gazeteciler ile program yapımcılarının hür olmalarından; hür oldukları kadar da sorumluluk sahibi olmalarından yanadır. Kısacası düstur 'hür fakat sorumlu basın-yayın' olmalıdır.

Türkiye, içerisinde bulunduğu Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, AB müktesebatı (kazanımları) ile Türk toplum yapısının genel değerlerini göz önünde

bulundurarak 'ideal' olan toplumsal yaşam düzenini bulmaya ve uygulamaya çalışmaktadır. Ancak bu, görüldüğü kadar kolay değildir. AB mevzuatı referans alınarak Türk mevzuatının değiştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi faaliyetleri daha hızlı bir şekilde yol alırken, bu mevzuat ve kazanımlar ışığında toplumsal yaşamı daha iyi bir düzene oturtmak, hâliyle aynı hızda olmamaktadır. Bu husus, Avrupa Birliği'nin Türkiye için hazırladığı İlerleme Raporlarında da sıklıkla dile getirilmekte ve mevzuatın uygulanmasında yaşanan sorunların çözülmesi yönünde öneriler sunulmaktadır. Bu Raporlarda radyo televizyon yayıncılığıyla ilgili öne çıkan önemli eleştirilerden biri, yayın hizmetlerini düzenleyici, izin verici, denetleyici ve yönlendirici bir bağımsız idarî otorite olan RTÜK'ün üyelerinin seçilme yöntemidir. Siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında aday gösterilen ve Meclis tarafından seçilen Üst Kurul Üyelerinin, siyasî partilerden tamamen bağımsız olmaları imkânsız görülmektedir. Bu nedenle RTÜK'ün tarafsızlığı sürekli tartışılmakta ve medya hizmet sağlayıcılara uyguladığı yaptırımlar tarafsızlık taşıdığı iddiasıyla sert bir şekilde eleştirilmektedir. Kanımızca, önemli görev ve yetkileri bulunan RTÜK'ün yapısındaki bu sorunun giderilmesi, hem daha doğru ve nesnel kararların alınmasını sağlayacak hem de medya hizmet sağlayıcıların Kurul'a olan saygısını artıracaktır; hatta böylesi saygın bir havanın yakalanması durumunda medya hizmet sağlayıcılar RTÜK'ün uyguladığı maddî yaptırımları, çoğu zaman hukuka uygun olarak telâkki etme eğilimi gösterebileceklerdir.

Bir toplumun içerisinde bulunduğu genel durumun, radyo ve televizyon yayın içeriklerine de yansıdığı muhakkaktır. Aile yapısında bozulmaların, insan ilişkilerinde yozlaşmaların olduğu, millî güvenlik ve toprak bütünlüğünün tehdit altında bulunduğu, ekonomik sıkıntıların ve işsizliğin arttığı bir ülkede, yayın hizmetleri de ya bu olay ve durumları yansıtır nitelikte olmakta ya da bunları unutturacak şekilde eğlence odaklı yapılmaktadır. Ne yazık ki, Türkiye'de de radyo ve televizyon yayıncılığında böyle bir eğilim olduğunu görmek mümkündür. Zira, radyo ve televizyon yayınlarının hukukî denetimlerine bakıldığında, yukarıda sıralanan sıkıntıların ekrana 'yanlış' bir üslupla veya 'aşırı' bir şekilde yansıtıldığı ve idarî yaptırımların bu sebeplerden kaynaklandığı görülmektedir. Oysa radyo ve televizyonların toplumu eğitime, bilgilendirme, kamuoyu oluşturma, oluşan kamuoyunu açıklama, yönlendirme, biçimlendirme gibi çok önemli işlevleri bulunmaktadır ve medya hizmet sağlayıcıların "hayatımızın gerçekleri bunlar",

“halk bunu istiyor” veya “toplum bunu seviyor” diye gerekçelendirerek yayın içeriklerini ‘kalitesiz’ ve ‘faydasız’ programlarla biçimlendirmeye çalışması, ‘toplumsal sorumluluk’ ile bağdaşmamaktadır. Siyasî, ekonomik vb. çıkarların peşine düşerek, sığ bir taraflılıkla ve reyting kaygısıyla hazırlanan yayınlar yoluyla toplumun körelmesine ya da bunalıma girmesine sebep olmak, hürriyetlerin arkasına sığınarak yapılacak bir eylem, takınılacak bir tutum değildir. Bu nedenle ‘sorumluluk’ bilinci medya hizmet sağlayıcılarda azamî derecede bulunmalı ve yayınlardaki temel ölçüt ‘kamusal fayda’ olmalıdır. Bu bilincin yerleşmesi ise, ancak özdenetim ile mümkündür. Bu nedenle tez çalışmasında, hem hürriyetlerin korunması hem de ilkeli yayıncılığın yapılması için zarurî olarak görülen ‘özdenetim sistemi’ üzerinde özellikle durulmuştur. Hem kişisel, hem kurumsal hem de Basın Konseyi aracılığıyla işletilecek olan özdenetimle birlikte, dışarıdan herhangi bir müdahaleye gerek kalmaksızın, yayınlar özgürce gerçekleştirilebilecektir.

Son olarak, radyo ve televizyon yayınlarının denetiminde ortaya çıkan sorunlardan hareketle, ‘sorumluluk’ ve ‘bilinç’ kavramlarının en net ve güçlü şekilde bulunması gereken taraflardan birinin de toplumun kendisi olduğu kanaatine varılmaktadır. Yayınların doğrudan muhatabı olan halk, yayınları ne kadar bilinçli bir şekilde takip eder, beğeni ve şikâyetleri ile medya hizmet sağlayıcıları yönlendirirse, denetim sürecine o kadar dâhil olur. Böylece radyo ve televizyon yayınları bir yanda devlet, bir yanda medya hizmet sağlayıcılar ve bir yanda da halk olmak üzere üçlü bir ‘ortak denetim’ sistemi içerisinde şekillenir ve nitelik kazanır. Öyle görünüyor ki, Türkiye’de yeni yeni gelişmekte olan bu ‘ortak denetim’ sistemi daha etkili bir şekilde işletildiği takdirde, hem ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyetinin korunduğu hem de yayınlardaki muhtemel sapmalar karşısında birden fazla frenleyici kişi ve kuruluşların bulunduğu, daha etkili ve ideal bir denetim sistemi olarak kabul görecektir.

KAYNAKLAR

Basılı Kaynaklar:

- Adaklı, G. (2006). *Türkiye’de Medya Endüstrisi*. Ankara: Ütopya Yay.
- Akalın, A. (2011). *Radyo ve Televizyon Teknolojilerindeki Gelişmelerin Hukuki Düzenlemelere Etkisi*. Uzmanlık Tezi. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. Ankara.
- Akıllıoğlu, S. (1996). Karmaşa TİVİ 95, (Der. Turam, E.). *2000’li Yıllara Doğru Türkiye’de TV*. İstanbul: Altın Kitaplar Yay.
- Akkurt, A. (2014). *Basın Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları*. Ankara: Adalet Yay.
- Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı*. Ankara: Bilgi Yay.
- Aslan, S. (1978). *Türkiye’de ve İngiltere’de Merkezi İdarenin Mahalli İdare Üzerindeki Denetimi*. Ankara: İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi.
- Atay, C. (1999). *Devlet Yönetimi ve Denetimi*. (İkinci baskı). İstanbul: Alfa Yay.
- Atay, E. E. (2009). *İdare Hukuku*. (İkinci baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Avrupa Birliği-Avrupa Konseyi Ortak Projesi. (y.t.y.). *Anayasa Mahkemesinin İfade Özgürlüğü Konusunda Verdiği Kararların Özeti* (Haz. Şen, M., Kaplan, R.). Ankara.
- Avşar, B. Z. (2012). *Ombudsman*. İstanbul: Hayat Yay.
- Avşar, Z. (2004). *Medyada Yoğunlaşma ve Şeffaflaşma: Yasal Düzenlemeler, Beklentiler, Sorun Alanları*. İletişim: Araştırmaları Dergisi, 2(2). s. 87-112.
- Avşar, Z., Demir, V. (2005). *Medyada Denetim*. Ankara: Piramit Yay.
- Avşar, Z., Emre Kaya, A. E. (2013). *Medyanın İffeti*. Ankara: Altınpost Yay.
- Ayten, A. (2013). “Bir Özdenetim Aracı Medya Etik Konseyi”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 1(44), s. 1-17.
- Aziz, A. (2006). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Basın Ahlâk Yasası ve Basın Şeref Divanı Statüsü*. (1960). İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevi.
- Bayar, D. (2008). Mali Denetim Nedir? *Maliye Dergisi*, (155), s. 1-10.
- Bülbül, A. R. (2000). *İletişim ve Etik*. Konya.
- Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *İletişim Fakültesi Dergisi*. (28), s. 31-44.

- Cankaya, Ö., Batur Yamaner, M. (2012). *Kitle İletişim Özgürlüğü*. (İkinci baskı). İstanbul: Beta Yay.
- Chomsky, N. (2005). *Medya Denetimi*. İstanbul: Everest Yay.
- Cohen-Almagor, R. (2002). *İfade Medya ve Etik*. (Çev. Şad, S. N.). Ankara: Phoenix Yay.
- Çiftci, A. (1993). *Türkiye’de Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Çoğulcu Sisteme Geçişin Hukukî Yönü*. Ankara.
- Çiftci, A. (1999). *Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Çiftci, A. (2008). *Vatandaşlık Bilgisi*. (İkinci baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.
- Çiftci, A. (2013, 17-19 Haziran). İfade Hürriyeti ve Farklı Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon Hukuku, *International Symposium on Language and Communication: Exploring Novelities*’de sunuldu.
- Demir, V. (2006). *Medya Etiği*. İstanbul: Beta Yay.
- Derdiman, C. (2011). *Anayasa Hukuku*. (İkinci baskı). Bursa: Alfa Aktüel Yay.
- Dönmezer, S., Bayraktar, K. (2013). *Basın Hukuku*. (Beşinci baskı). İstanbul: Beta Yay.
- Durmuş, S. (2011). *Türkiye’de ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Ortak Denetim ve Öz Denetim Uygulamaları*. Uzmanlık Tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Eco, U. (1991). Göstergibilimsel Bir Gerilla Savaşına Doğru. *Enformasyon Devrimi Efsanesi*. (Çev./Der. Kaplan, Y.). Kayseri: Rey Yay.
- Erinç, O. (1986). “Türk Basınının Sorunlarına Genel Bir Bakış”. *Türk Basınının Sorunları Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yay.
- Erkelli Kızıl, N. (1998). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*. İstanbul: Beta Yay.
- Ertürk, Y. D. (2003, 13-15 Ekim). *Çocuk ve Televizyon Etkileşiminde Aile*. I. Uluslararası Çocuk ve İletişim Konferansında Sunuldu. İstanbul.
- Fendoğlu, H. T. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. (İfade Özgürlüğü Özel Sayısı: 25).
- Geray, H. (2003). *İletişim ve Teknoloji*. Ankara: Ütopya Yay.
- Gözübüyük, A. Ş. (2010). *Türkiye’nin Yönetim Yapısı*. (On birinci baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.

- Haraszti, M. (2008). *Medya Özdenetimi Rehber Kitabı*. (Çev. RTÜK Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı). Viyana: Phoenix Design Aid.
- İçel, K. (2013). *Kitle İletişim Hukuku*. (Onuncu baskı). İstanbul: Beta Yay.
- Kapani, M. (2009). *Politika Bilime Giriş*. (Yirmi ikinci baskı). Ankara: Bilgi Yay.
- Kaya, A. R. (2009). *İktidar Yumağı*. Ankara: İmge Yay.
- Kılıçoğlu, A. (1993). *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk*. (İkinci baskı). Ankara.
- Kırgıl, S. (2013). *İfade Hürriyeti Bağlamında Basın-Yayın Hürriyetinin Sınırlandırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurban, D., Sözeri, C. (2012). *İktidarın Çarkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Önündeki Siyasî, Yasal ve Ekonomik Engeller*. İstanbul: TESEV Yay.
- Matelski, M. J. (2000). *TV Haberciliğinde Etik*. (Çev. Öcal Düzgören, B.). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Mendras, H. (2008). *Sosyolojinin İlkeleri*. (Çev. Yılmaz, B.). İstanbul: İletişim Yay.
- Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*. (Altıncı baskı). Ankara: Sofos Yay.
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü., Ercan, İ. (2014). *İdari Yargı*. (Onuncu baskı). İstanbul: On İki Levha Yay.
- Oytan, M. (1975). Ombudsman Eli ile İdarenin Denetimi Konusunda Kıyaslamalı Bir İnceleme, *Danıştay Dergisi*. Ankara: (18-19), s. 193-214.
- Önen, S. M., İmrik Tanyıldızı, N. (2010). “Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Yayınlarının Yönetimsel Denetimi: İngiltere Yayın Kurumu (BBC) Bir Model Olabilir mi?”, *Amme İdaresi Dergisi*. 43(3), s. 125-152.
- Özel, S. (2004). *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*. (İkinci baskı). Ankara: Seçkin Yay.
- Özön, M. N. (1961). *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yay.
- Pickl, V. J. (1989). Ombudsman ve Yönetimde Reform. (Çev. Ergun, T.). *Amme İdaresi Dergisi*, 19 (4), s. 37-46. (makalenin orijinalinin yayım tarihi belirtilmemiş)
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Emniyet Genel Müdürlüğü. (y.t.y.). *Madde ve Madde Kullanımında Görsel İşitsel Medyanın Rolü*. Ankara.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2009). *Terör ve Medya*. Ankara: RTÜK Yay.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu 2014*. Ankara: RTÜK Yay.

- Rekabet Terimleri Sözlüğü*. (2011). (Dördüncü baskı). Ankara: Rekabet Kurumu.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2007). *Türkiye’de Basın Özgürlüğü*. Ankara: Seçkin Yay.
- Sarmaşık, J. (1993). *Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay.
- Schneider, W., Raue, P. J. (2002). *Gazetecinin El Kitabı*. (Çev. Aygün, I.). (İkinci baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yay.
- Soyer Akdemir, S. (1993). *Uluslararası İletişim Alanının Düzenlenmesine Yönelik Normatif Kavramlarda Ortaya Çıkan Yeni Gelişmeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sözeri, C. (2015). *Türkiye’de Medya İktidar İlişkileri, Sorunlar ve Öneriler*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yay.
- Tekinsoy, M. A. (2007). “Bağımsız İdarî Otoriteler ve Regülasyon Anlayışı-Tartışmalar, Sorunlar”, *Ankara Barosu Dergisi*. 65(2), s. 119-134.
- Tikveş, Ö. (1968). Basında Kendi Kendini Kontrol Sisteminin Hukukî Yönü, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 34(1-4), 184-200.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. (Onuncu baskı). Ankara: TDK Yay.
- Türk Hukuk Kurumu. (1991). *Türk Hukuk Lûgatı*. (Üçüncü baskı). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE). (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yay.
- Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği, Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Yıldız, S. (2011). *Medya ve Hukuk*. (İkinci baskı). Ankara: Nobel Yay.
- Yılmaz, E. (1992). *Hukuk Sözlüğü*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Yetkin Yay.
- Yılmaz, M., Doğaner, Y. (2007). *Cumhuriyet Döneminde Sansür*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yüksel, E. (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*. Konya: Çizgi Kitabevi Yay.
- Yüzer, D. (2013). *1982 Anayasası’nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması*. Ankara: Yetkin Yay.

İnternet Kaynakları:

“Ahit, Akit ve Misak Olarak Nikâh” (2017, 3 Şubat). *Diyanet İşleri Başkanlığı, Cuma Hutbesi*.

<http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/HutbelerListesi/Ahit,%20Akit%20ve%20Misak%20Olarak%20Nikah.pdf> adresinden 24 Şubat 2017’de alınmıştır.

“Aydın Doğan’dan Yeni Algı Operasyonu”, (2017, 14 Şubat). *Güneş*.

<http://www.gunes.com/gundem/aydin-dogandanyeni-almi-operasyonu-763312>.

“Basın Konseyi Çalışma Kuralları ve Başvuruları Değerlendirme Usulleri” <http://basinkonseyi.org.tr/calisma-kurallari/> adresinden 1 Mart 2017’de alınmıştır.

“Cinsel İstismar Tasarısı Geri Çekildi” (2016, 22 Kasım). *Sözcü*.

<http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/binali-yildirimdan-cinsel-istismar-duzenlemesine-aciklama-1521913/> adresinden 27 Şubat 2017’de alınmıştır.

“Doğan Grubu, Fatih Çekirge'nin Bu Yazısı İçin İlkeyi Unuttu” (2017, 11 Şubat). *Cumhuriyet*.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/674629/Doğan_Grubu_Fatih_Cekirge_nin_bu_yazisi_icin_ilkeyi_unuttu.html adresinden 27 Mart 2017’de alınmıştır.

“Dost TV Yayın İlkeleri” <http://www.dosttv.com/dost-tv-yayin-ilkeleri/> adresinden 26 Ocak 2017’de alınmıştır.

“Evlilik programları, TBMM’de masaya yatırıldı” (2017, 26 Şubat). *TRT Haber*.

<http://www.trthaber.com/haber/turkiye/evlilik-programlari-tbmmde-masaya-yatirildi-300999.html> adresinden 26 Şubat 2017’de alınmıştır.

“Fatih Altaylı yanıtladı: Mehmet Fatih Saraç kimdir? (5N1K)” (2014, 11 Şubat). *CNN Türk*.

<https://www.youtube.com/watch?v=HM4JmZ4Dh88> adresinden 27 Şubat 2017’de alınmıştır.

“İstifa Etti, Evlilik Programlarındaki Gerçekleri Tek Tek Anlattı” (2016, 9 Şubat). *Cumhuriyet*.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yasam/478226/istifa_etti_evlilik_programlarindaki_gercekleri_tek_tek_anlatt.html adresinden 24 Şubat 2017’de alınmıştır.

“İzdivaç adayları ne kadar maaş alıyor?” (2016, 1 Temmuz). *Milliyet*.

<http://www.milliyet.com.tr/izdivac-adaylari-ne-kadar-maas-gundem-2270026/> adresinden 24 Şubat 2017’de alınmıştır.

“İzdivaç programlarına 1 yılda 11 milyon lira ceza!” (2017, 2 Haziran). *Milliyet*.

<http://www.milliyet.com.tr/izdivac-programlarina-1-yilda-11-magazin-2397943/> adresinden 7 Mart 2017’de alınmıştır.

“Medyada Diktatörleşme ve Medya Aristokrasisi” (2007, 4 Aralık). *Bianet*. <http://bianet.org/bianet/ekonomi/103329-medyada-diktatorlesme-ve-medya-aristokrasisi> adresinden 17 Şubat 2017’de alınmıştır.

“Ombudsman”: Okur/izleyici ile Medya Arasındaki Kilit İsim: <http://ilefarsiv.com/etik/ombudsman-okurizleyici-ile-medya-arasindaki-kilit-isim/> adresinden 24 Ocak 2017’de alınmıştır.

“Özdenetimde Yeni Bir Girişim: Basın Konseyi”. <http://basinkonseyi.org.tr/tarihcemiz/> adresinden 22 Ocak 2017’de alınmıştır.

“RTÜK Başkanı'ndan evlendirme programlarına sert eleştiri!” (2016, 6 Şubat). *Milliyet*. <http://www.milliyet.com.tr/rtuk-baskani-ndan-evlendirme-gundem-2190443/> adresinden 26 Şubat 2017’de alınmıştır.

“RTÜK Şikâyet Rekoru Kıran Evlilik Programlarına Ceza Yağdırdı” (2017, 5 Ocak). *Anadolu Ajansı*. <http://aa.com.tr/tr/turkiye/rtuk-sikayet-rekoru-kiran-evlilik-programlarina-ceza-yagdirdi/720638> adresinden 7 Mart 2017’de alınmıştır.

“RTÜK’ten Evlilik Programları Açıklaması” (2017, 23 Mart). *Güncel Haber Ajansı*. <http://guncelhaberajansi.com/rtukten-evlilik-programlari-aciklamasi-82510.html> adresinden 28 Mart 2017’de alındı.

“Televizyonlara da Ombudsman Geliyor” (2006, 29 Eylül). *Habertürk*. <http://www.haberturk.com/medya/haber/1580-televizyonlara-da-ombudsman-geliyor> adresinden 26 Ocak 2017’de alınmıştır.

2015 Yılı Türkiye Raporu. http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf adresinden 14 Kasım 2016’da alınmıştır.

Acabey, M. B. (y.t.y.) *Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı*. <http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/1-Be%C5%9Fir-ACABEY.pdf> adresinden 20 Kasım 2015’te alınmıştır.

AİHM kararı: Zana-Türkiye Davası http://www.rightsagenda.org/index.php?option=com_content&view=article&id=188:takmaavrupa-nsan-haklar-mahkemesi-kararlar-n-tuerkiyenin-anlatm-ve-oerquetlenme-oezguerluekleri-uezerindeki-etkileri&catid=63:takmaorgutlenme&Itemid=85 adresinden 6 Haziran 2017’de alınmıştır.

Akdağ, M. (y.t.y.) *Medya ve Siyaset Üzerine*. http://mediaware.erciyes.edu.tr/tr/medya_ve_siyaset_uzerine.pdf adresinden 20 Ekim 2016’da alınmıştır.

Akgül, M. E. (2012). İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gereğiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 61(1). <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1656/17685.pdf> adresinden 9 Aralık 2016’da alınmıştır.

Akıllı İşaretler Örnek Kodlama Formu:

<https://www.rtukisaretler.gov.tr/AlsaretlerPublic/testSoru> adresinden 2 Mart 2017'de alınmıştır.

Altınok, M. (2017, 13 Şubat). "Aydın Doğan Ne Yapıyor?", *Sabah*.

<http://www.sabah.com.tr/yazarlar/melihaltinok/2017/02/13/aydin-dogan-ne-yapiyor> adresinden 27 Mart 2017'de alınmıştır.

Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi. (1991). Karar Tarihi: 28/1/1964, Esas No: 1963/128, Karar No: 1964/8. Ankara: 1(2). http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/kararlar_dergisi/kd_02.pdf adresinden 12 Aralık 2016'da alınmıştır.

Arvas, İ. S. (2011). Basında Sosyal Sorumluluk Anlayışı Bağlamında Günümüz Türkiye'sindeki Özdenetim Uygulamaları. *Erciyes İletişim Dergisi 'Akademia'*. 2(2). s. 82-92. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/66317> adresinden 17 Ocak 2017'de alınmıştır.

Berkan, İ. (2003, 26 Nisan). "Postmodern Darbe mi?" <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ismet-berkan/postmodern-darbe-mi-667916/> adresinden 27 Mart 2017'de alınmıştır.

Bulut, N. (2000). Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlâk. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1-2). s. 29-42. http://eski.erkincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2000_1_3.pdf adresinden 12 Aralık 2016'da alınmıştır.

Devran, Y. (2015). Medya ve Terör Sorunsalı. *e-GİFDER*, 3(2), s. 84-95. <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/viewFile/5000147069/5000135709> adresinden 6 Haziran 2016'da alınmıştır.

Doğan Yayın Grubu Görsel ve İşitsel Basın Yayın İlkeleri.

http://www.doganholding.com.tr/files/pdf/yayin_ilkeleri_gorsel_ve_isitsel_basin.pdf adresinden 26 Ocak 2017'de alınmıştır.

Dönmezer, S. (1969). Basında Oto-Kontrol. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 34(1-4), s. 3-16. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023004308/102300390> adresinden 25 Aralık 2016'da alınmıştır.

Erdoğan, İ. (2006). *Medya ve Etik: Eleştirel Bir Giriş*. <http://www.irfanerdogan.com/makalelerson/medyaveetik.pdf> adresinden 10 Ocak 2017'de alınmıştır.

Fendoğlu, H. T. (2012) *Terör ve Medya*. <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/teror-ve-medya/1099> adresinden 20 Aralık 2016'da alınmıştır.

Hafizoğulları, Z., Tarakçıoğlu, A. (1998). *Nasıl Bir TRT ve Bir Kamu Tüzel Kişisi Olarak TRT'nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi*. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/294/2687.pdf> adresinden 26 Mart 2017'de alınmıştır.

Hazar, Z. (2013). Basın Özgürlüğü ve Ulusal Güvenlik. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 17(1-2), s. 1525-1548. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/17_1-2_50.pdf adresinden 23 Aralık 2016'da alınmıştır.

Kamu Denetçiliği Kurumu. "Hakkımızda". <https://www.ombudsman.gov.tr/hakkimizda/> adresinden 23 Şubat 2017'de alınmıştır.

Kanal D'nin İrfan Değirmenci ile iş akdini sonlandırmasına dair Basın Açıklaması: <https://www.kanald.com.tr/kanal-dden-duyuru> adresinden 27 Mart 2017'de alınmıştır.

Medya Etiği Platformu. (2011, 7 Ekim). "Habertürk'ün Ölüm Pornografisine Karşı Tepki!" <http://www.medyaetik.org/2011/10/07/haberturk%E2%80%99un-olum-pornografisine-karsi-tepki/> adresinden 20 Ocak 2017'de alınmıştır.

Medya hizmet sağlayıcıların izleyici temsilcilerinin iletişim bilgileri: <https://www.rtuk.gov.tr/izleyici-temsilcileri/3879/977/izleyici-temsilcileri.html?Keyword=izleyici%20temsilcisi%20ileti%C5%9Fim> adresinden 1 Mart 2017'de alınmıştır.

Öztekin, H. (2007). Neo-liberal Toplumlarda Düzenleyici Devlet Anlayışı ve Görsel-İşitsel İletişim Alanında Bağımsız Düzenleyici Üst Kurullar: RTÜK Örneği. *Selçuk İletişim*. 5(1), s. 52-65. <http://jossc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000198/1075000192> adresinden 30 Aralık 2015'te alınmıştır.

Paçacı, K. K., Seçki, A., Pençereci, Ş. Y. (2011). *Düzenleyici Kurumların Sayısal Yayıncılıkta Rolü*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. <https://www.btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSayfalar%2FArastirmaRaporlari%2FDuzenleyiciKurumlarınSayısalYayıncılıktaRolü.pdf> adresinden 9 Eylül 2016'da alınmıştır.

Sarvan, O. (y.t.y.). *Meslek Etiği Ders Notları*. <http://kisi.deu.edu.tr/oguz.sarvan/Meslek%20Eti%C4%9Fi%20Ders%20Notlar%C4%B1.pdf> adresinden 10 Ocak 2017'de alınmıştır.

Şimşek, S. (2009). Medya Siyaset İktidar Üçgeninde Medya Gerçeği. <http://jossc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000133> adresinden 17 Şubat 2017'de alınmıştır.

Tikveş, Ö. (1980). Basın Özgürlüğü ve Sansür Yasağı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1(1), s. 161-172. <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> adresinden 2 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.

TRT Genel Müdürlüğü "Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı" <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KurumsalYapiDetay.aspx?id=Yay%C4%B1n+Denetleme+ve+Koordinasyon+Kurulu+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> adresinden 28 Aralık 2016'da alınmıştır.

TRT Kurumu'nun Tarihçesi: <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx> adresinden 28 Aralık 2016'da alınmıştır.

Türk Dil Kurumu, *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5874be0adb3263.93316726 adresinden 10 Ocak 2017'de alınmıştır.

Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58a97125e54409.21850241 adresinden 19 Şubat 2017'de alınmıştır.

Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe Sözlük*.

Türkiye 2005 İlerleme Raporu. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf adresinden 12 Kasım 2016'da alınmıştır.

Türkiye 2007 İlerleme Raporu. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf adresinden 13 Kasım 2016'da alınmıştır.

Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden 14 Kasım 2016'da alınmıştır.

Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu. http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf adresinden 14 Kasım 2016'da alınmıştır.

Diğer Kaynaklar

1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu

2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu

5187 sayılı Basın Kanunu

5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu

Anayasa

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

Resmi Gazete

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

EKLER

EK-2

Habertürk gazetesinin 7 Ekim 2011 tarihinde "Kadına şiddette son nokta" başlığıyla, kocası tarafından öldürülen bir kadının cesedinin fotoğrafına yer verdiği sürmanşet.

BUGÜN
Dolu dolu...
idda
EKİNİZ İÇİN DAVA

YARIN HERKESE PAZAR
6 adet CARS STICKER ve POSTER

STAR WARS, GORA, HELLO KITTY ve MISSIE
SON FIRSAT
39 KUPON
İLK KUPON PAZARTESİ

Kadına şiddette son nokta

SİĞİNMA EVİNDEN ÇIKARDI
Manisalı 2 çocuk annesi Şefika Etik, 19 yıllık dayakçı kocayı terk edip siğınma evine yerleşti. İşsiz koca İbrahim Etik, dün dil dökerek kadını eve getirdi. Bir saat geçmeden yine şiddete başladı. Kadın elinde mutfak bıçağıyla kendini banyoya attı.

BIÇAKLADI, EVİ ATEŞE VERDİ
Banyoya dalan gözü dönmüş kocanın, bıçağı kadının sırtına sapladı. Şefika Etik acı içinde kıvrılırken, koca tüpü açıp evi ateşe verdi. Yangına gelen itfaiye, kadını kanlar içinde buldu. Etik, "İhanete uğradım, bıçakladım" dedi. Kadın kurtarılmadı. Ahmet ÜNSAL/27'de

HT GÜNÜN OLAYI

Manisalı Şefika Sultan Mahallesi'nde yaşanan olay dehşet yarattı. 38 yaşındaki Şefika Etik, sırtında bıçakla ambulansa alınıp hastaneye kaldırıldı.

Travesti kardeşe
'GÜNEŞİ GÖRDÜM' CİNAYETİ
3 kuşun
Gaziantep'te, Mahsun Kırmızıgül'ün 'Güneşi Gördüm' filmindeki gibi bir cinayet yaşandı. Fevzi Ç. (27), 2 yıldır aradığı kardeşi Ramazan Ç.'yi (24) hastane odasında 3 kuşunla öldürdü. Katil zanlısı, "Travestiymi, namusumu temizledim!" dedi. 5'te

HABER TÜRK

7 Ekim 2011 CUMA GÜCÜ ÖZGÜRLÜĞÜNDE FİYAT: 50 KİŞİ

Meclis'te bayan etek devrimi
Meclis'te kadın vekillerin etek zorunluluğu kalktı, pantolon özgürlüğü geldi. İç tüzükteki 'bayan' ifadesi de 'kadın' diye değiştirildi. Protezi nedeniyle pantolon tartımsızını alevlendiren CHP milletvekili Safak Pavey "Etek, pantolon fark etmez. İşimi her türlü yaparım" dedi. 20'de

EK-3

'Akıllı İşaretler' adını taşıyan ve televizyon yayınlarında zorunlu olarak uygulanan koruyucu semboller ve anlamları.

AKILLI İŞARETLER

Şiddet / Korku

Olumsuz Örnek Oluşturabilecek
Davranışlar

Cinsellik

7 Yaş ve Üzeri İçin

13 Yaş ve Üzeri için

18 Yaş ve Üzeri için

Genel İzleyici Kitle

EK-4**RTÜK Kararı****Toplantı No : 2016/61****Toplantı Tarihi : 21.12.2016****Karar No : 126****Karar Konusu : 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinin ihlali nedeniyle İdari Para Cezası, (ATV- TURKUVAZ AKTİF TELEVİZYON PROD. A.Ş.)**

İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 24.11.2016 tarih ve 965 sayılı yazısına konu; ATV logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun **03.06.2016 tarihinde, saat 10:00'da** yayınladığı "Müge Anlı ile Tatlı Sert" adlı yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda;

Kuruluşun, **03.06.2016 tarihinde, saat 10:00'da** yayınladığı "Müge Anlı ile Tatlı Sert" adlı yayında; ... İzmir'de yasadışı yollarla göçmenleri yurtdışına taşıyan ve ismi belirtilmeyen iki şahıs ile sunucu Müge Anlı arasında geçen diyaloglarda; "- Çeşme'den arayan bir izleyicimiz var. Şimdi, enteresan Suriyeli vatandaşları yurtdışına çıkarıyorlar, yasa dışı yollarla. Ama kendisi bağlanmak istemiş. Merak etmeyin, biz bu kişiyi asla götürmeyiz. Hatta fotoğraflarını birbirlerine dağıtmışlar, sakın bu kişiyi kaçırmayın diye. Efendim Günaydın- İyi günler- Siz yasadışı yollardan yurtdışına birilerini götürüyorsunuz anladığım kadarıyla.-Yardımcı oluyoruz diyelim.-: Tamam öyle diyelim. Bari can yeleklerini takın.- Müge abla bir şey söyleyebilir miyim? Şimdi İzmir'de Basmane bir, Çeşme iki, Kuşadası üç... Bu üç yerde bu işlerin organizasyonu yapılır. Ve biz, hepimiz birbirimizi tanırız. Bu kişinin resmi, görüntüleri şu anda bütün illegal kesimde dolaşüyor. Yani vatandaşın önce birimiz görse hemen müdahale yapılır. - Valla harikasınız ne diyeyim yani çok teşekkür ediyorum. Şimdi yaptığınız iş ayrı bir konu bu ayrı bir konu. Ben bundan iki gün evvel dedim ki belki yasadışı bir iş yapıyorlar ama eminim ki bu yasadışı işi yapanlar bile Atalay'ı bir başka ülkeye götürmezler. Buna inanıyorum demiştim. Bu inancımı doğru çıkardınız. Teşekkür ediyorum. Bütün herkeste fotoğraf ve görüntüler var biz götürmeyeceğiz diyorsunuz yani. (Müge Anlı'nın bu sözleri üzerine stüdyoda bulunan seyirciler Müge Anlı'yı alkışlıyorlar.)- Bir şey daha söylemek istiyorum. Şu anda geçişler zaten kapalı. - Ama hep kapalı değil miydi zaten.- Hep kapalıydı da devletimiz müsaade ediyordu. Şu an devletimizle AB restleşme aşamasında. Şu an bu yüzden geçişler kapalı.- Anladım.- İkinci bir konu, şu an sadece İzmir Çeşme'den İtalya'ya geçiş var. Onun da bedeli çok yüksek, 6000 Euro. O yüzden de bu şahsın üstünde zaten o kadar para yoktur. -: Anladım. O şahıs o parayı bulabilir de. Önemli olan sizin geçirmemeniz.- Olsa bile o kişi hiçbir yere zıplayamaz. - Teşekkür ederim. Bir şey daha sorabilir miyim? Yunanistan'a geçmek kaç liraydı?-Botla 600, 700 dolar. Geçen sene 1000 dolardı, düştü. - Efendim bir başka izleyicimiz daha telefon hattımızda. Ben dedim ki ne desem kırılmazlar acaba, biz onları insan kaçakçısı olarak medyadan takip ediyoruz ama onlar kendilerini yardımsever olarak nitelendiriyorlarmış. Bir beyfendi daha telefon hattımızda. Efendim Günaydın- Günaydın Müge abla, hayırlı cumalar.- Çok teşekkür ediyorum, buyrun sizi dinliyorum.- Arkadaşımızın dediği gibi tam destek katılıyoruz, biz de organize olduk burada. Bu afedersiniz artık ismini de söylemek istemiyorum. O şahsın resimlerini, videolarını bizim arkadaşlarımıza, otobüs şoförlerine kadar eskortlara kadar verdik. - Yani biz yasadışı yollarla onu yurtdışına çıkarmayacağız diyorsunuz.- Katiyen, katiyen. Zaten Çanakkale tarafındaymış. - Çanakkale'den bütün Ege sahillerinde biz organize olduk, bu kişiyi çıkarmayacağız diyorsunuz.- Tabii ki, biz eskiden mesela gece saat üç, dört gibi de göndersek direkt gönderiyorduk. Şimdi otobüse binerken, bota binerken bizzat suratlarına bakıyoruz yani. Teşhis ederek bindiriyoruz.- Teşekkür ediyorum, sizden rica etsem hepsine can yeleği takabilir misiniz lütfen.- Yok ablacım Allah'ın izniyle zaten bunların paradan önce bunların can sağlığı bizim için önemli. Küçük çocukların sütü ekmeğine kadar zaten

bizzat karşıya geçene kadar bizdedir. Canları bize emanet. Allah'a şükür vicdanımızı kaybetmedik ne olursa olsun. - Ben de aynı şeyi düşünüyordum. Teşekkür ediyorum size beni yanılmadığınız için.” şeklinde ifadelere yer verildiği görülmüştür.

İhlal konusu yayında; program sunucusu ile insan kaçakçılığı yapan şahıs arasında geçen diyaloglarda kaçak şahsın yurt dışına kaçırılmayacağı yönünde beyanlarda bulunulduğu, söz konusu beyanlar nedeni ile sunucu tarafından kaçakçı şahsa teşekkür edildiği ve kaçakçının program konuklarınca alkışlandığı, insan kaçakçılığı gibi yasa dışı bir faaliyetin hiçbir şart ve koşula bağlanmaksızın illegal ve yasalara aykırı niteliklerinin öncelikle gözetilmesi gerektiği hususunun sorumlu yayıncılık anlayışının bir gereği olduğu, dolayısı ile yasadışı bir faaliyette bulunan şahısların her ne gerekçe ile olursa olsun alkışlanmasının ve onlara teşekkür edilmesinin suçu övücü ve takdir edici bir nitelik taşıdığı, bu nedenlerle mezkur yayında; 6112 sayılı Kanun’un 8’inci maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinde yer alan **"Yayın hizmetleri, suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü nitelikte olamaz"** hükmünün ihlal edildiği sabit görülmüştür.

Bu itibarla;

6112 sayılı Kanun’un 32’inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Bu Kanun’un “8’inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir” hükmü uyarınca;

İhlalin tespit edildiği tarihi itibarıyla kuruluşun Mayıs 2016 ayına ait ticari iletişim gelir beyanının 66.185.991,51 Türk Lirası olduğu değerlendirilerek, yüzde iki oranı (%2) 1.323.720,00 TL. **İDARİ PARA CEZASI UYGULANMASINA,**

Üst Kurul Başkanı İlhan YERLİKAYA ile Üst Kurul Üyeleri Nurullah ÖZTÜRK ve Taha YÜCEL’in karşı oyları ve oy çokluğu ile karar verildi.

EK-5**RTÜK Kararı****Toplantı No** : 2016/18**Toplantı Tarihi** : 24.03.2016**Karar No** : 23**Karar Konusu** : 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi hükmünün ihlali nedeniyle İPC (TV 8- MNG TV YAYINCILIK A.Ş.)

İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 10.03.2016 tarihli ve 246 sayılı yazısına konu; **TV 8 logolu kuruluşun** 31.01.2016 tarihinde yayınlanan "**O Ses Türkiye**" ile 28.01.2016 tarihinde yayınlanan "Yetenek Sizsiniz" isimli **yayınlarına ilişkin** Uzman Raporu ve eklerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda; Mevleviliğin ve özellikle Sema töreninin korunarak yaşatılması amacı ile Mevlevi Sema Törenlerinin, 2008 yılında UNESCO tarafından 'Somut Olmayan Dünya Kültür Mirası' listesine alındığı, bu amaçla Kültür ve Turizm Bakanlığının bir genelge yayımladığı, söz konusu genelgede, Sema törenlerinin uygun olmayan mekân ve şartlarda herhangi bir müzik eşliğinde değil, Mevlevi müziği eşliğinde yapılması gerektiğinin belirtildiği, yapılacak programların Sema töreninin tüm kısımlarını içermesi, programlara katılan semazen ve müzisyenlerin ise, teknik ve müzikal yeterliliğe sahip olması gerektiğinin vurgulandığı, ilgili programlarda ise Semazen giysisi ve sema törenlerine ilişkin içsel mükemmelliğin ve orijinalliğinin bozulmuş olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun hem Mevlevi vatandaşların duygularını rencide ettiğini, hem de Sema törenlerinin ruhuna aykırı hususlar taşıdığı değerlendirilmekle, söz konusu kuruluşun 6112 sayılı Kanununun 8 inci maddesinin 1inci fıkrasının (f) bendini ihlal ettiği sabit görülmüştür.

Anılan Yayıncı Kuruluşa 22.11.2011.tarihli yayınları nedeniyle evvelce Üst kurulun 27.12.2011 tarih ve 2011/70 sayılı toplantısında alınan 42 nolu kararıyla 6112 Sayılı Kanununun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi uyarınca uyarı yaptırımı uygulandığı Üst Kurul kayıtlarından anlaşılmıştır. 6112 sayılı Kanununun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin tekraren ihlali nedeniyle, Kanununun 32nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "İdari Para Cezası" yaptırımının uygulanması gerektiği, kanaatine varılmıştır.

Bu itibarla; TV 8 logosuyla yayın yapan MNG TV YAYINCILIK A.Ş unvanlı kuruluş hakkında; 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendindeki; "Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olmaz." hükmünü tekraren ihlali nedeniyle, aynı Kanununun 32nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca;

1- İhlalin tespit edildiği tarihi itibarıyla kuruluşun Aralık 2015 ayına ait ticari iletişim gelir beyanının 37.318.310,91 Türk Lirası olduğu değerlendirilerek, yüzde bir oranı (%1) 373.183,00 TL. İDARI PARA CEZASI UYGULANMASINA;

2- İdari para cezasının tebliğ tarihinden itibaren bir ay içerisinde Üst Kurulun T.C. Ziraat Bankası Ankara Kamu Girişimci Şubesi TR98 0001 0025 3300 9999 9951 93 no'lu hesabına "6112 sayılı kanununun 32 nci maddesine göre ödenen para cezasıdır" şerhiyle ödenmesi gerektiği veya 6112 sayılı kanununun 32 inci maddesinin dokuzuncu fıkrası uyarınca tebliğden itibaren en geç onbeş gün içerisinde Ankara İdare Mahkemelerinde dava açılabileceğinin, dava açma süresi içerisinde peşin ödeme yapılması halinde, 5326 sayılı Kanununun 17 nci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca cezanın dörtte üçünün tahsil edileceğinin ve taksitlendirme talebinde bulunabileceğinin, peşin ödemenin kanun yoluna müracaat hakkını engellemeyeceğinin, en geç 1 aylık süre içerisinde ödenmeyen idari para cezasının, 21/7/1953 tarihli ve 6183 Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilmek üzere Maliye Bakanlığınca belirlenecek tahsil dairesine gönderileceğinin bildirilmesine,

Üst Kurul Üyesi İsmet DEMİRDÖĞEN'in karşı oyu, oy çokluğu ile karar verilmiştir.

EK-6

RTÜK Kararı

Toplantı No : 2017/02

Toplantı Tarihi : 11.01.2017

Karar No : 18

Karar Konusu : 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) ve (ğ) bentlerinin ihlali nedeniyle UYARI, (FM TV– İSMAİLAĞA MEDYA A.Ş.)

İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının 09.12.2016 tarih ve 1109 sayılı yazısına konu FM TV logosuyla yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşun **18.10.2016 tarihinde, 11:30-13:00** saatleri arasında yayınlanan "Mektubattan İnciler" isimli yayınına ilişkin uzman raporu ile video görüntülerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle yapılan görüşmeler sonucunda; FM TV logolu medya hizmet sağlayıcı kuruluşta, **18.10.2016 tarihinde, 11:30-13:00** saatlerinde yayınladığı "Mektubattan İnciler" isimli programda; " Sunucu "... Bugün sizlere güzel bir sürprizimiz olacak inşallah. Kızlarımız var 5 yaşında 4 yaşında kızlarımız. Sizlere güzel sunumlar yapacaklar beraberce. Evvela bu sunumla alakalı ben bilgi vermek istiyorum. Aralarında kendi kızım, hepsi bizim kızımız elhamdülillah ama bir de özellikle kızım olması hasebiyle, kızım bana diyor ki: "Baba beni ne zaman televizyona çıkartacaksın?" Ben dedim ki "Sen güzel şeyler ezberle seni televizyona çıkartacağım." Sonra kızım da sağ olsun arkadaşlarını toplamış bizlere bugün inşallah kızlarımız, çiçeklerimiz elhamdülillah, geleceğin inşallah kıymetli hocaları, inşallah bizlere hepsi 4 yaşında, 4, 5- 5 yaşlarında elhamdülillah, bizlere Kur'an-ı Azim'üş-Şân'dan okuyacaklar. Bizlere Efendimiz(s.a.v)'in sözlerinden okuyacaklar. Bizlere Efendi hazretlerinin sözlerinden okuyacaklar. 32 farzı sayacaklar, imanın, İslam'ın şartlarını sayacaklar. İnşallah onlarla beraber bir program yapmış olacağız. Onların sunumundan sonra inşallah Mektubat'ımızdan okuyacağımız mektubumuzu okumuş olacağız..." şeklindeki girişin ardından kızların neler okuyacaklarını aktarıyor ve program şu şekilde devam ediyor: "Rabbim başarılar nasip etsin, inşallah, kendilerine başarılar verdiği gibi, annelerinden babalarından bütün büyüklerinden Mevla Teala razı olsun. Bu yaşlarda gerçekten Kur'an ölçülerinde yaşayan, Kur'an ölçülerinde yetiştirilen bu kızlarımız elhamdülillah bu ölçülerde devam ederlerse o anneler babalar cenneti kazanırlar, ne buyuruyor S.a.v: 'Kim üç kızını İslam üzere yetiştirirse ve İslam üzere evlendirirse cennet o kişiye vacip olur.' diye buyurunca Sahabe-i Kiram efendilerimizden bir tanesi buyuruyor ki 'Ya Resulallah iki kızı olsa?', 'İki kızı olsa ona da cennet vacip olur' buyuruyor. Sahabi: 'İçimden bir kızı sormak geçti, ona da cennet vacip olur diyecekti ama ben sormadım.' diyor ..." Bu sunumun ardından sırasıyla önce Ravza Nur Karataş isimli küçük kıza mikrofon veriliyor. Ravza Nur Karataş: "Benim adım Ravza Nur Karataş, 5 yaşındayım, Fatih Medreseleri Çengeldere Kız Kursu'muzda hafızlık yapıyorum. Bugün bizleri sizlerle buluşturan kıymetli Genel Başkanımıza, bu yolda bizim için mücadele veren hocalarıma, beni medresede yetiştirdikleri için anne babama huzurlarınızda çok teşekkür ediyorum. İnşallah şimdi sizlere Nebe Suresini okuyacağım." dedikten sonra Kur'an-ı Kerim'den Nebe Suresini ezbere okuyor. Programın sunucusu Masum Bayraktar "Kızımız '5 yaşındaki bir çocuk bunu okuyabiliyorsa herkes okuyabilir' demek istiyor." dedikten sonra sözü sıradaki küçük konuk Ravza Nur Yazıcıya bırakıyor. O da kendini tanıttıktan sonra okuduğu kurs olan Çengeldere Kız Kursu'nun ismini veriyor, hafız olmak istediğini ifade ediyor ve Efendimiz (s.a.v)'in sözlerinden 5 hadis-i şerifi Arapça ve Türkçeleri ile ezbere okuyor. Programın sunucusu Masum Bayraktar bu küçük kıza da tebrik ettikten sonra "Efendi hazretlerimiz" dediği kişinin sözlerini aktarmak üzere sözü diğer küçük konuk Ayşe Bayraktar'a bırakıyor. Küçük kız kendini tanıtıyor ve Fatih Medreseleri Çengeldere Kız Kursu'nda okuduğunu ve hafız olmak istediğini belirttikten sonra "Şimdi sizlere Efendi hazretlerinin sözlerini okuyacağım." dedikten sonra aşağıdaki metni ezbere okuyor: **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Ey talebeler ve hocalar, sizler direksiz kubbelerin direkleri, kurumuş toprakların yağmur yüklü

bulutlarısınız. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Kim ki Kuran bilmedi, sanki dünyaya gelmedi. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Bu vatani muhafaza etmek isteyen şeriatı muhafaza etsin. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Öleceğim zaman bana üç nefes verilse size okuyun okuyun okuyun derim. Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki; Her mahalleye bir kız, bir erkek medresesi açın size şeriatı söz veriyorum. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki** Şeriat şehrine girmezse insan, tarikat sırrına ermezse insan, hakikat bahrine düşmezse insan, kefene sarmayın beze yazıktır, yüzüne bakmayın göze yazıktır. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Müslümanlar için zafer ancak İslam'ı yaşamakla mümkündür. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Ben size eziyet olsun diye mi çarşaf diyorum, sarık diyorum, cübbe diyorum, sahabe-i kirama benzeyin diye diyorum. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** İnsan bir gemi, akıl yelkeni, fikir dümeni, kolla kendini, göreyim seni. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Ey çarşaflılar sizler Türkiye'nin kalelerisiniz. **Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki;** Dikkat et, nefse kaptırma postu ya Allah dostu ol ya da dostunun dostu." dedikten sonra kendilerini yetiştirenlere, vesile olanlara teşekkür ediyor." şeklinde ifadeler yer verilmesi nedeniyle, özellikle bu ifadelerde geçen "**Sultanımız, efendi hazretlerimiz buyuruyor ki**" terkinin "Sultanımız, Efendimiz" olarak Hz. Peygamber (SAV) için kullanılan bir ibare olduğu, bu tazim (övgü) cümlesinin bir başkası için kullanılmasının toplumun neredeyse tamamının ortak değeri olan Hz. Peygamber dışında kullanılmasının manevi değerlerimiz açısından kabul edilemeyeceği, dolayısı ile 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin ihlal edildiği, ayrıca bahse konu programda küçük çocukların bu şekilde kullanılmasının çocukların istismarı niteliğinde olduğu kanaatiyle mezkur yayında 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendinin de ihlal edildiği sabit görülmüştür.

- 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinin ihlaline **Üst Kurul Üyesi Hamit ERSOY'un** karşı oyu ve oy çokluğu ile,

- 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendinin ihlaline **Üst Kurul Üyesi Hamit ERSOY ve Nurullah ÖZTÜRK'ün** karşı oyları ve oy çokluğu ile,

Bu itibarla;

6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan "**Toplumun milli ve manevi değerlerine,...**" ve (ğ) bendinde yer alan "**Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez.**" ilkelerinin ihlali nedeniyle,

Kuruluşun, Kanun'un 32'nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "...8'inci maddenin birinci fıkrasının diğer bentleri ile ikinci ve üçüncü fıkralarında ve bu Kanunun diğer maddelerinde belirlenen ilke, yükümlülük veya yasaklara aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcıları uyarılır..." hükmü uyarınca **UYARILMASINA,**

Karar verildi.

EK-7

T.C.

DANIŞTAY

ONÜÇÜNCÜ DAİRE

Esas No : 2012/2668

Karar No : 2014/4593

Temyiz İsteminde Bulunan (Davacı) : Turkuvaz Radyo Televizyon Haberleşme ve
Yayıncılık A.Ş.

Vekili : Av. Güjan KARAÇAY
Tunalı Hilmi Cad. Buğday Sok. No:2/3
Kavaklıdere-Çankaya / ANKARA

Karşı Taraf (Davalı) : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
Bilkent Plaza, B2 Blok Bilkent / ANKARA

Vekili : Av. Özlem ALLIOĞLU - Aynı adreste

İstem Özet : Ankara 15. İdare Mahkemesi'nin 12.04.2012 tarih ve E:2011/2529, K:2012/538 sayılı kararının; yayının halkı kin ve düşmanlığa sevk etmediği, aksine birlik, beraberlik ve yardım amacını taşıdığı gerekçesiyle verilen ve kesinleşen "kovuşturmaya yer olmadığı" yönündeki savcılık kararındaki maddi olgu ve tespitlerin Mahkeme açısından da bağlayıcı olduğu, yayın ilkesinin ihlâlinden söz edebilmek için açık ve somut bir infialin varlığı şart olup böylesi bir olgunun varlığının ortaya konulamadığı, programda "el ele verelim, bir olalım" mesajı verilmeye çalışıldığı, dava konusu yayın ile ilgili olarak toplumun ve yargının farklı kesimlerinin farklı algı, görüş ve tespitlerine rağmen bilirkişi incelemesi yapılmaksızın hüküm verilmesinin hukuka aykırı olduğu ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan İdare Mahkemesi kararının onanması gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hâkimi İsmail BİRSEN'in Düşüncesi : Temyiz isteminin reddi ile Mahkeme kararının onanması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Onüçüncü Dairesi'nce, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra işin gereği görüşüldü:

Dava; davacı şirkete ait ATV logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 24-25 Ekim 2011 tarihlerinde yayımlanan "Müge Anlı ile Tatlı Sert" adlı programda kullanılan birtakım ifadeler nedeniyle 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince yayın durdurma cezası verilmesine ilişkin 29.11.2011 tarih ve 8477 sayılı işlemle bildirilen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 15.11.2011 tarih ve 2011/64 sayılı toplantısında alınan 23 nolu kararın iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce; dava konusu yayında Van ilinde meydana gelen depremde zarar gören vatandaşlara yardım yapılması için çağrıda bulunduğu, program sunucusunun ilk etapta kullanılan sözlerinin de bu anlamda olduğu, ancak devam eden süreçte Van ilinin bulunduğu bölgede gerçekleşen terör olayları ile ilgili bazı yaşanan olayların deprem ile ilişkilendirildiği, polisler ve askerlere taş atıldığı, hatta sunucusunun bu görevlilerin dağlarda kuş avlar gibi avlandığından bahsederken eylemleri Van halkı gerçekleştiriyormuş gibi bir söylemde bulunduğu, zira anılan sözlerde bahsi geçen ve polis ile askerlerin deprem nedeni ile yardımdan yararlananların Van halkı olduğu, "Canımız istediğimiz zaman boyna taş atıyoruz; kuş avlar gibi dağlarda vuruyoruz. Sonra birşey olunca da hadi mehmetçik gelsin, hadi polis gelsin diyoruz." ifadelerinin Van halkının herhangi bir zor durumda polis veya askerden yardım almaktan kaçınmadığı, ancak bu görevlilere karşı şiddet içeren davranışlarda bulunduğu da belirtilmeye çalışıldığı, oysa bu türden olayların yasa dışı PKK Terör Örgütü ve yandaşları tarafından gerçekleştirildiği, kullanılan ifadelerde ise bu türden bir ayrıma gidilmediği, PKK Terör Örgütü'nden bahsedilmediği ve ifadelerin doğrudan Van halkını zan altında bıraktığı, bu durumun ise anılan programı takip eden ve deprem nedeni ile büyük üzüntü ve çaresizlik yaşayan izleyicilerde bu duygu ve düşüncelerin aksi bir biçimde nefret duygusunun oluşmasına sebep olabileceği, bu durumun kamusal sorumluluk anlayışı ile bağdaşmayacağı sonucuna varılarak dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı tarafından temyiz edilmiştir.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde, yayın hizmetleri, "İrk, din, dil, cinsiyet, sınıf bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz." kuralına; 32. maddesinin birinci fıkrasında ise, "Bu Kanunun 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş)

bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz. Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilir. İhlalin mahiyeti göz önünde bulundurularak, bu fıkra hükümlerine göre idarî para cezası ile birlikte idarî tedbire karar verilebileceği gibi, sadece idarî para cezasına veya tedbire de karar verilebilir." kuralına yer verilmiştir.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı şirkete bağlı ATV televizyonunda 24-25 Ekim 2011 tarihlerinde yayımlanan "Müge Anlı ile Tatlı Sert" adlı programda yayın sunucusu tarafından "Bugün yine maalesef üzücü bir haberle açıyoruz programımı" sözleriyle Van depreminden bahisle programın açıldığı ve deprem uzmanı Şener Üşümezsoy konuk edilerek deprem üzerine konuşulmaya başlandığı, daha sonra Van ile canlı bağlantı yapıp depreme ilişkin son gelişmelerin alındığı, sonra stüdyoya tekrar döndüğü ve Müge Anlı tarafından saat 10:36:20'de; "İnşallah, Allah tabii ki ölenlere rahmet eylesin; yakınlarına sabırlar ihsan eylesin. Ama enkaz altında olan canlı vatandaşlarımız da var; Allah onların yardımcısı olsun. Tabii dün gece eksi -1 demişlerdi. Battaniye, mont, halı, yani bu tip yardımlara da oradaki vatandaşlarımızın ihtiyacı var. Eğer bize de ulaştırırsanız, hadi imece de faaliyete geçsin çadır için. Orada da birçok çadır üreten -değil mi- kişiler var. Onlar da çadır göndereceklerdir. Zaten Kızılay ulaştırdı yardımı, ama bu tek başına olacak olay değil. Biz yine de vatandaşlar olarak el ele vermeliyiz. Şunu da söylemek istiyorum: Her fırsatta küçücük çocuklar tarafından taş atırılan polisler, -ben dün izledim- ilk olay yerine gelip müdahale edenlerdi. Mehmetçik -gösterin bizim Sevcan'ı- Sevcan'ın erkek kardeşi de Van'da askerlik yapıyor. Ona ve tüm askerlerimize hayırlı tezkereler diliyorum. Dün akşam ulaşabildiler kardeşlerine. Şu anda abla biz enkaz kaldırma çalışmalarındayız. Haber verdi, Allah yardımcıları olsun. Allah da bu polislerimize, askerlerimize zeval vermesin. Biz de onları hep böyle zor günde demeyelim; normal zamanda da onlara taş atanların da elleri kırılsın. Dün valla oturduğum yerden onu söyledim. Canımız istediğimiz zaman boyna taş atıyoruz; kuş avlar gibi dağlarda vuruyoruz. Sonra bir şey olunca da hadi mehmetçik gelsin, hadi polis gelsin diyoruz. Biraz da dengeleri kuralım, böyle zor günlerde ah canım cicim, sonra kuş avlar gibi avlamayalım bunları. O kadar öyle... Biraz da insanlar hadlerini bilsinler demek

istiyorum." denilmesi üzerine, bu ifadelerin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendini ihlâl ettiğinden bahisle dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda aktarılan yasal düzenlemeler ve uyuşmazlık konusu yayının birlikte değerlendirilmesinden; uyuşmazlık konusu programda ifade edilen sözler bir bütün olarak değerlendirildiğinde; çok sayıda vatandaşımızın hayatını kaybettiği depremin ardından Van halkı için yardım çağrısında bulunduğu, güvenlik güçlerimizin kıymetinin bilinmesi gerektiği, güvenlik güçlerine karşı terör faaliyetlerini yürüten terör örgütünün eleştirildiği; hiçbir ırk, din, dil, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhebe yönelik bir söz sarf edilmediğinin anlaşıldığı; dolayısıyla anılan yayın ile 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirlenen yayın ilkesinin ihlâl edilmediği görülmüştür.

Açıklanan nedenlerle; temyiz isteminin kabulü ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesi uyarınca Ankara 15. İdare Mahkemesi'nin 12.04.2012 tarih ve E:2011/2529, K:2012/538 sayılı kararının **BOZULMASINA**, yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine, bu kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (on beş) gün içerisinde kararın düzeltilmesi yolu açık olmak üzere, 26.12.2014 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Nevzat	Zümrüt	Nizamettin	Zeki	Fatih Mehmet
ÖZGÜR	ÖDEN	KALAMAN	YİĞİT	ALKIŞ
(X)			(X)	

(X) KARŞI OY :

Temyiz edilen İdare Mahkemesi kararında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyerek anılan Mahkeme kararının onanması gerektiği oyuyla karara katılmıyoruz.

Başkan
Nevzat ÖZGÜR

Üye
Zeki YİĞİT

EK-8

T.C.

DANIŞTAY

ONÜÇÜNCÜ DAİRE

EsasNo: 2016/833

Karar No: 2016/2508

Temyiz İsteminde Bulunan (Davacı) : Turkuvaz Medya Yayın Hizmetleri A.Ş.

Vekili

: Av. Fatih SAVAŞ

Barbaros Bulvarı, Cam Han, No:153

Balmumcu - Beşiktaş / İSTANBUL

Karşı Taraf (Davalı)

: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Bilkent Plaza, B 2 Blok Bilkent / ANKARA

Vekili

: Av. Deniz ACAR - Aynı adreste

İstemin Özeti

: Ankara 13. İdare Mahkemesi'nin 11.12.2015 tarih

ve E:2015/1727, K:2015/1765 sayılı kararının; idari işlemin tesis edilmesine neden olan yayınlarda terör örgütü bayrağının bulunmasının ve bu görüntünün teröristlerce basına verilmesinin terörün övüldüğü ve teşvik edildiği anlamına gelmeyeceği, haber yapmanın basının görevi olduğu ve yayınlarda gerekli hassasiyetin gösterildiğinden bahisle tesis edilen idari işlemin hukuka aykırı olduğu ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti

: Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun

olan İdare Mahkemesi kararının onanması gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hâkimi Hasan Hüseyin YAPICI'nın Düşüncesi: Temyiz isteminin reddi

ile Mahkeme kararının onanması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Onüçüncü Dairesi'nce, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra, dosya tekemmül ettiğinden yürütmenin durdurulması istemi hakkında ayrıca bir karar verilmeksizin işin gereği görüşüldü:

Dava; davacı şirkete ait "A Haber" logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 31.03.2015 tarihinde Ajans Bugün ve Ajans Gün adlı haber bülteni yayınında Çağlayan Adliyesi'nde yapılan terör eylemi hakkındaki haberde 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinde belirtilen yayın ilkesinin ihlal edildiğinden bahisle aynı Kanun'un 32. maddesinin 1. fıkrasına göre 55.411,00-TL idarî para cezası kesilmesine ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 22.04.2015 tarih ve 39 sayılı işleminin iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce; 31.03.2015 tarihinde yayınlanan haber bülteni programlarında; yeni haber olarak "Çağlayan Adliyesi'nde Eylem" haberine yer verildiği, yasadışı örgüt üyelerinin savcı Kiraz'ın odasına girdiğinin belirtildiği, haber aktarılırken terör örgütü üyelerince çekildiği anlaşılan bir fotoğrafın ekranda yansıtıldığı, görüntüde, bir teröristin savcının başına silah dayadığı, terör örgütünün bayraklarının yer aldığı, haberin veriliş esnasında savcı Mehmet Emin Kiraz'ın teröristlerce başına silah dayandığı, ağzı bağlı, elleri kelepçeli görüntüsünün ekrana taşındığı, bakılan davada; olayın Çağlayan Adliyesi'nde görevli savcı Kiraz'ın odasında meydana geldiği, ekrana getirilen görüntüde, teröristin savcı Kiraz'ın başına silah dayadığı ve örgütün bayraklarının yer aldığı görüldüğü, bu görüntünün teröristlerce basına verildiği, teröristlerin bu görüntüleri kendi propagandalarını yapma amacıyla paylaştığı, bu görüntünün yayıncı kuruluşça doğrudan ekrana getirilmesinin ise 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 1/d bendinde belirtilen "Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz."ilkesini ihlal eder nitelikte bulunduğundan, dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir.

Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddi yolundaki temyize konu Ankara 13. İdare Mahkemesi'nin 11.12.2015 tarih ve E:2015/1727, K:2015/1765 sayılı kararında, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyle anılan Mahkeme kararının ONANMASINA; dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine,

kullanılmayan 48,10.-TL yürütmeyi durdurma harcının istemi hâlinde davacıya iadesine, bu kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (on beş) gün içerisinde kararın düzeltilmesi yolu açık olmak üzere, 15.06.2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan

Nevzat

ÖZGÜR

Üye

Ahmet

EĞERCİ

Üye

Nizamettin

KALAMAN

Üye

Dr. Hasan

GÜL

Üye

Hasan

ŞAHİN

EK-9**T.C.****DANIŞTAY****ONÜÇÜNCÜ DAİRE****Esas No: 2015/567****Karar No: 2015/1342**

Temyiz İsteminde Bulunan (Davacılar) : 1-Süleyman DEMİRKAN
Üniversiteler Mah. 1597. Cad. No:13 06800
Bilkent / ANKARA

2-Ali ÖZTUNÇ
Üniversiteler Mah. 1597. Cad. No:13 06800
Bilkent / ANKARA

Karşı Taraf (Davalı) : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
Üniversiteler Mah. 1597. Cad. No:13 06800
Bilkent / ANKARA

Vekili : Av. Hakan YILDIRIM - Aynı adreste

İstem Özet : Ankara 8. İdare Mahkemesi'nin 23/10/2014 tarih ve E:2014/89, K:2014/1510 sayılı kararının; TRT'nin tüm halkın parasıyla faaliyet gösteren bir kamu kurumu olduğu, özerkliği gerekçe gösterilerek iktidar partisinin aday tanıtımlarına canlı olarak ve saatlerce yer verilmesinin hukuka uygun kabul edilemeyeceği, TRT'nin tüm siyasi partilere eşit mesafede durmak zorunda olduğu, kamu yayıncısı sıfatıyla editoryal bağımsızlık hak ve yetkisi bulunmadığı; dava konusu işlem ile 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin (k) bendinin sadece seçim dönemlerinde Yüksek Seçim Kurulu'nun uygulayacağı bir madde hâline getirildiği, oysa söz konusu düzenleme ile Üst Kurula seçim dönemleri dışında da denetim yapma yükümlülüğü getirildiği, Üst Kurulun anılan düzenleme ile kendisine yüklenmiş bir görevi editoryal bağımsızlık kavramı altında yok saymak istediği, dava açmalarındaki amacın TRT'nin gerek seçim döneminde gerekse seçim dönemi dışında tek yanlı ve taraflı yayıncılığını engellemek olduğu ileri sürülerek

bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti

: Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan İdare Mahkemesi kararının onanması gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hâkimi Halil SARITAŞ'ın Düşüncesi : Temyiz isteminin kabulü gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Onüçüncü Dairesi'nce, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra, dosya tekemmül ettiğinden yürütmenin durdurulması istemi hakkında ayrıca bir karar verilmeksizin işin gereği görüşüldü:

Dava; "TRT Haber" logosuyla yayın yapan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu hakkında, AK Parti'nin 29.11.2013 tarihli Genişletilmiş İl Başkanları ve Aday Tanıtım Toplantısı ile 03.12.2013 tarihinde yapılan Grup Toplantısı ve Aday Tanıtım Toplantısının yayıncı kuruluş tarafından kesintisiz ve canlı olarak yayımlandığı, AK Parti toplantıları canlı olarak yayımlanırken diğer partilerin aday tanıtım toplantılarına kısa süreli yer verildiği iddiaları üzerine yapılan inceleme sonucu idari yaptırım uygulanmasına yer olmadığı yönünde verilen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 02.01.2014 tarih ve 2014/01 sayılı toplantısında alınan 84 nolu kararının iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce; 29.11.2013 ve 03.12.2013 tarihlerinde, AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı Genişletilmiş İl Başkanları ve Aday Tanıtım Toplantılarının yayıncı kuruluş tarafından kesintisiz ve canlı olarak yayımlandığı, AK Parti aday tanıtım toplantıları canlı olarak yayımlanırken diğer partilerin aday tanıtım toplantılarına kısa süreli yer verildiği iddiaları üzerine, davalı idarece yapılan inceleme sonucu idari yaptırım uygulanmasına yer olmadığı yönünde karar verildiği; 2014 yılı yerel seçimlerine ilişkin seçim yasaklarının 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren başladığı, Yüksek Seçim Kurulu'nun 22.12.2013 tarihli kararı ile seçim yasaklarına ilişkin ilkelerin belirlendiği, dava konusu yayınların seçim yasaklarının başladığı tarihten önce yapıldığı, seçim yasaklarının uygulandığı dönem haricindeki yayınların editoryal bağımsızlık ve yayıncı kuruluşun özerkliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacılar tarafından temyiz edilmiştir.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında

Kanun'un "Yayın Hizmeti İlkeleri" başlıklı 8. maddesinin 1. fıkrasında "Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla bu fıkra da yer alan ilkelere uygun olarak sunarlar." hükmünden sonra, (ı) bendinde, yayın hizmetleri "tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur." kuralına, aynı maddenin (k) bendinde ise, "siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz." kuralına yer verilmiştir.

Dosyanın incelenmesinden; Ak Partinin 29.11.2013 tarihinde yapılan Genişletilmiş İl Başkanları ve Aday Tanıtım Toplantısı ile 03.12.2013 tarihinde yapılan Grup Toplantısı ve Aday Tanıtım Toplantısının TRT Haber kanalı tarafından kesintisiz ve canlı olarak yayımlandığı, AK Parti toplantıları canlı olarak yayınlanırken diğer partilerin aday tanıtım toplantılarına kısa süreli yer verildiği iddiaları üzerine Üst Kurul uzmanları tarafından inceleme yapıldığı, yapılan inceleme neticesi hazırlanan raporun Üst Kurula sunulduğu; Üst Kurul'un 02.01.2014 tarih ve 2014/01 sayılı toplantısında alınan 84 nolu kararı ile, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin (k) bendinin sadece seçim dönemlerinde Yüksek Seçim Kurulu kararları doğrultusunda işletildiği, bahse konu yayınların seçim dönemine girilmemiş olması ve Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim dönemi yayınlarına ilişkin ilke kararlarını açıklamamış olması nedeniyle 6112 sayılı Kanunun herhangi bir hükmünü ihlal etmediği gerekçesiyle TRT Haber hakkında idari yaptırım uygulanmasına yer olmadığına karar verildiği, anılan kararın iptali istemiyle de bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere, 6112 sayılı Kanun'un "Yayın Hizmeti İlkeleri" başlıklı 8. maddesinde, yayın kuruluşlarının yayın hizmetlerinde uyacakları ilkeler belirlenmiş, söz konusu Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının (k) bendinde, yayın hizmetlerinin, siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamayacağı kurala bağlanmıştır. Bu kuralın, yayıncı kuruluşlar tarafından sadece seçim dönemlerinde uyulması gereken bir kural olmadığı, yayınların tarafsız ve eşitlik ilkesine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanması için sürekli uyulması gereken bir kural olduğu kuşkusuzdur. 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 1. fıkrasının (k) bendi sadece seçim dönemlerinde uygulanması gereken bir düzenleme olmadığından Üst Kurul tarafından

seçim dönemleri dışında da söz konusu yayın ilkesi kapsamında denetim yapılması zorunludur. Bu itibarla, Üst Kurulun, anılan kuralın sadece seçim dönemlerinde Yüksek Seçim Kurulu kararları doğrultusunda işletileceği yönündeki değerlendirmesinde hukuka uygunluk bulunmamıştır.

Bu durumda, Üst Kurul tarafından, Ak Partinin Aday Tanıtım Toplantılarının yapıldığı ve TRT Haber adlı yayıncı kuruluşta kesintisiz ve canlı olarak yayımlandığı tarihlerde (29.11.2013-03.12.2013), diğer siyasi partilerin de Aday Tanıtım Toplantılarının yapılıp yapılmadığı, yapıldı ise bu toplantıların yayıncı kuruluş tarafından yayımlanıp yayımlanmadığı, yayımlandı ise ne kadar süre ile yayımlandığı, yayıncı kuruluşun bahse konu dönemde yaptığı yayınların 6112 sayılı Kanununun 8. maddesinin (k) bendinde belirtilen yayın ilkesini ihlal edip etmediği hususlarında bir inceleme ve değerlendirme yapılmaksızın eksik inceleme ve değerlendirmeye dayalı olarak verilen dava konusu kararda hukuka uygunluk, anılan kararın iptali istemiyle açılan davanın reddi yönündeki İdare Mahkemesi kararında ise hukuki isabet görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle; temyiz isteminin kabulü ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesi uyarınca Ankara 8. İdare Mahkemesi'nin 23/10/2014 tarih ve E:2014/89, K:2014/1510 sayılı kararının BOZULMASINA, yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine, kullanılmayan 45,60-TL yürütmeyi durdurma harcının istemi hâlinde davacılara iadesine, bu kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (on beş) gün içerisinde kararın düzeltilmesi yolu açık olmak üzere, 02/04/2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Vekili	Üye	Üye	Üye	Üye
Zümrüt	Ahmet	Nizamettin	Zeki	Dr. Hasan
ÖDEN	EĞERCİ	KALAMAN	YİĞİT	GÜL

EK-10

T.C.

DANIŞTAY

ONÜÇÜNCÜ DAİRE

Esas No: 2014/1242

Karar No: 2014/2308

Temyiz İsteminde Bulunan (Davacı) : Turkuvaz Radyo Televizyon Haberleşme ve
Yayıncılık A.Ş.

Vekili : Av. Bekir EREN
Tunalı Hilmi Cad. Buğday Sok. No:2/3
Kavaklıdere - Çankaya / ANKARA

Karşı Taraf (Davalı) : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
Bilkent Plaza, B 2 Blok Bilkent / ANKARA

Vekili : Av. Oya PELİT - Aynı adreste

İstemin Özeti : Ankara 7. İdare Mahkemesi'nin 13.02.2014 tarih ve E:2013/1028, K:2014/208 sayılı kararının; 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin Anayasa'ya, suç ve cezaların yasallığı ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunulduğu, programda önceden bilinmeyen, ani, istem dışı olay ve diyalogların meydana gelebileceği, 6112 sayılı Kanun'un 8/1-f bendinin ihlal edildiğine dair herhangi bir durumun yaşanmadığı, sadece katılımcılardan birisinin kendisiyle evlenecek olan kişinin ev sahibi olmasını istediği yönünde beyanda bulunması dışında programda maddi imkâna veya güzelliğe vurgunun yapılmadığı ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan İdare Mahkemesi kararının onanması gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hâkimi Selim ÖGLÜ'nün Düşüncesi : Temyiz isteminin kabulü ile uyuşmazlık konusu program incelendiğinde 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan "Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve

ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz" ilkesinin ihlalinin gerekleŖtiğinden söz edilemeyeceğİ, bunun yanında davalı idare tarafından dava konusu iŖlemde programdaki hangi ifadelerin veya görüntülerin ihlale sebebiyet verildiğinin açıkça ortaya konulması ve belirtilmesi gerekirken buna uyulmadan genel ifadeler kullanılarak ihlalin gerekleŖtiğinden bahisle tesis edilen dava konusu iŖlemde bu yönüyle de hukuka uygunluk bulunmadığından, anılan Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendini tekraren ihlal edildiğinden bahisle 458.602,00-TL tutarında idari para cezası uygulanmasına ilişkin kısmının iptali, davanın reddi yolundaki Mahkeme kararının buna ilişkin kısmının ise bozulması gerektiğİ düşünölmektedir.

TÖRK MİLLETİ ADINA

Karar veren DanıŖtay Onüçüncü Dairesi'nce, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra, dosya tekemmöl ettiğinden davacı Ŗirketin yürütmenin durdurulması istemi hakkında ayrıca bir karar verilmeksizin iŖin gereğİ göröşöldü:

Dava; davacı Ŗirkete ait ATV logolu televizyon kanalında 03, 08, 09.01.2013 tarihlerinde yayınlanan "Esra Erol'la Evlen Benimle" adlı programda yer alan görüntülerin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının () bendini tekraren ihlal ettiğinden bahisle 458.602,00-TL, aynı maddenin birinci fıkrasının (f) bendini tekraren ihlal ettiğinden bahisle 458.602,00-TL olmak üzere toplamda 917.204,00-TL tutarında idari para cezası uygulanmasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 15.05.2013 tarih ve 30 sayılı kararının iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce; davacı Ŗirkete ait ATV logosu ile yayın yapan televizyon kanalında yayınlanan "Esra Erol'la Evlen Benimle" adlı programın 03, 08, 09 Ocak 2013 tarihli yayınlarında katılımcıların birbirleri ile ilgili argo ve küçümseyici ifadeler kullandığı, birbirinin kişilik haklarına saldırdığı, kişisel mahremiyet alanlarını ihlal ettiğİ, bu sebeple 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının () bendini tekraren ihlal ettiğİ gerekçesiyle 458.602,00-TL para cezası, katılımcıların eŖ seçiminde karşı tarafın sadece maddi imkânını, güzelliğİni, sosyo-ekonomik özelliklerini sorguladığı, program sunucusunun da yarışmacıların tutumuna destek olduğİ, toplumun en küçük birimini oluŖturan aile müessesesinin ticarileŖerek anlamını ve önemini zedelediğİ gözlemlenmiş olması nedeniyle 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendini tekraren ihlal ettiğİ gerekçesiyle 458.602,00-TL para cezası olmak

üzere toplam 917.204,00-TL para cezası verilmesi üzerine söz konusu işlemin iptali istemiyle bakılan davanın açıldığı, dava konusu programda yer alan görüntülerin ve dosyada bulunan tüm bilgi ve belgelerin bir bütün hâlinde değerlendirilmesinden, programa katılanların birbirini aşağılayacak şekilde sert tartışmalara girdiği, tartışmaların dozunun normal seviyenin çok üzerinde olduğu, dolayısıyla 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi ile öngörülen "İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez." ilkesine aykırı olduğu, öte yandan; dava konusu görüntüler ve ortaya çıkan algılamaların normal çerçevede değerlendirilebilecek hususlar dışında çocuklar ve gençler açısından yanlış yönlendirmelere sebebiyet verebileceği, ahlaki değerlere uygun olmadığı dolayısıyla 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi ile öngörülen "Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz" ilkesine uygun olmadığı sonucuna varıldığı, davacıya verilen iki ayrı cezanın dayanağı eylemlerin farklı günlerde yayınlanmış farklı eylemler olduğu, dolayısıyla ayrı ayrı para cezası uygulanması gerektiği, bu durumda;03, 08, 09.01.2013 tarihlerinde yayınlanan görüntülerin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (ç) ve (f) bentlerini ayrı ayrı ihlal ettiği sonucuna varıldığından, ayrı ayrı 458.602,00-TL olmak üzere toplam 917.204,00-TL para cezası verilmesine ilişkin Kurul kararında hukuka aykırılık bulunmadığı, davacı televizyon kanalıyla ilgili 28, 29 Eylül 2011 tarihli yayın nedeniyle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 15.11.2011 tarihli ve 44 sayılı kararı ile 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendini ihlal ettiği gerekçesiyle uyarı cezası verildiği, verilen cezaya karşı açılan davada Ankara 6. İdare Mahkemesi'nin 21.02.2013 tarihli ve E:2011/2675, K:2013/407 sayılı kararı ile davanın reddine karar verildiği, 06 Ekim 2011 tarihli yayın nedeniyle de Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 15.11.2011 tarihli ve 38 sayılı kararı ile 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendini ihlal ettiği gerekçesiyle uyarı cezası verildiği, verilen bu cezaya karşı açılan davada Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 30.01.2013 tarihli ve E:2011/2655, K:2013/76 sayılı kararı ile davanın reddine karar verildiği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir.

Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddi yolundaki temyize konu Ankara 7. İdare Mahkemesi'nin 13.02.2014 tarih ve E:2013/1028, K:2014/208 sayılı kararında, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyle anılan

Mahkeme kararının onanmasına; dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine, kullanılmayan 41,50.-TL yürütmeyi durdurma harcının istemi halinde davacı şirkete iadesine, bu kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (on beş) gün içerisinde kararın düzeltilmesi yolu açık olmak üzere, 04.06.2014 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Nevzat	Taci	Zeki	Dr. Hasan	Hamza
ÖZGÜR	BAYHAN	YİĞİT	GÜL	EYİDEMİR
	(X)			

(X) KARŞI OY:

Dava, davacı şirkete ait ATV logolu televizyon kanalında 03, 08, 09.01.2013 tarihlerinde yayınlanan "Esra Erol'la Evlen Benimle" adlı programda yer alan görüntülerin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendini tekraren ihlal ettiğinden bahisle 458.602,00-TL, aynı maddenin birinci fıkrasının (f) bendini tekraren ihlal ettiğinden bahisle 458.602,00-TL olmak üzere toplamda 917.204,00-TL tutarında idari para cezası uygulanmasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 07.06.2013 tarih ve 2377 sayılı işleminin iptali istemiyle açıldığı anlaşılmaktadır.

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde, yayın hizmetlerini; toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve toplumun maddi ve manevi değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamayacağı kuralına yer verilmişken, aynı Kanun'un "İdari Yaptırımlar" başlıklı 32. maddesinin ikinci fıkrasında ise, "8'inci maddenin birinci fıkrasının diğer bentleri ile ikinci ve üçüncü fıkralarında ve bu Kanun'un diğer maddelerinde belirlenen ilke, yükümlülük veya yasaklara aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcıları uyarılır. Uyarının ilgili kuruluşa tebliğinden sonra ihlalin tekrarı hâlinde medya hizmet sağlayıcıya ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde birinden üçüne kadar idari para cezası verilir. İdari para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz." kuralı yer almaktadır.

Toplum hayatının olağan akışında ticari evlilik, mantık evliliği, aşk evliliği, diplomatik evlilik vs. evlilik türlerine rastlanmak mümkündür. Programın evleneceklerle

aracılık yaptığı, dolayısıyla programa katılan kişilerin bahsedilen türdeki evlilikleri gerçekleştirmek istemelerinin katılanların tercihi olduğu, bunun yadırganmaması ve sorgulanmaması gerektiği ayrıca bu tercihlerden yola çıkılarak sanki toplumun çoğunda da böyle bir durum varmış gibi genelleme yapmak yanlış bir çıkarsama olacaktır.

Bu itibarla, anılan programda 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan "Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz" ilkesinin ihlali gerçekleşmediğinden dava konusu işlemin bu kısmının iptali, davanın reddi yolundaki Mahkeme kararının buna ilişkin kısmının ise bozulması gerektiği düşüncesiyle çoğunluk kararına katılmıyorum.

Üye

Taci BAYHAN

EK-11

T.C.

DANIŞTAY

ONÜÇÜNCÜ DAİRE

Esas No: 2012/1603

Karar No: 2014/928

Temyiz İsteminde Bulunan (Davalı) : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
Bilkent Plaza, B2 Blok Bilkent / ANKARA

Vekili : Av.Hakime YILDIZ - Aynı adreste

Karşı Taraf (Davacı) : Eko TV Televizyon Yayıncılık A.Ş.

Vekili : Av. Handan COŞGUN
4. Cad. 694. Sok. No:3, Kat:2-3-4
Yıldız - Çankaya / ANKARA

İstemin Özeti : Ankara 13. İdare Mahkemesi'nin 19.01.2012 tarih ve E:2010/2157, K:2012/130 sayılı kararının; eksik inceleme ve hatalı değerlendirmeye dayalı olduğu, dava konusu işlemden ceza hukuku ilkelerinin uygulanamayacağı ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan İdare Mahkemesi kararının onanması gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hâkimi Samet ALTINDAĞ'ın Düşüncesi : Temyiz isteminin reddi ile Mahkeme kararının onanması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Onüçüncü Dairesi'nce, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra işin gereği görüşüldü:

Dava; davacı şirkete ait "TNT" logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 04.03.2010 tarihinde yayınlanan "Şeytanın Avukatı" adlı programda 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesinin (z) bendinde yer alan "Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimini zedeleyecek türden

programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması" yayın ilkesinin tekraren ihlal edildiği gerekçesiyle program yayınının bir kez durdurulmasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 20.10.2010 tarihli ve 2010/60 sayılı toplantısında alınan 8 no'lu kararının iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce yaptırılan bilirkişi incelemesinde özetle, "Şeytanın Avukatı adlı filmdeki tek tek cinsellik sahneleri ya da filmin sonundaki silahla ateş sahnesinin değil, ama filmin bütün olarak değerlendirildiğinde saat 23:00'den sonra yayınlanması gereken filmler kapsamında olduğu, kullanılan görüntü ve içeriklerin yayın ilkesini ihlal eder nitelikte olduğu" sonucuna varıldığı; Mahkeme tarafından da hükme esas alınabilir nitelikte bulunan bilirkişi raporunda belirtildiği üzere, uyuşmazlık konusu film yayınında yayın ilkesinin ihlal edildiği kanaatine varılmakla beraber konunun Kanun değişikliği kapsamında incelenmesi gerektiği, yaptırım öngören Yasa kurallarının ilgililer lehine değişmesi durumunda, idareler tarafından, lehe getirilen kuralların uygulanmasının hukukun temel ilkelerinden olduğu, uyuşmazlık konusu işlemin yasal dayanağı olan 3984 sayılı Kanun'un, 03.03.2011 tarih ve 27863 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun uyarınca yürürlükten kalktığı ve aynı Kanun ile radyo ve televizyonlara ilişkin yeni düzenlemeler getirildiği ve bu düzenlemelerde dava konusu olaya ilişkin yayın ilkesinin tekraren ihlali durumunda yaptırım olarak yayın durdurma müeyyidesi yerine para cezası verilmesi öngörüldüğünden, "lehe kanun uygulanır" ilkesi gereğince dava konusu yayın durdurma cezasının idari yaptırım olmaktan çıkarılması nedeniyle dava konusu işlemin hukuka uygunluk bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiş, bu karar davalı idare tarafından temyiz edilmiştir.

Dava konusu işlemin yukarıda özetlenen gerekçeyle iptali yolundaki temyize konu Ankara 13. İdare Mahkemesi'nin 19.01.2012 tarih ve E:2010/2157, K:2012/130 sayılı kararında, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyle anılan Mahkeme kararının onanmasına; dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine, bu kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (on beş) gün içerisinde kararın düzeltilmesi yolu açık olmak üzere, 14.03.2014 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Nevzat	H. Neşe	Ahmet	E. Yücel	Nizamettin
ÖZGÜR	SARI	EĞERCİ	SEYHAN	KALAMAN
			(X)	

(X) KARŞI OY :

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 7. maddesinin (2) numaralı fıkrasında, "Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur." hükmü yer almaktadır.

Aynı Kanun'un "Cezalar" başlıklı 45. maddesinde, "Suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adlî para cezalarıdır." hükmüne yer verilmiş, 46. maddesinde hapis cezaları; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezası olarak sayılmıştır. 52. maddesinde ise, "Adlî para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir." hükmü bulunmaktadır.

Anılan Kanun'un 53 ve devamı maddelerinde ise güvenlik tedbirleri sayılmış olup, bunlar; belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, eşya müsaderesi, kazanç müsaderesi, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, sınıır dışı edilme ve tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleridir.

Bir suçun işlendiği zamandaki Kanun ile sonradan yürürlüğe giren Kanun birbirinden farklı olduğu takdirde, anılan Kanun'un 7. maddesi uyarınca lehe olan Kanun uygulanmalıdır.

Lehe olan Kanun'un saptanabilmesi için, suç tarihinde yürürlükte bulunan Kanun ile sonradan yürürlüğe giren Kanun, tüm hükümleriyle olaya birlikte uygulanmalı, kesin olarak lehe olanı belirlemek mümkün ise lehe Kanun uygulanması yapılmalıdır.

Bu kapsamda, fiilin işlendiği tarihte yürürlükte olan 3984 sayılı Kanun ile karar tarihinde yürürlükte olan 6112 sayılı Kanun incelendiğinde;

3984 sayılı Kanun'da müeyyideler; uyarı, yayın durdurma ve para cezası olarak sıralanmışken, 6112 sayılı Kanun'da idari yaptırımlar, ihlale konu fiile göre, ikili ayrıma tabi tutulmuş olmakla birlikte, genel olarak; uyarı ve para cezası şeklinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla, ihlalin niteliğine göre değişmekle birlikte, yayın durdurma cezası idari yaptırımlar arasında yer almamaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere, lehe olan Kanun hükmünün uygulanabilmesi için, kesin olarak lehe olanın belirlenebilmesi gerekmektedir.

3984 sayılı Kanun'da para cezası maktu olarak belirlenmiş iken, 6112 sayılı

Kanun'da, fiilin ağırlığına göre bir önceki ay brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine ve yüzde birinden üçüne kadar olmak üzere iki ayrı ceza bulunmaktadır.

Dolayısıyla 6112 sayılı Kanun hükmü uyarınca, televizyon kanallarına verilen idari para cezası brüt iletişim gelirine göre belirlendiği için çok farklılık gösterebilmektedir.

Yayın durdurma cezası, iki Kanuna göre de, fiilen televizyon yayınının veya programın durdurulması şeklinde değil, yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve ticarî iletişim yayını içermeksizin, Üst Kurulca temin edilen eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlakî gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı, çevre eğitimi, özürlü sorunları, sağlık ve benzeri kamuya yararlı konularda programlar yayınlanır.

Bu itibarla, her televizyon kanalına göre, idari para cezasının mı yoksa yayın durdurma cezasının mı daha ağır bir yaptırım olduğunu kesin olarak tespit etmek mümkün olmadığından, 3984 sayılı Kanun hükümlerinin mi yoksa 6112 sayılı Kanun hükümlerinin mi daha lehe olduğunu tespiti imkân bulunmamaktadır.

Bu durumda, işin esası incelenmek suretiyle bir karar verilmesi gerekirken, "lehe kanun ilkesi" uyarınca işlemi usulden iptal eden temyize konu Mahkeme kararının bozulması gerektiği görüşüyle aksi yönde oluşan karara katılmıyorum.

Üye

E. Yücel SEYHAN

EK-12

T.C.

DANIŞTAY

ONÜÇÜNCÜ DAİRE

EsasNo:2015/4654

Karar No:2016/3340

Temyiz İsteminde Bulunan (Davacı) : Aks Televizyon Reklamcılık ve Filmcilik

Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

Vekili

: Av. Berrin TUNÇ KÖROĞLU

Söğütözü Cad. Sim İş Merkezi 14/C

Beştepe - Çankaya / ANKARA

Karşı Taraf (Davalı)

: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Bilkent Plaza B2 Blok Bilkent / ANKARA

Vekili

: Av. Oya PELİT - Aynı adreste

İstemin Özeti

: Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 06.05.2015 tarih

ve E:2014/46, K:2015/697 sayılı kararının; soyut değerlendirmelerle karar verildiği, bilirkişi incelemesi yaptırılmadığı, objektif olarak hukuka uygunluk denetiminin gerçekleştirilmediği ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti

: Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun

olan İdare Mahkemesi kararının onanması gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hâkimi Mustafa ÖZANBARCI'nın Düşüncesi: Temyiz isteminin reddi

ile Mahkeme kararının gerekçeli olarak onanması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Onüçüncü Dairesi'nce, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra işin gereği görüşüldü:

Dava; davacı şirkete ait; Show TV logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 02-06-16 Eylül 2013 tarihlerinde tekraren yayımlanan, "Cennet Mahallesi" isimli dizide yer alan diyalogların 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrasına aykırı olduğundan bahisle 93.689.00.-TL idari para cezası verilmesine ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 31.10.2013 tarih ve 2013/60-100 sayılı kararının iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce; İstanbul'da bir Roman mahallesinde yaşananları konu edinen "Cennet Mahallesi" isimli dizinin ilk bölümünün 2004 yılında yayınlandığı, dokuz yıl aradan sonra tekrar yayınlanan bölümlerinden 02.09.2013 tarihinde saat 09:47'de ekrana gelen bölümde; zengin bir ailenin oğlunun anne ve babası ile birlikte Pembe'nin evine, kızı Sultan'ı istemeye geldiği, Sultan için pazarlık yapıldığı, söz konusu sahnelerin benzerlerine neredeyse her bölümde, farklı müşteriler ve talipler kullanılmak suretiyle yer verildiğinin görüldüğü, bu durumun genel olarak kadını özel olarak Roman kadınına para ve menfaatten başka bir değer yargısı olmayan, erkeklerin zevkine hizmet eden, para karşılığı satılıp alınan meta gibi algılandığı; 16.09.2013 tarihinde saat 09.37'de yayınlanan bölümünde Pembe isimli dizi karakterinin eşi Abbas'tan boşanması üzerine mahallelinin bu olayı eğlenerek (göbek atarak) kutladığı, 06.09.2013 tarihli bölümde ise; dizi karakterlerinden Sultan ve Ferhat'ın ailesi, Sultan'ın annesi Pembe'yi birlikte şaka yoluyla korkutmuş olmalarına rağmen, Pembe'nin durumu anlayarak kavga çıkarması üzerine karşılıklı olarak birbirleriyle kavga ettiği, (09.32.50) ilerleyen sahnede ise, ünlü bir sanatçı yanında kız kardeşiyle Pembeler'in program yaptıkları lokale geldiği ve paparazzilerden para almak için adamın yanındaki kadının sevgilisi olduğunu söyleyen Pembe ve Beter Ali adlı dizi karakterinin olayın sonunda kendilerini sık sık düştükleri karakolda buldukları, komiser özel hayatın gizliliğine saygı duymaları gerektiğini söylediği, (09.35.26) karakol ve kavganın, mahallelinin gündelik hayatlarında olağan ve sıklıkla rastlanan durumlar olarak gösterildiği dizi filmde, içinde bulunduğu yoksulluktan hoşnut, bu durumu umursamayan hatta kültürünün bir parçası olarak devam ettiren Roman temsilinde, yapısal eşitsizliklerin ve ihmallerin gizlendiği, yoksulluğun ve insani gelişmişlikle ilgili geri kalmışlıkta kurbanın suçlandığı, komedi ve eğlencenin gerçekleri örterek, ayrımcılık ve eşitsizliğin normal bir durum gibi gösterildiği, dizinin yayın saati itibarıyla genç ve çocukların en yoğun biçimde

ilgi gösterdiği sabah saatlerinde yayınlanması dikkate alındığında, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimlerine zarar verebilecek nitelikte olumsuz bir etki bırakabileceği, bu durumda 6112 sayılı Yasanın 8. maddesinin ikinci fıkrasındaki yayın ilkesinin tekraren ihlal edildiği anlaşıldığından, 6112 sayılı Yasanın 32. maddesi uyarınca davacı şirket adına uygulanan idari para cezası verilmesine dair işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı, öte yandan, davacıya 24.05.2011 tarihli yayını nedeniyle Üst Kurulun 30.06.2011 tarih ve 2011/41 sayılı toplantısında alınan 49 nolu kararla 6112 Sayılı Kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca uyarı yaptırımı uygulandığı, davacının Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla ilgili olarak; Ankara 9. İdare Mahkemesi'nin (2012/1118 E) 6112 sayılı Kanunun 32. maddesi 2. fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasını Anayasa Mahkemesi'ne taşıdığı, Anayasa Mahkemesi'nin 09.05.2014 tarih ve 2013/115 E. sayılı kararıyla ilgili maddenin Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna vardığı, davacının 6112 sayılı Kanunun 32. maddesinin diğer fıkralarıyla ilgili Anayasaya aykırılık iddialarına itibar edilmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir.

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrasında; "Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz." hükmü yer almaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, "Cennet Mahallesi" isimli dizide yer alan diyalogların 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrasına aykırı olduğundan bahisle idari para cezası verildiği, aynı diziye ilişkin olarak daha önce mülga 3984 sayılı Kanunun 4756 sayılı Kanunla değişik dördüncü maddesinin (z) bendinde yer alan " Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması" hükmüne aykırılık nedeniyle davalı idare tarafından 25.07.2005 tarih ve 8929 sayılı "uyarı" kararının verildiği, bu karara karşı Ankara 12.İdare Mahkemesi'nin 2005/1544 E. sayılı dosyası ile dava açıldığı, açılan davada, dava konusu işleme dayanak teşkil eden programlar üzerinde çocuk ruh sağlığı uzmanının da yer aldığı heyete bilirkişi incelemesi yaptırıldığı, bilirkişi raporunda özetle, "Dizide sürekli tartışma ve kavga halinin sergilendiği, kahramanlar arasında çoğunlukla küfür ve hakaret içeren sözler sarfedildiği, bu nedenle çocuklar üzerinde olumsuz modellemeler oluşturduğu, olumsuz öğrenimlere yol açarak bu ifadeleri(argo ve küfürleri) davranışları, sosyal ilişkilerinde kullanma zemini hazırlaması ve sosyal yaşama ait içselleştirme olasılığını yükseltmesi nedeniyle 3984 sayılı Kanunun 4756 sayılı Kanunla

değişik 4 üncü maddesinin (z) bendinde belirlenen "gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanması ilkesini ihlal ettiği" ifade edilmiş, mahkeme tarafından davanın reddine dair verilen kararın temyiz edilmesi sonucu, Dairemizin 21.10.2008 tarih ve E.2007/12789, K.2008/6896 sayılı kararı ile onanmıştır.

Bu durumda, gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanması ilkesini ihlal ettiğine ilişkin kesinleşmiş yargı kararı bulunan dizinin, 6112 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonraki dönemde tekrar yayınları nedeniyle aynı ilkenin 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrasına karşılık gelen ilkenin tekraren ihlal edilmiş olması esas alınarak tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Davanın reddi yolundaki temyize konu Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 06.05.2015 tarih ve E:2014/46, K:2015/697 sayılı kararında, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyerek anılan Mahkeme kararının yukarıda özetlenen **GEREKÇEYLE ONANMASINA**; dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine, bu kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (on beş) gün içerisinde kararın düzeltilmesi yolu açık olmak üzere, 18.10.2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Vekili	Üye	Üye	Üye	Üye
Zümrüt	Dr. Hasan	Mürteza	İlker	Fatih Mehmet
ÖDEN	GÜL	GÜLER	SERT	ALKIŞ

EK-13

T.C.

DANIŞTAY

ONÜÇÜNCÜ DAİRE

Esas No: 2015/2612

Karar No: 2015/2994

Temyiz İsteminde Bulunan (Davacı) : Huzur Radyo Televizyon AŞ
Vekili : Av. Ahmet Arif ŞİMŞEK
Levent Cad. Alt Zeren Sokak, No:7
Beşiktaş/İSTANBUL

Karşı Taraf (Davalı) : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
Bilkent Plaza, B 2 Blok/Bilkent / ANKARA

Vekili : Av. Deniz ACAR - Aynı adreste

İstemin Özeti : Ankara 8. İdare Mahkemesi'nin 16.12.2014 tarih ve E:2014/532, K:2014/1968 sayılı kararının; dava konusu reklamda mevzuata aykırılık bulunmadığı, reklamın tanımı gereği sunulan hizmete karşı geniş kitlelerin dikkatinin çekilmeye çalışıldığı, reklam filmindeki iki yaşındaki çocuğun ebeveynleri veya başkalarını tanıtmı yapılan ürünü satın almak için zorlamasının veya teşvik etmesinin mümkün olmadığı, bebek ve masumiyet temalarının işlendiği birçok reklamın bulunduğu ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan İdare Mahkemesi kararının onanması gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hâkimi Murat YÜKSEL'in Düşüncesi : Temyiz isteminin kabulü gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Onüçüncü Dairesi'nce, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra, dosya tekemmül ettiğinden yürütmenin durdurulması istemi hakkında ayrıca bir karar verilmeksizin işin gereği görüşüldü:

Dava; davacı şirkete ait "Fox TV" logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 09.12.2013 tarihinde yapılan yayında 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 9. maddesinin 6. fıkrasının (ç) bendinin ihlal edildiğinden bahisle aynı Kanun'un 32. maddesinin 2. fıkrası uyarınca davacı yayın kuruluşunun uyarılmasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 02.01.2014 tarih ve 2014/1 sayılı toplantısında alınan 101 sayılı kararın ve bu kararın tebliğine yönelik 21.02.2014 tarihli ve 65536088-645/1062 sayılı işlemin iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce; davacıya ait televizyon kanalında 09.12.2013 tarihinde yayımlanan, 0-2 yaş arasında olan bir çocuğun gülmesiyle başlayan "Vodafone" adlı GSM şirketine ait reklamda, önündeki telefonda çizgi film seyreden çocuğun birden ağlamaya başladığı, o sırada bebeğin annesi olduğu anlaşılan bir el tarafından üzerinde Vodafone yazılı telefonun çocuğun önüne koyulduğu ve bebeğin tekrar gülmeye başladığı; reklamın 6112 sayılı Kanun'un 9. maddesinin 6. fıkrasının (ç) bendini ihlal ettiğinden bahisle aynı Kanun'un 32. maddesinin 2. fıkrası uyarınca yayın kuruluşunun uyarılmasına ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 02.01.2014 tarih ve 2014/01 sayılı toplantısında alınan 101 sayılı kararı ile uyarı cezası verilmesi üzerine bakılan davanın açıldığı, dosyadaki bilgi ve belgelerin değerlendirilmesi sonucunda, reklamı yapılan ürünün hitap ettiği kesime uygun yöntemlerle tanıtılmadığı ve çocukların istismar edildiği, dava konusu reklamda bebeğin saflığı ve masumiyeti ön plana çıkarılarak çocukların istismar edildiği, ebeveynlerin tüketime zorlandığı, yetişkinlerin çocuklara yönelik hassasiyetlerinden faydalandığı, reklamı seyreden çocukların aynı ürünü satın alma eğilimini doğurabileceğinden 6112 sayılı Kanun'un 9. maddesinin 6. fıkrasının (ç) bendi uyarınca tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir.

6112 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 9. maddesinde, yayın hizmetlerinde ticari iletişimin genel esasları düzenlenmiş olup; 6. fıkrasının (ç) bendinde, ticari iletişimin, "*Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar vermemek, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemek; çocukları reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemek; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemek veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemek*" zorunda olduğu; 32. maddesinde ise, Üst Kurul'un yayın ilke ve esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyaracağı ve idari

yaptırım uygulayacağı kurala bağlanmıştır.

2577 sayılı Kanun'un 31. maddesiyle yollamada bulunulan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "Bilirkişi İncelemesi" başlıklı beşinci bölümünde yer alan 266. maddesinde, mahkemenin çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar vereceği, hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamayacağı; 273. maddesinde, mahkemenin bilirkişinin görevlendirilmesine ilişkin kararında inceleme konusunun bütün sınırlarıyla açıkça belirlenmesine ve bilirkişinin cevaplama gereken sorulara ilişkin hususlara yer vermek zorunda olduğu; 275. maddesinde, bilgisine başvuru bilirkişinin kendisine tevdi olunan görevin uzmanlık alanına girmediğini mahkemeye bildirme yükümlülüğünün bulunduğu; 278. maddesinde, bilirkişinin görevini mahkemenin sevk ve idaresi altında yürüteceği, bilirkişinin görev alanı veya sınırları hakkında tereddüde düşerse, bu tereddüdünün giderilmesini her zaman mahkemeden isteyebileceği; 279. maddesinde, bilirkişi raporunun gerekçeli olması gerektiği, bilirkişinin hukuki değerlendirmelerde bulunamayacağı belirtilmiş; anılan maddenin gerekçesinde, bilirkişinin raporunu mahkemece belirlenen sınırlar dâhilinde tümüyle maddi vakıalara hasrederek kendisine yöneltilen somut soruları bilimsel dayanaklarını açık ve anlaşılır biçimde göstermek ve eksiksiz olarak cevaplandırmak suretiyle hazırlaması ve ayrıca raporunu kaleme alırken özel ve teknik bilgi bağlamında uzman kimliği bulunmayan hâkimin ve tarafların anlayabileceği kavramları ve terimleri kullanmaya özen göstermesi gerektiği vurgulanmış; 281. maddesinde, mahkemenin gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla tekrar inceleme de yaptırabileceği; 282. maddesinde ise, hâkimin bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendireceği kurala bağlanmıştır.

Aktarılan Kanun düzenlemelerine göre; bilirkişi incelemesi yapılmasına karar verilmesi hâlinde, bilirkişilerce hazırlanan raporların olayın özel veya teknik bilgi gerektiren yönlerini hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde aydınlatan bilimsel esaslara dayalı gerekçeleri içermesi gerektiği, bu nitelikte olmayan bilirkişi raporlarının hükme esas alınamayacağı, mahkemenin böyle bir durumda yeni bir bilirkişi heyeti oluşturabileceği ve hükme esas alınabilecek rapor elde edinceye kadar bilirkişi incelemesine devam edebileceği açıktır.

Dosyanın incelenmesinden; davacı şirkete ait "Fox TV" logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 09.12.2013 tarihinde yayımlanan "Vodafone" isimli GSM operatörüne ait reklamda, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında

Kanun'un 9. maddesinin 6. fıkrasının (ç) bendi ile belirlenen ilkenin ihlal edildiği gerekçesiyle davacı şirkete uyarı cezası verildiği anlaşılmakta olup; söz konusu reklamın, 6112 sayılı Kanun'un 9. maddesinin 6. fıkrasının (ç) bendini **ihlal edip etmediğinin belirlenmesi özel bilgiyi gerektirdiğinden, uyuşmazlığın hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözümlenmesi mümkün değildir.**

Bu itibarla; bahse konu reklamın, 6112 sayılı Kanun'un 9. maddesinin 6. fıkrasının (ç) bendinde yer alan "*Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar vermemek, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemek; çocukları reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemek; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemek veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemek*" ilkesini ihlâl edip etmediğinin tespiti amacıyla, aralarında çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı hekim ile çocuk psikoloğunun da bulunduğu bilirkişilerden oluşturulacak heyetçe rapor düzenlendikten sonra hüküm kurulması gerekirken, bu gerekliliğe uyulmadan verilen İdare Mahkemesi kararında usul hükümlerine uygunluk bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle; temyiz isteminin kabulü ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesi uyarınca Ankara 8. İdare Mahkemesi'nin 16.12.2014 tarih ve E:2014/532, K:2014/1968 sayılı kararının **BOZULMASINA**, yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın anılan Mahkeme'ye gönderilmesine, kullanılmayan 45,60.-TL yürütmeyi durdurma harcının istemi hâlinde davacı şirkete iadesine, bu kararın tebliğ tarihini izleyen 15 (on beş) gün içerisinde kararın düzeltilmesi yolu açık olmak üzere, 07.09.2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Nevzat	Zümrüt	Ahmet	Dr. Hasan	Fatih Mehmet
ÖZGÜR	ÖDEN	EĞERCİ	GÜL	ALKIŞ

EK-14

Hürriyet gazetesinin üniversitelerdeki başörtüsü yasağının kaldırılmasına ilişkin tasarının Meclis'ten geçmesini konu edinen 10 Şubat 2008 tarihli "411 El Kaosa Kalktı" başlıklı haberi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : CAN MARAŞLI, Merve
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 13.11.1991/Elazığ
 Medeni hâli : Evli
 Telefon : 0506 862 76 48
 E-mail : mervecanmarasli@gazi.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Yılı
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi	2013
Lise	Elazığ Necip Güngör Kısaparmak Anadolu İletişim Meslek Lisesi	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015-2017	Mustafa Kemal Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2017-Hâlen	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Can Maraşlı, M. (2017). "Türkiye'nin İlk Özel Televizyon ile Tanışması: Magic Box/Star 1 Kanalının Yazılı Basındaki Yansımaları Üzerine Bir İnceleme". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. (44) Bahar 2017. (Yayına hazırlanıyor).

Hobiler

Kitap okuma, seyahat etme, fotoğraf çekme, sudoku çözme, sinema.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...

